Universitatea "BABEŞ-BOLYAI" Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie şi Filosofie
Oficiul de Învăţământ la Distanţă

Colecţia
SYLLABUS HISTORIA

Coordonatorul colecţiei
Toader Nicoară

MC 15038/3

Prof. univ. dr. **Vasile VESE**
Lector univ. **Adrian L. IVAN**

ISTORIA INTEGRĂRII EUROPENE

BCU Cluj-Napoca
ISTMO 2001 00278
FACULTATEA DE ISTORIE
BIBLIOTECA
CLUJ-NAPOCA

Presa Universitară Clujeană
2001

F. 278 /2001

© Presa Universitară Clujeană

ISBN 973-8095-88-3

Editura **Presa Universitară Clujeană**, 2001
Str. Bilaşcu nr. 24
3400 Cluj-Napoca, România
Tel: 40-064-405300, int. 167
Fax: 40-064-191906

Tipărit la S.C. STANDARD S R.L., Cluj-Napoca, tel. 094-775732

CUPRINS

ARGUMENT 9

Partea I
IDEEA EUROPEANĂ

1. Originile noţiunii "Europa". Etimologia cuvântului 14
2. Limite şi frontiere ale Europei 14
3. Europa în antichitate 18
4. Europa creştină 19
5. De la "Respublica Christiana" la Renaştere 21
6. Europa Renaşterii şi Reformei 23
7. Europa suveranilor (secolele XVII-XVIII) 25
8. Europa Revoluţiei Franceze 28
9. Europa secolului al XIX-lea 29
10. Europa primei jumătăţi a secolului al XX-lea. 32
11. Europa Rezistenţelor europene 38

Partea a II-a
DE LA PROIECTE LA REALITATE ÎN UNITATEA EUROPEANĂ

Capitolul I
COOPERARE EUROPEANĂ 44

1. Începutul cooperării europene (1945 – 1949) 44
2. Cooperarea interguvernamentală şi naşterea primelor organizaţii europene (Organizaţia Europeană pentru Cooperare Economică; Uniunea Europei Occidentale şi Consiliul Europei) 47
3. Uniunea Europei Occidentale 50
4. Consiliul Europei 51

Capitolul II
EUROPA SUPRANAȚIONALĂ: COMUNITĂȚILE EUROPENE 56
1. Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO) 56
2. Încercări de integrare funcțională în domeniul militar și politic: Comunitatea Europeană de Apărare (CEA) și Comunitatea Politică Europeană (CPE) 64
3. Relansarea construcției europene: Piața Comună (Comunitatea Economică Europeană) și Euroatomul (Comunitatea Europeană a Atomului) 75

Capitolul III
DE LA TRATATELE DE LA ROMA LA ACTUL UNIC EUROPEAN 90
1. Construirea unei Piețe Unice și eșecul planurilor de uniune politică 90
2. Primele progrese ale Pieței Comune 97
3. Dificultățile anilor 1963-1969 104
4. Eșecul Euratomului 105
5. Fuzionarea executivelor 106
6. Criza "scaunului gol" 107
7. A doua candidatură britanică 109
8. Relansarea din 1969 113
9. Către o Europă mai democratică. Alegerea Parlamentului European prin sufragiu universal 114
10. Cea de a doua criză a energiei (1979) 118
11. De la Șarpele monetar la Sistemul Monetar European 119
12. Comunitatea celor 10. Adeziunea Greciei 126
13. Comunitatea celor 12. Aderarea Spaniei și Portugaliei. 128

Capitolul IV
CONSTRUCŢIA EUROPEANĂ ÎN ANII '80. CĂTRE UNIUNEA EUROPEANĂ 130
1. Problemele economice ale Comunităţii Europene la începutul anilor '80 130
2. Către o Europa politică. Mai aproape de Uniunea Europeană 131
3. Proiectul de tratat al Uniunii Europene: o perspectivă a construcţiei europene 138
4. Revizuirea tratatelor 142

Capitolul V
EUROPA CELEI DE A DOUA GENERAŢII 145
1. Consolidarea construcţiei europene. Cartea Albă şi Actul Unic European 145
2. Realizarea obiectivelor Actului Unic European 155
3. Pachetul Delors I 156
4. De la Comunitatea la Uniunea Europeană 159
5. Europa în tranziţie. În căutarea "Marii Europe" 160

Capitolul VI
TRATATUL DE LA MAASTRICHT 165
1. Emergenţa UE 165
2. Conţinutul Tratatului de la Maastricht. 169
3. Extinderea competenţelor comunitare şi limitele sale 172
4. Politica externă şi de Securitate comună 175
5. Justiţie şi Afaceri Interne 176

Capitolul VII
DE LA MAASTRICHT LA AMSTERDAM 180
1. Spaţiul economic european 181
2. Către moneda unică 182
3. Politica Externă şi de Apărare Comună după 1993 184
4. Noile frontiere ale UE Europa celor 15 186

5. Uniunea Europeană şi ţările Europei Centrale şi de Est 187
6. Ultimii membri ai clubului asociaţilor 197

Capitolul VIII
TRATATUL DE LA AMSTERDAM 199
1. Conferinţa interguvernamentală (28 martie 1996-iunie 1997) 199
2. Tratatul de la Amsterdam 202

Capitolul IX
DE LA AMSTERDAM LA REFORMA INSTITUŢIILOR EUROPENE (1997-2000) 211
1. Realizarea monedei unice 211
2. Lărgirea UE 215
3. Uniunea în relaţiile internaţionale după 1996 217
4. Armata europeană 217

Capitolul X
TRATATUL DE LA NISA 220
1. Reforma instituţiilor. Conferinţa interguvernamentală din 2000 220
2. Tratatul de la Nisa 226

POSTFAŢĂ 230

ABREVIERI 234

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 236

ARGUMENT

Conceptul de Europă şi ideea europeană se regăsesc în istorie, în literatură, în geografie, în mitologie şi nu în ultimul rând în filozofie, cu multe secole înainte de construcţia europeană. Aceasta din urmă constituie procesul integrării supranaţionale şi interguvernamentale la nivelul unor state din Europa Occidentală în contextul determinat de războiul rece, de raporturile bipolare şi de pericolul comunist. Înainte de a fi un concept geografic, cultural, istoric şi spiritual, Uniunea Europeană de azi şi Comunitatea Economică Europeană dinainte de Tratatul de la Maastricht reprezintă o realitate economică construită funcţional, interguvernamental şi supranaţional, inspirată profund de ideile lui David Mitrany şi Jean Monnet şi având ca scop final constituirea unei federaţii supranaţionale, ca expresie a unităţii politice a membrilor săi.

În mod firesc românii s-au considerat şi se consideră o realitate cu totul naturală şi firească, europeană. Cu toate acestea, după ieşirea din abisul comunist, se văd puşi în situaţia de a reclama intrarea lor în Europa, de a demonstra că sunt europeni, nu numai prin realitatea geopolitică a României, ci şi prin aportul pe care l-au adus la cristalizarea culturii şi civilizaţiei europene, prin disponibilităţile pe care le au de a se integra în Europa unită de la sfârşitul secolului al XX-lea. Oricât s-ar părea de absurd în ceea ce afirmăm, necesitatea în care se găsesc românii de a cere "un loc sub soare" este la fel de firească ca şi faptul că sunt europeni. Or, de-a lungul celor 25 de secole de când cuvântul Europa a acoperit o anumită realitate, ea s-a întrupat în atâtea Europe. Simplă denumire geografică pentru Herodot, continentul cu cele mai alese calităţi pentru Plinius, limitele extensiunii creştinismului în evul mediu, un ansamblu de state rivale, supunându-se totuşi anumitor reguli a dreptului public şi a

a celor două Europe într-un efort de integrare a civilizației europene la dimensiunea ei reală. Din acest punct de vedere considerăm necesar un capitol introductiv privind apariția și dezvoltarea ideii europene, pentru a demonstra, dacă e nevoie (dacă mai e nevoie) că integrarea europeană n-a fost și nu este o înfăptuire facilă, că ea a reclamat și reclamă efort și sacrificiu.

Partea I

IDEEA EUROPEANĂ

1. Originile noţiunii "Europa". Etimologia cuvântului

Regiunea Europei, care va deveni "metropola geniului uman" după expresia geografului Mantelle în 1816, n-a fost la început decât o întindere puţin cunoscută. Această zonă umedă n-a fost învrednicită cu un nume decât destul de târziu. Numele de *Europa* era necunoscut lui Homer, pentru prima oară acesta apare la Hesiod în Theogonia sa. Nu este vorba de continent, ci de unul din numele celor 3000 Oceanide, nimfe ale mării, fiicele Oceanului şi zeiţei Tethys.

Alţii subliniază originea mitologică a cuvântului. Ei se interoghează cu privire la relaţia dintre numele continentului şi fiica mai mică a lui Poseidon, prinţesa Europa de Tyr (Fenicia), frumoasa radioasă răpită de Zeus, zeul zeilor, condusă magic în insula Creta. Din căsătoria lor se fondează prima dinastie cretană, lumea insulară mediteraneană, constituind leagănul primelor ipostaze ale civilizaţiei europene.

Etimologic s-a stabilit o relaţie între cuvântul Europa, ca derivat al cuvântului semitic "oreb" sau "ereb", care înseamnă seară, apus, "ţara soarelui apune" cum era văzută această porţiune de pământ din ţările Maghrebului.

2. Limite şi frontiere ale Europei

Chestiunea limitelor Europei pune în lumină diferenţa dintre dimensiunea geografică şi cea geopolitică.Ca şi originea sa, geografia Europei este incertă. Bernard Voyenne afirma răspicat că Europa nu este un continent nici prin dimensiunile sale, nici prin structura sa, nici prin populaţia sa ci, mai degrabă o regiune comparabilă cu China şi India. Înaintea sa Paul Valery considera Europa ca un cap sau "un apendice al Asiei". Primele încercări de conturare fizico-geografică a Europei le găsim în antichitatea greacă, Hesiod (secolul VIII î.I.C.) fiind primul care stabileşte dimensiunile sale geografice. Conform acestuia Europa era situată atunci la Nord de Grecia continentală, excluzând Peloponezul şi

insulele greceşti. La rândul său Herodot (secolul V î.I.C.) referindu-se la greci, afirma că aceştia împart pământul în trei părţi: Europa, Asia, Libia (Africa actuală). Pentru el Europa se prelungea foarte departe la Nord, mult dincolo de Dunăre în regiunile scăldate de Marea Nordului şi la Nord – Est ea se întindea până la fluviul Don (Tanais) şi Marea Azov (Palus Maeotis).

Limitele geografice europene au continuat să preocupe lumea gânditorilor şi după Herodot. Se cunosc câteva nume de rezonanţă ca Strabon, Sfântul Augustin, Paul Orose, Giovanni Boccacio care în "Commento alle Comedia" citând autori antici fixează geografia europeană astfel: La Est (Levant) de la Marea Egee, Hellespont, marea numită Propontide (Azov), până pe cursul fluviului Don; la nord la Oceanul septentrional care declinându-se către Occident scaldă Norvegia, Anglia şi părţile occidentale ale Spaniei până în locul unde începe Marea Mediterană; în sud Europa este delimitată de Marea Mediterană care se continuă cu Marea africană.

După cucerirea Constantinopolului(1453) limitele orientale ale continentului european au depins de două puteri care şi-au disputat întâietatea în zonă: Rusia şi Turcia, devenind în acest fel o chestiune geopolitică.

Munţii Urali şi fluviul Ural care se varsă în Marea Caspică sunt considerate prin tradiţie ca fiind suporturile frontierelor orientale ale continentului. Părintele frontierei convenţionale Europei (Uralul) este Tatichtcev, geograful oficial al lui Petru cel Mare. Cu ceva timp înainte Moscova capitala "Tartariei" era plasată în Asia. Cu deplasarea frontului rus către Volga în timpul lui Ivan cel Groaznic, Moscova devine oraş al Europei.

Rusia avea să cucerească un număr impresionant de teritorii de pe ţărmurile Mării Azov până pe Volga mijlocie şi mai târziu ea avea să integreze Ucraina şi Crimeia. În secolul al XIX-lea frontiera sa sudică trecea la Nord de Caucaz, pe valea Koumei. Geografii georgieni şi armeni

au obţinut la mijlocul secolului al XX-lea ca frontiera de Sud a Europei să fie plasată pe fluviul Arax, la limita cu Turcia şi Iranul. Acest fapt îndreptăţea în oarecare măsură ţările Caucazului de a revendica mai târziu un loc în Consiliul Europei.

Chestiunea limitelor Europei comunitare nu este geografică ci mai degrabă geopolitică. Adeziunea la Uniunea Europeană implică pe de o parte o dimensiune politică, iar pe de altă parte o compatibilizare economico – socială, juridică, de sistem politic a ţărilor care solicită adeziunea cu spaţiul de civilizaţie al construcţiei europene actuale. Cuvântul "Europa" a devenit criteriu de adeziune la Uniunea Europeană, conform articolului 237 al Tratatului de la Roma (1957) şi reluat în tratatul de la Maastricht (1991): "Orice stat european poate să devină membru ...", fără ca termenul european să fie oficial definit. O clarificare a sensului termenului va fi adusă de Comisia de la Bruxelles în timpul reuniunii Consiliului European de la Lisabona (iunie 1992) consacrat strategiei de deschidere şi de lărgire a Comunităţii europene spre noi membri. În raportul comisiei se preciza că termenul combină elemente geografice, istorice şi culturale care împreună construiesc identitatea europeană. Definiţia dată Europei era una geopolitică astfel că aceasta reprezintă nu o realitate geografică conturată fizic (nu s-au precizat frontierele sale), ci un spaţiu de aplicare a unui proiect politic a cărui dimensiune spaţială va fi determinată de suma statelor participante.

Criteriul geografic nu funcţionează nici în cazul Consiliului Europei. Geometria variabilă conform căreia este construit acest organism (admitere – excludere în funcţie de îndeplinirea sau neîndeplinirea criteriilor pretinse) are la bază fundamente politice şi juridice: statul de drept, democraţia confirmată, separaţia constituţională a puterilor, libertatea presei şi a cuvântului, respectarea drepturilor omului şi ale minorităţilor etc. În 1993, Consiliul Europei număra 29 de membri şi un anumit număr de state observatoare (statele baltice şi Rusia). Numărul acesta a crescut mereu după 1990, ajungând la 40 de state.

Geografia europeană găseşte o mai mare extindere în cazul ***Organizaţiei pentru securitate şi cooperare în Europa*** (până în 1994, Conferinţă pentru Cooperare şi Securitate în Europa) care integrează 52 de membri, unde alături de statele succesoare URSS se găsesc şi Canada şi SUA. În acest caz Europa se loveşte de o nouă realitate geopolitică Eurasia conform căreia Rusia şi Turcia sunt definite ca puteri euro-asiatice. Din acest punct de vedere, referindu-se la legăturile dintre Europa şi Asia, Pierre Béhar considera că după Războiul Rece Europa refăcută în integralitatea sa "trebuie să restabilească cu Asia, relaţiile reflectate de legăturile sale geografice, care le unesc", autorul văzând Europa ca un cap al Asiei, ca promotoriu al acesteia.

În concluzie, cu aceste instituţii prezentate dar şi cu altele (Asociaţia Europeană a Liberului Schimb, NATO, Uniunea Europei Occidentale, BERD etc.), Europa apare ca un continent format de un amestec de instituţii care o caracterizează şi ca un centru înconjurat mai puţin de margini sau de periferie cât de o arie de influenţă imediată.

Identitatea geografică a Europei a constituit în secolul nostru expresia unui spaţiu de civilizaţie, structurată de valorile europene general acceptate. Cităm în finalul acestui subcapitol definiţia globală dată Europei de ***Jean - Baptiste Duroselle***. Degajând un spaţiu caracterizat în viziunea celebrului istoric de o anumită coeziune, Europa descrie un cadrilater a cărei primă latură pleacă din extremul Nord al Norvegiei, lungindu-se pe coasta de Vest a Finlandei, ţărilor Baltice, trecând apoi prin Varşovia, Budapesta şi întâlnind Otrantul în tocul cizmei italiene în faţa Albaniei. A doua latură trece prin sudul Siciliei, în nordul Tunisiei, apoi prin Gibraltar. Cea de a treia latură merge de la Vestul Portugaliei la coasta de Vest a Irlandei, în timp ce cea de a patra latură pleacă de pe coasta de Nord – Vest a Irlandei şi se înclină către Nord – Est pentru a atinge Norvegia la Nord.

Conform lui Jean-Baptiste Duroselle, acest cadrilater acoperă spaţiul european prin excelenţă şi constată o extraordinară succesiune

de faze comunitare prin care înţelege diferite ansambluri religioase, filozofice şi de civilizaţie. În fapt, toate identităţile europene: geografică, istorică, spirituală, politică, geopolitică, etc. concură în conturarea unei dimensiuni de civilizaţie la care statele ce doresc să se alăture Europei Unite trebuie să se raporteze.

Identitatea de civilizaţie, după părerea noastră, este una globalizantă, care le include pe celelalte. Este singura în măsură a sintetiza această noţiune de Europă cu multiple feţe, cum se exprimă Edgar Morin.

Acelaşi autor surprinde foarte bine imposibilitatea de a defini Europa, constatând că aceasta "este o noţiune geografică fără frontiere cu Asia şi o noţiune istorică cu frontiere schimbătoare".

3. Europa în antichitate

Integrarea europeană aşa cum apare ea după al doilea război mondial nu ar putea fi înţeleasă fără istoria frământată a celor 28 de secole de istorie europeană despre care ne vorbeşte Denis de Rougemont. Cu toate acestea, după părerea noastră ideea de Europă nu trebuie confundată cu procesul construcţiei comunitare demarat în contextul înfruntării Est-Vest şi al reculului naţionalismului.

Conceptul de Europă a fost prezent în mintea gânditorilor încă de la începuturile antichităţii, îmbrăcând mai multe aspecte: geografic, spiritual-religios, cultural, politic şi economic şi nu în ultimul rând istoric.

Istoria ideii de Europă după foarte mulţi autori a început cu antichitatea greacă şi romană, atunci când, din punct de vedere geografic Europa s-a conturat între două lumi: una guvernată de civilizaţia greacă şi romană şi cealaltă văzută în afara acesteia "le monde exterieur", (lumea din afară) dominată de barbari.

Politic şi cultural în antichitate, Europa nu s-a confundat cu geografia sa ulterioară. În această perioadă când se plămădeau fundamentele civilizaţiei europene, cel mult am putea vorbi de un spaţiu

de civilizaţie europeană acoperit geografic, dar mai ales politic, cultural şi economic de Imperiul Roman. Cum spunea Jean-Baptiste Duroselle "L'Europe des Anciens etait donc a cheval sur le Danube qui la coupait en deux, laissant la Romanite au Sud, et la Barbarie au Nord". (Europa anticilor era deci călare pe Dunăre, care o împărţea în două, lăsând Romanitatea la sud şi Barbaria la Nord).

Bernard Voyenne susţine că Grecia Antică a fost germenele Europei, iar Roma a fost matricea sa. Europa în general şi Europa Occidentală în particular nu s-au confundat cu spaţiul geografic al Imperiului roman, dar au moştenit de la Roma pe de o parte o civilizaţie ce sfidează încă civilizaţiile moderne şi pe de altă parte ideea de universalitate. Europa vestică a constituit axa în jurul căreia s-au construit structurile politico-economice şi culturale mondiale.

Dacă la greci există o percepţie geografică a Europei, în timpul erei romane unitatea imperială comună a Orientului şi Occidentului prevalează asupra ideii de Europă politică unitară.

4. Europa creştină

A trebuit să vină Evul Mediu dominat de ideea universală a unei creştinătăţi uniformizatoare pentru a putea vorbi de un spaţiu european care amestecă lumea civilizată cu cea barbară. Este vorba de un lung proces ce a făcut trecerea de la "Respublica Romana" la "Respublica Christiana". Este perioada în care se plămădeşte Europa creştină, etapă importantă în construirea Europei moderne, în ciuda faptului că aceasta a fost văzută de mulţi istorici ca o "mare noapte".

Acest proces, ce a permis crearea unui cadru de manifestare a curentelor de gândire modernă, a cunoscut mai multe evenimente importante: pe de o parte, invaziile barbare care au provocat căderea Imperiului roman în 476 şi au accelerat formarea regatelor barbare germanice; pe de altă parte adâncirea separaţiei între cele două Imperii romane, de Vest şi Est. La acestea am putea adăuga prezenţa musulmanilor

în Africa de Nord şi Peninsula Iberică în secolele al VII-lea şi al VIII-lea, ceea ce va conduce la o ruptură durabilă între Nordul şi Sudul Mediteranei, între Occidentul latin şi Orientul grec. Ruptura politică şi culturală cu lumea greacă a fost accentuată de ruptura religioasă (marea schismă-1054).

Această dublă ruptură deplasează centrul politic al civilizaţiei Europei de la Mediterană spre Rin, Sena şi Marea Nordului. În acelaşi timp asistăm la o diferenţiere a Europei Occidentale atât faţă de Bizanţ, ce continua să reprezinte romanitatea şi creştinătatea orientală, cât şi faţă de lumea musulmană. Această Europă va îmbrăca politic forma imperiului lui Carol cel Mare, uns împărat în anul 800. În ciuda faptului că la Roma sfârşitului de secol al VIII-lea cea mai mare parte a clerului şi a aristocraţiei credeau într-o restauraţie a imperiului roman, ceea ce se năştea acum era Europa, şi nu latinitatea. Asistăm de fapt la sinteza lumii greco-romane cu cea barbară, liantul fiind dat de creştinism. Deşi nu avea în totalitate dimensiunile geografice ale părţii vestice ale fostului imperiu, noul imperiu cuprindea fosta Galie romană, Italia de Nord şi Centru, o parte a Germaniei şi deborda în Spania, la Sud de Pirinei. El includea de asemenea şi câteva regiuni din Europa Centrală cum ar fi: Bavaria şi Carintia.

Pierre Gerbet, referindu-se la frontierele imperiului carolingian le asemuia cu limitele desemnate de "cortina de fier" în timpul războiului rece, care lăsa în afara sa toată lumea slavă. Acelaşi autor remarca de asemenea, asemănarea ce s-ar putea face între Europa celor şase având ca fundament Tratatul de la Paris (18 aprilie 1951) şi imperiul lui Carol cel Mare.

Imperiul carolingian, în ciuda dimensiunilor sale franco-germanice (barbare) reînvie parţial tradiţia spirituală şi intelectuală a antichităţii greco-romane, ceea ce l-a determinat pe Denis de Rougemont să considere că ne găsim în faţa primei înfloriri a unei veritabile idei europene, a unei conştiinţe comune atestată prin nenumărate expresii exclamative şi prin sărbători comune.

Sub raport cultural, perioada lui Carol cel Mare este cunoscută şi ca momentul utilizării frecvente a termenului de Europa. Textele timpului culese în "Monumenta Germaniae Historica" ne vorbesc despre Carol cel Mare ca despre "rege, tată al Europei", "şef venerabil al Europei", "lumina Europei", etc.

Din nefericire pentru lumea occidentală, imperiul n-a supravieţuit fondatorului său, astfel că, în 843 prin *Tratatul de la Verdun* a fost împărţit între urmaşii împăratului. O parte din imperiu va constitui Franţa, o alta Germania, iar a treia parte Lotaringia, a fost disputată între primele două. De fapt, secolul al IX-lea marchează începutul diviziunii politice a Occidentului creştin pe fondul formării şi consolidării statelor feudale. Toate tentativele de unitate politică întreprinse de împăraţii germani, printre care cea mai reprezentativă este cea a lui Otto cel Mare (962) sub semnul Sfântului Imperiu Roman de naţiune germană, au avut o existenţă limitată şi lipsită de consistenţă autoritară şi geografică.

Construcţia imperială carolingiană conţinea în ea ideea unei unităţi spirituale, a unităţii creştine, cel puţin în Occidentul european. Atunci s-a născut ideea unei *Republici creştine (Respublica Christiana)*. Aceasta este caracterizată de o Europă formată din zeci de regate barbare, creştinătatea asigurând liantul acestora. Începând cu secolul al IX-lea, în unda "ideii medievale a unui imperiu asupra sufletelor", se naşte o Europă formată dintr-o confederaţie de prinţi occidentali, dominată de cearta dintre puterea imperială reprezentată de ambiţia împăraţilor de naţiune germană şi puterea spirituală a Papilor de Roma (vestita "ceartă între puterea temporală şi cea spirituală" pentru învestitură).

5. De la "Respublica Christiana" la Renaştere

Începând cu secolul al XIII-lea creştinătatea este profund minată în interior de dispute între Papalitate şi imperiul creştin, ce duc la împărţirea regatelor. Prin victoria lui Filip–August asupra lui Otto al IV-lea la Bouvines (1214) se năştea prima monarhie naţională, Franţa. Dincolo, peste Canalul

Mânecii în Anglia (1215), Ioan cel fără Țară accepta condițiile baronilor din Carta Magna Libertatum, punându-se astfel bazele primei monarhii parlamentare.

La sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea gânditorii occidentali conștientizau, pornind de la primele descoperiri geografice (a se vedea Marco Polo în Asia), că limitele civilizației nu se opreau la frontierele creștinătății. În planul gândirii asistăm la o raționalizare a religiei, la apariția laicului (prima renaștere occidentală – în secolul al XII-lea), manifestat mai ales în rândurile burgheziei urbane opuse feudalității. Pe plan politic ne găsim în timpul nașterii monarhiilor centralizate, care contestă atât autoritatea Papei cât și a împăratului, și asistăm la introducerea naționalului în raporturile dintre state, ce anunță în fapt "amurgul evului mediu și zorii formelor noi".

Pe fondul acestor schimbări au apărut gânditori europeni care au încercat să stabilească dimensiunile Europei atât din punct de vedere cultural, politic cât și geografic. Printre aceștia, ***Pierre du Bois*** este un nume demn de reținut, care la începutul secolului al XIV-lea introducea ideea europeană în istorie. Educat la Universitatea din Paris, cu Thomas d'Aquino și Siger de Brabant, acesta din urmă fiind și maestrul lui Dante Alighieri, Pierre du Bois a imaginat un plan de federație europeană.

Ideile lui Pierre du Bois nu și-au făcut loc imediat în gândirea europeană, ele fiind reluate în secolul al XV-lea pe fondul laicizării Europei, al contestării autorității Papei, apariția germenilor reformei și a prezenței turcilor în Europa. Mai ales cucerirea Constantinopolului de către turci în 1453 a contribuit la recrearea unui anumit spirit european, caracterizat de ideea solidarității statelor continentului.

"Republica creștină" a lui Pierre du Bois este concepută ca o confederație care trebuie plasată sub direcția unui Conciliu, în care diferitele națiuni puteau să păstreze o independență absolută. Conștient că nu va putea exista o pace între diferitele cetăți și monarhii, Pierre du Bois s-a pronunțat pentru reforma bisericii, pentru ideea arbitrajului

internațional unde Papa ar fi jucat rolul de judecător suprem. Cei găsiți vinovați trebuiau trimiși să-și exercite capacitățile războinice la locurile sfinte.

Lui ***George Podiebrad***, regele husit al Boemiei îi datorăm un al doilea proiect de Confederație (1464). Acest proiect influențat de aventurierul francez Antoin Marin, primit la curtea regelui Boemiei, este orientat contra papalității și imperiului romano-german, cei doi inamici ai lui Podiebrad.

Ideea de Europă se conturează în această perioadă atât sub aspect religios, ***Christiana Comunitas***, cât și sub forma solidarității virtual politice față de un pericol iminent, cel al penetrării turcilor în Europa balcanică și de Est. În lucrarea sa ***De ortu et auctoritate imperii***, Aeneas Silvio Piccolomini spunea categoric că Christiana Comunitas este însăși Europa.

Dincolo de un secol fecund în proiecte de unitate și echilibru între principi și teritoriile supuse lor, cel de al XV-lea veac marchează începutul regatelor și principatelor centralizate, având în frunte suverani ce se conduc după principiul suveranității de drept divin, dezvoltând identitatea politică și orgoliul statelor pe care le conduceau. Europa era acum în căutarea unui nou soi de universalism care va fi unul secular și cosmopolit. Ideii de unitate creștină îi succede ideea de echilibru între principi dornici să scape autorității papale și imperiale. Umanismul va fi curentul ideatic în care s-a plămădit modernitatea europeană.

6. Europa Renașterii și Reformei

Umanismul a pregătit conștiințele pentru acceptarea ideii de libertate religioasă și tot el a oferit instrumentele depășirii dogmatismului prin traducerea Bibliei în limbile naționale. Reformații, umaniștii și suveranii Europei Vestice se sprijină mutual în secolul al XVI-lea: primii oferă cunoștințe importante prinților, iar aceștia îi protejează. Cu Reforma, diviziunea politică a Europei este completată de cea religioasă, care va

întări identitatea statelor naţionale ce structurează debutul timpurilor moderne. Se deschidea epoca Europei policentrice unde, cum afirma Edgar Morin "va domni războiul tuturor contra tuturor". Acelaşi autor, împrumutând ideea turbionului lui Bernard (le "tourbillon de Bernard") din termodinamică, imaginează Europa modernă ca expresia unei călduri critice unde "puterile sale de dezordine s-au asociat cu cele ordonatoare şi organizatoare pentru a crea un *tourbillon historique* euro-organizator".

Descoperirile geografice făcute de Christofor Columb (1492), Vasco da Gama (1519), Magellan (1522) pun Europa în faţa sentimentului mărginirii sale. Europei continentale şi introvertite, remarca Bernard Voyenne, îi succeda o Europă maritimă, deschisă, mobilă şi flexibilă la ideea de progres. Cu alte cuvinte este vorba de o nouă Europă, una a statelor monarhice, a burgheziilor urbane, a capitalismului mercantil, financiar şi industrial.

Aceste schimbări vor marca însăşi geopolitica europeană, astfel că noi state se vor afirma pe harta europeană, printre care: Spania, Portugalia, Ţările de Jos şi Anglia, iar altele, ca Imperiul romano-german vor continua să decadă. Poate, numai Franţa va reuşi să se impună noii stări de lucruri, deschizându-se celor două mări ale sale, ameliorându-şi astfel situaţia sa politică şi economică. Regatul Franţei va fi primul ce va încălca ideea de unitate creştină, preferând inaugurarea unei politici de echilibru prin alianţa din 1536 între François I şi Soliman cel Mare.

Principiul care va debuta în secolul al XVI-lea în raporturile dintre state va fi cel al echilibrului european. Referindu-se la acest principiu, Jean Baptiste Duroselle afirma că, atunci când sistemul internaţional este fondat pe pluralitate de state suverane, ambiţia unuia dintre ele nu poate fi stopată decât pe două căi: prin existenţa unei comunităţi superioare organic – cum era "Creştinătatea" medievală în anumite momente ale existenţei sale – sau prin echilibrul de forţe.

Timpurile moderne sunt caracterizate şi de o creştere în importanţă a economiei. Din acest punct de vedere, *echilibrul european* (consacrat mai

ales prin pacea de la Westphalia în 1648) este şi expresia dezvoltării economice, care adânceşte diviziunea politică a Occidentului. Asistăm începând cu secolul al XVI-lea la o creştere a rolului burgheziei în organizarea statelor, în sprijinirea financiară a suveranilor, etc.

În ciuda unei producţii intelectuale de excepţie, secolul al XVI-lea nu a lăsat o amprentă accentuată din punctul de vedere al ideii de Europă. Denis de Rougemont a selectat doar două texte care se referă la Europa ca la un "tot implicit". Este vorba de "Arta războiului" a lui Machiavelli (1469 – 1527) şi "Elogiul nebuniei" care aparţine "primului european" prin spirit, Erasm de Rotterdam (1466-1536).

Cu toate diviziunile şi rivalităţile politice, religioase, economice Europa rămânea şi în secolele al XV-lea şi al XVI-lea o comunitate de civilizaţie caracterizată prin aptitudinea locuitorilor săi de a produce şi asimila idei comune. Fundamentul noii civilizaţii europene va diferi radical de cel al Evului Mediu dominat de ideea creştină, astfel că europeanul premodern se apleacă mai mult spre raţiune, spre cercetarea fiinţei umane. Ca urmare noua epocă va sta sub semnul umanismului, producându-se o adevărată revoluţie intelectuală.

7. Europa suveranilor (secolele XVII-XVIII)

Laicizarea şi diviziunea Europei – cele două fapte corelative – vor caracteriza secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, alături de monarhiile absolutiste care-şi fac debutul în peisajul politic european. ***Hugo Van Groot***, zis ***Grotius*** publică tratatul "De jure belli et pacis" (1625), care marchează formarea unui drept internaţional caracterizat de ideea arbitrajului, fundamental pentru a evita conflictele dintre state.

Secolului al XVII-lea caracterizat de războaie datorate pe de o parte raţiunii de stat, ce confirmă în urma războiului de 30 de ani (1648 – pacea de la Westfalia) echilibrul european, iar pe de altă parte inamiciţiei religioase, îi urmează secolul al XVIII-lea caracterizat de proiecte de

federalizare europeană pe fondul consolidării statelor–naţiune născute în „creuzetul" Renaşterii şi Reformei. Statul naţional, spunea Edgar Morin, este o realitate originală, mai amplă decât cetatea antică, republica sau principatele medievale şi mai puţin eterogenă decât imperiul. Suveranitatea statelor naţiune a fost asumată de o monarhie capabilă să integreze secular supuşii săi într-o identitate naţională comună. Aceasta a reuşit, pe baza interesului naţional, să plieze religia creştină supranaţională.

Pe de altă parte Luminile relevă intrarea în scenă a unei Europe ce îngloba atât creştinătatea latină cât şi cea ortodoxă, depăşind cadrele restrânse ale Europei clasice. Europa clasică se identifica cu o mică Europă, blocată la sud-est de Imperiul Otoman şi învecinată la nordul Mării Negre cu Hanatul Crimeii.

În altă ordine de idei asistăm la o adevărată revoluţie intelectuală, la o revoluţie a gândirii, astfel că raţiunea este instrumentul prin care se modelează raporturile dintre indivizi, dintre state, şi care a dat naştere dreptului natural, moralei şi religiei naturale. Conştiinţa europeană dobândeşte elementele universalismului ştiinţific, astfel că în „Republica Savanţilor" cuceririle sintetizate în Enciclopediile lui D'Allambert şi Diderot sunt cunoscute prin sistemul vaselor comunicante întregii intelectualităţi europene de la Vest la Est şi invers. Fără îndoială că noul spirit critic ce caracterizează preiluminismul şi iluminismul a provocat o breşă în gândirea europeană anterioară, inaugurând epoca unei atitudini antiteologice, opoziţia faţă de monarhia absolută, spiritul antifeudal, pledoaria pentru progres realizat prin emanciparea oamenilor prin cultură şi acordarea de libertăţi individuale, etc.

Referindu-se la forjarea spiritului luminilor şi al noii conştiinţe europene reprezentată de „La République des Lettres", K. Pomian remarca faptul că acesta depăşeşte cadrele restrânse ale etnicului, confesionalului astfel că oamenii de litere, de la Voltaire şi Rousseau la Dimitrie Cantemir, ce venea dinspre Orient se simt solidari, dispreţuind

[illegible] de războinice ale prinților care mențin permanentă starea de [illegible] a Europei.

Ideile Abatelui de Saint-Pierre, vizând confederarea europeană sub forma unui sistem de securitate colectivă, vor influența spiritul [illegible] al XVIII-lea prin raționalitatea ce caracterizează proiectul său. Sunt elaborate noi planuri de uniune a statelor europene în Germania, Franța, Italia, etc. Proiectul Abatelui de Saint-Pierre a stârnit de asemenea curiozitatea lui ***J.J. Rousseau*** care în „*Jugement sur la Paix perpetuelle*" (1782) [Judecata asupra păcii perpetuă] se întreba în ce măsură federația europeană era posibilă în condițiile în care prinții europeni nu erau deloc [illegible] ci mai degrabă agresivi, fapt pentru care el acorda popoarelor [illegible] de a crea o federație. La rândul său, ***Voltaire*** s-a interesat de proiectul [illegible], dar l-a considerat utopic, acordând protectorului său Frederic al II-lea al Prusiei rolul major în realizarea unității europene.

Spiritul Abatelui de Saint-Pierre a influențat și gândirea filosofului german ***Immanuel Kant*** care, reluând ideea unei păci permanente (1795), propunea o „*federație de state libere*" după modelul Statelor Unite ale Americii recent constituite. Jean Nurdin îl consideră pe Kant ca fiind primul doctrinar al federalismului european.

Kant pleda pentru o suveranitate a dreptului care trebuia să preceadă la crearea unei confederații de republici europene (excludea monarhiile, care datorită caracterului principilor ducea totdeauna în [illegible] sa la anarhie). Prin ideile sale federative, filosoful german anunța, așa cum remarca Bernard Voyenne, nașterea a două sisteme opuse în secolul al XIX-lea: cel al dreptului *statelor-națiuni* și cel al *suveranității de drept*.

Europa secolului al XVIII-lea este dincolo de continentul spiritului raționalist, o Europă intelectuală puternic călcată pe matricea culturală franceză. Este fără îndoială o comunitate de civilizație care proclamă superioritatea esențială și absolută a religiei europene, a rasei albe și a limbii franceze.

8. Europa Revoluției Franceze

Trecerea spre secolul XIX s-a făcut prin Revoluția Franceză care aduce cu sine principii noi care zdruncină fundamentele lumii vechi: drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului, dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, etc.

Ideologia revoluționară contaminează medii intelectuale și sociale în toată Europa, din Anglia până în Grecia și din Țările Române până în Italia, etc. La începuturile sale, revoluția părea să corespundă exigențelor republicane ale filosofilor luminilor, ca după aceea Napoleon I să creeze un vast imperiu bazat în cea mai mare parte pe monarhii vasale, neexcluzând ideea de federație. ?!

Revoluționarii francezi, proclamând suveranitatea și libertatea absolută a spiritului uman n-au agreat ideea de unitate a Europei prin confederație sau federație, rămânând cantonați într-o logică a suveranității statului națiune, văzând în Franța locul de unde va porni libertatea și fericirea genului uman, "ca și cum marile noțiuni de egalitate în fața legii și-ar găsi imediat expresia spațială prin riglă și compas".

Rațiunea revoluționară va produce un cod civil și o administrație centralizată, iar încercarea Franței de a le extinde la nivelul întregii Europe va canaliza contra ei națiunile europene trezite la o "conștiință patriotică".

În cele din urmă ideea de unitate universală avea să facă loc unui „egoism național" și a unui naționalism agresiv, iar principiul care va triumfa va fi cel al suveranității statelor națiune și nu suveranității dreptului. Pe de altă parte, revoluția franceză reprezintă creuzetul în care s-a forjat statul națiune modern, ce va culmina în 1918 cu împlinirea parțială și exclusivă a dreptului la autodeterminare, ca și corolar al dreptului popoarelor de a dispune de ele însele. Se naște în fapt o nouă comunitate europeană, cea a statelor – națiune caracterizate de principiul naționalismului, din ce în ce mai agresiv la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Revoluția și imperiul au ridicat naționalitățile contra monarhiilor, dar în cele din urmă, cum spunea

Lamartine, Napoleon „ridicase naţionalităţile, iar acestea l-au înghiţit". Epoca revoluţiei şi a lui Napoleon coincide cu afirmarea conştiinţei naţionale a popoarelor europene, mai ales cel german (Fichte scria celebra sa „Adresă către naţiunea germană").

Prin urmare, noua religie universală triumfului genului uman ce trebuia să primeze conform obiectivelor Revoluţiei a adâncit diviziunea europeană, trecându-se de la construcţiile statice medievale la sistemul statelor-naţiune moderne, „a la fois la source, le fondement et le siege d'une nouvelle Religion, proprement moderne". Pe viitor, proiectele de federare şi de confederare europeană se vor izbi de lupta popoarelor pentru a-şi construi şi apăra propria lor identitate naţională. Această nouă realitate, care este statul-naţiune beneficiază nu numai de o putere politico-militară, dar şi de una mistico-religioasă. Individul găseşte acum fundamentul identităţii sale în acelaşi timp în mediul său familial, etnic, regional şi în filiaţia mitologico-reală a naţiunii sale. Naţiunea devine religia ce subminează supunerea, datorată până atunci *creştinătăţii* şi un număr relativ mare de state sau mini-state aservite unor imperii (austriac, ţarist, otoman) vor dori să se organizeze sau să formeze **state-naţiuni**.

9. Europa secolului al XIX-lea

Trei trăsături caracterizează Europa politică a secolului al XIX-lea: diviziunea organizată prin Tratatele din 1815; echilibrul realizat între statele europene; afirmarea şi apogeul puterii Europei în toate domeniile şi afirmarea naţionalităţilor.

Căderea Europei napoleoniene se va face prin crearea unei Europe antinapoleoniene structurată pe principii antirevoluţionare, monarhice, de drept divin, etc. Sfânta Alianţă inaugurează în Europa o perioadă destul de lungă de echilibru european, care odată distrus va permite Italiei şi Germaniei să devină mari puteri.

Construcţia europeană realizată sub forma *„concertului puterilor"* este opera lui Metternich, care va redesena harta europeană pornind de

la două principii: legitimitate şi echilibru; legitimitate pentru că regii naturali ai statelor şi popoarelor sunt principi şi nu se vor mai tolera mişcări revoluţionare, iar echilibru pentru că prinţii au dreptul de a conserva bunul lor şi de a se apăra contra întreprinderilor hegemone.

În ceea ce priveşte harta Europei, aceasta va cunoaşte modificări determinate de schimbul compensatoriu de teritorii fără a se ţine cont de aspiraţiile naţionalităţilor, a căror elite sunt influenţate de spiritul iacobin, de noua religie a libertăţii. Cu toată renaşterea datorată noului spirit naţional marcat de ideile lui Herder şi mai ales de Fichte, statele germane vor fi organizate într-o confederaţie, iar Italia rămâne fărâmiţată în mai multe state, fără un element de unitate între ele.

Planurile de unitate europeană poartă încă din 1814 o amprentă antinapoleoniană, adică contra unei Europe dominată şi bazată pe o naţiune supracentralizată.

Secolul al XIX-lea este cunoscut şi ca perioada „trezirii naţiunilor", astfel că ordinea europeană restaurată prin Congresul de la Viena şi supravegheată de Sfânta Alianţă este pusă în discuţie de către mişcările populare de inspiraţie liberală şi naţională. Acestea sunt mascate de principiul naţionalităţilor conform căruia fiecare naţiune trebuia să aibă propriul său stat după ideea lui Giuseppe Mazzini, "fiecărei naţiuni statul său, fiecărui stat naţiunea sa" . Naţionalitatea este un termen uzual folosit din anii '30 ai secolului XIX având sensul „unei aglomerări de oameni formând în fapt, sau aspirând a forma, în virtutea originilor, tradiţiilor şi intereselor comune, o naţiune distinctă de altele". Fiecare naţionalitate liberă sau aflată sub dominaţie străină este mânată de un puternic sentiment naţional, aspirând la o integrare naţională în cadrul unui stat naţional. Sentimentul „naţional" sau „la prise de conscience du fait national" se bazează pe trei elemente principale:

- Istoria trăită ca o realitate mistică, care este cea a trecutului celui mai îndepărtat al comunităţii naţionale
- Limba ca vehiculator al valorilor naţionale

- Religia ca mijloc al apărării identității naționale la popoarele aflate sub dominație străină.

Istoria Europei secolului al XIX-lea va fi una a construcției statelor naționale, ideea integrării popoarelor europene pierzând mult în fața naționalismului de inspirație iacobină care va triumfa mai ales după „primăvara popoarelor" (1848). Ideile de egalitate și fraternitate a indivizilor, proliferate și răspândite de Revoluția Franceză vor fi acum extrapolate la nivelul naționalităților și al statelor naționale, construind în fapt o „Europă liberală" contra unei unități a valorilor și civilizației europene. Toate confruntările de idei între partizanii federației și cei ai statului-națiune centralizat și nivelator vor genera conflictul major din 1914-1918.

Unul dintre spiritele cele mai reprezentative al acestei perioade și care cumulează în personalitatea sa confruntările și contradicțiile ideatice ale secolului trecut este fără îndoială ***Giuseppe Mazzini***, „profet al unității italiene, dar de asemenea un european convins". Încă din 1831 Mazzini scria în Manifestul mișcării „Tânăra Italie" că realizarea unităților naționale este prevestirea Federației europene care trebuia să unească într-o singură asociație toate familiile vechii lumi. Federația popoarelor libere va șterge diviziunile statelor, dorite și fărâmițate de către despoți „și astfel vor dispărea rivalitățile de rase și se vor consolida naționalitățile, acelea care sunt posibile conform dreptului și nevoilor locale". Mazzini fonda în 1834 mișcarea „Tânăra Europă" care avea ca scop crearea, în unione cu mișcările revoluționare a diverselor națiuni „unei Europe libere și unite". Mai târziu el va propune crearea „unui Congres european", fondând în acest scop un „Comitet revoluționar european" format din personalități marcante ale mișcării de la 1848. Credincios idealurilor revoluționare și democratice, Giuseppe Mazzini a dorit o republică democratică bazată pe federația popoarelor europene. Condiția necesară pentru existența acesteia era, ca și pentru „europenii" din celelalte epoci, cea a unei păci durabile și a unității morale a Europei.

"Tânăra Europă" a lui Mazzini avea să eşueze, dar ideile sale vor fi transmise şi vor influenţa generaţia intelectualilor din a doua jumătate a secolului trecut. ***Victor Hugo*** (1802-1885) se pronunţa pentru „*Statele Unite ale Europei*" sau „Republica federală europeană"

"Statele Unite ale Europei" este un concept care va face realmente carieră în Europa secolului naţionalităţilor, captând interesul intelectualilor din toate părţile continentului. În acelaşi timp continentul este martorul unui eveniment ce va influenţa din ce în ce mai mult marile spirite europene, care simt decadenţa şi pierderea prestigiului european în faţa unor noi realităţi mondiale: Statele Unite şi Rusia.

Discursul european de sfârşit de secol îl are ca protagonist pe ***George Sorel*** (1857 – 1922), autor al „*Reflexiilor asupra Violenţei*" care reia tema decadenţei europene, remarcând rolul contrastelor şi disensiunilor în constituirea Europei naţionalităţilor, prevestind primul război mondial.

10. Europa primei jumătăţi a secolului al XX-lea

Analiza şi prezentarea secolului al XX-lea în conştiinţa europeană, în ideea de unificare europeană pleacă de la întrebarea firească dacă într-o lume dominată de orgoliul politico-economic al statelor-naţiune centralizate, şi mai ales al celor mai mari care-şi împart teritorii asiatice şi africane în virtutea superorităţii şi misiunii civilizatoare a Europei, mai poate fi loc pentru construcţii teoretice sau voinţe partizane ale construcţiilor supranaţionale pe continent. Cu toate aceste considerente, Louis Cartou afirmă că în secolul nostru ideea europeană trece mai mult ca odinioară din planul aprofundărilor şi formulărilor teoretice în cel al eforturilor de realizare, de concretizare.

Primul război mondial, pornit ca un război al statelor europene, avea să împlinească era principiului naţionalităţilor. El s-a încheiat cu o pace caracterizată de foarte mulţi istorici şi analişti ca fiind expresia unui „babilonism naţional". Şi cu toate principiile generoase pe care le-a

proclamat (egalitatea între state, autodeterminare națională, securitate colectivă, etc.), tratatele din 1919-1920 au instituit noi raporturi de forță, pe fondul pierderii inițiativei și rolului Europei în relațiile internaționale.

Gânditorul european contemporan, ***Edgar Morin,*** referindu-se la Pacea din 1919 sublinia amestecul haotic dintre idealism și cinism, dintre dreptul învingătorilor și dreptul popoarelor și dintre dezechilibre mortificatoare și reechilibraje explozive, etc. Acest autor, ca și alții, consideră că pacea a conținut în ea germenii statelor totalitare, astfel că supunerea statelor-națiune partidului unic va produce totalitarismul de tip sovietic și hitlerist.

Cu toate acestea ideea unificării europene continuă să preocupe înaltele spirite ale vremii care caută soluții pentru a concilia idealul unei instituții supranaționale cu logica statelor-națiune centralizate, având ca scop asigurarea păcii, condiție necesară a unei prosperități economice și a unei dezvoltări culturale. Mulți din gânditorii europeni printre care: ***Oswald Spengler*** (1880 – 1936) („*Declinul Occidentului*"), ***Paul Valery*** (1871 – 1945), care considera ca fundamente ale Europei trei elemente (Grecia, Roma, și creștinismul-iudaic), ***Thomas Mann*** (1875 – 1955), ***Miguel de Unamuno*** (1864 – 1936), ***José Ortega y Gasset*** (1883 – 1955) („*Revolta maselor – 1930*) etc., se interoghează asupra dezastrului din 1914 – 1918, asupra condiției europeanului, a fundamentelor culturii europene, decadenței bătrânului continent, unii fiind pesimiști, alții optimiști în ceea ce privește construirea „Statelor Unite ale Europei".

Asistăm totodată la publicarea unui număr impresionant de cărți și studii care abordează problematica formării Europei, a surselor civilizației europene.

La câțiva ani după primul război mondial ideea federației europene este reluată de către contele austriac ***Richard Coudenhove-Kalergi*** care lansează un apel pentru crearea „Paneuropei" (1922). În 1924, același autor publica „*Manifestul paneuropean*", unde își expunea clar ideile vizând crearea unei confederații europene. El acuza letargia în care se găsea

Europa, pasivitatea de care dădea dovadă față de problemele grave cu care se confrunta continentul. Richard Coudenhove-Kalergi preconiza unirea tuturor statelor democratice ale Europei într-o grupare politică și economică internațională. Construcția europeană dorită de conte se baza pe principiul arbitrajului internațional care ar fi putut deschide calea suprimării frontierelor vamale și a liberului-schimb. Totodată statele participante la confederație trebuiau să admită abandonarea unei părți a suveranității naționale în favoarea principiilor supranaționale, condiție necesară pentru realizarea unui compromis, garanție a menținerii păcii.

Pentru a pune în aplicare proiectul său, Richard Coudenhove-Kalergi va fonda mișcarea „Uniunea Pan-Europeană", având-l ca președinte pe omul politic francez Aristide Briand.

Atingând chestiuni legate de comunitatea de interese europene (mai ales economice), ideile lui Richard Coudenhove-Kalergi au avut o bună receptare în mediile de afaceri, astfel că în 1926 un grup de economiști și oameni de afaceri au fondat „Uniunea economică și vamală europeană", iar în 1927 la Geneva apărea „Federația pentru înțelegerea europeană", a cărei branșă franceză, „Comitetul francez pentru cooperarea europeană", l-a avut în frunte pe matematicianul Emil Borel.

Aceste inițiative au în vedere, spre deosebire de formulările teoretice anterioare, căile concrete de realizare, atacând probleme delicate în Europa cum ar fi producția de cărbune, de oțel și grâu, oamenii primei jumătăți de secol fiind conștienți că rezolvarea acestor probleme, (mai ales a înfruntării germano-franceze), pot duce la o veritabilă cooperare europeană și la stabilitate politică.

Toate aceste idei și inițiative se vor regăsi cel mai bine exprimate în planul lui ***Aristide Briand***, om politic francez de o excepțională prestanță politică, partizan al reconcilierii franco-germane. Acestui om politic datorăm poate unul dintre cele mai realiste proiecte ideatice europene, susținută de autor atât în fața Adunării Societății Națiunilor,

dar şi a marilor personalităţi politice ale timpului: Gustav Stresseman, Ramsey MacDonald, Benito Mussolini, etc.

Prezentând proiectul său în faţa Adunării Societăţii Naţiunilor (7 septembrie 1929), Aristide Briand susţinea ideea unei legături federale între popoarele europene bazată în primul rând pe criterii economice, dar care să nu atingă „suveranitatea nici unei naţiuni". Cu alte cuvinte, autorul dorea o asociaţie economică fără transfer de suveranitate, fiind conştient de reticenţele guvernelor în această chestiune. De altfel, cheia construcţiei europene rezida în concilierea ideii de federaţie supranaţională cu cea a suveranităţii statelor-naţiune.

În urma acestei prezentări, Briand a fost însărcinat de Adunarea Societăţii Naţiunilor să prezinte un memorandum asupra „organizării unui regim de uniune federală europeană" (redactat de Alexis Léger, secretar general al Quai d'Orsay – premiul Nobel pentru literatură sub numele de Saint-John Perse).

Prezentat guvernelor statelor membre ale Ligii Naţiunilor (1 mai 1930) şi respins de Marea Britanie, Memorandumul relua ideile lui Aristide Briand vizând crearea unei *Uniuni Federale Europene* ca o componentă regională a organismului internaţional născut din Tratatele de Pace şi care nu limita suveranitatea statelor naţionale.

Primul ministru francez invoca în sprijinul planului său comunitatea de civilizaţie europeană, unitatea geografică a continentului, dar şi afinităţile etnice ale popoarelor europene. Această asociaţie europeană transpunea în planul relaţiilor internaţionale principiul consultativ al Ligii, fără a avea puterea de decizie sau acţiune şi era opusă unei uniuni vamale europene, care ar exclude în concepţia autorului celelalte state.

În ceea ce priveşte cadrul instituţional al *Uniunii Federale Europene*, Briand propunea trei organisme: o „*Conferinţă europeană*", organism director format din reprezentanţi (şefii statelor membre ale Societăţii Naţiunilor, prin rotaţie anuală); un „*Comitet Politic Permanent*" prevăzut ca „organ executiv", de studii şi de acţiune al Uniunii Europene, care

trebuia să fie compus numai din câţiva membrii ai Uniunii. Pentru a evita dominaţia unei mari puteri, proiectul propunea o preşedinţie rotativă; un „*Secretariat*" care avea ca misiune „asigurarea administrativă a executării instrucţiunilor Preşedintelui Conferinţei sau Comitetului European, comunicatele pentru guvernele semnatare ale Pactului European, convocările Conferinţei sau ale Comitetului, pregătirea discuţiilor lor, înregistrarea şi notificarea rezoluţiilor lor".

Plin de contradicţii, rod al mentalităţii epocii lui Briand, planul subordona ideea de uniune economică realizării unei unităţi politice, esenţială pentru pacea şi securitatea statelor europene. Aristide Briand se pronunţa nu pentru unitate europeană ci pentru uniunea statelor, evitând în acest fel susceptibilităţile statelor la chestiunea pierderii suveranităţii naţionale. În fapt, autorul dorea o extindere a compromisului de la Locarno prin care Germania recunoştea graniţele estice ale Franţei şi Belgiei, iar Marea Britanie şi Italia se oferiseră garanţi ai aplicării tratatului încheiat între marile puteri la scara întregii Europe, Franţa dorind menţinerea status-quo – ului realizat prin Conferinţa de Pace de la Paris.

Aşa se explică faptul că realizarea unei apropieri între economiile europene a fost lăsată pe ultimul loc, deşi omul politic francez s-a pronunţat pentru un pact care să reglementeze politica vamală a statelor europene. Aceasta urma să ducă la „stabilirea unei pieţe comune", bazată pe organizarea raţională a producţiei şi schimburilor, liberalizarea progresivă şi simplificarea metodică a circulaţiei mărfurilor, capitalurilor şi persoanelor. Dar şi această liberalizare, ce anunţă aproape identic construcţia europeană după al doilea război mondial, era pusă sub rezervă atunci când era vorba de apărarea naţională, atribut esenţial al suveranităţii statelor naţionale.

Produs al convingerilor autorului crescut şi educat în mentalitatea sfârşitului secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, planul lui Briand vehiculează într-o formă pragmatică idei ale secolelor trecute,

rămânând în conştiinţa contemporanilor şi generaţiilor viitoare prin impactul şi dezbaterea de idei pe care a generat-o în rândul statelor europene. El a favorizat mai mult ca niciodată până la el trecerea ideii unificării Europei din sfera utopiilor filozofico-poetice în planul realizărilor concrete.

Criza economică, dincolo de consecinţele sociale şi materiale pe care le-a determinat, a adâncit diviziunea statelor europene, regimurile totalitare, câştigând teren în dauna puterilor liberale şi democratice.

Cel de al doilea război mondial va pune în lumină diferenţele de opţiune politico-economică între Europa liberală şi cea totalitară. Încă din 1940, Winston Churchill şi generalul de Gaulle (subsecretar al Ministerului de Război) semnau în numele Marii Britanii şi a Franţei o declaraţie care conţinea în fapt planul unei Uniuni franco-britanice, preconizându-se elaborarea unei *Constituţii* care va dota uniunea cu organe comune pentru apărarea naţională, politica externă, finanţe şi politica economică. Noua construcţie franco-britanică se baza pe o cetăţenie comună, iar pe durata războiului exista un singur Cabinet de război înzestrat cu conducerea supremă, ce beneficia de toate resursele financiare ale celor două state şi avea rolul de a coordona forţele armate „de uscat, aer şi mare" ale Franţei şi Marii Britanii. În acelaşi timp Parlamentele celor două ţări erau unite formal. André Miroir crede că Churchill dorea să împiedice pe generalul Reynaud să semneze armistiţiul cu Germania. [André Miroir, Winston Churchill et le construction européene (1930-1959)" in Pensée et construction européene, Bruxelles CERIS, 1990 pp.163-167]. Ne întrebăm acum, după câteva decenii de la cel de al doilea război mondial, dacă Winston Churchill şi-a schimbat atitudinea faţa de prezenţa Marii Britanii în planurile de uniune europeană, ştiind că primului ministru britanic îi plăcea să creadă că ţara sa este cu Europa, dar în afara acesteia. Să fi fost doar o necesitate determinată de obiectivul comun al rezistenţei faţă de Germania hitleristă? Discursurile sale proeuropene de mai târziu ne fac să ne îndoim de acest lucru.

Ideea acestei uniuni franco-britanice a avut-o mai întâi istoricul englez ***Arnold Toynbee*** care de la începutul războiului s-a gândit la o solidaritate între cele două state pentru a face față hegemoniei germane. Arnold Toynbee va redacta un raport unde propunea punerea în comun a apărării, controlul resurselor, comerțul exterior și crearea unei cetățenii comune, politică colonială comună și un parlament comun.

Bine primit la Paris, raportul celebrului istoric va da naștere, cu aprobarea guvernului englez, unui „*act of perpetual association*", de care britanicii nu s-au arătat prea interesați.

Mult mai convingător va fi însă ***Jean Monnet (1898-1979)***, om de afaceri francez, fost secretar general adjunct al Societății Națiunilor și care avea bune relații cu cercurile bancare și politice americane. Textul semnat de Churchill și De Gaulle poartă amprenta gândirii lui Jean Monnet care alături de ***Robert Vansittart***, secretarul permanent al Foreign Office-ului și ***Desmond Morton***, secretarul personal al premierului britanic, ***Arthur Salter*** și ***René Pleven***, va redacta textul „*Declarație de uniune franco-britanică*", care cuprindea uniunea vamală și moneda comună.

Eșecul Franței, schimbarea guvernului, venirea mareșalului Pétain la putere va bloca orice inițiativă în sensul uniunii celor două state. Însuși premierul britanic, chiar dacă a fost de acord cu proiectul în principiu, nu era partizanul unei uniuni instituționale între cele două state, iar Pierre Gerbet crede că avizul său favorabil avea ca scop încurajarea continuării rezistenței față de Germania. Pe de altă parte, Winston Churchill va anunța în primăvara lui 1945 că propunerea din 1940 a fost retrasă și acest lucru se petrecea în condițiile unei Franțe eliberate.

11. Europa Rezistențelor europene

Opusă ideii de Europa aflată sub direcția unui stat totalitar, mișcările de rezistență din care făceau parte un număr însemnat de personalități interbelice au acordat un loc însemnat configurației continentului după terminarea războiului. Deși naționale, aceste mișcări

au înțeles necesitatea de a organiza Europa după criterii diferite decât cele din 1919. Afirmând dreptul naționalităților la independența statelor, rezistența s-a pronunțat pentru o solidaritate între națiunile europene, văzut de necesară evitării dramei provocate de cel de al doilea război mondial. Încă din 1942, prizonierii politici concentrați în lagărul din Insula Ventotene din Marea Tireniană, printre care și viitori europeniști de mai târziu ***Altiero Spinelli*** și ***Ernesto Rossi,*** au redactat un manifest intitulat „*L'Unità Europea*" și revista cu același nume, pronunțându-se răspicat pentru federalizarea Europei (ei vor crea mai târziu „*Movimento Federalista Europeo*" (Mișcarea Federalistă Europeană). Ideea unei Europe federale a câștigat susținerea partidului socialist belgian, a presei clandestine franceze „*Combat*", "*Resistance*", "*Le Populaire*", care în 1943 cereau instaurarea după victorie a „*Statelor Unite ale Europei*". În 1944 la Lyon este fondat un Comitet francez pentru federarea Europei care a luat contact și cu alte mișcări de rezistență.

Reuniți la Geneva în primăvara anului 1944, reprezentanții unor mișcări de rezistență din Franța, Italia, Norvegia, Olanda, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia și Germania dădeau publicității, în iulie același an, un document intitulat „*Declarația rezistențelor europene*", în care se pronunțau pentru o uniune federală a țărilor europene.

Delegații rezistențelor motivau necesitatea uniunii prin: rolul pe care aceasta l-ar juca în participarea poporului german la viața europeană, fără a pune în pericol alte popoare, al rezolvării chestiunii frontierelor în zonele de populație mixtă, eliminării convulsiilor naționaliste, salvgardarea instituțiilor democratice, reconstrucția economică, accesul la mare a unor țări situate în interiorul continentului, controlul strâmtorilor și circulația pe fluvii, etc.

Inspirați probabil și de principiile federaliste al țării cantoanelor, delegații rezistențelor doreau să ofere unei Europe unite o Constituție federală care prevedea un guvern federal independent de voința guvernelor naționale, responsabil doar în fața popoarelor europene,

având sub jurisdicția sa o armată europeană care excludea prezența unei armate naționale, un Tribunal Suprem cu rol de interpretare a chestiunilor constituționale federale și de judecare a diferendelor între state sau între state și federație.

Totodată, declarația prevedea și angajamentul mișcărilor de rezistență de a considera problemele lor naționale, ca aspecte ale problemei europene și hotărârea de a înființa un *birou permanent* însărcinat cu coordonarea eforturilor lor pentru eliberarea și organizarea Uniunii Federale a popoarelor europene.

Rezistențelor europene li se adaugă în această perioadă mișcările proeuropene din țările libere, precum: „*Federal Union*" din Marea Britanie, Institutul pentru cercetări pentru o federație europeană condus de contele Coudenhove-Kalergi (1942 – New-York), care organizează și un *Congres al Mișcării Paneuropene* cu personalități politice din exil. Nu trebuie uitată aici mișcarea de rezistență germană, care prin vocile autorizate ca Dr. Karl Goerdeler (fost primar al Leipzigului) și Eugen Gerstenmaier se pronunțau pentru unitatea federală a Europei. Există apoi preocupări ale guvernelor pentru organizarea Europei postbelice, între care amintim inițiativele belgo-olandezilor pentru încheierea unui acord de uniune vamală; acordul greco-iugoslav; comitetul de coordonare ceho-polonez; inițiativa lui Paul Henry Spaak, ministrul de externe al Belgiei în exil, viitorul promotor al *Comunităților Economice Europene*. Nu mai puțin interesante sunt planul de uniune vamală a Europei Occidentale gândit de ***Paul Van Zeeland***, fost prim ministru al Belgiei, propunerile generalului ***Sikorski*** de a organiza „o comunitate europeană în ordine și libertate" pe baza unor federații regionale, etc. Diferențele de vederi între liderii exilului și suspiciunile unor mari puteri ca U.R.S.S. au împiedicat concretizarea inițiativelor amintite, cu excepția acordului celor trei țări din Benelux (Belgia, Olanda, Luxembourg),

care în 5 septembrie 1944 au decis să formeze o uniune vamală şi economică, exemplu urmat apoi în construcţia europeană.

Tot acum, Jean Monnet, devenit comisar al aprovizionării şi armamentului în ***Comitetul de Eliberare Naţională*** al generalului de Gaulle, propunea la 5 august 1943 constituirea unei federaţii sau a unei entităţi europene bazată pe o unitate economică, iar un an mai târziu într-un interviu acordat revistei americane *Fortune* el anunţa planul său funcţionalist de mai târziu: crearea unei administraţii supranaţionale (o autoritate europeană) a Ruhr-ului bazată pe principiul transferului de suveranitate şi pe crearea unei pieţe comune. Planul său a fost discutat în cadrul *Comitetului de Eliberare Naţională* al generalului de Gaulle. Aici a fost propus un proiect de federare a Europei Occidentale, (formată din Franţa şi Benelux, la care puteau fi asociate grupul industrial renano-westfalian şi Marea Britanie) a cărei construcţie pornea de la un nucleu economic, o uniune vamală ce presupunea o politică economică comună, organii regionale europene cărora guvernele trebuiau să le cedeze din atribuţiile lor suverane şi autoritate politică, care să gestioneze oţelul, etc. Cu toate declaraţiile lui de Gaulle în favoarea unei unităţi europene (Alger 18 martie 1944), generalul nu dorea să trezească suspiciunile sovieticilor faţă de crearea unui bloc occidental, mai ales că în opinia liderului francez Uniunea Sovietică putea ajuta Franţa în a contrabalansa blocul anglo-saxon. Ca urmare, generalul de Gaulle va semna cu U.R.S.S. un acord la 10 decembrie 1944 (Moscova), moment unde acesta va vorbi de o unitate europeană constituită în jurul a trei poli: Moscova, Londra şi Paris.

Nici propunerea lui Churchill de a crea un *Consiliu european* în cadrul unei organizaţii regionale care să cuprindă America, Asia şi Europa n-a avut mai mult succes. Partizan al consolidării Commonwealth-ului şi menţinerii legăturilor dintre Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii, liderul englez era conştient de vidul politic ce se putea crea prin retragerea americanilor şi avansul sovieticilor în Europa Vestică. Astfel, într-o adresă

către Congresul Mişcării Paneuropene (1943), el propunea un „Consiliu al Europei", un organism dotat cu un Tribunal suprem având rolul de a tranşa diferendele între state şi cu forţe armate menite a împiedica agresiunea şi a asigura execuţia deciziilor.

Agreată de sovietici, care sperau în dezvoltarea influenţei lor într-un organism regional european, propunerea lui Winston Churchill a fost respinsă de Roosevelt care se temea atât de izolarea S.U.A. şi creşterea preponderenţei Marii Britanii, cât mai ales a U.R.S.S.-ului în Europa. Preşedintele american era, în ciuda promovării unei organizaţii mondiale, adeptul echilibrului dintre cei Mari. Şi Stalin, după ce a cucerit zone întinse din Europa de Est, se va opune unui organism european în afara celor trei Mari Puteri. Din acest moment asistăm la diviziunea Europei din punct de vedere ideologic şi politic.

Partea a II-a

DE LA PROIECTE LA REALITATE ÎN UNITATEA EUROPEANĂ

Capitolul I

COOPERARE EUROPEANĂ

1. Începutul cooperării europene (1945 – 1949)

Al doilea război mondial marchează, credem noi, sfârşitul şi începutul istoriei europene; sfârşitul pentru că Europa secătuită şi distrusă de război pierde definitiv întâietatea în relaţiile internaţionale, astfel că întâlnirea americanilor şi sovieticilor pe Elba împlineşte „profeţiile" lui ***Alexis de Toqueville*** şi a altor gânditori care au sesizat încă din secolul trecut rolul pe care America şi Rusia îl vor juca în secolul nostru. Începutul istoriei europene, sau a mai bine spus „a noii istorii europene", este dat de această partajare politico-ideologică a spaţiului ce separă Vestul de Estul european, asemănător diviziunii Imperiului roman în secolul al IV-lea. În aceste condiţii, opiniile publice şi mai ales elitele vest-europene sunt chemate la o meditaţie profundă în ceea ce priveşte construirea unei unităţi a statelor şi popoarelor din Europa Occidentală.

Avansul pe care ideea unităţii europene îl înregistrează imediat după 1945 se datorează pe de o parte pierderii de către Europa a rolului de economie univers, iar pe de altă parte pericolului pe care îl reprezintă comunismul din interior şi exterior (Uniunea Sovietică).

Momentul redeschiderii chestiunii europene era favorizat şi de reculul naţionalismului ce marcase politica statelor-naţiune din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până la sfârşitul celui de al doilea război mondial. Reprezentanţii statelor naţionale gândeau mai puţin în termenii diferenţelor şi mai mult în logica apropierii şi cooperării, iar marile puteri ale continentului au pierdut locul avut înainte în sistemul internaţional.

Pe de altă parte, lumea în general, și Europa în special traversau o criză profundă din punct de vedere economic, cu importante consecințe sociale ce favorizau avansul comunismului.

Ideea unității europene, așa cum afirmam anterior revine în dezbaterile de idei, în lucrările jurnaliștilor, economiștilor, oamenilor politici și de cultură. Triumful acesteia însă era condiționat de surmontarea unor obstacole importante. În primul rând trebuia făcut față pericolului bolșevic care separase continentul în două părți. Ideea unității europene a evoluat către integrare pe fondul tensiunilor între Est și Vest de la începutul războiului rece. Aceste tensiuni au fost punctate de discursul lui Churchill de la Fulton din 5 martie 1946 care exprima foarte limpede separația creată de "cortina de fier", de discursul lui Stalin din 9 februarie 1946 care anunța revenirea politicii sovietice la tezele cominterniste, de doctrina Truman din martie 1947, de anunțarea planului Marshall în 5 iunie 1947 și de crearea Cominformului ca reacție la acesta în septembrie 1947. Strângerea legăturilor dintre țările Europei Occidentale a fost o consecință a ideii de protecție și de rezistență față de pericolul sovietic. Acest nou climat a stimulat și promovat ideea europeană, astfel că în septembrie 1946 la Universitatea din Zürich, Winston Churchill pronunța celebrul său discurs în care, după ce menționa pericolele care amenințau Europa, propunea recrearea familiei europene și o construcție regională denumită „Statele Unite ale Europei". Această construcție regională se restrângea în mare parte la frontierele Europei Occidentale, leader-ul englez având în vedere o uniune a statelor europene în jurul Franței și Germaniei, Marea Britanie fiind exclusă, având doar rolul de naș împreună cu Statele Unite.

Acest discurs este considerat de foarte mulți istorici și jurnaliști ca fiind punctul de plecare al mișcării europene de după al doilea război mondial. Ca urmare, în decembrie 1946 la Paris se năștea ***Uniunea europeană a federaliștilor (UEF)***, apoi ***Mișcarea socialistă pentru Statele Unite ale Europei***, ***Uniunea parlamentară europeană*** (a

contelui ***Richard Coudenhove-Kalergi***), etc. În anul următor, m europene fac primul pas către organizare, punându-se bazele unui ***Comitet internațional de coordonare a Mișcărilor pentru unitatea europeană***, care va juca un rol important în convocarea congresului de la Haga (7 – 10 mai 1948). La Haga se va decide crearea Consiliului Europei.

Toate aceste organizații grupează personalități culturale, politice, din domeniul economic, juridic, partizani convinși ai federalismului ca soluție a eliminării disputelor dintre statele naționale și totodată adversari redutabili ai statului-națiune centralizat structurat după principii herderiene. Foarte multe din aceste personalități conștientizau pierderea inițiativei și rolul major al Europei în sistemul relațiilor internaționale, invocând ca argument de refacere a prestigiului acesteia construcția unei federații europene independente, care să joace un rol de echilibru între cele două superputeri: Statele Unite și Uniunea Sovietică.

Construcția europeană va trebui să facă față unei probleme delicate legată de concilierea între suveranitățile naționale și principii integrării supranaționale. De aici rezultă cele două concepții opuse care au stat la baza proiectelor de unitate europeană:

1. pe de o parte, sunt cei care erau preocupați de a menține și respecta suveranitatea statelor și care propuneau o ***cooperare interguvernamentală*** în cadrul unor instituții permanente fără ca acestea să aibă putere de decizie.
2. iar de cealaltă parte, sunt cei care susțin o ***Europă federală și supranațională,*** insistând asupra transferului de suveranitate de la statele naționale către o autoritate decizională superioară.

Cele două concepții se vor regăsi atât separate cât și împreună în construcția europeană. Constituirea Consiliului Europei este expresia interguvernalismului în timp ce comunitățile europene conțin atât elemente de supranaționalitate cât și principii care întăresc rolul statelor naționale în luarea deciziilor.

Unit, Soperarea interguvernamentală şi naşterea primelor organizaţii europene (Organizaţia Europeană pentru Cooperare Economică; Uniunea Europei Occidentale şi Consiliul Europei)

Cum afirmam într-una din paginile acestei lucrări, naşterea organizaţiilor europene a avut la bază pe de o parte, principiile interguvernamentalismului şi supranaţionalismului, iar pe de altă parte au fost rodul conjuncturii internaţionale, a raporturilor care s-au stabilit între Est şi Vest la câţiva ani după terminarea conflictului mondial.

Imediat după terminarea războiului au început fricţiunile între foştii aliaţi. Bomba atomică utilizată în două rânduri contra Japoniei modifica raportul de forţe între cei Mari, determinând neîncrederea Uniunii Sovietice şi întărirea efortului acesteia de a-şi consolida glacisul în Europa Centrală şi de Est. Se cunosc apoi tensiunile legate de dezacordul în rândul Organizaţiei Naţiunilor Unite, în Consiliul de Securitate, marcate în primul rând de căutarea modalităţilor de control a energiei atomice. La acestea se adaugă rivalităţile din diferite zone ca: Iran, Turcia, Grecia, discursurile belicoase ale lui Stalin (9 februarie 1946) şi Winston Churchill (5 martie, Fulton), etc. Toate aceste rivalităţi, tensiuni, fricţiuni au concurat la construirea celor două blocuri care, începând din 1947, devin o realitate geopolitică. Această realitate este structurată pe de o parte de doctrina de *containment* (de „îndiguire"), inspirată fiind de telegrama cea lungă a lui ***George Kennan*** (trimisă de la Moscova în februarie 1946) şi anunţată public prin discursul preşedintelui Truman (în 12 martie 1947). Acesta cerea Congresului să voteze credite pentru a acorda un ajutor economic şi financiar Greciei, pradă unui război civil între comunişti şi regalişti, şi Turciei, supuse la presiuni puternice din partea Uniunii Sovietice, care pretinde schimbarea statutului strâmtorilor şi reclamând teritoriile turce din Anatolia (Kars şi Ardahan cedate de sovietici lui Kemal Atatürc după primul război mondial). Pe de altă parte

apariţia Cominformului [partidele comuniste organizându-se în Birou de Informare (septembrie 1947)] finalizează ruptura între foştii aliaţi.

La aceasta se adaugă eforturile diplomaţiei occidentale de a acorda un statut comun teritoriilor ocupate în Germania, ceea ce va duce mai târziu la crearea a două state germane: Republica Federală Germania şi Republica Democrată Germania, accentuând şi mai mult dezacordurile între puterile occidentale şi sovietice.

Pe fondul acestor schimbări în raporturile foştilor parteneri din cadrul Coaliţiei Naţiunilor Unite, ideea creării unei organizaţii regionale europene refuzată de administraţia Roosevelt, câştigă din ce în ce mai mult interesul mediilor politice americane. Europa Occidentală unită şi aliată Statelor Unite apărea acum ca o contra pondere la o Europă Orientală aflată sub tutelă sovietică.

Paradoxal, această diviziune politico-ideologică a continentului coincide cu progresul ideii unei Europe Occidentale unite, readucând în discuţie spaţiul de civilizaţie ale Europei lui Carol cel Mare. Reconstrucţia Europei se face paralel cu demararea procesului de construcţie europeană. Necesitatea unui organism colectiv european care să analizeze oferta americană şi necesităţile Europei Vestice va duce la fondarea primei organizaţii europene bazată pe cooperare între statele naţionale componente: ***Organizaţia Europeană pentru Cooperare Economică (The Committee of European Economic Co-operation; l'Organisation européene de cooperation economique***) (16 aprilie 1948). Hotărârea europenilor de a crea o astfel de organizaţie a rezultat în urma „conferinţei de cooperare economică europeană" (12 iulie 1947, Paris), unde s-a făcut un bilanţ al nevoilor economice a ţărilor Europei Occidentale şi s-a decis elaborarea unui program de reconstrucţie.

Convenţia privind cooperarea economică europeană a fost semnată de 16 ţări (Austria, Belgia, Danemarca, Franţa, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Luxembourg, Norvegia, Ţările de Jos, Portugalia, Regatul

Unit, Suedia, Elveţia, Turcia) şi de comandanţii şefi ai zonelor de ocupaţie din Germania, Franţa, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii, făcându-se astfel primul pas spre integrarea europeană a viitoarei Republici Federale Germania.

Semnatarii porneau de la constatarea firească că economiile europene sunt interdependente şi că bunăstarea uneia depinde de a celorlalte. Ca urmare, îşi propuneau să contribuie prin instituţii la cooperarea economică, la o sintetizare cât mai completă „a capacităţilor şi posibilităţilor lor particulare". Totodată, documentul făcea referire „la voinţa generoasă a poporului american" şi hotăra instituirea unei *organizaţii europene de cooperare economică.*

Această iniţiativă americană concretizată la nivel european printr-o organizaţie regională interguvernamentală nu ar fi fost posibilă fără schimbarea de atitudine a administraţiei şi congresului american după moartea preşedintelui Roosevelt. Americanii doreau să evite repetarea erorilor din anii '20 şi drept urmare au făcut tot posibilul să împiedice o fragmentare a economiilor europene, străduindu-se să pună pe picioare o *piaţă unificată* asemănătoare Statelor Unite, caracterizată de o mai mare specializare şi de încurajarea economiilor de scară.

Astfel în 1948 Statele Unite susţineau integrarea economică a Europei Occidentale ca mijloc de a întări soliditatea, securitatea şi integrarea Germaniei în sistemul occidental, prin legături de interes comun pentru a putea face faţă presiunilor sovietice. Reconstrucţia şi integrarea Germaniei în sistemul occidental va fi o constantă a Washingtonului încă înainte de demararea construcţiei europene propriu-zise.

Alături de ***Organizaţia Europeană pentru Cooperare Economică***, a fost creată în 1949 ***Administraţia de Cooperare Economică*** (Economic Cooperation Administration – ECA), agenţie americană însărcinată să coordoneze şi să administreze ajutorul american în Europa. Această agenţie va insista ca toţi membrii **OECE** (Organizaţia Europeană de Cooperare Economică) să multiplice

schimburile între ei, interzicând restricțiile cantitative, pavând astfel drumul către construcția europeană.

În altă ordine de idei, ***OECE*** va contribui din plin, pe de o parte, la solidaritatea statelor europene (unite în efortul reconstrucției), punând în funcțiune un *sistem multilateral de plată*. Acesta a înlocuit într-un mod fericit lipsa unei convertibilități a monedelor. Pe de altă parte, liberalizarea schimburilor a fost un atu important pentru viitorul demers supranațional. Această organizație a constituit de asemenea o școală pentru reprezentanții statelor naționale, facilitându-le acestora posibilitatea unor negocieri colegiale, învățându-i că destinele lor erau legate.

Cooperarea monetară și financiară europeană va încarna mai târziu Uniunea Europeană de Plăți instaurată în 1950, menținută până la restabilirea liberei convertibilități a monedelor în 1958.

3. Uniunea Europei Occidentale

Cooperarea interguvernamentală europeană încurajată de Statele Unite nu s-a mărginit numai la programe economice și la organizații de același caracter, includând cum era și firesc dimensiunea asigurării securității statelor europene, atât față de o posibila renaștere a puterii Germaniei (vezi tratatul anglo-francez de la Dunkerque din 1947), dar mai ales față de pericolul sovietic.

Pe fondul tensiunilor internaționale crescânde, printre care: refuzul sovietic de a participa la Planul Marshall, crearea Cominformului în septembrie 1947, eșecul Conferinței celor patru Mari (Londra noiembrie-decembrie 1947), diplomațiile vest-europene conștientizează că inamicul numărul unu este, fără îndoială, Uniunea Sovietică. Cele două state semnatare ale Tratatului de la Dunkerque, Anglia și Franța (5 martie 1947) încearcă să lărgească sfera cooperării militare invitând cele trei țări din Benelux (Belgia, Olanda și Luxembourg) de a adera la un tratat de colaborare în materie economică, socială, culturală și de apărare colectivă. Un nou tratat era semnat la Bruxelles (17 martie 1948) intitulat sugestiv

al Uniunii Occidentale. El comporta un angajament de asistență automată contra oricărei agresiuni, o rețea de relații militare, politice, economice, culturale, instituționalizând totodată cooperarea militară a membrilor săi.

Crearea NATO prin semnarea Tratatului Atlanticului de Nord în 4 aprilie 1949 și de către cele cinci state ale Tratatului de la Bruxelles va goli de substanță Uniunea Europei Occidentale, eșuând pentru foarte mulți ani ideea unei armate europene integrate. Eșecul Comunității Europene de Apărare (CEA) în 1954 va deschide noi șanse de afirmare pentru UEO (Uniunea Europei Occidentale), rămasă însă în sfera interguvernamentalismului, Regatul Unit refuzând să participe la o organizație care ar fi transpus în plan militar principiul supranaționalității Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO). Singurul câștig în planul integrării vest-europene l-a constituit Protocolul din 23 octombrie 1954 conform căruia Republica Federală Germania devenea membră a Uniunii Europei Occidentale, iar un an mai târziu (5 mai 1955) parte cu drepturi depline a NATO.

În anii care au urmat, rolul Uniunii Europei Occidentale a fost foarte șters revenindu-se asupra sa o dată cu căderea "Cortinei de Fier", când diplomațiile vest-europene imaginau o politica externă și de apărare comună, unde UEO ar juca rolul brațului înarmat al NATO în Europa.

4. Consiliul Europei

Dacă OECE era rezultatul unei voințe de cooperare economică europeană stimulată de ajutorul american, iar Uniunea Europei Occidentale marca primele demersuri de cooperare militară, Consiliul Europei făcea primul pas spre constituirea unei Europe politice.

"Comitetul de Coordonare" a mișcărilor pentru unitatea Europei va convoca la Haga (7-10 mai 1948) un Congres al Europei care reunea o mare parte a mișcărilor proeuropene, 800 de personalități din 19 țări europene printre care 16 foști șefi de guverne, câțiva reprezentanți în exil ai Europei de Est. Acest congres patronat de Winston Churchill,

BIBLIOTECA

figura cea mai prestigioasă în acel moment, permitea mişcărilor proeuropene de a alerta opiniile publice şi de a pune dinaintea lor problema europeană în toată complexitatea sa. Denis de Rougemont, figură remarcabilă a Uniunii Federaliştilor Europeni, un intelectual de mare prestigiu, profesor la Universitatea din Geneva, fondator al Institutului de Studii Europene, a cărui diplomat este, şi unul din autorii lucrării de faţă, va rosti "Mesajul către europeni". Celebrul om de cultură, amintind încă de la început europenilor că ameninţarea vine din diviziunea continentului, remarca interdependenţa economiilor vest-europene, imposibilitatea statelor de a rezolva singure problemele cu care se confruntau şi pericolul că în afara unei "uniuni liber-consimţite", anarhia care domnea în Europa o va expune pe aceasta unei unificări forţate, fie prin intervenţia unui imperiu din afară, fie prin uzurparea unui partid din interior. Mesajul său anunţa principiile care trebuiau să stea la baza Europei Unite: libera circulaţie a oamenilor, a ideilor şi a bunurilor, libertatea de gândire, de reuniune şi a expresiei, consacrate printr-o Cartă a drepturilor omului, liberul exerciţiu al opoziţiei politice, o Curte de Justiţie care să aplice sancţiunile necesare pentru nerespectarea drepturilor omului şi constituirea unei Adunări europene formată din "toate forţele vii ale tuturor naţiunilor".

Dincolo de acest mesaj care conţine în economia sa principiile construcţiei europene, Congresul de la Haga s-a străduit a defini modalităţile practice de unificare graţie a trei comisii: culturală, economică şi politică.

Comitetul internaţional de coordonare a Mişcărilor europene va însărcina o comisie instituţională, prezidată de acelaşi Pierre Ramadier, de a elabora un proiect al Adunării europene. Textul acestui proiect va fi trimis guvernelor celor 16 ţări membre ale OECE. Analiza acestuia scoate în evidenţă dimensiunea sa interguvernamentală, refuzul acceptării oricărui transfer de suveranitate, astfel că Adunarea va fi un organism consultativ, putând face doar recomandări guvernelor statelor membre şi

să examineze toate măsurile practice pentru asigurarea integrării politice și economice a Europei.

În cele din urmă, Comitetul celor 18 desemnat (5 britanici, 5 francezi, 3 olandezi, 3 belgieni, 2 luxembourghezi) a ajuns la un compromis, hotărând crearea unui Consiliu al Europei și a unei Adunări Consultative Europene. Cele două organisme vor forma osatura statutului Consiliului Europei semnat de 10 state (Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxembourg, Olanda, Norvegia, Suedia, Regatul Unit) la 5 mai 1949. Pornind de la principiile Cartei Națiunilor Unite referitoare la prezervarea societății umane și consolidarea păcii, statutul se pronunța pentru o uniune mai strânsă între țările europene, pentru crearea unui Consiliu al Europei cuprinzând un Comitet al Reprezentanților Guvernelor și o Adunare Consultativă. În ciuda faptului că-și propunea o uniune mai strânsă a membrilor săi, Consiliul Europei nu avea nici o competență în domeniile militar (art.1.d), economic, social, cultural, științific, juridic și administrativ, statele semnatare și mai ales Marea Britanie nefiind dispuse la un transfer de suveranitate într-un sector atât de sensibil.

Consiliul Europei era format din cele 10 state semnatare care se angajau să recunoască principiul preeminenței dreptului și principiul drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art.3).

Cei zece semnatari puteau invita, prin intermediul Comitetului de miniștri, și alte state care trebuiau să se conformeze dispozițiilor articolului 3. Odată acceptate condițiile cerute, statul sau țara respectivă devenea membră cu drepturi depline din momentul depunerii unui instrument de adeziune la Secretariatul general. Se instituia și calitatea de membri asociați, care puteau participa doar la Adunarea Consultativă.

Sistemul instituțional al Consiliului Europei este rodul compromisului franco-britanic și cuprinde:

a. un Comitet de miniștri format din miniștrii de externe ai statelor cu drepturi depline. Aceștia au câte un vot și pot delega un supleant

în cazuri deosebite, având rolul de a examina, la recomandarea Adunării Consultative sau din proprie inițiativă, măsurile proprii care să ducă la îndeplinirea scopului Consiliului Europei.

b. Adunarea Consultativă este compusă din reprezentanții fiecărui stat membru, desemnați după reforma din 1951 de către parlamentele naționale, conform unei proceduri fixate de acestea. Plusul de democrație în acest sistem instituțional al Consiliului Europei îl regăsim în numărul reprezentanților desemnați de fiecare parlament național și care era net în favoarea statelor mici. Atribuțiile Adunării sunt consultative. Ea dispune de o influență politică mai directă și poate juca față de Comitetul de miniștri un rol de inițiativă și de consultanță. Tot acesteia îi incumbă și sarcina de a numi secretarul general și secretarul general adjunct, precum și revizuirea simplificată a statutului.

c. Secretariatul este compus dintr-un secretar general, secretar general adjunct și personalul necesar. Cei doi înalți funcționari sunt numiți de către Adunarea Consultativă la recomandarea Comitetului de miniștri, iar restul funcționarilor de către secretarul general, conform unui regulament administrativ. Fără a juca rolul viitoarelor instituții ale Comunităților europene, Secretariatul Consiliului Europei are meritul de a pregăti funcționari credincioși organizației. Foarte multe din personalitățile Consiliului Europei vor contribui în mod decisiv la construcția europeană (a se vedea René Pleven, Paul van Zeeland etc).

Cum era de așteptat, în ciuda eforturilor Adunării de a interpreta voința politică a Europei și de a o impune membrilor săi, Comitetul de miniștri își va asuma rolul de a interpreta textele neconsultând Adunarea în foarte multe chestiuni. Toate eforturile diplomatului francez Jacques Camille Paris, primul secretar general al Consiliului Europei, de a apropia cele două organisme au fost sortite eșecului.

Chiar dacă nu a jucat un rol fundamental în integrarea şi unificarea statelor europene, Consiliul a jucat un rol fundamental până în zilele noastre în armonizarea legislaţiilor europene în domeniile drepturilor omului, patrimoniului, comunicării, mediului, drepturilor minorităţilor naţionale, culturii, justiţiei, muncii, educaţiei etc. În momentul actual el are menirea de a crea un cadru juridic european de protecţie a minorităţilor naţionale, necesar statelor Europei Centrale şi de Est în demersul integraţionist al acestora.

Capitolul II

EUROPA SUPRANAȚIONALĂ: COMUNITĂȚILE EUROPENE

1. Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului (CECO)

Context internaţional

La sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, Statele Unite continuau politica lor de containment. Ele au reuşit să bareze expansiunea sovietică în Vestul Europei prin planul Marshall, care consolida această parte a continentului din punct de vedere economic şi social; în Mediterana Orientală prin ajutorul acordat Greciei şi Turciei; iar prin blocarea Berlinului (1948 – 1949) se dovedea că democraţiile nu ezitau să intre în război pentru apărarea valorilor lor.

Cea mai delicată problemă rămânea fără îndoială cea germană. Blocada Berlinului, eşecul reuniunii miniştrilor de externe a celor patru mari puteri ţinută la Paris (23 mai-20 iunie 1949) în ceea ce priveşte chestiunea germană făcea din apărarea Europei Occidentale problema cea mai presantă pentru americani. Acum se naşte ideea reînarmării Germaniei şi integrării acestui stat în organizaţiile europene. Aşa se explică susţinerea de care s-au bucurat liderii germani care au purces la fondarea Republicii Federale. La câteva zile după semnarea Tratatului Atlanticului de Nord, acordurile occidentale de la Wasington (8 aprilie 1949) aveau să redea existenţa politică Germaniei de Vest, iar în urma alegerilor din august 1949, Konrad Adenauer devenea cancelar (septembrie 1949). Ca reacţie la crearea unei Germanii Occidentale, Stalin care dorise o Germanie neutră care să cadă pradă comunismului internaţional, va impulsiona crearea Republicii Democrate Germania (7 octombrie 1949).

In aceeaşi perioadă, Orientul Îndepărtat cunoştea naşterea Republicii Populare Chineze (1 octombrie 1949) care va complica raporturile dintre cei doi mari, acest stat sprijinind mişcările comuniste din zonă, exemplul cel mai evident fiind războiul din Coreea, când voluntarii chinezi se vor alătura Coreei de Nord. La toate acestea se adaugă acordurile bilaterale între U.R.S.S. şi "democraţiile populare", care întăresc blocul estic, explozia primei bombe atomice sovietice şi reluarea cursei înarmărilor.

În acel moment toate organizaţiile europene create (OECE, UEO, Consiliul Europei) n-au reuşit o integrare supranaţională (dorită mai ales în mediile de afaceri europene) care să anuleze cauzele unor conflicte mai vechi vizând controlul producţiei şi al materiilor prime. Ca urmare câştigă teren ideea unei integrări funcţionale care să pornească de la sectoare cheie sensibile, cum ar fi cărbunele şi oţelul şi care să creeze pe zone restrânse o solidaritate de fapt. Politica "paşilor mărunţi" a găsit o primă materializare în planul Schuman de realizare a Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului.

Planul Schuman, care va da naştere Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului poartă numele ministrului de externe al Franţei din acea perioadă, Robert Schuman (1886-1963), care crescut la graniţele franco-germane (Lorena) este cucerit de ideea unei reconcilieri a celor două popoare şi de ideile funcţionaliste ale lui Jean Monnet, adevăratul inspirator al proiectului, care va impune supranaţionalitatea ca subiect de drept internaţional.

Sectorul siderurgic constituia în epocă principala ramură a economiilor europene şi de rezolvarea problemelor legate de producţia (oţel) şi exploatarea materiilor prime (cărbune) depindea într-o mare măsură stabilitatea europeană. Chestiunea cărbunelui şi oţelului a constituit o problemă atât pentru Organizaţia Europeană de Cooperare Economică cât şi pentru Consiliul Europei.

Ideea a fost preluată şi discutată în Consiliul Europei şi ca urmare, Comisia economică a Adunării Consultative adopta la 19 decembrie 1949

o moțiune în care se cerea crearea de „companii europene", exceptate de drepturile de vamă sau alte impozite multiple și puse sub autoritatea unui Oficiu al Companiilor europene.

Cu toate acestea, cele două organisme n-au reușit să coordoneze planurile de creștere economică, fiecare stat european dezvoltând la maxim producția sa într-o formă autarhică și cu voința de a crea o puternică industrie de bază.

Riscurile unei crize de supraproducție au fost sesizate și de către *Comisia economică* a Națiunilor Unite. În decembrie 1949 aceasta publica un document în care semnala pericolul supraproducției de oțel în lipsa unor programe de coordonare europeană și sugera armonizarea planurilor de investiții.

La începutul anilor '50 erau tot mai multe voci europene care cereau internaționalizarea industriilor cărbunelui, oțelului și fierului prin punerea acestora sub autoritate comună.

Problema odată pusă, trebuia să se caute soluțiile aplicării acesteia și guvernul care să-și asume inițiativa.

Americanii au încurajat integrarea industriilor europene din două rațiuni: prima, pentru a crea o piață a Europei Occidentale guvernată de principiile liberalismului economic (deși planificarea producției și controlul acesteia nu corespundeau acestor obiective, asumându-și riscul unui concurent economic serios), iar a doua, care era și cea mai susținută, pentru a putea face față pericolului comunist.

Cu toată voința lor, în ceea ce privește integrarea europeană, ei nu puteau propune un plan european care să includă Germania Federală, mai ales că acest fapt ar fi stârnit suspiciunea Franței. Dean Acheson, secretar de stat al președintelui Truman s-a pronunțat în favoarea unui leadership francez care să includă și Germania Federală.

În ceea ce privește guvernul britanic, acesta ar fi putut lua inițiativa, dar englezii erau foarte reticenți față de o organizație supranațională, chiar dacă au existat voci (Harold Macmillan) care s-au pronunțat în

favoarea integrării sectoarelor industriale de bază. Celelalte state europene erau prea slabe pentru a-şi asuma o astfel de iniţiativă: Italia nu avea o poziţie internaţională foarte bună şi industria sa grea era prea restrânsă; Benelux-ul deşi va juca un rol important în construcţia europeană nu constituia un pol de putere însemnat care să convingă celelalte state ale continentului. Germania Federală era încă sub semnul înfrângerii în cel de al doilea război mondial şi liderii săi se străduiau să anuleze efectele acestuia şi să apere interesele germane.

Germanii au acceptat să sprijine ideea integrării industriilor de bază ca un mijloc pentru a bloca demontarea uzinelor lor şi ca urmare au propus extinderea *Agenţiei Internaţionale a Ruhr-ului* (creată de aliaţi pentru a controla repartiţia producţiei între piaţa internă şi exporturi) şi la alte regiuni. Konrad Adenauer, cancelarul german din acea perioadă a înţeles necesitatea europenizării cărbunelui şi oţelului, ca punct de plecare a unei cooperări mai largi.

Meritul elaborării proiectului constituirii CECO a revenit francezilor Jean Monnet şi Robert Schuman. Elementul de noutate consta în punerea comunităţii sub conducerea unui organism supranaţional, "Înalta Autoritate". Acest lucru explică interesul diplomaţiei franceze, a lui Robert Schuman şi Georges Bidault, prim-ministru al Franţei, de a susţine un plan concret care să satisfacă toate aceste probleme. Iniţiativa a fost făcută publică la 9 mai 1950, dată ce va fi celebrată ca „Ziua Europei".

Propunerea din 9 mai 1950 prezentată presei de Robert Schuman, minuţios pregătită de Jean Monnet (9 versiuni), diferea fundamental de celelalte iniţiative europene. Pe de o parte, ea prezintă polul cărbunelui şi oţelului ca primă etapă a unei construcţii europene mai largi, care viza o comunitate economică generală şi în final o Federaţie europeană enunţând viziunea funcţionalistă a lui Jean Monnet. „Europa nu se va face dintr-o dată, nici printr-o construcţie de ansamblu; ea se va face prin realizări concrete creând mai întâi o solidaritate de fapt". Anunţul

creării unei *Înalte Autorităţi Supranaţionale* compusă din personalităţi independente, revoluţionează realmente dreptul internaţional. Această instituţie avea competenţe limitate în ceea ce priveşte producţia de cărbune şi oţel, dar independente de imixtiunea guvernelor naţionale. Pe de altă parte, sublinierea faptului că Înalta Autoritate va lega Franţa şi Germania şi alte ţări care vor adera, crează premisele unei recunoaşteri a Republicii Federale Germania ca partener egal, ceea ce corespunde revendicării diplomaţiei germane.

Documentul redactat în aprilie 1950 nu este dat imediat publicităţii pentru că Jean Monnet dorea crearea unui „şoc psihologic" pentru a putea convinge şi evita opunerea din partea grupurilor de presiune interguvernamentale.

Proiectul s-a bucurat de susţinerea americanilor, mai ales a secretarului de stat Dean Acheson care se găsea la Paris în 8 mai 1950 şi a fost adus la cunoştinţa lui Konrad Adenauer înainte de a fi rostită declaraţia din salonul Orologiului.

Surpriza şi reuşita discursului lui Robert Schuman din 9 mai 1950 a fost urmată de crearea unei *Comisii speciale*, care să stabilească implicaţiile tehnice ale planului. Pentru reuşita acestei comisii, care trebuia să poarte negocieri cu guvernele pentru a obţine cesiuni de competenţă din partea acestora în materie de cărbune şi oţel, preşedinte a fost numit Jean Monnet. Negocierile care au urmat au reunit nu numai pe francezi şi germani ci şi pe italieni şi reprezentanţi ai Benelux-ului, Henri Bugmans mărturisea că discuţiile s-au purtat într-o atmosferă de colegialitate, de înţelegere a situaţiei vecinului, reuşindu-se ca după nici un an să fie semnat Tratatul care a instituit Comunitatea Cărbunelui şi a Oţelului (18 aprilie 1951).

O conferinţă internaţională a celor şase a avut loc la Paris pe 20 iunie 1950 şi după zece luni de lucru s-a parafat un proiect de convenţie (19 martie 1951).

Tratatul CECO semnat la 18 aprilie 1951 intra în vigoare la 25 iulie 1952, prevazându-se o durată de 50 de ani pentru valabilitatea sa. El

avea ca scop pregătirea unei Comunități politice pornind de la o comunitate economică realizată funcțional, de la sectoare cheie în care statele puteau fi mai ușor convinse să transfere suveranitatea.

Reacțiile la planul Schuman au fost diferite, în funcție de tendințele politice și sindicale. Liberalii se temeau de un dirijism exagerat de tehnocrați și Înalta Autoritate. Socialiștii se temeau de un cartel. Sindicatele aveau în vedere rolul lor și riscurile unui șomaj sporit în condițiile raționalizării producției. În Franța opinia publică a fost în general favorabilă. Cele mai reținute au fost mediile siderurgiste, foarte bine organizate, care se temeau de concurența germană. Cu toate acestea, au existat însă și medii franceze favorabile planului, mai ales utilizatorii și transformatorii de oțel (Societatea Națională a Căilor Ferate Franceze și Regia Renault) care susțineau că se vor aproviziona mai ușor și mai ieftin și la prețuri mai competitive. De aceeași părere au fost Camerele de comerț și Confederația generală a agriculturii.

Propunerea ministrului Schuman a fost bine primită în cercurile democrat-creștine unde Jean Monnet a ales, cu acordul cancelarului Konrad Adenauer, ca partener de dialog un universitar – pe Walter Hallstein, viitor președinte al Comisiei Europene și partizan al economiei sociale de piață.

Italia, în ciuda unei industrii siderurgice modeste și a opoziției stângi comuniste acceptă negocierile coordonate de Monnet ca fiind un prim pas de reintegrare politică în rândul Europei. In cazul Italiei o influență aparte a avut-o Alcide di Gasperi, liderul democrat creștinilor italieni.

Luxemburgul, unde industria siderurgică furnizează 90% din exporturile țării a fost imediat sedus de posibilitățile oferite de planul Schuman, mai ales de posibilitatea accesului pe piețe mult mai largi, în ciuda rezervelor unor industriași și a sindicatelor. Exploatările de cărbune din Belgia sunt caracterizate de condiții mai dificile de exploatare, ceea ce a determinat anumite rezerve față de standardele unei concurențe pe

o piață comună. Cu toate acestea, guvernul belgian optează pentru rezolvarea problemelor sale în cadrul unei organizații europene.

Olanda nu are și nu avea o industrie siderurgică apreciabilă și era nefavorabilă unei supranaționalități exagerate, fapt pentru care își rezerva dreptul de a părăsi organizația dacă aceasta ar fi mult orientată în această direcție.

Țara care ar fi putut impulsiona construcția europeană, având una din cele mai mari industrii siderurgice, era Marea Britanie. Din nefericire, guvernul său, dominat de logica cooperării interguvernamentale și reticent față de supranaționalitate, va respinge Planul Schuman.

Competențele CECO nu se restrâng numai la obiectul tratatului (cărbune și oțel) ci și la subiecții săi, înțelegându-se că pe teritoriul Comunității, „anumite persoane sunt supuse, prin Tratatul de la Paris, la un regim juridic special putând avea obligații și câteodată prerogative speciale".

În afara statelor membre, există o categorie de subiecți particulari cea a „întreprinderilor" (art. 80) definite ca exercitând o activitate de producție și distribuție. Întreprinderile pot crea între ele asociații care nu trebuie să aducă atingere regimului concurenței protejat de articolele 65 și 66, dar care vor apărea ca veritabile auxiliare ale organelor CECO pe lângă care puteau avea un rol de consultare sau informare.

În ceea ce privește sistemul instituțional, CECO are în componență patru instituții: Înalta Autoritate, compusă din nouă personalități independente (8 numiți de guverne, 2 pentru Franța și Germania și unul cooptat de cei opt). Numiți pe șase ani, cei nouă trebuie să exercite funcția lor independent, numai în interesul general al Comunității. Înalta Autoritate, cu sediul la Luxembourg, poate emite avize (neobligatorii), adopta decizii și face recomandări aplicabile după publicarea lor. Ea se bucură de autonomie financiară, putând preleva un impozit de 1%, maximum, din cifra de afaceri a întreprinderilor din sectorul cărbunelui și oțelului, ceea ce-i permite să intervină cu mijloace solide în viața economică și socială. Înalta Autoritate trebuia să vegheze

la aprovizionarea pieţei comune, să asigure utilizatorilor acces egal la resursele de producţie, să asigure respectarea regulilor de concurenţă, să încurajeze schimburile intra-europene prin suprimarea taxelor vamale, de contingenţă, subvenţiilor şi practicilor restrictive, să definească obiectivele generale, să creeze condiţii repartizării mai raţionale a cărbunelui şi oţelului la nivelul unei productivităţi mai ridicate.

Pentru controlul politic al Înaltei Autorităţi, Tratatul CECO a instituit o *Adunare Comună* care reprezintă popoarele celor şase state, alcătuită din 78 de membri, având o structură mai favorabilă micilor state decât cea a *Adunării Consultative* a Consiliului Europei. Ea numără 18 membri pentru Franţa, Germania, Italia, 10 pentru Belgia şi Olanda, 4 pentru Luxembourg, desemnaţi de Parlamentele Naţionale. *Adunarea Comună* nu avea atribuţii bugetare şi legislative, dar avea putere de control şi putea adopta moţiuni de cenzură care să conducă la demisia colectivă a membrilor Înaltei Autorităţi (care este un organ colegial).

Pentru a se asigura armonia între guvernele naţionale şi Înalta Autoritate, sistemul instituţional al CECO cuprindea un *Consiliu special de miniştri* alcătuit dintr-un ministru al fiecărui stat (ministrul economiei, industriei, finanţelor, mai degrabă decât cel al Afacerilor Externe) care trebuia să-şi dea **avizul conform** pentru Înalta Autoritate.

Votul în sânul Consiliul de miniştri se făcea, fie cu unanimitate în chestiuni foarte importante, fie cu majoritate cu condiţia că cei doi mari producători de cărbune şi oţel - Franţa şi Germania, să nu se găsească împreună în minoritate.

Garantarea aplicării tratatului în interiorul statelor semnatare i-au determinat pe cei şase să instituie o *Curte de Justiţie*, cu sediul la Luxembourg. Această Curte de Justiţie europeană, formată din 7 judecători numiţi de comun acord de către guverne, trebuia să interpreteze tratatul şi să vegheze la aplicarea lui, să se pronunţe mai ales asupra recursurilor contra deciziilor Înaltei Autorităţi depuse de unul din statele membre, Consiliul de miniştri sau întreprinderile în cauză.

Autoritatea acestui organism supranațional a fost pusă în discuție începând cu 1958 când CECO se confruntă cu o gravă criză a cărbunelui. Criza s-a manifestat printr-o creștere masivă a stocurilor în Germania și Belgia. Încercările sale de a impune cote de producție în interiorul CECO s-a izbit, pe de o parte de refuzul Consiliului de miniștrii, iar pe de altă parte de rezistența Italiei care preferă cărbunele american, mai puțin scump decât cel francez sau german.

Trebuind să facă față și altor probleme cum ar fi: rezistența cartelurilor, mai ales a celor din Ruhr (GEORG), la o politică de control și de liberă concurență, Înalta Autoritate confirmă convingerile lui Jean Monnet că Europa nu se va face dintr-o dată. Cu toate acestea, ea a realizat acea solidaritate de fapt dorită de părinții fondatori, reușind o apropiere franco-germană fără precedent. Franța și Germania vor constitui acel *nucleu dur* ce va forma *motorul* construcției europene.

2. Încercări de integrare funcțională în domeniul militar și politic: Comunitatea Europeană de Apărare (CEA) și Comunitatea Politică Europeană (CPE)

Comunitatea Europeană de Apărare (CEA)

În 1948, relațiile dintre foștii aliați în al doilea război mondial sunt din ce în ce mai încordate. Sovieticii instituiau blocada Berlinului contribuind la declanșarea primei crize a acestui oraș (1948 – 1949). Anul următor, după succesul înregistrat de podul aerian creat de anglo-saxoni, s-a constituit în zona occidentală Republica Federală Germania, urmată la scurt timp de Republica Democrată Germania.

Explozia primei bombe atomice sovietice pune în criză teoria superiorității nucleare a Occidentului, apărând posibilitatea înfruntării cu armele convenționale, ceea ce făcea din URSS un adversar redutabil. Era limpede pentru diplomația americană și pentru factorii de decizie de la Washington că unul din punctele nevralgice ale sistemului de apărare occidental era Europa și că, pentru a crea o anumită siguranță în zonă,

Republica Federală Germania trebuie înarmată. Partizani convinşi ai acestei idei, americanii vor face demersuri insistente pentru a convinge ţările Europei Occidentale, membre ale Tratatului Atlanticului de Nord să accepte integrarea economică, politică şi militară a statului german într-o Europă unită. Insistenţele americane se vor transforma în presiuni, mai ales începând cu războiul din Coreea. Acest conflict arată occidentalilor că o confruntare directă Est – Vest nu este imposibilă.

Reacţiile negative ale francezilor, britanicilor şi chiar ale germanilor traumatizaţi de amintirile dureroase ale războiului mondial, încă foarte vii în conştiinţa opiniei publice, i-au determinat pe americani să vehiculeze ideea unei apărări europene. Francezii mai ales nu admiteau ideea unei integrări a Germaniei ci doar participarea unui număr de soldaţi germani în cadrul unei *Comunităţi Europene de Apărare*. În ceea ce-i priveşte pe germani, cancelarul Adenauer dorea să obţină: suveranitatea Republicii Federale Germane ca o consecinţă a reînarmării; siguranţa militară faţă de URSS şi instituirea unei Federaţii Europene. La sfârşitul lui 1949, cancelarul german declara că el se va opune recreării unui Wermacht şi cel mult acceptă un contingent german în cadrul unei federaţii europene sub comandament european.

Reuşita planului Schuman şi crearea Comunităţii Cărbunelui şi a Oţelului crează un cadru propice pentru discutarea chestiunii apărării şi reînarmării Germaniei Federale, mai ales că de cealaltă parte sovieticii trecuseră deja la refacerea unei armate germane.

Cererile repetate ale lui Adenauer pentru crearea unui corp de poliţie federală a primit un răspuns favorabil din partea Statelor Unite, astfel că Mc Cloy, comisar american membru al Înaltei Comisii Aliate de Control din Germania, afirma că este nevoie ca statului vest-german să i se dea mijloacele necesare apărării, în cazul în care o agresiune ar avea loc contra ei.

La rândul său, Winston Churchill propunea la Strasbourg, în cadrul Adunării Consultative a Consiliului Europei (august 1950), constituirea

unei armate europene sub un comandament unificat. Din păcate, rezoluția propusă de Churchill, acceptată de Adunarea Consultativă, a fost respinsă de Comitetul de miniștri a acestei organizații.

Declarațiile americane și criza coreeană au determinat factorii de decizie francezi să mediteze la găsirea unei soluții de reînarmare a Germaniei sub control european. Cum menționează Jean Monnet în memoriile sale, inițiativa i-a aparținut și de această dată, reușind să-l convingă pe prietenul său Rene Pleven de necesitatea găsirii unei soluții.

Cunoscând intențiile americane față de înarmarea Germaniei Federale și conștient de eșecul negocierilor financiare și riscul Franței de a fi izolată, Jean Monnet scria din nou lui Rene Pleven, primul ministru al Franței cerându-i:

1. să renunțe în interesul Europei și al păcii la opoziția față de constituirea unei armate germane
2. să propună o soluție asemănătoare CECO pentru crearea unui sistem de apărare european, adică constituirea unei armate europene unificate din punct de vedere al comandamentului, echipamentului și finanțării, pusă sub o *Autoritate supranațională unică.*

Sugestiile lui Monnet au intervenit pe fondul unei situații internaționale complicate: în octombrie 1950 comuniștii chinezi trimiteau voluntari în China și invadau Tibetul, iar francezii sufereau înfrângeri dezastruoase în Indochina, punându-se problema ajutorului american. Nici în Europa situația nu era mai bună, datorită incidentelor de la granițele Iugoslaviei și reînarmarea sateliților Uniunii Sovietice, etc.

La 16 octombrie 1950, Monnet va întâlni pe Rene Pleven și Robert Schuman și le va prezenta un proiect de declarație guvernamentală în ceea ce privește apărarea comună a Europei Occidentale. Cei doi demnitari acceptă planul în linii generale și Pleven îl va prezenta peste câteva zile Comitetului Apărării Naționale a Franței. Socialiștii francezi condiționează acceptarea planului Pleven de instituire a unei autorități

politice europene care să controleze reînarmarea Germaniei Federale. Având în cele din urmă acordul rezervat a lui Jules Moch, ministrul francez al apărării, care acceptase doar unități naționale inferioare, cel mult regimente, Pleven obține aprobarea guvernului francez. Proiectul este comunicat în mare secret la Wasington și Londra. Este făcut public la 24 octombrie 1950.

Bază a discuțiilor purtate un an mai târziu în timpul Conferinței pentru constituirea *Comunității Europene de Apărare*, proiectul prevedea: o Adunare, un ministru al apărării numit de guvernele naționale și responsabil atât față de adunare cât și față de acestea, un Consiliu de miniștrii, intermediar între Comunitate și Statele membre. Se instituia un buget comun pentru finanțare și se menționa obligația de a avea acorduri precise cu NATO.

Planul Pleven intenționa crearea unei armate europene comune, plasate sub un comandament comun, care să asigure integrarea forțelor europene la nivelul corpurilor de armată. Odată constituită, armata europeană era pusă la dispoziția statului major al NATO, comunitatea europeană de apărare fiind subordonată acestei organizații în ceea ce privește strategia și angajamentul trupelor.

Modelul integrării trupelor europene era cel al CECO, urmărindu-se crearea unei autorități militare supranaționale. Planul a fost prezentat în cadrul Comitetului de Apărare al NATO la 28 octombrie 1950 unde s-au discutat punctele de vedere francez și american. Americanii intenționau să creeze trupe integrate la nivelul corpurilor de armată care să includă divizii germane, în timp ce francezii propuneau o integrare la nivel de batalioane, regimente și cel mult echipe de luptă (combat teams) internaționale și excludeau construirea de state – majore germane. Diferențele de opinii trădează politicile celor două state: Franța dorea o armată europeană condusă de un **Minister al apărării** responsabil în fața guvernelor naționale și a unui **Parlament European**, care să poată controla reînarmarea germană, în timp ce SUA dorea să asigure o libertate

mai mare de afirmare Germaniei occidentale, convinsă fiind de rolul pe care o Germanie suverană l-ar putea juca pentru securitatea Europei.

În cele din urmă cele două diplomaţii ajung la un compromis, mediat într-o oarecare măsură de delegaţia belgiană. Americanii renunţă la integrarea germanilor în divizii, iar francezii la cea în batalioane, ambele părţi fiind de acord cu formarea unor brigăzi germane, echipe de luptă sau grupări tactice. Conferinţa de la Bruxelles din 18 decembrie 1950 confirmă compromisul franco-american, Franţa acceptând propunerile americane (planul Spofford) în ceea ce priveşte unităţile speciale de luptă (combat teams). Acest compromis permite convocarea Conferinţei de Pace (15 februarie 1951) ce trebuia să discute crearea armatei europene. Erau prezenţi cinci delegaţii, cu puteri depline reprezentând: RFG, Belgia, Franţa, Italia şi Luxembourg, şi în calitate de observatori Olanda, Marea Britanie, Portugalia, Danemarca, Canada, Statele Unite. Discursul inaugural este ţinut de Robert Schuman care aminteşte celor prezenţi scopul creării armatei europene, ca mijloc de apărare a civilizaţiei comune a Europei.

Tratatul respectă întru totul proiectul prezentat în februarie 1951, Franţa trebuind să accepte din raţiuni de eficacitate unităţi militare mult mai importante decât cele prevăzute în planul Pleven. Armata europeană cuprindea: 14 divizii franceze, 12 germane, 11 italiene, 3 din Benelux. Acceptată cu două divizii mai puţin decât Franţa, RFG renunţă la fabricarea de arme atomice, biologice şi chimice (ABC) şi nu poate avea armată naţională.

După mai multe negocieri care au implicat şi celelalte organizaţii europene, mai ales Consiliul Europei şi Consiliul NATO, tratatul CEA (Comunitatea Europeană de Apărare) a fost semnat la Paris la 27 mai 1952. Acest tratat, care seamănă în esenţă cu cel din 18 aprilie 1951 (care punea bazele CECO), înfiinţa o organizaţie militară supranaţională având un Comisariat compus din nouă membri, asemănător Înaltei Autorităţi, un Consiliu de miniştri, o Adunare Comună şi o Curte de Justiţie. Ea permitea

raţionalizarea producţiei armamentelor şi echipamentelor şi în acelaşi timp aprovizionarea şi o infrastructură comună.

Proiectul de tratat a fost dat publicităţii la 1 februarie 1952 având ca obiect stabilirea unei Comunităţi Europene de Apărare, dispunând de o armată integrată sub comandament comun, fără nici o discriminare între membrii săi, participanţii garantându-şi reciproc asistenţă mutuală în caz de agresiune. Forţele europene cuprindeau toate forţele terestre şi aeriene ale ţărilor membre, fără cele necesare apărării teritoriilor de peste mări, foarte important pentru Franţa.

Structura armatei se baza pe grupări omogene de aceeaşi naţionalitate care puteau fi reunite în corpuri de armată având aceeaşi uniformă.

Crearea unei administraţii militare centrale la nivel european ce avea în gestiune un buget comun, diferenţiază CEA de o simplă coaliţie.

Raportul dintre instituţiile Comunităţii Europene de Apărare o diferenţiază de CECA. Comisariatul Colegial nu era un organism supranaţional ci unul administrativ de aplicare a măsurilor luate de Consiliul de miniştri, care are putere de decizie.

Discuţiile în jurul armatei europene relansează şi ideea unei Europe politice, a unei organizaţii europene care să aibă o politică externă comună. Trebuia să se permită diferitelor organisme europene să funcţioneze în cadrul unei structuri federale sau confederale. Se avea în vedere crearea unui stat european federal având două adunări, una reprezentând popoarele şi alta statele naţionale, expresie a unui compromis între supranaţionalitate şi interguvernamentalism.

În urma hotărârii celor şase miniştri de externe, (8 – 10 decembrie 1952, Luxembourg), forumul parlamentar al CECO transformat în *Adunare ad-hoc* a primit sarcina de a elabora un proiect de tratat instituind Comunitatea Politică Europeană. Folosirea unui organism parlamentar pentru redactarea unui nou tratat crează o noutate juridică în dreptul internaţional, deoarece până acum negocierile între statele naţionale

erau de competenţa exclusivă a guvernelor. Procedura utilizată în acest caz este cea a unei Adunări Constituante, utilizată în cadrele naţionale pentru definirea instituţiilor statului.

Comisia constituţională compusă din juriști remarcabili ca ***P.H. Teitgen, Fernand Dehousse*** şi prezidată de ***H. Von Brentano*** redactează un proiect de statut al Comunităţii Politice Europene Adunarea Parlamentară a CECO prezidată de un susţinător important al integrării europene, Paul Henri Spaak va remite acest statut Consiliului de miniştri al celor şase, la 9 martie 1953. Două căi de construcţie a acestei comunităţi au stat în atenţia celor care au redactat proiectul:

1. crearea unei Comunităţi politice cu puteri extinse (în acest caz trebuia să se ceară statelor naţionale să accepte noi transferuri de suveranitate, dar să li se creeze în contrapartidă puteri de decizie foarte întinse în cadrul instituţiilor ce vor fi create)
2. cealaltă cale susţine construcţia unei Europe federale în care să nu se ceară statelor naţionale transfer de suveranitate, dar să se creeze instituţii puternice, independente de influenţele naţionale (teoria funcţionalistă).

S-a preferat a doua cale, propunându-se o organizaţie federală având: un *Parlament bicameral* (o *Cameră a Popoarelor* reprezentând cetăţenii, aleasă prin sufragiu universal pe baza unei ponderări liberale care avantaja statele mici, în total 268 de deputaţi: 70 Franţa, 63 Italia şi Germania, 30 Belgia şi Olanda, 12 Luxembourg), un *Senat* care reprezenta statele fiind compus din delegaţii Parlamentelor naţionale, în total 87 de senatori (21 Franţa, Germania şi Italia, 10 Belgia şi Olanda, 4 Luxembourg). Compoziţia Senatului permitea menţinerea unei legături organice cu Consiliul Europei, astfel că senatorii erau automat delegaţii celor şase în Adunarea Consultativă.

Alături de Parlament, statutul Comunităţii Europene instituia un *guvern* numit *Consiliul executiv european*, un organ colegial, de 12 membri, responsabili înaintea Parlamentului şi a cărui preşedinte este ales cu

majoritate absolută de Senat în ședință secretă. Calitatea de membru al Consiliului era incompatibilă cu cea de membru a unui guvern național. Durata mandatului său este de 5 ani, dar în cazul unei moțiuni de cenzură din partea uneia dintre camere trebuie să demisioneze. Mai mult, Camera Popoarelor putea să demită Consiliul cu 3/5 din membrii care o compun. La rândul său, Senatul poate să cenzureze activitatea Consiliului prin alegerea unui nou președinte (este o influență a noțiunii de cenzură constructivă împrumutată din legea fundamentală germană din 23 mai 1949 care tinde să evite crizele ministeriale intempestive).

Alături de cele două instituții, Comunitatea urma să aibă un Consiliu de miniștri, un organism interguvernamental compus din reprezentanții guvernelor naționale care participă la deciziile Consiliului, având ca misiune armonizarea raporturilor dintre executivele naționale și guvernul european (trebuia să acorde aviz conform executivului european).

Modul de acțiune al Consiliului Executiv variază în funcție de tratate. El se conformează regulilor Tratatului CECO atunci când intervine în domeniul cărbunelui și oțelului, regulilor Tratatului CEA când este vorba de apărare și regulilor proiectului de Statut pentru alte competențe.

O *Curte de Justiție* care asigură respectul dreptului în aplicarea statutului și un *Consiliu economic și social* cu funcții consultative completează acest ansamblu instituțional conceput după modelul clasic al guvernării parlamentare.

Comunitatea dispune de un *buget* votat anual de Parlament, compus din resurse proprii (impozite, împrumuturi) și contribuțiile vărsate de statele membre. Aceste contribuții sunt hotărâte de Consiliul Executiv, dar cu avizul favorabil al Consiliului de miniștri, statuând cu unanimitate, ceea ce determină o anumită dependență față de statele naționale. Fiind vorba de o construcție politică, comunității îi sunt rezervate competențe în ceea ce privește politica externă, apărarea, integrarea economică și

socială şi protecţia drepturilor omului. Totodată ea trebuia să absoarbă într-o perioadă de doi ani CECO şi CEA.

Cea mai importantă atribuţie rămânea însă cea privind politica externă, unde statele naţionale componente trebuiau să renunţe la un atribut esenţial al suveranităţii lor. În fapt acest domeniu s-a dovedit cel mai dificil chiar până în zilele noastre. S-a vorbit de o politică comună, dar procedurile de consultare, de coordonare prezente în statutul comunităţii permiteau un control riguros al guvernelor naţionale asupra oricărei iniţiative la nivelul executivului european.

Mediatizat foarte puţin, proiectul CPE (Comunitatea Politicii Europene) a fost primit cu mari rezerve de guverne, hotărându-se totuşi convocarea unei conferinţe interguvernamentale la Roma care trebuia să facă propuneri. „Raportul final" al unei comisii însărcinate cu această chestiune n-a fost niciodată examinat de Consiliul de miniştri al CECO.

Proiectul elaborat de Adunarea ad-hoc nu a fost singurul. Există un contra proiect a lui ***Michel Debré,*** care a reunit în jurul său un număr de delegaţi care nu erau de acord cu principiile lui ***Robert Schuman***. Michel Debré propunea un sistem confederal care acorda mai multă importanţă statelor naţionale, regăsindu-se în proiectul său conceptele generalului de Gaulle, a cărui colaborator a fost.

Eşecul *Comunităţii Politice Europene* a fost însoţit la scurt timp de „cearta CEA". Respingerea Comunităţii Europene de Apărare, care în logica celor ce au elaborat proiectele era parte integrantă a CPE a fost făcută de Parlamentul francez la 30 august 1954. Era fără îndoială reuşita structurilor naţionale care nu doreau şi nu agreau transferul de suveranitate de la statul – naţiune către o organizaţie supranaţională. Cu înmormântarea celor două proiecte asistăm de fapt la un prim insucces al ideilor lui Jean Monnet şi Robert Schuman, dar şi un semnal de alarmă ce se va dovedi benefic pentru partizanii convinşi ai integrării europene.

Elaborarea urgentă a celor două proiecte, mai ales a CEA s-a făcut într-o atmosferă de război rece. Moartea lui Stalin (martie 1953) va tempera

fără îndoială sentimentul de insecuritate ce domnea în rândul partizanilor unui sistem de apărare comună a Europei Vestice, care să includă şi R.F. Germană. "Dezgheţul " va grăbi finalul războiului din Coreea (iulie 1953), iar problema Indochinei va fi rezolvată la Geneva (30 iulie 1954). În aceste condiţii înarmarea RFG-ului devenea mai puţin presantă. Au fost create astfel premisele unui dialog Est – Vest, mai ales în ceea ce priveşte dezarmarea, determinând astfel inoportunitatea proiectului Comunităţii Europene de Apărare.

Raţiunile eşecului pot fi căutate şi în slăbiciunile celei de a IV-a Republici Franceze care privilegia puterea legislativă în detrimentul celei executive. Nu întâmplător Charles de Gaulle, criticând instabilitatea guvernamentală în Franţa acelor ani, a caracterizat Republica a IV-a ca fiind un balet al partidelor. Guvernul ***Pierre Mende France*** *(iunie 1954)*, caracterizat de foarte mulţi europeniști ca fiind „bestia neagră" a Europei era divizat în ceea ce priveşte oportunitatea proiectului.

În opinia publică franceză şi în cadrul instituţiilor statului se disting două tabere: prima, numită a *anticediştilor*n formată dintr-o coaliţie foarte eterogenă în care găsim alături de comunişti şi golişti, partizani ai dreptei clasice, dar şi radicali cunoscuţi (***Eduard Daladier şi Eduard Herriot***), socialişti (***Jules Moch şi V. Auriol***) şi foarte mulţi militari nemulţumiţi ca proiectul oficializa reapariţia armatei germane. Militarii se temeau că armata franceză ar fi mult slăbită pe continent, mai ales în condiţiile războaielor coloniale (vezi conflictul din Indochina unde prestigiul Franţei a fost foarte încercat). A doua tabără este a cediştilor partizani ai Comunităţii Europene de Apărare care sunt reprezentaţi în mare parte de partidele din a III-a forţă, convinse de necesitatea reglării problemei germane într-un sens funcţionalist.

Plecarea echipei lui Robert Schuman şi alcătuirea unui guvern de coaliţie în care intrau şi golişti, au creat o atmosferă ostilă proiectului CEA care va fi respins de mai multe comisii specializate ale Parlamentului Franţei (afacerile externe şi apărare).

Guvernul francez a negociat cu ceilalţi parteneri şi introducerea unor protocoale interpretative care să permită Franţei mai multă libertate în ceea ce priveşte efectivele şi armele necesare. Chiar şi acestea au fost satisfăcute într-o largă măsură, iar celelalte cinci ţări prezente la Conferinţa de la Bruxelles (19 – 22 august 1954) s-au arătat puţin dispuse să mai facă concesii.

Cu toate presiunile americane în acest sens, coaliţia parlamentară care amestecă sentimentul naţional, antiamericanism, neîncrederea faţă de Germania şi ostilitatea faţă de o Europă supranaţională respinge cu 319 voturi proiectul Comunităţii Europene de Apărare, anulând pentru o perioadă nedeterminată posibilitatea Europei Occidentale de a avea o armată comună.

Eşecul celor şase a creat o oportunitate pentru Marea Britanie care stătuse deoparte de CEA, considerându-l de orientare prea federalistă. Aceasta, având sprijinul guvernului francez va recurge la Tratatul de la Bruxelles (17 martie 1948) care va fi remaniat pentru a permite intrarea Republicii Federale Germania şi a Italiei. Noua organizaţie, creată prin acordurile de la Paris (23 octombrie 1945) ia numele de Uniunea Europei Occidentale. Germania Federală îşi recâştigă suveranitatea completă, ceea ce-i va permite peste câteva luni să intre în Alianţa Atlantică (5 mai 1955).

Creată după o logică interguvernamentală, Uniunea Europei Occidentale nu aduce noutăţi importante în planul construcţiei europene, dar are meritul de a consacra angajamentul militar al Marii Britanii în Europa. Organizaţia este dominată de un Consiliu de miniştri al Afacerilor Externe care iau decizii cu unanimitate în cazurile importante şi care face un raport anual unei Adunări compuse din reprezentanţii celor 7 ţări membre ale Adunării Consultative a Consiliului Europei.

3. Relansarea construcţiei europene: Piaţa Comună (Comunitatea Economică Europeană) şi Euroatomul (Comunitatea Europeană a Atomului)

La scurt timp după eşecul Comunităţii Europene de Apărare, Jean Monnet a reuşit să convingă importante medii politice şi sindicale din Europa celor şase de necesitatea continuării procesului de integrare economică. Relansarea ideii europene o datorăm unei situaţii speciale, mai ales dacă ţinem seama de succesele Înaltei Autorităţi în raţionalizarea şi repartiţia mult mai echitabilă a cărbunelui şi oţelului. Aceste succese impuneau, printr-o procedură de angrenaj cunoscut în limbaj anglo-saxon „spill – over", o cooperare mai strânsă şi a altor sectoare care trebuia să conducă în cele din urmă la crearea unei pieţe comune.

Ataşat valorilor europene şi consecvent ideilor sale, Jean Monnet, primul preşedinte al Înaltei Autorităţi demisionează pentru a conduce *Comitetul pentru Statele Unite ale Europei* (1955), organism ce grupa personalităţi proeuropene din toate mediile şi care va juca un rol major în construcţia europeană.

Ca şi la începutul anilor '50 construcţia europeană s-a bucurat de concursul susţinut atât al organizaţiilor proeuropene, dar şi de iniţiativa guvernelor naţionale, care în diferite momente ale integrării au înţeles necesitatea unei Europe unite. !?

Situaţia internaţională crează la rândul său conjunctura propice unor demersuri europene. Franţa, şifonată de refuzul Parlamentului său de a aproba tratatul Comunităţii Europene de Apărare avea nevoie de refacerea imaginii sale, nedorind să piardă iniţiativa pe continent. Redobândindu-şi în parte suveranitatea prin integrarea sa în UEO şi NATO, Germania Federală putea să-şi definească politica sa într-o manieră autonomă, cancelarul Adenauer nedorind însă să rupă legăturile cu Franţa şi în general cu Comunitatea celor şase. Totodată, Republica Federală Germania a cunoscut în 1955 un „boom" economic ce-i va permite să aspire la un statut european de primă mărime.

Situaţia Belgiei din 1955 permitea acesteia să preia iniţiativa, primul său ministru Paul Henri Spaak fiind unul din cei mai convinşi susţinători ai integrării.

Ţările mici ca: Belgia, Olanda şi Luxembourg, atrase de succesele CECO, unde ele au realizat că pot participa la deciziile celor mari erau interesate de relansarea ideii de unitate europeană.

În ceea ce priveşte Italia, situaţia acesteia este asemănătoare Germaniei Federale, ***Alcide de Gasperi*** dorind să obţină pentru ţara sa un statut de egalitate şi recuperarea prestigiului pierdut.

Relaţiile dintre cele două blocuri opuse nu mai sunt atât de încordate, regimul sovietic cunoscând o anumită destindere reflectată şi în exterior, în ciuda faptului că la 14 mai 1955 era încheiat tratatul de la Varşovia ca o reacţie evidentă la intrarea RFG în NATO. Situaţia internaţională se va complica în 1956 când Nasser, preşedintele Egiptului va naţionaliza Canalul de Suez, tăindu-se în acest fel o arteră principală de comunicaţie şi aprovizionare pentru Europa Occidentală. Acest fapt determină guvernele europene şi mediile de afaceri să caute soluţii comune pentru a constitui o reţea europeană a energiei atomice utilizată în scopuri paşnice.

Încercările Franţei şi Marii Britanii de a relua controlul în canal, determină pe de o parte ameninţările URSS, iar pe de altă parte nemulţumirea administraţiei americane. Cele două puteri europene sunt determinate să constate că rolul lor în sistemul internaţional este plasat într-un loc secund, ceea ce determină noi căutări în construirea unei Europe unite, mai ales din punct de vedere economic.

Statele Unite vor sprijini unificarea europeană, secretarul de stat John Foster Dulles fiind prudent faţă de orice mişcare în blocul comunist şi nerenunţând de loc la ideea reintegrării depline a Germaniei Federale în blocul occidental. Omul politic american, faţă de care Jean Monnet în memoriile sale are cuvinte de laudă, acceptă şi sprijină relansarea construcţiei economice europene, conştient fiind că obiectivul sus

menţionat nu se va putea împlini fără o antantă franco-germană, care începuse să funcţioneze odată cu planul Schuman.

Capacitarea factorilor de decizie americani la susţinerea ideii europene s-a datorat în mare parte calităţilor de negociator ale lui Jean Monnet, familiarizat cu mediul de afaceri american. „Părintele Europei" a ştiut să insiste pe patru elemente care corespundeau psihologiei americane:

1. abordare pragmatică a problemelor
2. importanţa bunăstării economice pentru promovarea stabilităţii politice
3. soluţie federalistă care găsea un răspuns natural în experienţa americană
4. rolul unei Europe unificate în partajarea eforturilor americane.

Acelaşi Jean Monnet a ştiut să folosească contactele sale personale cu personalităţile politice europene şi americane, cu grupurile extraguvernamentale şi guvernamentale influente pentru a face din Comitetul de Acţiune pentru Statele Unite ale Europei instrumentul principal pentru relansarea procesului integrării europene. Sarcina sa a fost mult facilitată de influenţa pe care administraţia americană a avut-o asupra ţărilor din Benelux, Germania Federală, etc.

Pierderea iniţiativei europene în sistemul internaţional, decolonizarea care în anii '50 cunoaşte o dinamică aparte, a influenţat recentrarea atenţiei Europei spre ea însăşi, ceea ce într-o formă conceptuală aparţinând lui ***Immanuel Wallerstein*** şi ***Fernand Braudel*** s-ar putea explica prin recăutarea unei economii univers pierdute.

Dintre toate ţările europene Franţa a fost cea mai atinsă de fenomenul decolonizării, astfel că ea s-a confruntat cu o situaţie delicată, deloc de invidiat. În Maghreb a trebuit să acorde independenţă fostelor protectorate ale Tunisiei şi Marocului, iar în 1954 izbucnea criza algeriană. Este un motiv în plus pentru această ţară, alături de cele invocate, de a căuta o revenire de imagine în construcţia europeană.

Situaţia politică internă a foarte multor state occidentale europene se schimbase în favoarea integrării. Grupările sindicale germane, partidele socialiste francez şi mai ales german sunt câştigate de ideea continuării procesului de integrare economică.

Jean Monnet nu numai că se va situa din nou în fruntea luptei pentru relansarea ideii de construcţie a Europei unite, dar a şi oferit prilejul guvernelor celor şase de a discuta această problemă. Demisionând din funcţia de preşedinte al Înaltei Autorităţi şi anunţând public că nu mai doreşte un al doilea mandat, el oferă posibilitatea miniştrilor de externe ai celor şase de a se reuni în vederea desemnării unui succesor. Înainte de a părăsi Înalta Autoritate, care trebuia făcută până la 10 februarie 1955, Jean Monnet a reuşit să găsească în persoana lui Paul Henri Spaak un interlocutor convins al continuării integrării sectoriale.

Sarcina sa era facilitată de Adunarea comună care votează la 2 decembrie 1954 o rezoluţie prin care se cerea lărgirea competenţelor CECO la transporturi şi alte surse de energie.

Rezoluţia Adunării Comune vine în întâmpinarea dorinţelor multor europeni conştienţi de importanţa energiei atomice civile în păstrarea independenţei occidentalilor faţă de sursele clasice: cărbune şi mai ales petrol, care putea fi oricând utilizat de ţările producătoare ca o armă politică. Monnet era un partizan convins al lărgirii CECO şi în domeniul energiei atomice. Cu elaborarea proiectului Pieţei Comune a fost însărcinat un comitet condus de Paul-Henri Spaak.

Conferinţa de la Veneţia (29-30 mai 1956)

Comitetul Spaak a muncit câteva săptămâni la Bruxelles, în castelul Val-Duchesse. Delegaţiile erau mult mai stufoase, deoarece statele naţionale trebuiau să-şi asume anumite angajamente, implicând cedarea de suveranitate. Aceste delegaţii nu reuneau doar reprezentanţi guvernamentali, ci şi membri ai patronatului şi sindicatelor din cele 6 ţări CECO, acordând reuniunii imaginea unui mediu democratic consistent.

Negocierile au durat mult, implicând conştiinţa unei întreprinderi colective. Lucrările au fost marcate şi de amintirea eşecului Comunităţii Europene de Apărare, Franţa fiind suspectată de refuzul ratificării tratatului Comunităţii Economice Europene, care nu era în interesul său. Ca urmare, Comitetul Spaak a încercat să lege cele două tratate, propunând ca semnarea, ratificarea şi punerea în vigoare să se facă împreună. Acţiunile guvernului francez au venit în sprijin, acesta făcând demersuri pentru asocierea la ideea construcţiei europene atât a parlamentarilor cât şi a mediilor sindicale şi patronale.

Discuţiile în Adunarea Naţională Franceză au permis diferitelor grupuri politice să exprime critici, puncte de vedere, epuizând astfel şirul lung de argumente pro şi contra. Cunoaşterea mai ales a punctelor de vedere critice şi contrare a permis guvernului Guy Mollet să asigure ratificarea şi să obţină avantaje substanţiale pentru Franţa.

Cele mai animate dezbateri s-au angajat în Franţa în ceea ce priveşte Euroatomul care, în opinia mediilor militare din această ţară, putea împiedica dezvoltarea nucleară atât de necesară statului francez pentru a redeveni o putere de rangul unu. În acelaşi timp, acestea erau suspicioase la renaşterea armatei germane şi, în opinia lor, energia atomică trebuia să constituie un element esenţial al superiorităţii franceze. Se pare că până azi singurul domeniu în care Franţa a rămas superioară Germaniei este cel al energiei nucleare folosit în scopuri militare.

Punctul de vedere francez a prevalat în negocierile pentru Euratom, astfel că membrii Comunităţii Atomice Europene păstrau libertatea de utilizare militară a energiei atomice, sub rezerva unor anumite controale.

Negocierile au fost mai îndelungate şi mai anevoioase în ceea ce priveşte Piaţa Comună, mai ales că foarte multe medii industriale franceze erau ostile acesteia. În cele din urmă, ideea unei Pieţe Comune care să permită accesul industriilor franceze pe o piaţă de desfacere şi de schimb mult mai largă şi derobată de taxe vamale a câştigat tot mai mult mediile profesionale, liberale, tinerii patroni, etc. Sindicatele au fost şi ele convinse,

punându-se totuşi condiţia păstrării avantajelor sociale. La rândul lor agricultorii, o categorie foarte sensibilă în Franţa, au acceptat tratatul CEE, dar cereau păstrarea preţurilor garantate, o constantă după aceea în Politica Agricolă Comună.

Adversarii cei mai redutabili ai construcţiei europene din anii 1956-1957 au rămas comuniştii şi goliştii în Franţa, şi chiar o parte a radicalilor care au exprimat critici severe faţă de Piaţa Comună.

Polemicile între cei şase exprimau în fapt diferenţele de mentalitate economică. Pe de o parte Franţa, unde ponderea forţelor social-democrate era considerabilă, insista asupra unei politici de protecţie socială, de control a concurenţei, de subvenţionare a preţurilor agricole, iar de cealaltă parte Germania, Olanda, Italia, ţări a căror economie era caracterizată de principiile liberalismului economic, doreau o Piaţă Comună fără bariere fizice, având un tarif exterior foarte scăzut. Cele două tabere erau separate şi de ideea asocierii coloniilor franceze şi belgiene la Piaţa Comună, Germania, Olanda, Italia, care-şi pierduseră coloniile refuzând atragerea lor în politica colonială. Franţa va obţine ca teritoriile sale de dincolo de mare să fie asociate pe o perioadă de încercare, de 5 ani.

Cum era de aşteptat, cei şase au angajat dezbateri asupra sistemului instituţional al celor două Comunităţi, aici degajându-se cele două concepţii fundamentale ale construcţiei europene: cooperarea interguvernamentală (mai ales Franţa) şi construcţia funcţional-supranaţională (Benelux).

Ultimele obstacole au fost eliminate în timpul Conferinţei de la Paris (16-19 februarie 1957). Ea reunea şefi de guverne, miniştiri de externe şi experţi în probleme europene. Tratatele instituind CEE şi Euroatomul au fost semnate între 6-25 martie 1957 la Roma, pe Capitoliu.

Tratatul instituind CEE (art.1) îşi propune să instituie o Piaţă Comună între cei şase având ca scop "promovarea unei dezvoltări armonioase a activităţilor economice în ansamblul Comunităţii, o

expansiune continuă şi echilibrată, o stabilitate crescută, o ridicare accelerată a nivelului de viaţă şi a relaţiilor mai strânse între statele pe care le reuneşte". (art.2). Procesul de ratificare a celor două tratate a durat până în decembrie 1957. El a pus în lumină anumite temeri pe care le aveau cei şase unii faţă de alţii. Tratatele urmau să intre în vigoare la 1 ianuarie 1958.

Această Piaţă Comună implică realizarea unei "uniuni vamale", (începând cu 1 ianuarie 1959) caracterizată de eliminarea drepturilor de vamă, a restricţiilor cantitative între statele membre, şi instaurarea unui tarif vamal comun (art.12). Toate aceste măsuri se vor opera progresiv în cursul unei perioade de tranziţie de 12 ani, divizată ea însăşi în trei etape – care vor fi în fapt accelerate. "Uniunea vamală" introducea un principiu important al integrării europene: libertatea circulaţiei mărfurilor, care alături de abolirea obstacolelor la libera circulaţie a persoanelor, serviciilor şi capitalurilor vor constitui cele 4 libertăţi ce caracterizează Comunitatea Economică Europeană. Concepută în spiritul liberei concurenţe, Piaţa Comună, interzicea orice formă de înţelegere între întreprinderi şi în egală măsură subvenţiile practicate de statele membre, cu excepţia celor cu caracter social, dumping-ul, cartelurile, monopolurile.

Alături de această uniune vamală, CEE va face necesară elaborarea de politici comune. Prima este Politica agricolă comună care este prevăzută, dar nu definită de tratat (art. 38). Tratatul enunţă doar orientarea generală conform căreia a fost concepută şi elaborată PAC, exprimând în fapt un compromis între două politici diferite: una liberală, care dorea să elimine subvenţiile diferitelor sectoare şi să impună libera concurenţă (Germania Federală, Olanda, Italia etc.) şi alta protecţionistă (Franţa), care dorea să protejeze anumite sectoare sensibile, în cazul de faţă agricultura, şi mai ales agricultura franceză. Articolul 38 stabileşte şi tipul de produse agricole care vor constitui obiectul acestei politici: produsele de sol, creşterea animalelor, pescuitul şi produsele de primă transformare care sunt în raport direct cu aceste produse. Principiile

directoare ale PAC (Politicii Agricole Comune) vor fi anunţate de Executivul comunitar sub impulsul lui M.Mansholt, ministru al agriculturii în Olanda (Conferinţa de la Stressa 3-12 iulie 1958), apoi printr-o serie de regulamente succesive, începând cu cel din 14 ianuarie 1962. În ciuda rezistenţelor naţionale, regulamentul din 1962 viza integrarea foarte strânsă a agricultorilor din cele şase ţări comunitare.

Al doilea tratat instituie Comunitatea Europeană a Energiei Atomice. Este diferit de tratatul CEE pentru că aici nu mai este vorba de a pune în comun activităţi economice deja existente, ci de a contribui la formarea şi creşterea industriei nucleare europene. Sarcinile sale sunt multiple: dezvoltarea cercetărilor şi difuzarea cunoştinţelor tehnice; asumarea bunei funcţii de reglare în aprovizionarea statelor membre în minereuri şi combustibili nucleari; incitarea la investiţii de capitaluri în industria nucleară şi realizarea instalaţiilor necesare acestei industrii.

De la 30 iulie 1962, şase pieţe de cereale, carne de porc, ouă, pasăre, fructe şi legume şi vinuri erau repuse la o reglementare comunitară.

Alături de PAC, tratatul intenţionează şi dezvoltarea altor politici cum ar fi transporturile, fondurile de investiţii, unele politici sociale, dar lasă viitoarelor instituţii decizia de a stabili măsurile necesare realizării lor. Sub impulsul delegaţiei franceze, textul tratatului are referiri importante în ceea ce priveşte ameliorarea condiţiilor de viaţă şi de muncă. A fost creat în acest sens Fondul Social European, destinat finanţării şi cooperării între state în ceea ce priveşte reconversia şomerilor de lungă durată. (art.123). Pe de altă parte este instituită o Bancă Europeană de Investiţii care poate acorda împrumuturi pentru a stimula dezvoltarea regiunilor sau sectoarelor defavorizate. (art. 129-130). Cum putem observa, noua Comunitate europeană are multe misiuni, dar pentru foarte mulţi partizani ai integrării se punea problema fondurilor. Spre deosebire de CECO, CEE nu dispunea de resurse proprii şi depindea de contribuţiile statelor membre.

Toate aceste politici care ar putea fi rezumate la 3: o politică agricolă comună, o politică comercială şi una concurenţială, depindeau nu numai de voinţa statelor membre care trebuiau să fie convinse de avantajele economice pentru a ceda din competenţele lor unor organisme supranaţionale, dar în egală măsură şi de instituţiile create de tratat pentru a le pune în aplicare.

Sistemul instituţional creat de cele două tratate CEE şi Euroatom se aseamănă; Consiliul de miniştri, Adunarea Parlamentară Europeană, Curtea de Justiţie a Comunităţilor Economice Europene ale Energiei Atomice.

Consiliul de miniştri, expresia cooperării interguvernamentale, este organul decizional al Comunităţii Economice Europene.

Atributele sale ar putea fi rezumate la trei domenii:

1. promovarea coordonării economice a politicilor statelor membre. În acest caz şi nu numai, Consiliul de miniştri are putere de decizie care se exprimă prin acte cu caracter obligatoriu: regulamentele direct aplicabile în toată comunitatea, inclusiv particularilor şi directive care fixează obiectivele de atins pentru statele membre, dar lasă acestora posibilitatea de a-şi alege mijloacele.
2. dispune de o putere legislativă conform căreia Consiliul de miniştri pune regulile generale care leagă statele şi, în anumite situaţii şi particularii, într-un anumit număr de domenii relative la unificarea economică a Comunităţii. Tratatul aminteşte în mai multe locuri că dispoziţiile date de Consiliu se aplică în domenii care făceau până atunci obiectul legislaţiilor naţionale. Sursele principale ale puterii legislative a Consiliului sunt regulamentele şi deciziile.
3. Consiliul exercită funcţii guvernamentale superioare, încheie acorduri internaţionale, hotărăşte în ceea ce priveşte adeziunea noilor membri.

Funcția legislativă a Consiliului pune în evidență un mecanism original de colaborare.

Instituțiile noilor comunități economice europene sunt rezultatul evident al compromisului între interguvernamentalism și supranaționalism, acordându-se o pondere mai însemnată primului dacă avem în vedere rolul decizional și legislativ al Consiliului de miniștri. Orgoliile naționale, mai ales în cazul Franței, au depășit dorința de unitate europeană de la începutul anilor 50, caracterizat de destinderea raporturilor la nivelul competiției dintre cele două blocuri, ceea ce nu mai făcea atât de necesară o Europă unită, capabilă să reziste presiunilor Uniunii Sovietice.

Consiliul reunește reprezentanții statelor membre care sunt în general miniștri specializați sau secretari de stat competenți pentru temele prevăzute: miniștrii afacerilor externe, ai economiei, ai finanțelor, ai muncii, agriculturii, transporturilor sau științei.

Pentru a asista Consiliul de miniștri, tratatul a prevăzut un Comitet al reprezentanților permanenți ai guvernelor statelor membre (COREPER). Aceștia au rangul de ambasadori. COREPER are ca misiune pregătirea deciziilor Consiliului. Membrii acestuia au reușit de foarte multe ori să impună punctele lor de vedere instituției decizionale.

În virtutea tratatelor, voturile Consiliului se supun regulei majorității. Tratatul CE nu prevede unanimitatea decât în domenii politice sensibile pentru statele membre, de exemplu securitate socială, muncitori imigranți, fiscalitate sau utilizarea puterilor subsidiare conferite prin art. 235 al Tratatului.

Principiul majorității conferă o anumită egalitate și echilibru statelor membre, în ciuda faptului că această regulă nu a avut în practică decât o importanță minimă. Compromisul de la "Luxembourg" (29 ianuarie 1966) va impune ca regulă în procesul decizional unanimitatea. O ușoară corecție se va face prin Actul Unic European care prevede o mai largă utilizare a principiului majorității, mai ales în ceea ce privește

măsurile de apropiere a dispozițiilor legislative, regulamentare și administrative ale statelor membre. Nu sunt vizate însă domeniile fiscalității și libertății circulației muncitorilor și a drepturilor acestora. În aceste cazuri unanimitatea rămâne o regulă aplicabilă. Sunt vizate de asemenea coeziunea economică și socială, piața internă, protecția mediului, cercetarea și dezvoltarea tehnologică.

La începutul perioadei tranzitorii, Consiliul a decis în unanimitate că fiecare stat dispune de dreptul de veto, ceea ce va influența foarte mult luarea unor decizii importante pentru Comunitate.

În a treia etapă (după 8 sau 10 ani maximum), el poate lua decizii cu majoritate simplă sau calificată. Pentru a avea succes în acest caz, Tratatul de la Roma a ponderat volumele în felul următor: 4 pentru Franța, Germania, Italia, 2 pentru Belgia și Olanda și 1 pentru Luxembourg, iar majoritatea calificată (două treimi) este fixată la 12 sau 17 voturi.

Președenția Consiliului de miniștri este asigurată prin rotație de fiecare membru pentru o durată de 6 luni. Consiliul mai dispune de un Secretariat general plasat sub direcția unui secretar general numit de Consiliu statuând în unanimitate. Acesta are rolul unui organism logistic, constituind un fel de "șef de cabinet" colectiv al președinției, care asigură permanența și stabilitatea acesteia. (art. 151)

Comisia

Spre deosebire de Înalta Autoritate care era un organism supranațional, Comisia are un rol executiv tehnic fiind inspiratoarea și inițiatoarea acțiunii comunitare, paznicul tratatului. Ea are, totodată, sarcina de asistență și arbitraj în căutarea unui compromis între guvernele statelor membre. Forma cea mai înaltă a funcției executive a Comisiei este dată de puterea de reglementare care îi este conferită mai ales de Consiliu.

Pe de altă parte ea este însărcinată să scoată în evidență încălcările tratatului de către statele membre și să pună capăt acestor acțiuni.

În acelaşi timp ea dispune de un drept general de recomandare şi aviz şi totodată de verificare şi informare în limitele stabilite de Consiliu.

Ea este asociată actului de decizie a Consiliului prin dreptul de propunere şi trebuie să caute în toate circumstanţele soluţiile care corespund interesului comunitar.

Pe lângă funcţiile amintite, Comisia are şi sarcina de animare şi mediere; animare, în sensul că permanenţa şi independenţa sa îi permit să urmărească progresul comunitar, iar mediere în sensul că în deliberările şi negocierile interguvernamentale ea joacă rolul esenţial de "honnete courtier" (mijlocitor onest).

Rolul său de principal organ comunitar este relevat de dreptul de iniţiativă. Acesta îi permite să facă propuneri Consiliului. Acestea pot fi modificate atâta timp cât Consiliul n-a hotărât, iar dacă acesta doreşte să amendeze propunerile Comisiei trebuie s-o facă cu unanimitate de voturi. Combinarea între puterea de iniţiativă a Comisiei şi votul majoritar al Consiliului putea face posibil începutul perioadei tranzitorii, o evoluţie către o integrare supranaţională mai accentuată.

Comisia CEE este responsabilă înaintea Adunării Parlamentare şi reprezintă Comunitatea în exterior. Deşi nu este un adevărat executiv, Comisia publică în fiecare an, înainte cu o lună de începerea sesiunii parlamentare, un raport general asupra activităţii Comunităţii.

Ea se compunea în 1958 din 9 membri, (2 pentru Germania Federală, Franţa şi Italia şi 1 membru pentru fiecare din cele 3 ţări ale Beneluxului) aleşi pe baza competenţei lor generale, a căror număr poate fi modificat de Consiliu, statuând cu unanimitate. Numărul cetăţenilor unui stat care fac parte din Comisie nu poate depăşi două persoane şi aceştia sunt independenţi de instituţiile statelor membre. Membrii Comisiei sunt numiţi pe o perioadă de 4 ani şi mandatul lor poate fi reînnoit.

Preşedintele Comisiei este desemnat de comun acord de către guvernele statelor membre după consultarea Parlamentului european.

Membrii Comisiei sunt desemnaţi tot de guvernele naţionale după consultarea cu Preşedintele acesteia.

Comisia Euroatomului este compusă din 5 membri, având un caracter mai specializat (Luxembourgul nu face parte.)

Parlamentul european (sediul la Strasbourg)

Acordurile de la Roma au instituit o Adunare unică pentru cele trei Comunităţi europene (CECO, CEE, CEEA) şi care a fost desemnată succesiv sub numele de "Adunarea Parlamentară Europeană" şi apoi "Parlament european" (1962).

Instituirea Parlamentului european care reprezintă popoarele statelor reunite în comunitate, este expresia unui curent mai vechi în gândirea politică europeană. Putem aminti toate proiectele descrise de noi în prima parte a acestei lucrări, care vorbeau fie de o Adunare Parlamentară, fie de un Senat sau de o Cameră reprezentând popoarele europene.

Adunarea Parlamentară Europeană era formată din 142 de delegaţi ai Parlamentelor naţionale din care 36 pentru Germania, Franţa şi Italia, 14 pentru Belgia şi Olanda, 6 pentru Luxembourg.

Aspectul cel mai interesant al compoziţiei acestui organism este cel al constituirii grupurilor politice care, dincolo de naţionalitate, regrupează membri cu aceleaşi convingeri politice: democrat-creştini, socialişti şi liberali. Comuniştii erau excluşi.

Cu toate că rolul său a fost mai mult unul consultativ. Adunarea Parlamentară, conform tratatului, avea unele atribuţii legislative (participă la revizuirea textelor constitutive, iar Consiliul de miniştri trebuie să primească avizul său în anumite hotărâri) şi de control. Adunarea mai are şi rolul de aprobare a bugetului, atribuţie ce se va dovedi hotărâtoare pentru creşterea rolului său în procesul decizional al comunităţii.

După 1975 Parlamentul european s-a putut prevala de un rol particular în domeniul bugetar. În cadrul procedurii bugetare, Parlamentul hotărăşte bugetul împreună cu Consiliul de miniştri şi poate, în anumite condiţii şi pentru anumite cheltuieli, să purceadă la anumite modificări la care Consiliul nu se poate opune.

Reprezentând popoarele statelor membre, Adunarea Parlamentară a jucat un rol esenţial în construcţia europeană. Influenţa crescută după alegerea Parlamentului european prin sufragiu universal (1979) a împiedicat guvernele să se îndepărteze prea mult de linia tratatelor.

Curtea de Justiţie

Pentru a da autoritate tratatelor instituind Comunităţile europene, tratatele au prevăzut o Curte de Justiţie a cărui obiect este "de a asigura respectul dreptului în interpretarea tratatelor constitutive." Este formată din 7 judecători, aleşi pe 6 ani, din care trei se reînnoiesc la trei ani pentru 3 judecători şi încă odată pentru 4, asistaţi de doi avocaţi generali.

Curtea de Justiţie statuează atât ca jurisdicţie constituţională în litigiile dintre instituţiile comunitare, cât şi în ceea ce priveşte controlul legalităţii legislaţiei comunitare ca jurisdicţie administrativă pentru a verifica actele administrative adoptate de Comisie. Indirect, autoritatea Curţii se exercită prin intermediul autorităţilor statelor membre ca jurisdicţie socială şi a muncii în chestiunile ce privesc libertatea circulaţiei şi securitatea socială a muncitorilor; ca jurisdicţie civilă în cazul plângerilor privind pagubele-interese şi în interpretarea convenţiei de la Bruxelles cu privire la competenţa judiciară şi execuţia deciziilor în materie civilă şi comercială.

La cele patru instituţii principale se adaugă un Comitet economic şi social, comun celor două comunităţi, compus din reprezentanţii diferitelor categorii ale vieţii economice şi sociale, care este consultat în anumite cazuri de către Consiliu, Comisie şi Adunarea Parlamentară.

Finanţele CEE sunt alimentate prin contribuţiile naţionale ale statelor, tratatul prevăzând totuşi posibilitatea de a le înlocui prin resurse proprii, mai ales prin încasările din tariful exterior comun.

Deşi au mai puţine valenţe supranaţionale decât tratatul CECO, acordurile de la Roma făceau un pas esenţial spre realizarea unei unităţi economice europene, premisă importantă pentru o uniune politică cu structuri federale.

Ratificarea celor două tratate de la Roma s-a făcut relativ repede (iulie-octombrie 1957), forţele politice proeuropene fiind constituite în majorităţi semnificative în cadrul Parlamentelor celor şase. Un rol important l-a jucat Comitetul de acţiune pentru Statele Unite ale Europei, dirijat de "părintele Europei", Jean Monnet.

Cele două Comunităţi intrau în vigoare de la 1 ianuarie 1958. La aceea dată, cele 2 Comisii activau la Bruxelles sub conducerea lui Walter Halstein (CEE) şi respectiv Louis Armand (CEEA), înlocuit mai târziu cu Etienne Hirsch. La Bruxelles rezidau şi cele două Consilii de miniştri, în timp ce Adunarea Parlamentară a fost stabilită la Strasbourg, ca sediu operativ şi la Luxembourg ca sediu birocratic. La Luxembourg rămânea Curtea de Justiţie Europeană la care se adăuga Banca Europeană de Investiţii.

Halstein

Capitolul III

DE LA TRATATELE DE LA ROMA LA ACTUL UNIC EUROPEAN

1. Construirea unei Pieţe Unice şi eşecul planurilor de uniune politică

Primele acţiuni şi dezbateri europene după intrarea în vigoare a tratatului de la Roma s-au centrat în jurul alegerii sediului instituţiilor comunitare. Jean Monnet şi Comitetul său au făcut presiuni asupra guvernelor pentru ca cele trei comunităţi să aibă un singur sediu, care s-ar fi erijat în "district european", gestionat de instituţii comune. Cu toate că miniştrii afacerilor externe au aprobat principiul unui sediu unic, ei nu s-au putut pune de acord asupra alegerii locului. S-a declanşat în acest sens o ceartă între ţările din Benelux. În cele din urmă cei şase au căzut de acord să fixeze sediul unor instituţii (Comisia, Consiliul de miniştri) la Bruxelles. Bruxelles-ul avea avantajul unei poziţii geografice relativ centrale, a unor bune mijloace de comunicare, facilităţi de cazare, etc.. Pe de altă parte, această alegere evita unele dispute între Franţa şi Germania Federală. Italia nu intra în discuţie, fiind o ţară cu o poziţie geografică mai îndepărtată de centrul teritoriului acoperit de cei 6.

După ce sediul CEE şi Euroatom au fost fixate la Bruxelles, cei şase şi-au concentrat eforturile pentru numirea membrilor Comisiilor, a Curţii de Justiţie şi a Comitetului Economic şi Social.

Următoarea etapă, conform tratatului, privea măsurile necesare unei uniuni vamale, a uniformizării taxelor care trebuiau să intervină de la 1 ianuarie 1959. Cea mai grea situaţie economică o avea Franţa, dar voinţa primului ministru Felix Gaillard de a continua construcţia

europeană va surmonta toate obstacolele. Printr-un program de redresare şi împrumuturi făcute prin mijlocirea lui Jean Monnet în Statele Unite, Franţa a reuşit să se impună ca un partener credibil în sânul Europei celor şase, permiţând Comunităţilor să construiască o Piaţă Comună.

Foarte repede Comunitatea s-a confruntat cu două riscuri majore: unul reprezentat de iniţiativa Marii Britanii de a crea o zonă de liber schimb a ţărilor din OECE (Organizaţia Europeană de Cooperare Economică) care ar fi paralizat Piaţa Comună, iar altul de venirea generalului de Gaulle la putere, acesta fiind cunoscut pentru vederile sale antisupranaţionale.

În ceea ce-i priveşte pe britanici, aceştia erau opuşi Pieţei Comune, dorind să protejeze unele industrii şi mai ales să conserve unele avantaje pe care ei le aveau din relaţiile lor privilegiate cu Commonwealth-ul (mai ales produsele agricole şi materiile prime). Fireşte că un tarif exterior comun, dorit de Comunitatea celor 6 era de natură să-i neliniştească şi, ca urmare, mediile industriale britanice au făcut presiuni asupra guvernelor acestor ţări pentru a relua negocierile în vederea creării unei zone de liber-schimb.

La insistenţele Marii Britanii, Consiliul de miniştri al OECE (iulie 1956) a decis crearea unui grup de studiu în acest sens. Perioada la care ne referim este favorabilă englezilor, mai ales că Franţa acceptă greu constituirea unei Pieţe Comune, iar ţările din Benelux (mai ales Olanda) doresc să întărească legăturile cu regatul de peste Canalul Mânecii. Nici Germania Federală nu este dezinteresată de o participare britanică la un proiect comun european, mai ales că ministrul economiei din această ţară, Ludwig Erhardt, era partizanul unei economii liberale ceea ce implica, fără îndoială, o zonă de liber schimb.

Iniţiatorul proiectului în Camera Comunelor este Harold Macmillan, viitorul prim-ministru care preconizează liberalizarea schimburilor de produse industriale între membrii OECE, cu excepţia celor referitoare la produsele agricole. Aceste liberalizări nu se aplicau

teritoriilor de dincolo de mări. Înțelegerea ar fi privilegiat cooperarea integguvernamentală, neexistând un tarif exterior comun și deciziile luându-se cu unanimitate de voturi. Propunerea britanică a fost respinsă de cei 6 care se pregăteau să semneze acordurile de la Roma. O altă propunere britanică care viza înființarea unui Parlament unic pentru toate organizațiile europene (Consiliul Europei, UEO, Comunități) și NATO nu făcea decât să irite mediile proeuropene care acuză Marea Britanie de rea intenție. Cu toate acestea, Consiliul OECE înființează un comitet interguvernamental, prezidat de Reginald Mandling, ministrul britanic al Afacerilor Europene, însărcinat cu instituirea unui control asupra procesului de integrare și continuarea proiectului zonei de liber schimb. Demersurile britanice ajung să deranjeze inclusiv Statele Unite, care erau sceptice cu privire la proiectul de constituire a unei zone de liber schimb. Acestea vor susține Piața Comună, care în opinia mediilor de decizie americane putea crea condițiile unei uniuni politice mai solide în Europa Occidentală, întărind astfel aripa atlantică. Totodată o Europă puternică din punct de vedere economic ar fi diminuat cuantumul ajutoarelor financiare americane, Statele Unite cunoscând în 1958 un deficit important al balanței de plăți. Cu toate acestea, americanii nu i-au părăsit pe britanici, Regatul Unit rămânând principalul lor aliat în materie de apărare. În mai 1957, președintele Eisenhower și premierul Harold Macmillan s-au întâlnit în Bermude unde au decis întărirea cooperării nucleare. Anglia privea astfel susținerea americană pentru garantarea supremației sale nucleare asupra concurenților europeni, ceea ce constituia o teribilă lovitură pentru unitatea europeană.

Un proiect a unei mari zone de liber schimb, calificată Asociația Economică Europeană a fost discutată de către Comitetul Mandling pe baza raportului grupului de studiu și a memorandumului britanic.

Acesta propunea măsuri automatice de liberalizare a schimbului (tarife și contingente) conform calendarului identic al Pieței Comune (perioada de la 12 la 15 ani în trei etape). Liberalizarea privea doar

produsele industriale și, sub insistențele mai multor țări din OECE, britanicii au acceptat ca virtuala Asociație să fie competentă pentru a ameliora productivitatea, a stabiliza prețurile și a dezvolta schimburile, fără a aboli tarifele asupra produselor agricole.

Proiectul Asociației Liberului-Schimb a fost viu criticat, mai ales pentru dezechilibrele pe care le putea determina între diferitele țări vest europene, date fiind condițiile de concurență diferite de la țară la țară. Marea Britanie era avantajată pentru că ea cumpăra produsele alimentare și materiile prime din Commonwealth și putea produce la costuri mult mai mici ceea ce-i permitea să practice prețuri mici la produsele industriale desfăcute pe teritoriul Asociației de Liber Schimb. În același timp raporturile sale cu Commonwealth beneficiau de avantajele regimului preferințelor imperiale, ceea ce nu era cazul pentru Europa celor șase. Cu această zonă de liber-schimb, Marea Britanie câștiga de fapt două zone preferențiale: Commonwealth-ul și zona europeană de liber-schimb.

Punctul de vedere britanic reactualiza politica liberului-schimb din secolul al XIX-lea și nu încuraja deloc integrarea supranațională, guvernul Marii Britanii nedorind nici un fel de angajament în acest sens. Mai mult, Comunitatea Economică Europeană ar fi avut în fața sa un competitor redutabil care ar fi beneficiat și de investițiile americane, blocând pentru multă vreme șansa europenilor de a construi o veritabilă comunitate. Din fericire pentru construcția europeană, solidaritatea celor șase state membre ale CECO a fost mai puternică, împiedicând ca Piața Comună să se dizolve într-o zonă de liber-schimb ca "o bucată de zahăr într-o ceașcă de cafea". Cea mai puternică opoziție a manifestat-o Franța, unde toate mediile politice, sindicale, industriale; agricole, etc., s-au pronunțat contra. Oamenii politici au văzut în această zonă de liber-schimb o piedică importantă contra construirii uniunii politice europene, în timp ce industriașii preferau condițiile asigurate de CEE celor ale unei zone care-i avantaja pe englezi. Agricultorii francezi refuzau proiectul britanic care nu le acorda nici un fel de facilitate, ba mai mult îi supunea

la o concurenţă ridicată, având în vedere preţurile mici la care Marea Britanie importa produsele agricole din Commonwealth, pe care apoi le-ar fi exportat pe piaţa europeană.

Ca urmare, în februarie 1958, Consiliul Economic şi Social respingea în unanimitate proiectul marii zone de liber-schimb.

Ceilalţi membri ai CEE au avut o atitudine mai nuanţată. Italia nu era favorabilă unei zone de liber-schimb care era dezavantajoasă pentru economia sa mai slabă decât a altor stat europene (Marea Britanie, Germania Federală), dar nu se opunea Marii Britanii din raţiuni politice (rolul jucat de Marea Britanie în al doilea război mondial şi după aceea în "renaşterea" economică italiană). Ea a optat pentru integrare europeană. Ţările Benelux-ului erau favorabile unei zone de liber-schimb din raţiuni comerciale, iar Olanda nu dorea răcirea relaţiilor sale speciale cu Marea Britanie. Din raţiuni de solidaritate au rămas credincioase construcţiei europene.

În Germania s-au înfruntat cele două păreri cunoscute: pe de o parte cea a lui Ludwig Erhard, care era partizanul unei zone de liber-schimb şi contra unei Pieţe Comune considerată prea "dirigistă", iar pe de altă parte punctul de vedere al cancelarului Adenauer, care punea pe primul loc avantajele politice ale CEE şi era neîncrezător faţă de intenţiile britanice. Germanii au votat pentru Piaţa Comună, mai ales că aici opinia publică credea că zona de liber-schimb completa tocmai CEE.

S-a adăugat la aceasta şi acordul între generalul de Gaulle şi cancelarul Adenauer (26 noiembrie 1958) – Bad-Kreuznach), când primul a asigurat Germania Federală că ţara sa va aplica tratatul de la Roma fără a recurge la clauzele de salvare (atât de mult negociate), graţie unui plan de redresare economică şi financiară. În contrapartidă, generalul de Gaulle cerea cancelarului german să nu permită slăbirea CEE prin acceptarea unei zone de liber-schimb, ceea ce s-a şi întâmplat, întărindu-se foarte mult antanta franco-germană, motorul integrării europene. Generalul de Gaulle o dată venit la putere (1 iunie 1958), sub influenţa sfătuitorilor

săi (Maurice Couve de Murville şi Antoine Pinay), devine din adversar al integrării europene susţinător al Comunităţiilor Economice Europene. Putem remarca în cazul său dimensiunile antiamericanismului şi reticenţei faţă de britanici pe care le avea încă din timpul celui de al II-lea război mondial. Acest lucru explică în mare măsură opoziţia sa constantă faţă de intrarea Marii Britanii în Piaţa Comună şi interesul său susţinut pentru întărirea nucleului franco-german.

Atitudinea Franţei şi solidaritatea celor 6 va marca lucrările Consiliului de miniştri al OECE din 15 decembrie 1958, considerat "o şedinţă istorică". Disputele dintre delegaţia Franţei şi Marii Britanii vor conduce la eşecul marii zone de liber-schimb.

Înainte de a trece la un alt capitol credem necesar că trebuie să ne interogăm asupra raţiunilor care au făcut din Marea Britanie un adversar al integrării europene. De ce această ţară cu o bogată tradiţie europeană a devenit în primele decenii ale construcţiei europene atât de euro-reticentă?

Credem că un prim răspuns l-am putea căuta în structurile mentale şi istorice ale acestei ţări. Marea Britanie are o tradiţie istorică aparte, atât în ceea ce priveşte situaţia sa politico-democratică cât şi poziţia sa faţă de bătrânul continent. Ea s-a manifestat de foarte multe ori solidar cu celelalte state europene, dar structurile sale parlamentare şi imperiul pe care şi l-a clădit i-au creat o anumită situaţie privilegiată, putând să analizeze lucrurile şi să acţioneze dinafara sistemului european. Putem adăuga şi faptul că în Anglia mediile politice şi culturale şi în general opinia publică au rămas reticente la manifestările naţionaliste, ceea ce nu este cazul celorlalte mari state ale Europei Occidentale.

Spre deosebire de aceste state, Marea Britanie, în ciuda pierderilor imense pe care le suferise, a ieşit învingătoare în cea de a doua conflagraţie mondială. Elitele sale au fost puţin discreditate şi nu pot fi acuzate de naţionalism. Există totodată puţina simpatie pentru ideea federală şi un anumit dispreţ faţă de alte popoare europene care s-au lăsat atrase de diferite curente politico-ideologice.

Conştiinţa pierderii prestigiului naţional a fost mult mai redusă decât în alte state europene, mai ales că, în ciuda decolonizării care începuse şi în imperiul său, Marea Britanie conserva relaţii speciale cu Commonwealth-ul, mai ales în schimburile comerciale.

Relaţiile lor privilegiate cu Statele Unite, întărite în timpul şi imediat după al II-lea război mondial făceau ca elitele britanice să fie rezervate şi uneori opoziţioniste faţă de proiectul unei Europe comunitare. În viziunea lor Europa Unită putea deveni un concurent serios ce ar fi pus în discuţie relaţiile atlantice.

Tradiţia lor parlamentară vorbeşte de la sine despre importanţa suveranităţii statului-naţiune în această ţară, care până în zilele noastre acceptă greu, chiar în sânul Uniunii europene, anumite transferuri de competenţe (vezi discuţiile purtate asupra creării euro-ului – monedei unice europene, politicilor sociale etc.).

Refuzul celor 6 de a participa la o mare zonă de liber-schimb a determinat Marea Britanie să caute o soluţie. La iniţiativa acesteia au avut loc mai multe reuniuni să dea o replică celor 11 ţări din OECE (erau 17 cu cei 6). Acestea vor hotărî să creeze o Asociaţie a Liberului Schimb (EFTA; European Free Trade Association). Creată prin tratatul semnat la Stockholm din 4 ianuarie 1960, ea adună în jurul Regatului Unit, Suedia, Novegia, Danemarca, Elveţia, Austria şi Portugalia. Irlanda este şi ea asociată la EFTA, având în vedere legăturile ei economice strânse cu Anglia. Numărul membrilor EFTA va creşte începând cu 1961 prin aderarea Finlandei şi în 1970 cu cel al Irlandei.

La naşterea sa, EFTA constituie un ansamblu de ţări, geografic foarte dispersate şi care contrastează cu blocul celor şase. Anglia este liderul acestui grup, dar paradoxal schimburile sale comerciale sunt mai mari cu Comunitatea europeană decât cu partenerii săi.

Tratatul de la Stockholm prevede suprimarea drepturilor de vamă şi restricţiile cantitative pentru produsele industriale, după un calendar bazat pe cel al Pieţei Comune. Produsele agricole nu sunt prevăzute, dar

EFTA Stockholm 1960

Danemarca (care se temea că va pierde piața germană, fiind tentată să intre în CEE printr-un acord special) primește facilități pentru exporturile agricole.

Structura sa instituțională, impregnată de cooperarea interguvernamentală, comportă un Consiliu de miniștri care statuează cu unanimitate și un Secretariat instalat la Geneva aproape de GATT.

Înființarea Asociației Europene a Liberului Schimb a marcat, prin disputele dintre cele două grupuri de țări, finalul OECE, care nu mai putea să-și asume cooperarea între europeni. La sugestia lui Jean Monnet, americanii au acceptat să transforme OECE într-un organism de cooperare atlantică, incluzând Statele Unite și Canada. O convenție semnată la Paris la 14 decembrie 1960 creează OCDE (Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică). Rămasă în sediile OECE, OCDE avea printre obiectivele sale cooperarea internațională și sprijinirea dezvoltării statelor membre. Clubul țărilor "industrializate" care făceau parte din OCDE s-a lărgit în 1964 prin intrarea Japoniei, a Finlandei (1970), Australiei (1971), Noii Zeelande (1973), formând astfel "Grupul celor 24".

2. Primele progrese ale Pieței Comune

Obiectivul imediat fixat de Tratatul de la Roma se referă la dezarmarea vamală, adică la reducerea drepturilor de vamă între cei 6 prevăzută în 10 etape (10% în fiecare an). Piața Comună avea să-și intre în atribuții de la 1 ianuarie 1959. Franța avea situația economică cea mai vulnerabilă, fapt ce a determinat guvernul francez să ceară partenerilor din CEE să accepte aplicarea clauzelor de salvare prevăzute de tratat

Revenirea generalului de Gaulle la conducerea guvernului francez, în ciuda convingerilor sale antisupranaționale, a însemnat un pas înainte în integrarea Franței în CEE și CEEA. Charles de Gaulle a fixat ca principal obiectiv satisfacerea exigențelor Pieței Comune, elaborând un

program de redresare economică și afirmând în diferite întâlniri cu ceilalți liderii europeni voința Franței de a continua ceea ce începuse.

Tratatul de la Roma prevedea și suprimarea progresivă a restricțiilor cantitative și apropierea tarifelor exterioare a celor șase.

În mai 1960, la inițiativa Franței și Belgiei, Comisia CEE a propus și Consiliul de miniștri a adoptat reduceri tarifare anticipate (diminuări suplimentare de 10% între 1960 și 1962) și abandonul tuturor contingentelor începând cu 1961.

Succesul cel mai important al Comunității Economice Europene îl constituie, fără îndoială, nașterea unei politici agricole comune, simbolul integrării propriu-zise. Printre obiectivele fixate de PAC amintim: ameliorarea productivității, stabilizarea prețurilor, garantarea securității aprovizionărilor, asigurarea de venituri echitabile producătorilor și prețuri acceptabile pentru consumatori.

Dosarul PAC a fost încredințat vicepreședintelui Comisiei, Sicco Mansholt, fost ministru al agriculturii în Olanda.

Proiectul Mansholt, în ciuda rezistențelor naționale, viza integrarea strânsă a agriculturilor celor șase, prin unificarea pieților agricole. Aceasta trebuia să fie o consecință a suprimării drepturilor de vamă interioare și a obstacolelor în ceea ce privește circulația produselor, definirea în comun a prețurilor agricole domestice și egalizarea acestora cu prețurile de import printr-un mecanism de prelevare la frontiere.

Pentru a evita ajustări brutale și dureroase, Tratatul de la Roma prevedea o perioadă de tranziție până la sfârșitul anului 1969, în cursul căreia țările membre puteau să ia măsuri de salvgardare. Trebuia atenuat impactul deschiderii frontierei și evitării căderii anumitor producții în țările cel mai puțin dezvoltate.

Perspectivele unui preț unic nu puteau decât să-i stimuleze pe producătorii din țările unde prețurile erau mai mici. Pe de altă parte, o politică agricolă comună protecționistă nu putea decât să-i cointereseze pe agricultori, care erau în acest mod feriți de concurența străină.

Eşecul documentelor politice şi militare care constituiau piloni fundamentali ai unei construcţii europene de tip federal, a favorizat demersul funcţionalist al lui Jean Monnet conform căruia integrarea trebuia să se realizeze pe sectoare, având ca scop final naşterea unei federaţii. Construcţiile economice nu făceau decât să netezească calea, să exploreze posibilităţile, să deschidă drumul către statut.

Începând cu anul 1958, dezbaterea între federalişti şi confederalişti este reluată, mai ales după venirea generalului de Gaulle la putere. Generalul era recunoscut pentru părerile sale anticomunitare şi antifuncţionaliste, dar aşa cum am arătat în paginile precedente, paradoxal, dintr-o ambiţie naţională, acesta a susţinut integrarea Franţei în CEE. Putem invoca aici şi faptul că tratatele erau ratificate de Parlamentul francez, iar generalul, în ciuda alurii monarhice în care a guvernat Franţa, rămânea în convingerile sale un democrat. Totodată, Franţa ar fi fost păgubită din punct de vedere economic şi s-ar fi situat într-o situaţie politică dificilă dacă ar fi părăsit Comunitatea în acei ani. Charles de Gaulle n-a renunţat în totalitate la ideile sale, privilegiind în acţiunile sale ideea confederală faţă de cea federală. Confederaţia conferea o mai largă competenţă statelor naţionale în defavoarea instituţiilor comunitare. El a încercat experimentarea altor soluţii politice decât cele susţinute până la el. Unii autori consideră că generalul fusese principalul sabotor al Comunităţii, dar şi avocatul cel mai îndrăzneţ al Uniunii Politice Europene.

Iniţiativa care va conduce la elaborarea planului Fouchet a fost situată în contextul diplomatic al anilor 1959-1960.

De la 23 noiembrie 1959, miniştrii de externe ai celor şase, reuniţi la Strasbourg în cadrul Consiliului de miniştri, conştienţi de responsabilitatea ce le incumba, de a prelungi pe plan politic construcţia economică a Europei, conveneau de a avea între ei consultări cu regularitate în ceea ce priveşte politica internaţională.

Aceste reuniuni se vor ţine la trei luni o dată şi aveau un caracter consultativ, fără a prejudicia pe cele care aveau loc în cadrul NATO sau

Fouchet

UEO. Ele au fost întărite mai târziu de întreţinerile bilaterale între şefii de state şi de guvern ai Comunităţii.

Naşterea unui plan politic şi militar de Uniune europeană s-a născut în contextul politicii antiatlantice a generalului de Gaulle. Încă din 1958, Charles de Gaulle propunea SUA o reformă a Alianţei Atlantice. Această reformă implica o creştere a importanţei Franţei în blocul occidental, generalul propunând un directorat de trei: SUA, Franţa şi Marea Britanie, care ar fi luat măsurile necesare la nivel mondial. Franţa, a cărei imagine de mare putere fusese şifonată după criza Suezului (1956), recăpăta statutul de forţă mondială şi ar fi putut participa la toate deciziile privind diplomaţia şi strategia.

Memorandumul generalului de Gaulle trimis preşedintelui Eisenhower n-a fost bine primit la Washington şi Londra. În fapt, Charles de Gaulle urmărea să scoată armata franceză de sub control american, iar crearea unei armate europene era un argument serios, mai ales că americanii invocaseră mereu constituirea unei forţe europene care să degreveze de cheltueli şi sprijin SUA, angajată şi în alte părţi ale planetei în competiţia cu URSS. În acelaşi timp sesizăm aici una din dimensiunile fundamentale ale gândirii lui Charles de Gaulle, independenţa naţională a Franţei şi, implicit, conservarea autorităţii statului-naţiune care trebuia să menţină atribuţiile suveranităţii sale. Nu era pusă în discuţie unitatea politică a Alianţei Atlantice, Franţa rămânând în structurile politice ale acesteia.

Am putea adăuga la aceasta intenţia generalului de a scoate Europa de sub tutela celor două blocuri. Este în fapt o politică de independenţă, pe care Charles de Gaulle o dorea atât pentru ţara sa cât şi pentru Europa.

Deşi Tratatul de la Roma era o garanţie pentru păstrarea independenţei de acţiune a Franţei, guvernul generalului de Gaulle nu tolera ideea unei federaţii europene. Într-o alocuţiune televizată din 31 mai 1960, Charles de Gaulle expunea foarte limpede opţiunile sale pentru a contribui la construirea grupului politic, economic, cultural şi uman al

Europei Occidentale. Aceasta trebuia să fie o asociație de state realizată pe calea cooperării organizate, având ca scop instituirea unei confederații.

Marile linii ale planului francez de la începutul anilor '60 sunt expuse în conferința de presă din 5 septembrie 1960, cunoscută și sub denumirea de "Europa patriilor". În această declarație, generalul face elogiul statului-națiune subliniind mai ales primatul realităților naționale. El opune demersul confederal ai cărui piloni sunt statele-naționale, unei entități supranaționale bazată pe opiniile publice, pe popoare, pe voința acestora de uniune independentă de structurile juridice ale statelor. Conform acestei teorii, instituțiile comunitare nu erau decât niște organisme tehnice, fără autoritate și eficacitate politică. Singura instituție credibilă trebuia să fie Consiliul de miniștri care reprezenta statele și prin intermediul căruia acestea mențineau monopolul asupra conduitei politicilor europene.

Contradicția gândirii gaulliste constă tocmai în încercarea de a construi Europa unită, exacerbând rolul statului – națiune.

Planul generalului de Gaulle era expus în a treia parte a declarației. Acesta propunea o cooperare constantă între statele Europei Occidentale în patru domenii: politic, economic, cultural și apărare. Cooperarea viza "un concert" organizat și regulat al guvernelor responsabile și organisme specializate subordonate acestora. Era prevăzută și o Adunare parlamentară care trebuia să reunească reprezentanții Parlamentelor naționale, un referendum european pentru a da Europei încă de la plecare un caracter de adeziune populară.

"Concertul" european propus de generalul de Gaulle ar fi reunit șefii de stat și guvern. Organismele omologe comisiilor erau formate din funcționari. Adunarea este doar consultativă și nu se pune problema alegerii ei prin sufragiu universal. Cu alte cuvinte este vorba de o cooperare între state, fără delegare de putere, alături de o prea tehnicizată acțiune comunitară. Vizând și domeniul economic, proiectul intenționează să controleze Comunitatea printr-un organism (Consiliul de miniștri) care ar fi decis în unanimitate.

Atacând domeniul sensibil al politicului şi apărării, Charles de Gaulle indică celor şase şi Europei modalitatea de a ieşi de sub tutela americană, de a surmonta bipolaritatea şi regulile acesteia. El doreşte o Europă independntă care să se interpună între URSS şi SUA, iar uniunea politică care trebuia să se facă fără Marea Britanie, considerată prea apropiată de americani, era calea prin care s-ar fi putut reforma NATO. Construcţia europeană în viziunea lui Charles de Gaulle se bazează pe nucleul franco-german, ceea ce-l determină pe Adenauer să sprijine parţial punctul de vedere.

Declaraţia generalului de Gaulle a produs unele rezerve partenerilor din CEE. Asigurările date de primul-ministru Michel Debré şi sprijinul lui Jean Monnet pentru convocarea unei Conferinţe europene la vârf convinge responsabilii din celelalte cinci ţări comunitare să accepte o reuniune la vârf. Acest lucru a făcut posibilă deschiderea conferinţei europene la 10 februarie 1961 la Paris. Comunicatul, publicat la începutul acesteia, comporta garanţiile necesare pentru menţinerea Comunităţilor economice europene şi a instituţiilor lor.

Conferinţa va realiza un compromis între cei şase: Charles de Gaulle renunţa la ideea de confederaţie şi la consultările în politica de apărare şi construcţia economică, iar celelalte state acceptau ideea unei uniuni politice, fără a atinge relaţiile lor cu NATO şi a slăbi Comunităţile. Singurul ministru ostil era Joseph Luns, reprezentantul Olandei, temător faţă de o detaşare a celor şase de Marea Britanie şi SUA şi instalarea unei hegemonii franco-germane.

O comisie compusă din reprezentanţii celor 6 guverne este însărcinată de a prezenta la o viitoare sesiune propuneri concrete în ceea ce priveşte reuniunile şefilor de state şi de guverne şi a miniştrilor de externe.

Raportul comisiei speciale este analizat la cea de a doua Conferinţa la vârf ţinuta la Bonn (18 iulie 1961). Cei şase fac încă un pas spre uniunea politică, hotărând să-i dea o formă concretă. Acest fapt implica

o cooperare regulată, care să permită crearea condițiilor unei politici comune. Ideea care câștigă teren este aceea a unor reuniuni la vârf cu rol de a concerta politicile lor, de a realiza poziții comune favorabile uniunii politice europene. O nouă Comisie era numită pentru a prezenta propuneri concrete în ceea ce privește statuarea cooperării politice a celor șase.

Delegația franceză în cadrul comisiei Fouchet va negocia foarte dur, încercând să cuprindă chestiunile economice.

În fond Franța dorea un control interguvernamental mai accentuat al Comunităților economice printr-un Consiliu de miniștri. După câteva săptămâni de dezbateri se va ajunge la un compromis, textul acestuia fiind botezat al doilea plan Fouchet, dând speranțe Comisiei.

Francezii vor veni cu un al treilea proiect în 18 ianuarie 1962,după vacanța de Crăciun, care nu concilia aproape deloc pozițiile lor cu cele ale Parlamentului european sau ale celorlalte delegații. Mai mult, noul text francez,care reflectă mai pronunțat poziția generalului de Gaulle suprimă referința la Alianța atlantică și clauza de revizuire este atenuată. Celelalte cinci delegații nu s-au lăsat mai prejos și au opus proiectului francez un altul care excludea economia din planul uniunii politice. Cele două texte reflectau pe de o parte concepția gaullistă a unei "Europe europene" bazată pe suveranitățile europene de neatins și pe independență față de SUA, iar pe de altă parte punctul de vedere al celor cinci parteneri ai Franței, printre care poziția Olandei este cea mai radicală. Olanda nu dorea să se angajeze fără Marea Britanie și îi era teamă de supremația franceză, iar lipsa supranaționalității părea să lase micile state fără apărare.

Colaborarea franco-germană va fi esențială în construcția europeană. Dacă uniunea politică era încă în faza discuțiilor și controverselor, progresul s-a realizat în domeniul abolirii taxelor vamale și a unor politici economice comune. La 1 iulie 1968 erau eliminate taxele vamale în interiorul comunității și se crea piața comună a zahărului. La sfârșitul lunii iulie 1968 se realiza o piață unică pentru produsele lactate

și carnea de vită. Este elaborat planul Mansholt de reconstrucție a agriculturii, iar libera circulație a forței de muncă era quasi totală. La sfîrșitul perioadei de tranziție 1969 se adopta un sistem fiscal comun (Taxa pe Valoarea Adăugată-TVA). Cu toate aceste succese uniunea economică era doar la începuturile sale.

3. Dificultățile anilor 1963-1969

Prima candidatură a Marii Britanii

La câțiva ani de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Roma, Comunitatea celor șase se confrunta cu o provoare importantă: prima candidatură a Marii Britanii la Piața Comună (august 1961). Cererea de aderare a Marii Britanii este urmată, la scurt timp, de cea a altor parteneri ai acesteia din Asociația Europeană a Liberului Schimb (Danemarca, vara lui 1961 și Novergia, mai 1962).

Candidatura britanică a surprins lumea europeană, obișnuită cu izolarea de până atunci a acestei țări, cu boicotul repetat al construcției supranaționale. Firește, întrebarea pe care și-o puneau toți era legată de aflarea rațiunilor care au determinat factorii politici britanici să accepte participarea la o instituție cu valențe supranaționale. Opțiunea britanică venea să confirme afirmațiile lui Jean Monnet, care credea că Regatul Unit se va apropia de Piața Comună în momentul succesului acesteia. Era doar una din rațiuni. La aceasta putem adăuga eșecul Asociației Europene a Liberului Schimb, pierderea rolului de mare putere după afacerea Suezului, șubrezirea politică a alianței anglo-americane, încurajarea de către Statele Unite a integrării europene și schimbările de opțiuni în cadrul Commonwealth-ului.

Negocierile au demarat în toamna lui 1961 între ministrul de externe al celor șase și Edward Heath, reprezentantul Regatului Unit. Chestiunile strâns negociate au fost cele legate de tariful exterior comun, care punea în discuție regimul de preferința imperială; drepturile de vamă care ar fi determinat Marea Britanie să strice relațiile cu unele țări

din EFTA şi PAC, care ar fi afectat costurile sale sociale, mult mai mici decât cele de pe continent. Adversarii laburişti ai lui Macmillan, partizani ai unei Mari Britanii sociale (şi nu capitaliste care era considerată trăsătura esenţială a comunităţii celor şase), la care s-au adăugat conservatorii "eurorebeli", care înfiinţaseră "Anti-common Market League" (Liga anti-Piaţa Comună), au înăsprit condiţiile puse de delgaţia britanică în negocierile de la Bruxelles.

Negocierile vor fi întrerupte în ianuarie 1963, în urma unui "veto" al generalului de Gaulle care acuză Marea Britanie de legături prea strânse cu Statele Unite şi de rea credinţă faţă de CEE. Era şi efectul încercărilor generalului de Gaulle de a asocia Marea Britanie la un program nuclear bilateral (a se vedea aici şi acordurile de la Nassau între SUA şi Marea Britanie).

4. Eşecul Euratomului

Spre deosebire de CEE care înregistrează succese, Comunitatea Europeană a Atomului se confruntă cu decizia americană. Pentru a împiedica Franţa să înfiinţeze o forţă de lovire proprie, americanii au facilitat scăderea bruscă a preţului uraniului îmbogăţit. Acest fapt îi determină pe europeni să se gândească la posibilitatea cumpărării uraniului îmbogăţit din SUA decât să-l produ i în cadrul Euratomului. Asistăm, în acest sens, la o concurenţă în e Franţa, care doreşte să aibă independenţă nucleară, şi Statele U ite, care reuşesc să elaboreze, cu britanicii şi Comisia Euratom, un a rd (8 noiembrie 1958) care prevedea construcţia, în cadrul Comunităţii, a şase centrale cu ajutor financiar şi tehnologie americană.

Aşa se explică politica antiEuratom a generalului de Gaulle, care finanţează mult mai mult o politică nucleară franceză, ce trebuia să compenseze creşterea economică a Republicii Federale Germania. Euratomul va fi în curând boicotat, pe diferite căi, de toate cele şase state. Fiecare în parte, a dezvoltat politici nucleare la nivel naţional.

Venirea lui Etienne Hirsch la preşedinţia Comisiei Euroatom, în locul lui Louis Armand, dădea speranţa unei relansări a acestei comunităţi. Din nefericire, disputele preşedintelui, un apropiat al lui Jean Monnet, cu guvernul francez care-l acuza de supranaţionalism, l-au împiedicat să facă schimbări radicale. El nu a obţinut cel de-al II-lea mandat şi, în 1961, este urmat de generalul Pierre Chatenet, un apropiat al lui Charles de Gaulle. Cartea albă din 1968 conchidea eşecul Comunităţii Europene a Energiei Atomice, în ciuda faptului că cinci dintre cele şase centrale, prevăzute prin acordul cu britanicii şi americanii, au fost realizate. Scăderea interesului pentru energia nucleară, în condiţiile unui petrol foarte ieftin, poate fi invocată ca fiind o altă cauză pentru eşecul Euroatomului.

5. Fuzionarea executivelor

Anii şaizeci sunt reţinuţi în procesul construcţiei comunitare ca fiind novatori din punctul de vedere al sistemului instituţional. Ideea unirii instituţiilor celor trei Comunităţi aparţine, încă din 1959, lui Jean Monnet. Acesta sugera fuziunea executivelor şi constituirea unui Consiliu de miniştri şi a unei Comisii unice. În opinia "părintelui integrării europene", această operaţie permitea o mai bună coordonare a activităţilor comunitare şi dădea o mai mare autoritate Comisiei care ar fi devenit un "preguvern european". Această idee este reluată într un raport al Adunării Parlamentare de la Strasbourg, în 1960, care cerea ca viitoarea Comisie unică sa fie investită de Adunarea europeană. La această propunere se adaugă altele care doresc să dea mai multe puteri Adunării prin alegerea sa prin vot universal. Pentru a fi în ton cu aceste propuneri, Adunarea Parlamentara se autoproclamă "Parlamentul european" (1962). Dacă majoritatea celor şase au acceptat reformele, Franţa s-a arătat din nou ostilă. Generalul de Gaulle refuza instituţiilor europene un rol legislativ şi executiv, considerându-le simple organisme tehnice. Eşecul Uniunii politice propuse de planurile Fouchet îl face mai maleabil pe general. De Gaulle acceptă o anumită reformă care, nu trebuia sa se inspire din supranaţionalismul Înaltei Autorităţi.

Negocierile în privința fuziunii executivelor celor trei Comunități s-au deschis în septembrie 1963 și au fost destul de dificile, datorită, opoziției Înaltei Autorități și, mai ales, a ducatului de Luxembourg. Acest stat obținea o mare parte a veniturilor sale din siderurgie. Până la urmă Luxembourgul este convins, astfel că Banca Europeană de Investiții își mută sediul în capitala acestui stat .

Tratatul de fuziune a executivelor celor trei Comunități este semnat la 8 aprilie 1965 . S-a creat astfel un Consiliu Unic care se reunea în diferite formațiuni, în funcție de ordinea de zi: "Consiliu general" (miniștrii afacerilor externe) sau "Consiliu specializat" (miniștrii agriculturii, comerțului și finnațelor). Comisia unică era formată din membrii desemnați de comun acord de către guverne, cooptația practicată în CECO fiind abandonată.

Tratatul a decis, de asemenea, fuziunea administrațiilor, buget unic, alimentat din contribuțiile naționale și din prelevările CECO care contribuia la cheltuielile de funcționare. Restul rămânea la dispoziția acesteia pentru investiții.

Pentru a da satisfacție Franței, tratatul instituționaliza Comitetul Reprezentanților Permanenți (COREPER), "ochiul statelor la Bruxelles", care va juca un rol important în pregătirea lucrărilor Consiliului, fiind în legătură atât cu Comisia cât și cu secretariatul Consiliului.

Unirea executivelor este însoțită și de bătălia pentru sediu. După lungi negocieri, Bruxelles-ul păstrează calitatea de sediu al Comisiei și al Consiliului. Parlamentul rămâne Strasbourg iar, Luxembourgul găzduiește Curtea de Justiție și serviciile administrative ale Parlamentului.

6. Criza "scaunului gol"

Intrarea în vigoare a tratatului de unificare a executivelor comunităților a fost întârziata de izbucnirea acestei crize, care reașează raporturile dintre statele naționale și instituțiile comunitare. Conform tratatului de la Roma, începând cu 1 ianuarie 1966, debutează cea de a

treia etapă tranzitorie. Numeroase decizii ale Consiliului trebuiau luate cu majoritate, unanimitatea operând numai în cazurile de adeziune a noilor membri, armonizarea legislațiilor și politica de conjunctură. Această criză este legată, în principal, de politica antisupranațională a generalului de Gaulle. Ea își găsește originea imediată în propunerea Comisiei, din 31 martie 1965, cu privire la finanțarea PAC. La 1 iulie 1965, expirau reglementările financiare, în vigoare după crearea PAC. FEOGA trebuia să preia în sarcină toate cheltuielile aferente acesteia. Comisia dorea să evite pe viitor finanțările naționale directe și să-și constituie resurse proprii, formate din vărsarea unui cuantum din prelevările percepute la frontieră asupra importurilor de produse de proveniență străină. În fapt, se urmărea crearea unui buget propriu, autonom la nivel european, care să întărească autoritatea Comisiei și a Parlamentului de la Strasbourg, ceea ce însemna un pas înainte către supranaționalism.

Consiliul de miniștri din 30 iunie 1965, prezidat de Maurice Couve de Murville, ministrul afacerilor externe al Franței, n-a ajuns la un consens privind finanțarea agricolă. Reprezentantul francez suspenda ședința înainte de a avea un rezultat. Franța provoacă o criză deschisă, practicând politica "scaunului gol", refuzând să participe la ședințele Consiliului timp de 7 luni. Ea își retrage, de asemenea, reprezentantul din COREPER..

Politica "scaunului gol", fără îndoială inspirată de Charles de Gaulle, urmărea nu numai să evite consolidarea autorității instituțiilor comunitare, dar și eliminarea, sau cel puțin diminuarea votului majoritar.

Criza a luat sfârșit prin "compromisul de la Luxembourg" (30 ianuarie 1966), care stipula că dacă "interesele foarte impotante ale unuia sau mai multor parteneri sunt în joc, membrii Consiliului se vor strădui, într-un răgaz rezonabil, de a ajunge la soluții care ar putea fi adoptate de către toți membrii Consiliului, în respectul interesului lor și al comunității". Urmatorul pasaj al textului întărea regula unanimității, astfel ca "delegația franceză estima ca atunci când este vorba de interese

foarte importante discuţia trebuie să continue până la obţinerea unui acord unanim".

Deşi nu era precizat foarte clar dreptul de veto, specific unanimităţii, multe decizii, după compromisul de la Luxembourg, au fost luate cu unanimitate, chiar asupra unor chestiuni secundare. După părerea multor analişti şi istorici, criza "scaunului gol" a timorat acţiunile Comisiei. Ea va fi tentată să facă doar propuneri susceptibile de a primi acordul unanim al Consiliului de miniştri. Totodată, echilibrul instituit de tratatul de la Roma între instituţiile comunitare a fost rupt în favoarea Consiliului, care este expresia interguvernamentalismului.

Cu toate acestea, acordul de la Luxembourg permitea comunităţii să meargă înainte, astfel că un compromis este realizat şi în privinţa finanţării PAC, care îmbină contribuţiile naţionale cu prelevările agricole asupra importurilor la frontieră. Tratatul de la Bruxelles, referitor la fuziunea executivelor, va intra în vigoare cu întârziere, la 1 iulie 1967, după ce Walter Hallstein, preşedintele Comisiei, considerat prea supranaţionalist de către generalul de Gaulle, a fost înlocuit cu belgianul Jean Rey. Acesta reprezentase Comunitatea în calitate de comisar însărcinat cu relaţiile exterioare la negocierile "Kennedy Round". Cei şase au reuşit să se înţeleagă şi asupra rotaţiei preşedintelui, care trebuia să fie ales pe rând din marile state şi Benelux.

7. A doua candidatură britanică

Politica de independenţă a Franţei faţă de SUA, vizita generalului de Gaulle la Moscova, retragerea din structurile militare ale NATO (1966) creionau imaginea unui Occident în criză.

Paradoxal, în aceste condiţii, cele două mari partide engleze, conservator şi laburist, par să fie de acord cu integrarea Marii Britanii în Comunitatea europeană. Acţiunile care incită la aderare sunt aproape aceleaşi cu cele din 1961. Anglia nu trebuia să rămână în afara unei organizaţii care devenea din ce în ce mai importantă şi în afara unei

Europe a l'anglaise, mai ales după ce Franța se opusese evoluției supranaționale. Relațiile Londrei cu Commonwealth-ul sunt din ce în ce mai diminuate. Statele Unite erau angajate în războiul din Vietnam. Situația economică a Marii Britanii s-a degradat mult în anii saizeci în comparație cu cea a Comunității, care a progresat. Balanța de plăți a Regatului Unit era deficitară ceea ce punea în dificultate lira sterlină.

Convins și de presiunile cercurilor de afaceri interesate de a găsi noi debușee pentru produsele britanice, Harold Wilson va face un tur prin capitalele europene pentru a testa terenul. Discursul său de la Strasbourg în fața Adunării Consiliului Europei (1966), în ciuda unei propuneri interesante pentru independența politică a Europei, nu-l seduce pe generalul de Gaulle. Acesta consideră că Marea Britanie rămânea prea apropiată de SUA, (mai ales prin depedența lirei sterline față de dolar), dar aprecia voința de autonomie, propunând o asociere în cazul unui eșec de adeziune.

Vizita lui Wilson în celelalte capitale comunitare, în ciuda exprimărilor de încurajare și bunăvoință, nu a dus la rezultatele scontate în vederea aderării, nici o țară comunitară nedorind o confruntare cu Parisul, mai ales că se găseau la puțin timp după criza scaunului gol.

Cu toate acestea, Harold Wilson anunță în fața Camerelor Comunelor decizia guvernului său de a depune candidatura de aderare la Comunități (2 mai 1967). Având sprijinul majorității deputaților (488), premierul englez depune candidatura la 11 mai 1967. La o primă trecere în revistă a contextului se părea că noua candidatură părea mai bine angajată decât prima; se bucura de sprijin parlamentar mai larg, opinia publică era mai puțin ostilă, reacțiile Commonwealth-ului mai puțin vii, iar țările din Asociația Liberului Schimb mai resemnate. Două dintre ele, Danemarca și Norvegia, fac cereri de adeziune. Pe de altă parte, Harald Wilson se arată dispus de a accepta acquis-ul comunitar și nu cerea negocierea amendamentelor decât în câteva chestiuni sensibile.

La scurt timp după cererea de adeziune a Marii Britanii, generalul de Gaulle exprima rezervele sale față de intrarea acesteia în Piața Comună. Generalul apelează la vechile sale argumente, invocând riscul Pieței Comune de a deveni o zonă de liber-schimb a Europei Occidentale. El menționează totodată înghițirea acestei zone de liber-schimb de către o zonă atlantică de același tip.

Fără a exprima un refuz categoric, Charles de Gaulle propunea Marii Britanii un regim de asociere la CEE, argumentând că astfel aceasta va putea îndeplini transformarea economică și politică necesară aderării.

Cu toate rezervele exprimate de Franța, ceilalți membri ai CEE doreau să înceapă negocierile. Comisia (unică), invitată să dea avizul său, se pronunță la 29 septembrie 1967 pentru lărgire, cu condiția că cele trei țări candidate să accepte condițiile comunitare și să asaneze situația lor economică și financiară.

Opoziția Franței față de negocieri, declarațiile președintelui Franței, împiedică și cea de a doua tentativă engleză de a se alătura CEE. Criza lirei sterline oferea Franței un argument în plus că Marea Britanie nu era pregătită să adere la Comunitate. În fapt, Franța dorea să împiedice intrarea în sânul CEE a unei țări legate strâns de SUA și care putea aspira la leadership-ul CEE.

La Consiliul de miniștri a celor șase din 18-19 decembrie 1967 s-a elaborat un document care confirma și întărea punctul de vedere francez. La Londra, eșecul a determinat opoziția conservatoare și guvernul laburist să respingă propunerea de asociere și să mențină candidatura de adeziune ca membru cu drepturi depline.

După al doilea "veto" francez, relațiile între Londra și Paris, și între acesta din urmă și partenerii săi se vor degrada, ceea ce a determinat pe foarte mulți analiști să afirme că este vorba de o perioadă de stagnare a Comunității.

Cu toate acestea, Piața Comună nu este pusă în discuție, părțile agricole continuă să se organizeze și uniunea vamală este împlinită la 1 iulie 1968.

În ciuda opoziției repetate a Franței, dialogul între cei cinci și Marea Britanie a continuat și în 1968 pentru a realiza forme de cooperare care să consolideze relațiile în vederea lărgirii CEE. Cei cinci au căutat să promoveze contacte între cei șase și cei patru (Marea Britanie, Irlanda, Norvegia și Danemarca) în domenii care nu țineau de comunitate: tehnologie, politică externă, ajutoare pentru dezvoltare, etc. Toate aceste contacte, la care se adaugă inițiativa lui Willy Brandt de a încheia "acorduri comerciale" între comunitate și Marea Britanie (prin acestea se puteau oferi avantaje vamale) au fost respinse în mare parte de Franța, iar dorința exprimată a Germaniei Federale și britanicilor de a le prezenta ca etape ale aderării conduce la eșec.

Nici inițiativa ministrului de externe al Belgiei, Pierre Harmel, susținută de către *Mișcarea Europeană*, de a folosi reuniunile în cadrul Uniunii Europei Occidentale pentru a angaja un dialog pe probleme de politică externă, apărare, tehnologie, dar și monetară nu este încununată de succes.

Încercările generalului de Gaulle de a dialoga personal cu Marea Britanie, utilizând relațiile sale personale, mai ales cu ginerele lui W.Churchill, Christopher Soames, ambasador la Paris, sunt de asemenea sortite eșecului, iar lipsa de discreție a Londrei determină o ușoară încordare în relațiile franco-germane, Bonn-ul fiind iritat de a nu fi fost consultat. Inclusiv Jean Monnet și Comitetul său de acțiune pentru Statele Europei au încercat o deblocare a situației, organizând la Londra (11 martie 1969) o reuniune la care sunt invitați pentru prima dată liderii partidelor britanice, conservator, laburist și liberal alături de cei șase. Participă, de asemenea, experți în integrare care trebuiau să facă propuneri. Printre ei se află Walter Hallestein, fostul președinte al Comisiei CEE, Edgard Pissani, Robert Triffin, profesor de economie, etc. Propunerile monetare și instituționale făcute de Comitetul lui Jean Monnet se izbesc de refuzul Marii Britanii, astfel că în primăvara anului 1969 construcția Europei se găsea în impas.

8. Relansarea din 1969

Relansarea construcției europene s-a făcut în primul rând în condițiile plecării generalului de Gaulle de la conducerea Franței (aprilie 1969), în urma referendumului în ceea ce privește regionalizarea și reorganizarea Senatului francez. Intrarea sovieticilor în Cehoslovacia și nașterea conceptului brejnevist de "suveranitate limitată" exprimau o dată în plus ideea unei separații Est-Vest, punând în discuție conceptul gaullist al Europei de la Atlantic la Urali.

Construcția Europeană este favorizată de acțiunea a doi oameni de stat, europeni realiști și pragmatici, Georges Pompidou devenit președinte al Franței (15 iunie 1969) și Willy Brandt, cancelar al Germaniei din 21 octombrie 1969.

Gaullist ca și convingere politică, Georges Pompidou este adeptul unei politici mai puțin intransigente decât cea a generalului de Gaulle. Economist, specialist în finanțe, fost prim-ministru, este un partizan al unei Europe comunitare moderne, puternice și independente. Încă din campania electorală, făcută sub semnul "deschiderii în continuitate", Georges Pompidou anunța disponibilitatea sa pentru adeziunea Marii Britanii la comunitate. Poziția sa poate fi explicată în același timp prin nevoia unui mesaj electoral care se adresa republicanilor independenți ai lui Valery Giscard d'Estaing, incluși în dreapta europeană moderată și democrat-creștinilor lui Jacques Duhamel, cât și prin conștientizarea de către liderul politic francez a slăbiciunilor Franței (criza monetaro-financiară) și imposibilitatea acesteia de a rezista presiunilor celor cinci parteneri, favorabili lărgirii Comunității. Guvernul, format imediat după victoria sa în alegeri, era expresia deschiderii Franței spre construcția comunitară, numărând nu mai puțin de patru membri ai comitetului lui Jean Monnet. Cel mai reprezentativ este Maurice Schumann, numit în fruntea Quay d'Orsay .

În Germania Federală, Willy Brandt, lider social-democrat, fost ministru de externe între anii 1966-1969, este partizanul atât al continuării

procesului construcției comunitare cât și al unei politici de deschidere spre Estul comunist, intitulat sugestiv "ostpolitik", menita a conduce în final la reunificarea Germaniei. Ostpolitik-ul culminează în 1972 cu semnarea unui tratat între Republica Federală Germania și Republica Democrată Germania (21 decembrie 1972), care deschide celor două state germane accesul la ONU și contribuie la întărirea destinderii. Willy Brandt este favorabil intrării britanicilor în CEE, privilegiind în același timp relațiile cu Franța. Din acest punct de vedere el este mai puțin federalist decât Adenauer, acceptând o integrare graduală în funcție de problemele cotidiene și nu una doctrinară, constituționalistă, consonant fiind cu punctul de vedere al Franței, reticentă la supranaționalism. El are nevoie de Franța pentru dezvoltarea politicii sale estice, deși relațiile cu Georges Pompidou n-au fost totdeauna excelente, Willy Brandt fiind mai rezervat în ceea ce privește politica franceză față de Statele-Unite.

Cu toate acestea, conștientizarea de către cei doi lideri a nevoii de cooperare europeană crează terenul favorabil unei relansări a construcției Europei comunitare.

9. Către o Europă mai democratică. Alegerea Parlamentului european prin sufragiu universal

O Europă federală, bazată pe transferul de suveranitate de la statele-națiune la instituții supranaționale și interguvernamentale depindea foarte mult de echilibrul ce trebuia instaurat între structurile sale decizionale. Alegerea prin vot universal a Adunării Parlamentare, autodesemnată începând cu 1962 Parlamentul european, marca, fără îndoială, o creștere a prestigiului acestei instituții. Începând din anii 70, Parlamentul european a obținut treptat competențe legislative și bugetare ce făceau din această instituție un element important al sistemului instituțional al Comunității europene. Decizia de a trece de la finanțarea Comunității prin intermediul contribuțiilor naționale la un sistem de

resurse proprii a antrenat instaurarea, prin Tratatele din 1970 şi 1975 a unei proceduri bugetare noi, care acorda Parlamentului european o putere de decizie reală, mai ales în ceea ce priveşte cheltuielile neobligatorii şi un drept de respingere globală a bugetului.

Un pas înainte pentru creşterea rolului acestei instituţii l-a constituit alegerea sa prin sufragiu universal. Decizia a aparţinut guvernelor ţărilor membre reunite în Consiliul european de la Copenhaga din aprilie 1978. Data alegerilor a fost fixată între 7-10 iunie 1979.

În ciuda divergenţelor de opinie în ceea ce priveşte rolul instituţiilor comunitare şi raportul acestora cu statele membre, la Copenhaga, declaraţia comună a celor nouă lăsa să transpară dorinţa de consolidare democratică a Comunităţilor europene. Se considera că alegerea Parlamentului european prin sufragiu universal "constituie o eclatantă manifestaţie a idealului democratic comun a tuturor popoarelor" care compuneau Comunitatea. Parlamentul ales prin sufragiu universal urma să aibă 410 membri din care 81 pentru Germania Federală, Franţa, Marea Britanie, Italia; 25 pentru Olanda, 24 pentru Belgia, 16 pentru Danemarca, 15 pentru Irlanda şi 6 pentru Luxembourg. Noua compoziţie avantajează statele mici care rămân suprareprezentate, astfel că un eurodeputat luxembourghez reprezintă în medie aproape 60000 de locuitori, în timp ce unul german reprezintă aproximativ 700000 de locuitori.

Fiecare ţară adoptă pentru alegerile europene propriul său sistem electoral. Marea Britanie adoptă un scrutin majoritar uninominal (fără Irlanda de Nord care are 3 locuri). Toate celelalte state au adoptat sisteme proporţionale, cu numeroase variante: vot preferenţial în Italia, Danemarca, Belgia şi Luxembourg, vot "transferabil" în Irlanda, stabilirea unui prag de 5% în R.F.Germania. Franţa a recurs la un sistem proporţional în cadrul unei circumscripţii naţionale unice, punând în evidenţă centralismul său tradiţional.

Alegerile europene din 1979 au fost precedate de o puternică campanie electorală unde s-au evidenţiat principalele partide naţionale,

scoţând în lumină şi diferenţele de opinii între organizaţii politice ce se revendicau de la ideologii comune. Nu putem vorbi încă de partide europene, în ciuda faptului că marile familii politice s-au grupat în structuri confederale ca de exemplu Uniunea partidelor socialiste a Comunităţilor europene (aprilie 1974), Federaţia partidelor liberale, democrate şi reformatoare (1976) şi Partidul popular european, poate cel mai bine structurat. Partidul popular european sub influenţa democrat-creştinilor germani este singurul care adopta o platformă comună relativ coerentă. Socialiştii sunt favorabili construcţiei europene, dar sunt divizaţi de rolul pe care trebuie să-l joace Comunitatea şi instituţiile europene. În ceea ce îi priveşte, era foarte dificil să se concilieze social-democraţia germană, olandeză şi daneză, foarte ataşata economiei de piaţă cu socialismul dirigint şi naţionalizator al Partidului Socialist Francez şi al stângii laburiste. Totodată, pe plan politic, unii erau aliaţi cu comuniştii, iar alţii erau profund antidemocraţi.

Limbajul comun propus partidelor socialiste la Congresul X al acestora de la Bruxelles (1978), structurat pe trei axe, dreptul la muncă şi la democraţie economică, o Europă în serviciul cetăţenilor şi în serviciul păcii n-a putut rezolva divergenţele sus-amintite.

Comuniştii sunt şi ei divizaţi, astfel că Partidul Comunist Francez era foarte ostil Comunităţii europene, în care vedea expresia capitalismului favorabil patronatului şi acuza pierderea suveranităţii ţării, în timp ce Partidul Comunist Italian s-a raliat integrării europene.

Gauliştii în Franţa şi o mare parte a conservatorilor în Marea Britanie sunt foarte critici la adresa Europei, pledând de cele mai multe ori pentru o organizaţie interguvernamentală.

Participarea în număr mare a alegătorilor la vot, cu excepţia Marii Britanii (31,5%) dovedeşte interesul pentru consolidarea Parlamentului ca principal actor al democraţiei comunitare.

Scrutinul european aduce pe scena politică a continentului european, organizaţiile neguvernamentale, care, ca şi în trecut, vor juca

un rol important. Amintim printre acestea Mişcarea Comunelor Europei, care a jucat un rol esenţial în pregătirea alegerilor, afişând peste tot emblema lor cu cele 12 stele de aur pe fond albastru. Această organizaţie a avut numeroase întâlniri care au reunit spiritele mari ale ideii de Europă şi de integrare, creând o atmosferă favorabilă demersului european.

Victoria în alegeri a revenit creştin-democraţilor (105 locuri) şi conservatorilor britanici (64 de locuri), în ciuda faptului că socialiştii şi social-democraţii au obţinut 109 locuri. Este în fapt o victorie a centrului dreapta. Nu lipseau marile personalităţi ca: Willy Brandt, Franz Joseph Strauss, Philippe von Bismark, Otto de Habsburg, preşedintele Uniunii Paneuropene, etc. La acestea se adăugau marile personalităţi ale construcţiei europene: Altiero Spinelli, Leo Tindemans, Jacques Delons, Simone Veil, etc.

Parlamentarii europeni s-au organizat în grupuri politice transnaţionale conform obiceiului din Adunarea comună. În 1979 existau 7 grupuri parlamentare: grupul socialist, democrat-creştin, democrat (conservatorii britanici şi danezi), liberalii, democraţii europeni ai progresului, democraţii europeni, independenţii. Discursul de deschidere al noului Parlament a fost ţinut de Louise Weiss, autoare a cărţii "Memoriile Europei", vechi raportor al Societăţii Naţiunilor şi o ferventă susţinătoare a ideii de unitate europeană. Simone Veil, o cunoscută intelectuală franceză, deportată în cel de-al II-lea război mondial şi fost ministru al Sănătăţii Publice în Franţa, a fost aleasă preşedinte al Parlamentului european.

Cu toate că prestigiul instituţiei parlamentare a fost mult sporit în urma alegerilor din 1979, rolul său în procesul decizional era modest şi limitat la o putere de control politic înscrisă în Tratatul de la Roma şi o putere bugetară dobândită parţial în 1970 şi completată în 1975. Dar nu avea putere legislativă. Aceasta era deţinută în continuare de Consiliul de miniştri.

Având la bază o susţinere electorală importantă, Parlamentul european va aborda de pe alte poziţii competiţia cu Consiliul de miniştri,

reuşind să instituie în cele din urmă procedurile de cooperare şi bugetară. Aceste proceduri îi vor permite să aspire la un statut legislativ mult mai important, codificat în Tratatul de la Maastricht. În acelaşi timp obţine un rol de control asupra Comisiei europene, care va fi nevoită să se prezinte în faţa sa după desemnarea acesteia de către guvernele statelor membre. Puterile sale bugetare îi vor permite să caute un reechilibru între diminuarea cheltuielilor agricole şi creşterea fondurilor structurale.

10. Cea de a doua criză a energiei (1979)

Sfârşitul anilor 70 a constituit pentru Comunitatea Europeană ani dificili dacă ţinem cont de efectele celei de a doua crize energetice, determinate de creşterea preţului petrolului, aceasta din urmă influenţată de revoluţia islamică din Iran. Înlăturarea Şahului şi instaurarea ayatollahului Khomeiny a fost însoţit de suspendarea vânzărilor iraniene de petrol, ceea ce s-a repercutat negativ asupra producţiei mondiale. Adăugat la o iarnă foarte grea, această creştere a preţului petrolului a influenţat foarte mult preţurile pe pieţele spot din Rotterdam şi Genova, care reprezentau mai mult de 50% din rezervele europene. În 6 luni, preţul mediu al petrolului importat din Comunitate a crescut cu 60%.

Spre deosebire de criza precedentă, mecanismele de concertare comunitară au funcţionat foarte bine. În acest proces de concertare a politicilor comune, un rol hotărâtor l-au avut Consiliile de miniştri. Printre măsurile luate amintim: raţionalizarea consumului de energie, controlul creşterii preţurilor, dialog cu Organizaţia ţărilor exportatoare de petrol, limitarea importurilor, etc. S-a implicat şi Comisia europeană, mai ales atunci când şomajul în siderurgie a atins cote alarmante. La 7 octombrie 1980 ea a decis folosirea pârghiilor comunitare la îndemână: "declararea crizei manifeste" şi cererea adresată Consiliului pentru a-i acorda "avizul conform", prevăzut în Tratatul de la Paris. Pentru a limita dependenţa comunitară de petrol, Comunitatea a lansat mari împrumuturi pentru a dezvolta reţeaua sa de centrale nucleare.

În concluzie, cea de a doua criză a petrolului a surprins Comunitatea europeană mult mai bine pregătită, ea putând să concerteze politicile naționale în domeniul energiei, afirmând o identitate europeană mult sperată. Era un pas important, dar construcția europeană era departe de împlinirea obiectivelor menționate în Tratatul de la Roma. Dosarele agriculturii vor constitui din nou un prilej pentru manifestarea orgoliilor naționale.

11. De la Șarpele monetar la Sistemul Monetar European

Apariția Sistemului Monetar European

Uniunea monetară a fost considerată de susținătorii integrării ca fiind piatra de încercare a proiectului european de unitate economică și monetară pentru construcția federației europene. Europenii au pornit de la ideea că transferul de suveranitate în domeniul monetar se va produce, având în vedere importanța acestuia pentru statele naționale. În același timp, ei erau convinși că dezvoltarea unor politici comerciale, economice, deziderat al Tratatului de la Roma, nu se putea face decât în cadrul unei stabilități monetare la nivel comunitar.

Apariția sistemului monetar european a fost precedată de căderea Sistemului monetar internațional creat la Bretton Woods (1944), bazat pe etalonul aur-devize (dolarul american). La începutul anilor '70 era foarte clar pentru mediul de afaceri și politic că acest sistem nu putea asigura tuturor stabilitatea monetară dorită și mai ales lichiditatea pentru toți. În țările vest-europene criza a fost amplificată de creșterea inflației și fluctuația accentuată a ratelor de schimb favorizând speculațiile financiare. Aceste fenomene, la care se adaugă existența mai multor monede naționale convertibile și a unor cursuri fluctuante variabile afectau producția, investițiile și consumul și creau, astfel, stări de dezechilibru și instabilitate.

În această situație economico-financiară accentuată de evenimentele din Franța (1968), care au contribuit la reducerea drastică

a rezervelor în devize şi în valute convertibile, a început mişcarea pentru construcţia unei Europe monetare noi. Prima încercare este dată de Planul Barre (februarie 1969), prin care se recomanda elaborarea şi punerea în practică a Uniunii Economice şi Monetare, coordonarea politicilor economice şi monetare, mai ales a celor privind creşterea economică, preţurile şi soldul balanţelor de plăţi, concertarea pe termen scurt a politicilor economice naţionale şi punerea în aplicare a mecanismelor de cooperare monetară. Totul era prevăzut pentru a evita situaţiile destabilizatoare şi deficienţele. Planul Barre nu a avut sorţi de izbândă, el fiind urmat la scurt timp de devalorizarea francului francez (august 1969) şi reevaluarea mărcii germane (octombrie 1969), ceea ce exprima neputinţa comunitarilor de a elabora o politică concertată în sectorul monetar.

Conferinţa celor şase de la Haga din 1969, care relansa ideea construcţiei europene a readus în discuţie ideea Uniunii Economice şi Monetare, care trebuia realizată în etape.

Raportul Werner din 1970 se referă de asemenea la Uniunea Economică şi Monetară, care trebuia înfăptuită până în 1979, pe baza liberei circulaţii a bunurilor, serviciilor, capitalurilor şi persoanelor, convertibilitate totală şi ireversibilă a monedelor, eliminarea fluctuaţiilor cursurilor de schimb, pe fixarea irevocabilă a paritărilor, pe unificarea sau coordonarea politicilor general economice şi a politicilor monetare şi bugetare.

Renunţarea de către SUA la etalonul-dolar în 1971 a sporit dificultăţile economico-financiare ale ţărilor vest-europene. Şocul petrolier din 1973 a completat şi accentuat dezechilibrele. Singura realizare în acei ani a fost apariţia şarpelui monetar care permitea monedelor europene să fluctueze între ele în limitele de 2,25%.

Susţinerea unor politici naţionale pentru a face faţă creşterii preţului petrolului sau alinierea la politica Statelor Unite, ne arată că ţările comunitare nu erau pregătite să-şi coordoneze politicile economice

şi monetare. Până la înfiinţarea Sistemului Monetar, ţările Comunităţii celor nouă au făcut nu mai puţin de 15 devalorizări şi a restrâns şarpele monetar la 4 monede: marca, florinul, francul belgian şi coroana daneză. Francul francez iese din şarpele monetar la începutul anului 1974, părăsind definitiv sistemul în martie 1976. Acelaşi lucru se petrece şi cu monedele Norvegiei şi Suediei. Responsabilii europeni nu rămân insensibili şi încă de la sfârşitul lui 1973 asistăm la elaborarea unor proiecte menite a redresa situaţia printre care: proiectul Comisiei de a întări convergenţele politicilor economice; proiectul Consiliului de miniştri de la sfârşitul lui 1974 care preia iniţiativa Comisiei; planul ministrului de finanţe al Franţei, Fourcade, care propunea o coordonare între cele cinci monede ale şarpelui monetar cu celelalte patru; propunerea primului-ministru belgian Leon Tindemans de a consolida şarpele şi a afirma caracterul său comunitar; propunerea ministrului de finanţe olandez din februarie 1976 în ceea ce priveşte crearea zonelor-ţintă neconstrângătoare pentru fluctuaţiile monedelor. Toate aceste proiecte şi propuneri s-au regăsit în programul preşedintelui Comisiei europene, Roy Yenkis, care în discursul său de la Florenţa în 27 octombrie 1977, pleda cu ardoare pentru uniunea monetară.

Pasul hotărâtor spre naşterea sistemului monetar european l-a făcut Consiliul european de la Copenhaga din 7 aprilie 1978, în timpul căruia Helmuth Schmidt şi Valery Giscard d'Estaing au reafirmat voinţa comună a Germaniei Federale şi Franţei de a regăsi stabilitatea pierdută a Europei. Miniştrii de finanţe erau însărcinaţi să elaboreze un sistem fondat pe unitatea monetară europeană, pe reguli specifice şarpelui monetar şi pe mijloace financiare mai consecvente. Se sublinia din nou necesitatea unei cooperări monetare mai strânse pentru a asigura o zonă de stabilitate şi de solidaritate în Europa, de a exersa un efect stabilizator asupra economiei mondiale (cu parităţi stabile, dar ajustabile) şi în final de a face din Europa un pol economic foarte important. Faza finală este prevăzută pentru doi ani (1980), cu crearea Fondului European de Cooperare Monetară

(FECOM) şi utilizarea ecu-ului ca instrument de rezervă şi reglementare comun (nu este cu totul o noutate, ecu-ul înlocuind unitatea de cont europeană, utilizată până atunci în vechiul şarpe monetar). Crearea ecu-ului este garantată 100% în aur şi dolari. Era o cerinţă severă, dar dorită de germani, principalii artizani ai vechiului şi noului sistem monetar comunitar. Acordurile de creare a SME stabileau punerea în comun parţial a rezervelor statelor membre, fiecare bancă centrală vărsa către FECOM a cincea parte din averile sale în aur şi dolari şi primea în schimb contravaloarea lor în ecu. Fiecare ţară comunitară trebuia să respecte marjele fluctuaţiilor maximale de 2,25% şi să nu comită devaluări competitive. Dacă o monedă se apropia de limita maximă sau minimă, guvernul interesat trebuia să intervină pe pieţele de schimb pentru a readuce moneda sa în marjele fixate, eventual cu ajutorul băncilor centrale şi a partenerilor săi. Sistemul Monetar European oferă posibilitatea Băncilor Centrale de a utiliza anumite facilităţi de credit din partea celorlalte bănci centrale. Aceste credite se prezentau sub trei forme: VSTF (Very Short Teorm Facilities), credite acordate pe 45 de zile, acordate automat între băncile centrale. Sistemul de VDTF a fost extins ca durată şi mărime (1987 Nyborg); STMS (Short Term Monetary Support), credite pe 90 de zile, acordate între băncile centrale; MFTA (Medium Term Financial Assistance). Dacă primele două sisteme de credite erau administrate de FECOM, ultimul era o facilitate administrată de Consiliul de miniştri. El trebuia, în acelaşi timp, să ia măsuri economice şi bugetare pentru a limita fluctuaţiile. Împrumuturile între băncile centrale erau facute pe termen scurt şi erau finanţate în monedă forte. Noul sistem crează o mai mare solidaritate între statele comunităţii, avantajoasă mai ales pentru statele sărace. Statele excedentare nu puteau face reevaluări ale monedei lor datorită riscului încălcării regulilor SME.

ca moneda națională. Crizele din anii 1992 și 1993 au lovit foarte grav sistemul monetar instaurat în 1978, subliniind fragilitatea sa și lărgind până la 15% marjele de fluctuație. Pornind de atunci nu s-a mai putut vorbi de schimburi fixe. Acest nou șarpe monetar părea să fie sortit "a se hrăni toată viața cu praf" ca în tradiția biblică.

Cu toate acestea, pentru a fi corecți trebuie să spunem că SME a contribuit la păstrarea și afirmarea autonomiei spațiului monetar comunitar față de zona dolarului american și chiar față de cea a yenului japonez. A creat o identitate comunitară, reușind parțial să disciplineze statele comunitare în ceea ce privește politicile economice și monetare. Aspirația europenilor spre o monedă unică a fost întărită indiscutabil și de realizările parțiale ale SME.

Până în 1989 sistemul decizional al SME cuprindea: un Comitet monetar, Comitetul Guvernatorilor Băncilor Centrale și Banking Advissary Committee.

12. Comunitatea celor 10. Adeziunea Greciei.

Grecia este primul stat european asociat la Comunitatea Economică Europeană. Acordurile de asociere din 1961 semnate la Atena, care prevedeau avantaje tarifare și ajutoare financiare, a fost suspendat în epoca dictaturii militare din 1967-1974.

Revenirea la un regim democratic în 1975 a constituit o șansă imensă pentru Grecia care va cere să devină membră deplină a CEE. Comunitarii n-au rămas insensibili la această dorința, mai ales că relațiile comerciale ale peninsulei cu CEE reprezentau un procentaj destul de ridicat. În același timp, Europa integrată nu putea scăpa ocazia de a se extinde spre sud, ținând cont și de importanța strategică a Greciei.

Grecii, a căror Produs Național Brut era foarte scăzut, legau speranțele creșterii economice, a restructurării industriilor nerentabile, a reducerii șomajului de o colaborare mult mai strânsă cu CEE.

Olanda şi Danemarca, mai liberale, doresc să limiteze sprijinul acordat monedelor slabe. Franţa şi Belgia doreau să reechilibreze dispozitivul plasând ecu-ul în centru şi să compenseze pe plan agricol un sistem care risca să aducă beneficii industriaşilor germani.

Italienii şi irlandezii doreau un sistem mai suplu şi compensaţii financiare mai mari. Britanicii au refuzat de la început SME, temându-se de constrângeri excesive. Cu toate acestea lira sterlină făcea parte din coşul monetar. Statele-Unite, principalul actor occidental la acea vreme, au suportat greu această neîncredere faţă de dolar.

Stânga comunistă din Italia şi Franţa a lansat la rândul ei atacuri contra noii Europe monetare, insistând mai ales pe constrângerile financiare care vor afecta lumea petrolieră.

În egală măsură, dreapta reprezentată de Adunarea pentru Republică a pus la îndoială posibilitatea guvernului francez de a apăra interesele Franţei.

Uniunea monetară este un proces ce s-a derulat de-a lungul construcţiei comunitare. Sistemul Monetar European a cunoscut câteva reajustări mai ales în perioada 1981-1983, acestea fiind consecinţa crizei economice generale accentuată începând cu 1979, dar şi a ritmurilor diferite de dezvoltare a economiilor ţărilor comunitare. Amenajările succesive au permis afirmarea monedelor puternice ca marca germană şi florinul olandez, dar şi slăbiciunea francului francez şi a lirei sterline. Încercările unor state comunitare ca Franţa, Danemarca, Benelux de a consolida monedele lor, aliniindu-le mărcii germane, ne arată că în domeniul monetar ne găsim într-o zonă evidentă a mărcii germane.

În ciuda unor eforturi remarcabile de a depăşi demersurile monetare anterioare, datorate unor oameni politici ca Valery Giscard d'Estaing, Helmuth Schmidt, Roy Jennnnkins, SME n-a adus decât parţial stabilitatea. Din nefericire, voinţa de continuare a construcţiei comunitare s-a mărginit la o cooperare interguvernamentală, ţările membre ale CEE nefiind pregătite să transfere competenţe într-un domeniu atât de sensibil

era fixă, dar se putea revizui din cinci în cinci ani. La în[illegible] punerile SME, repartiția în procente a monedelor naționale componente a coșului era următoarea: marca germană 33%; francul francez 19,8%; lira sterlină 13,4%; florinul olandez 10,5%, francul belgian și luxembourghez 9,6%, lira italiană 9,5%, coroana daneză 3,1%, și lira irlandeză 1,1%.

La prima vedere, neavând putere de cumpărare, ecu-ul nu era important pentru cetățeanul din comunitate, care putea să-și țină rezervele sale monetare în monede puternice ca DM. Cu toate acestea, SME a cărui proiect a fost adoptat de Consiliul european de la Bruxelles în 4 decembrie 1978, a fost expresia unei dorințe generale de relansare a construcției europene, rolul său fiind acela de a apropia statele membre mai ales în ceea ce privește politicile economice și montare. Intrat în vigoare la 13 martie 1979, cu o ușoară întârziere față de data prevăzută (datorită Franței care încerca să obțină în prealabil demantelarea cuantumurilor monetare compensatorii), SME era expresia amestecului a două sisteme posibile:

1. aprecierea poziției monedei se putea face bilateral, ca în șarpele monetar.
2. problema partajului responsabilităților între băncile centrale este apreciată în funcție de poziția fiecărei monede, raportată la ecu.

Dacă ar fi să criticăm Sistemul Monetar European am putea spune că el a moștenit inconvenientele celor două sisteme amintite și corespundea unui cartel de bănci centrale, unde participanții au decis partajul unei piețe parțiale și unde acestea caută să suprime concurența pe partea neprotejată, anunțând fixitatea ratelor de schimb. Stabilitatea și eficacitatea sa sunt cele ale unui cartel amenințat totuși de posibilitatea participanților de a ieși din sistem, ceea ce a condus la negocieri continue. El are posibilitatea de a-și exploata cetățenii, dispunând de o putere de monopol, avantajând astfel marii producători în dauna consumatorilor.

Discuțiile în jurul creării SME au fost încordate, punând în evidență mentalități economice și financiare diferite. Germania Federală,

Ajutorul între state va fi influenţat de dialogul Nord-Sud, iar finanţarea va afecta unele zone sărace, plasate în Nord. Asa se explică faptul că Ardenii belgieni şi Lorena plateau pentru regiunea Milanului care le făcea o concurenţă victorioasă.

Diferenţele între Sistemul Monetar European considerat un "şarpe ameliorat" şi vechiul şarpe monetar sunt în număr de 3:

1. crearea ecu-ului (ecu-ul nu este o monedă, este un numerar care corespunde unui coş de monede şi evoluează în funcţie de ansamblul monedelor europene. El ar fi o monedă dacă agenţii care deţin averi în ecu ar poseda o putere de cumpărare. Până la apariţia euro-ului el servea la contabilizarea datoriilor şi creanţelor în monedă naţională şi este în esenţă un mijloc de a exprima o rată de schimb).
2. un indicator de divergenţă elaborat (este principala inovaţie a SME, care permitea reechilibrarea unui sistem judecat prea favorabil statelor puternice monetar, punând în evidenţă comportamentul divergent al unui partener, raportat la media comunitară. Avea rolul de semnalizator pentru acţiunea preventivă înainte ca moneda în cauză să atingă limita minimă sau maximă).
3. utilizarea unui dispozitiv de credite mai important: FECOM (Fondul Monetar de Cooperare Monetară), el permite autorităţilor monetare care gestionau în sistemul lor monetar, de a găsi finanţări cu dobândă mai mică pe piaţa mondială.

Chiar pentru băncile centrale rolul ecu-ului este simbolic, dar le obligă sa deţină o parte din averile lor în monede comunitare. Nefiind o monedă, valoarea sa în termenii afacerilor evoluează într-o maniera mai favorabilă decât monedele inflaţioniste, dar mai puţin favorabilă decât cele mai puţin inflaţioniste.

Importanţa fiecărei monede naţionale faţă de ecu era dată de importanţa economică a ţării, de rolul său în comerţul intracomunitar şi în Produsul Naţional Brut al celor nouă. Compoziţia coşului monetar

Tratatul de aderiune a fost semnat la 28 mai 1979, după 3 ani de negociere. Perioada tranzitorie în cazul Greciei a fost fixată la 5 ani, timp în care trebuia să se integreze uniunii vamale şi să-şi alinieze preţurile agricole la cele comunitare.

După această perioadă, Grecia putea intra în Sistemul Monetar European. Lucrurile nu s-au petrecut întocmai, datorită întârzierilor economice înregistrate, astfel că drahma va intra în coşul monetar numai în 1984 şi va reprezenta 1,3% din acesta. Fiind o ţară slab dezvoltată, Grecia se va bucura şi de alte facilităţi, legate mai ales de protejarea muncitorilor greci în faţa concurenţei comunitare, inevitabilă dacă libera circulaţie a muncitorilor nu ar fi fost amânată pentru 7 ani. Aranjamentele financiare au fost favorabile statului grec care va primi o dispensă pentru vărsămintele sale cu titlu de TVA, devenind beneficiar şi nu contribuitor la bugetul comunitar.

Pe plan instituţional, partea greacă s-a bucurat de toate avantajele: un comisar a fost numit la Bruxelles, un judecător la Luxembourg, 24 de deputaţi în Parlamentul european şi cinci voturi în Consiliul de miniştri. Cele cinci voturi din Consiliul de miniştri vor modifica majoritatea calificată.

Tratatul de aderiune a fost ratificat de Parlamentul Greciei, în ciuda opoziţiei comuniştilor ortodocşi şi a socialiştilor lui Pasok. El a intrat în vigoare de la 1 ianuarie 1981. Chiar dacă imediat după aceea socialiştii au câştigat alegerile, integrarea Greciei în CEE a rămas un fapt împlinit.

Intrarea acestei ţări în Comunitatea celor nouă modifica sub multe aspecte imaginea acesteia. Grecia este o ţară ortodoxă, diferită ca mentalitate de cele catolice sau protestante, este plasată în Balcani, cunoscut pentru sursa de conflict pe care a constituit-o de-a lungul istoriei; nu este un stat dezvoltat, economia sa bazându-se mai mult pe agricultură. Cu toate acestea statul grec a dat dovadă de foarte multă voinţă politică pentru consolidarea democraţiei, pentru integrarea economică şi

comercială în CEE, oferind mai puține surprize de orgoliu decât Marea Britanie.

13. Comunitatea celor 12. Aderarea Spaniei şi Portugaliei.

Portugalia (28 martie 1977) şi Spania (27 iulie 1977) au depus candidatura la scurt timp după cea a Greciei. Comunitatea celor 9 a refuzat un dialog cu toate cele trei candidate. Adeziunea celor două ţări iberice prezintă avantaje politice, date mai ales de stabilizarea regimurilor democratice şi permiteau reechilibrarea relaţiilor dintre Nord şi Sud. Ieşite dintr-o lungă perioadă de regimuri dictatoriale, cele două state au mari probleme economice şi sociale. Riscului unor grave disparităţi ce s-ar fi putut naşte odată cu integrarea lor, Comunitatea i-a opus un efort considerabil de finanţare a politicii agricole şi regionale a celor două candidate.

Până la cererea de adeziune (1977), Portugalia şi Spania aveau relaţii comerciale strânse cu cei Nouă (a se vedea acordul de liber schimb cu Portugalia–CEE din 1972 şi acordul cu Spania din 1970). Ele beneficiază de o reducere a taxelor vamale, înregistrând o uşoară creştere a balanţei comerciale.

Negocierile au fost tensionate de dosarele spinoase ale agriculturii şi industriei textile care puteau să influenţeze negativ raporturile în cadrul Comunităţii (în Franţa, agricultorii au atacat camioanele spaniole). Unele produse cuprinse în aceste dosare puteau să jeneze importurile Comunităţii dinspre ţările mediteraneene (Maroc, Tunisia, Israel) care aveau deja acorduri cu CEE.

Lărgirea impunea, cu necesitate, o reformă a instituţiilor. La început, negocierile au evoluat foarte lent, datorită mai ales raporturilor franco-spaniole. Franţa propunea Spaniei doar un statut de asociere, iar aceasta acuza statul francez că adăpostea teroriști basci. Tensiunile erau date în egală măsură şi de incidentele dintre pescarii celor două ţări.

Dialogul de aderare a evoluat mai bine cu Portugalia. Aceasta trebuia să accepte un acord de autoeliminare a exporturilor de textile către Comunitate şi să renunţe la libera circulaţie a mâinii de lucru până la sfârşitul perioadei tranzitorii.

Pentru a debloca negocierile, Madridul a acceptat să reducă producţia şi exporturile la unele produse siderurgice, cu condiţia să poată subvenţiona întreprinderile în cauză. Pentru vin, producţia a fost plafonată la cererea Franţei, în ciuda reticenţelor italiene. Spania a trebuit să accepte şi un acord cu privire la numărul vapoarelor care vor putea pescui în apele comunitare.

Tratatele de aderare cu cele două state au fost semnate de cei 10 în iunie 1985, ele intrând în vigoare la 1 ianuarie 1986. Integrarea trebuia să se facă progresiv, cele două state beneficiind de o perioadă tranzitorie, mai lungă decât pentru celelalte lărgiri: şapte ani pentru cea mai mare parte a chestiunilor şi zece ani pentru unele produse agricole şi pescuit. Monedele celor două ţări vor intra în Sistemul Monetar European în 1990 (Spania) şi 1992 (Portugalia). Parlamentul Comunităţii celor 12 va număra 518 deputaţi (60 spanioli şi 24 portughezi). Comisia va avea 17 comisari, Spania dispunând de 8 voturi, iar Portugalia de 5. Majoritatea calificată este fixată la 54 din 76. Cele două state vor trimite şi un judecător la Curtea de Justiţie a Comunităţii.

Statele iberice vor trebui să suporte şocul liberalizării schimburilor, să-şi modernizeze industriile şi să cucerească pieţele agricole. Comunitatea celor 12 cuprindea 320 milioane locuitori, incluzând ţări bogate şi mai puţin bogate, un clivaj Nord-Sud, care va necesita un efort economic şi social deosebit. În ciuda unor critici, unele justificate faţă de această eterogenitate ce caracteriza Europa celor 12 în anii '80, noii membri au dat măsura valorii lor, fiind un bun exemplu pentru lărgirile viitoare.

Capitolul IV

CONSTRUCŢIA EUROPEANĂ ÎN ANII '80. CĂTRE UNIUNEA EUROPEANĂ

1. Problemele economice ale Comunităţii europene la începutul anilor '80

Înţelegând necesitatea unei solidarităţi europene, statele membre ale Comunităţii au reuşit să facă faţă celei de a doua crize a petrolului. La scurt timp însă, diferenţele de opinii cu privire la integrare aveau să-şi facă simţite efectele. Britanicii au fost cu siguranţă cei mai insistenţi pentru modificarea unor principii comunitare, mai ales în ceea ce priveşte politicile comune şi constituirea bugetului. Atitudinea acestora este determinată, fără îndoială de realităţile politice, economice şi sociale din Marea Britanie. Aderarea acestei ţări la Comunitatea celor şase, în ciuda avantajelor privind pieţele integrate, a fost urmată şi de un val de nemulţumiri determinate de politica comunitară în domeniul energetic, pescuitului, agricol etc. Britanicii sunt singurii producători de petrol din Comunitate, fapt pentru care ei sunt foarte preocupaţi să obţină o garanţie a preţurilor. În ceea ce priveşte pescuitul, englezii trebuie să se subordoneze normelor comunitare, intrând nu de puţine ori în conflict cu Norvegia, Irlanda şi Franţa, aceasta din urmă revendicând "drepturile istorice" ale pescarilor francezi de a pescui în apele insulei. Rivalităţile sunt sporite şi de politica creşterii şi comercializării oilor. În timp ce englezii reclamau organizarea pieţei de carne de oaie şi o scădere a preţurilor, francezii, din raţiuni de protecţie a pieţei lor naţionale, cereau un preţ mult mai mare pe carnea de oaie.

2. Către o Europă politică. Mai aproape de Uniunea Europeană

Crizele economice mondiale din anii '70, marcate fără îndoială de cele două şocuri petroliere (1973, 1979) au avut un efect negativ asupra construcţiei europene. Nu puţini specialişti în integrarea europeană şi partizani convinşi ai acestui demers au vorbit în acea perioadă de "euroscleroză". Urmărind evoluţia evenimentelor scleroza se datorează şi altor factori printre care amintim: politica monetaristă a preşedintelui american Roland Reagan, lărgirea CEE de la şase la zece membri după Conferinţa de la Haga, ceea ce a sporit şi mai mult dificultăţile legate de contribuţia financiară, armonizarea politicilor economice naţionale şi concertarea orientărilor politice generale.

Proiectul de Uniune europeană a fost reluat în anii '70 de părintele construcţiei europene, Jean Monnet.

Comisia europeană a revenit asupra acestui subiect la mijlocul lui 1975, insistând asupra guvernului european format din personalităţi independente de administraţiile naţionale şi asupra unei puteri legislative asigurată de un Parlament bicameral, Camera Popoarelor aleasă prin sufragiu universal şi Camera Statelor emanând de la guvernele naţionale.

Parlamentul european susţinea un proiect asemănător, cerând mai ales alegerea sa prin vot universal. Curtea de Justiţie a Comunităţilor europene s-a mărginit la un raport cu caracter juridic, în timp ce Consiliul de miniştri era rezervat din cauza structurii sale interguvernamentale.

Pasul hotărâtor l-a făcut însă Consiliul European din 9-10 decembrie 1974 care va însărcina pe primul-ministru belgian Leo Tindemans să elaboreze un raport cuprinzător. Acesta va prezenta raportul său un an mai târziu. Partizan al unei Europe federale, Leo Tindemans nu propunea o constituţie europeană aşa cum doreau Comisia şi Parlamentul, ci o întărire a instituţiilor comunitare pentru a putea face faţă exigenţelor politicilor economice, monetare, sociale etc. În fapt,

raportul Tindemans dorea conservarea acquis-ului comunitar, fără a modifica tratatele de bază. Pentru a menaja susceptibilitățile guvernelor naționale, raportul nu ataca rolul organelor interguvernamentale (Consiliu), dar cerea o eficientizare a acestora prin impunerea mecanismelor majorității în Consiliul de miniștri și creșterea rolului Consiliilor specializate. În plus, Leo Tindemans și echipa sa au abordat chestiuni sensibile cum ar fi: politica externă comună, schimburi de vedere în materie de apărare și înființarea unei agenții de armament. Totodată, primul-ministru al Belgiei dorea întărirea atribuțiilor instituțiilor care puteau asigura pe viitor certitudini în construirea unei Europe federale. Ca urmare, el cerea lărgirea puterilor de execuție ale Comisiei și întărirea autorității președintelui acesteia, care urma să fie ales de Parlament și extinderea competențelor Curții de Justiție în noile domenii de activitate comunitară.

Cum era de așteptat,"raportul Tindemans" nu a fost bine primit în mediile guvernamentale, fiind în cele din urmă îngropat.

Cu toate acestea, crearea Consiliului european în 1974, alegerea Parlamentului prin sufragiu universal și întărirea cooperării politice mai ales în urma celui de al II-lea șoc petrolier, făceau necesare amenajarea raporturilor dintre instituțiile europene și ameliorarea capacității de decizie a Comunității. Problemele comunitare sunt numeroase, Comunitatea, trebuind să facă față provocărilor atât din mediul internațional cât și celor din interior, caracterizat de orgoliile și neputințele naționale. Criza economică mondială va multiplica normele naționale protecționiste, în condițiile în care puterea de decizie a Comunității era pusă în discuție de lipsa de eficiență a instituțiilor sale. Deși avea dreptul de propunere, Comisia europeană are un rol modest, micșorat mai ales de unanimitatea la care apelează mereu membrii Consiliului de miniștri. Autoritatea acestuia din urmă este diminuată de divergențele între interesele naționale și de comoditatea miniștrilor de a transfera reponsabilitatea politică Consiliului european, care nu avea încă rolul de

instituţie comunitară. La rândul său, Parlamentul european dorea să fie asociat la procedura legislativă a Consiliului de miniştri şi reclama un drept de propunere comparabil cu al Comisiei.

Toate aceste neajunsuri ale integrării europene se regăsesc în comunicările Comisiei Thorn transmise Consiliului în aprilie 1978. Pentru întărirea puterii de decizie a Comunităţii, Comisia propunea ca deciziile Consiliului de miniştri să fie luate cu majoritate de voturi, să fie conforme cu propunerea sa şi să aibă avizul Parlamentului, care ales prin sufragiu universal, reprezintă voinţa legitimă a popoarelor europene. Preşedintele Comisiei, luxembourghezul Gaston Thorn a propus chiar o conferinţă interguvernamentală care să elaboreze un nou proiect de tratat, adaptat exigenţelor "Europei celei de a doua generaţii".

Deşi nu a prins viaţă, propunerea Comisiei n-a rămas fără ecou în rândul statelor comunitare şi mai ales în mediile politice ale acestora. La scurt timp, miniştrii de externe ai Germaniei Federale şi Italiei, Hans-Dietrich Denscher şi respectiv Emilio Colombo au prezentat Parlamentului, la 18 noiembrie 1981, un "plan de act european". Era vorba de un act pe care cele 10 guverne europene trebuiau să-l adopte pentru a exprima voinţa lor politică de a întări comunităţile europene, de a dezvolta o politică externă comună, de a stabili o concertare în ceea ce priveşte securitatea şi independenţa Europei, de a întări conştiinţa comună europeană, şi de a realiza o uniune juridică, etc. Toate aceste obiective erau necesare pentru a face faţă problemelor internaţionale şi terorismului, un fenomen din ce în ce mai pronunţat în acea perioadă. Pe plan instituţional cei doi miniştri de externe acordau un rol major Consiliului european, care avea în responsabilitatea sa toate celelalte instituţii comunitare.

Parlamentul trebuia să delibereze în toate materiile ce ţineau de Comunităţi şi de Cooperarea politică, să examineze un raport semestrial al Consiliului european şi să aibă un rol important în materie de tratate internaţionale.

Pentru a impulsiona Cooperarea politică, propunerea celor doi viza întărirea rolului preşedintelui Consiliului european. Acesta urma să dispună de un secretariat care să asigure atât regularitatea întâlnirilor cât şi ordinea de zi.

Chestiunea votului în Consiliul de miniştri era rezolvată prin apelul la majoritate, cu excepţia cazurilor când guvernele interesate puteau aduce justificări scrise bine argumentate.

"Actul european" trebuia să fie reexaminat după cinci ani, el având ca obiectiv încheierea unui tratat formal, care să consacre juridic şi politic tot acquis-ul comunitar.

O analiză succintă a acestui document lasă impresia unui compromis între cooperarea interguvernamentală şi consolidarea construcţiei europene. El a fost criticat de foarte multe voci, unii acuzând interguvernamentalismul din conţinutul său, iar alţii au mers şi mai departe văzând în el o manevră a ministrului german pentru a putea cere micşorarea contribuţiei ţării sale la bugetul comunitar.

În ciuda acestor critici, Consiliul european de la Londra (26-27 noiembrie 1981) a hotărât constituirea unui grup ad-hoc însărcinat să analizeze propunerea germano-italiană. După discuţii ce exprimau divergenţele de opinii între comunitari, Germania Federală a profitat de preşedinţia Consiliului european reunit la Stuttgart (19 iunie) pentru a convinge partenerii săi să adopte "Declaraţia solemnă asupra Uniunii europene". Acest document fixa ca ţel întărirea şi dezvoltarea Comunităţilor europene, nucleul Uniunii europene, prin aprofundarea politicilor existente şi elaborarea politicilor noi în cadrul Tratatelor de la Paris şi Roma. Se insista asupra cooperării politice şi pe aspectele economice şi politice ale securităţii. Nu erau neglijate nici cooperarea culturală, apropierea legislaţiilor şi activitatea concertată contra delicvenţei internaţionale. Declaraţia s-a străduit să precizeze câmpul de acţiune al Uniunii Europene. În ceea ce priveşte Comunităţile, el sublinia importanţa unei strategii economice globale, de combatere a

şomajului, întărirea Sistemului Monetar European şi a politicii comerciale comune, realizarea pieţei comune prin eliminarea obstacolelor la cele 4 libertăţi fundamentale (circulaţia liberă a persoanelor, capitalurilor, mărfurilor şi serviciilor), continuarea PAC şi dezvoltarea industriei şi politicilor regionale şi sociale, etc.

Toate aceste obiective erau concentrate pe ideile exprimate chiar în Planul Schuman, mai ales în ceea ce priveşte favorizarea convergenţei nivelului de dezvoltare economică şi în general de viaţă a cetăţenilor din statele membre.

Forţa acestui document rezidă în insistenţa cu care se accentuează ideea de a avea o politică externă comună, atât de necesară pentru exprimarea identităţii Europei celor zece.

Atât în această declaraţie, cât şi în propunerile prezentate înainte cu privire la Uniunea europeană se încerca armonizarea sistemului comunitar cu cel al Cooperării politice, inserarea într-un fel sau altul a Consiliului european în ansamblul instituţiilor comunitare. Era o sarcină dificilă deoarece mulţi partizani ai Europei supranaţionale puteau acuza accentuarea caracterului interguvernamental al viitoarei Uniuni, ceea ce în opinia acestora împiedica în mod serios crearea unei identităţi europene. Pentru a menaja susceptibilităţile acestora, Declaraţia de la Stuttgart acorda loc şi pentru afirmarea Comisiei ca factor de impulsionare a procesului integrării europene şi întărirea rolului consultativ al Parlamentului european.

Toate progresele care trebuiau să fie realizate conform Declaraţiei se izbeau de problema bugetară. Resursele proprii ale Comunităţii nu erau suficiente pentru a face faţă cheltuielilor legate de PAC, revendicărilor Marii Britanii, reticenţelor Germaniei Federale, care era cel mai mare contribuitor net şi adeziunii Portugaliei şi Spaniei.

Comisia europeană a cerut ridicarea plafonului TVA de la 1% la 2%, iar Parlamentul european reclama reechilibrarea bugetului prin dezvoltarea altor politici comunitare.

Criza comunitară legată de căutarea unor noi resurse nu s-a rezolvat. Consiliul european de la Stuttgart a mandatat Consiliul de miniştri să examineze ansamblul problemelor Comunităţii şi să vină cu soluţii. Rezolvarea unor probleme delicate ca cea a PAC, piaţă internă, uniune monetară, tehnologie, fonduri structurale pentru ajutorarea noilor aderenţi, s-a dovedit foarte dificilă. Eşecul soluţiilor propuse de Consiliul de miniştri au fost confirmate de Consiliul european de la Atena din 4-6 decembrie 1983, care n-a reuşit să obţină consensul ţărilor membre în vederea luării unor măsuri operaţionale.

Iniţiativa celor doi miniştri Hans-Dietrich Genscher şi Emiliano Colombo, reluată asupra Uniunii Europene de la Stuttgart este expresia unei colaborări germano-italiene. Acest fapt dovedeşte că nucleul franco-german suferise un oarecare recul în timpul mandatului lui Valery Gisgard d'Estaing şi Helmuth Schmidt.

Victoria stângii la alegerile prezidenţiale franceze au neliniştit Comunitatea. Declaraţiile anterioare ale preşedintelui François Mitterand nu erau favorabile unei Europe a marelui capital. Partidul Socialist Francez refuza apartenenţa la o Comunitate, judecată prea liberală, insistând mai ales pe priorităţile naţionale ale Franţei (Le Programme pour les élections présidentielles de 1981). Manifestul Partidului Socialist Francez, urmat de 110 propuneri pentru Franţa prezenta comunitatea ca un instrument destinat să garanteze pacea şi să permită crearea unei « Franţe puternice şi independente.» Fără a pune în cauză integrarea europeană, socialiştii francezi doreau o Europă a muncitorilor, a cetăţenilor şi regiunilor. În documentul sus menţionat au fost formulate critici faţă de importanţa liberului-schimb, slăbiciunea tarifului exterior comun, inexistenţa unei politici externe comune şi companiile multinaţionale.

Preşedintele Mitterand va încerca să diversifice relaţiile cu alţi parteneri din Comunitate, neglijând partenerul principal al Franţei, Republica Federală Germania. Vizitele sale la Londra, Atena, Roma nu

au avut efectul scontat, trebuind să reia relațiile mai apropiate cu guvernul german al democrat-creștinului Helmuth Kohl.

În 1983, după doi ani de politică socialistă, François Mitterand a optat pentru o relansare a construcției europene. Datorită acestei mutații politice, marile proiecte europene vor avea sorți de zbândă câțiva ani mai târziu.

Fără îndoială, și problemele economice, financiare și bugetare, riscul de a ieși din SME l-au determinat pe președintele francez să reorienteze politica sa. El a fost convins și de noua reevaluare a mărcii germane, măsură luată de Germania Federală pentru a evita o devaluare puternică a francului francez.

Ataşamentul lui François Mitterand pentru construcția europeană este verificat prin discursul său de la Haga din 7 februarie 1984. În acest discurs, președintele francez făcea referire la necesitatea relansării construcției europene, conform opiniei sale, aceasta arăta ca un "șantier abandonat". El făcea totodată referire la spiritul Europei care se pierdea și care trebuia întărit.

Colaborarea franco-germană și asigurarea de către Franța a preşedenției Consiliului vor permite Comunității să iasă din criză. Acest fapt a însemnat și din punct de vedere economic alinierea politicii economice a Franței la cea a partenerilor săi, privilegiind pe viitor piața și dezvoltarea întreprinderilor.

Dinamica care caracterizează relansarea construcției europene începând cu 1983 reclama fără îndoială o revizuire a tratatelor, pentru a asigura un echilibru mai bun între instituțiile comunității, dar și între acestea și guvernele naționale. Demersul în acest sens a fost destul de dificil, europenii nefiind pregătiți să asume ceea ce vehiculau în diferite dezbateri interguvernamentale și parlamentare. Istoria integrării europene va reține însă un proiect foarte îndrăzneț al federaliștilor europeni, grupați în jurul lui Altiero Spinelli, partizan convins al unei Europe federale.

3. Proiectul de tratat al Uniunii Europene: o perspectivă a construcţiei europene

De la alegerea sa prin sufragiu universal (1979), Parlamentul european încerca să joace un rol mai mare în construcţia europeană, utilizând puterile sale bugetare. Iniţiativele sale se izbeau de foarte multe ori de cele ale Consiliului de miniştri care refuza Parlamentului orice imixtiune în puterea sa decizională şi legislativă.

Deputaţii europeni au prezentat şi adoptat un proiect ambiţios: Tratatul Uniunii Europene. Textul proiectului este rezultatul lucrărilor Comisiei instituţionale, prezidată de Altiero Spinelli (1907-1986) şi cuprindea cele trei tratate comunitare şi activităţile ce ţineau de domeniul cooperării (cooperarea politică, sistemul monetar european, politicile noi). Structura viitoarei Uniuni era de inspiraţie federală, fiind expresia gândirii lui Altiero Spinelli, ale cărui principii va inspira Mişcarea federalistă europeană.

De numele său se leagă şi iniţiativa inserării în proiectul de tratat al Comunităţii Europene de Apărare a unui articol care stipula crearea unei Adunări ad-hoc, având ca sarcină studierea unei constituţii şi a unei autorităţi politice europene de tip federal sau confederal.

Eşecul Comunităţii Europene de Apărare care atrage după sine şi eşecul Comunităţii Politice Europene, în urma votului Adunării Naţionale a Franţei (1954) l-a dezamăgit profund. Cu toate acestea nu a renunţat la ideile sale, ci mai mult s-a angajat într-o campanie pentru un Congres al popoarelor, însărcinat să redacteze o constituţie europeană care urma să fie supusă diferitelor guverne. Cel de al doilea eşec l-a îndepărtat de militantism, Altiero Spinelli retrăgându-se la Universitatea din Bologna unde, în diferite conferinţe, va multiplica criticile la adresa instituţiilor europene, pronunţându-se pentru o relansare a integrării.

Revenirea sa pe scena europeană a avut loc în 1970 când a fost numit comisar al Comunităţii europene, responsabil fiind cu politica

industrială şi cercetarea. De pe această poziţie el s-a pronunţat pentru o reformă a PAC, pe care el o judeca prea intervenţionistă, profitabilă mai ales pentru mediile producătorilor. A fost în acelaşi timp un susţinător al ideii alegerii Parlamentului european prin sufragiu universal.

La 10 iunie 1979, Altiero Spinelli a fost ales deputat pe o listă a Partidul Comunist Italian. După alegerea sa, el a fost numit vicepreşedinte al Comisiei bugetare şi apare ca promotorul unei lărgiri a competenţelor Adunării. Din această perspectivă, el va crea în 9 iulie 1980, Clubul Crocodilul (numele restaurantului unde a avut loc prima întâlnire), o grupare politică de aspiraţie federalistă, însărcinată să elaboreze propuneri concrete privind reformele instituţionale.

În iulie 1981, aproape 180 de deputaţi au aderat la Club. Ei propuneau o revizuire a instituţiilor şi a competenţelor acestora şi crearea de noi politici comunitare. Propunerile clubului Crocodilul au incitat Parlamentul european să creeze o Comisie de afaceri instituţionale, însărcinată să elaboreze un proiect de revizuire a tratatelor. Comisia prezidată de Spinelli va elabora în 1983 un proiect de tratat al Uniunii europene.

Proiectul Parlamentului a constituit unul din motoarele relansării integrării europene, vizând întărirea capacităţii de acţiune a sistemului comunitar şi a caracterului său democratic. El se baza pe o abordare globală a domeniilor comunitare existente, adăugând la acestea relaţiile exterioare, securitatea, mediul, cultura, etc.

Un loc aparte l-a ocupat principiul subsidiarităţii, expresie a federalismului (art. 9). Conform acestuia, instituţiile comune primeau competenţe acolo unde anumite sarcini nu puteau fi realizate de către fiecare stat în parte. Ca urmare, proiectul distinge între competenţele comunitare şi cele naţionale. Uniunea avea competenţe exclusive pentru a realiza piaţa comună, a reglementa concurenţa şi a apropia dispoziţiile legislative şi administrative cu privire la întreprinderi şi de a asigura libertatea circulaţiei.

Dincolo de scopul afirmat de dezvoltarea economică şi socială, care este o constantă a demersului comunitar încă din anii '50, Tratatul Uniunii europene prevedea o reformă instituţională, o creştere a puterilor Parlamentului şi Comisiei, pe viitor independente de instituţiile statelor membre.

Angajându-se pe calea federalistă, proiectul întărea considerabil prerogativele instituţiilor comune. Primul vizat era Parlamentul căruia i se confereau funcţii legislative şi bugetare pe care le partaja cu Consiliul de miniştri. Uniunea dispunea de resurse proprii, putând introduce noi prelevări financiare, necesare reducerii dezechilibrelor regionale.

Competenţele Parlamentului sunt extinse şi în ceea ce priveşte investitura Comisiei după studiul programului său, posedând şi un drept de control şi cenzură a politicii acesteia.

Conform tratatului, Comisia apărea ca organ executiv al Uniunii. Pe viitor membrii acesteia nu mai erau numiţi de statele membre, iar preşedintele său era desemnat de Consiliul de miniştri. Preşedintele Comisiei alcătuia echipa, consultându-se cu Consiliul după care supunea programul şi investitura sa Parlamentului european. În aceste condiţii, Comisia devenea responsabilă în faţa forului parlamentar, aşa cum guvernele sunt responsabile în faţa parlamentelor naţionale. În ceea ce priveşte Consiliul, se introducea o procedură mai simplă, bazată pe votul majoritar simplu, absolut sau calificat. Anumite competenţe erau legate de procedeul unanimităţii (tratatele internaţionale).

Noutatea instituţională era dată de Consiliul european, care în calitate de instituţie a Uniunii devenea motorul cooperării şi integrării. El era forul în care se decidea lărgirea competenţelor Uniunii. Erau întărite şi atribuţiile Curţii de Justiţie, fiind lărgite mai ales drepturile de recurs ale particularilor.

Uniunea putea recurge atât la metoda acţiunii comune cât şi la cea a cooperării. În plan exterior, Uniunea avea competenţe exclusive numai în domeniul comerţului exterior. Urma ca după zece ani aceste

competenţe să fie extinse şi la domeniul politicii de sprijinire a dezvoltării. Consiliul european era responsabil cu negocierile în materie de cooperare.

Identitatea de sine-stătătoare a Uniunii în domeniul relaţiilor exterioare era consolidată şi de stabilirea unor reprezentanţe ale acesteia pe lângă ţări neterţe ale organizaţiilor internaţionale.

Cu toate aceste progrese, relaţiile exterioare rămâneau un teritoriu predilect al statelor naţionale, un atribut important al suveranităţii lor. Acestea erau înlăturate de la elaborarea tratatului şi textul prevedea că Parlamentele naţionale vor fi sesizate direct de Parlamentul european în vederea ratificării. Aceasta le aducea susţinerea întregii comunităţi şi favoriza interesul lor.

Proiectul Parlamentului european a speriat foarte mult statele membre, suscitând ostilitatea guvernelor naţionale. Grupul Crocodilul n-a găsit înţelegere nici în mediile parlamentare care erau sensibile la chestiuni legate de suveranitatea naţională, în ciuda faptului că proiectul a fost legitimat democratic de un for parlamentar.

Proiectul Tratatului n-a fost reţinut în timpul negocierilor care trebuiau să conducă la revizuirea sistemului comunitar şi relansarea integrării. Reprezentanţii statelor membre au optat pentru o reformă parţială şi timorată a tratatelor existente. În ciuda reticenţelor statelor, proiectul grupului condus de Altiero Spinelli a constituit un efect stimulator pentru relansarea construcţiei europene şi i-a servit ca referinţă. Alegerile europene din iunie 1984 n-au confirmat aspiraţiile grupului Crocodilul, fiind mai degrabă «o juxtapunere de 10 alegeri naţionale ». « Renaţionalizarea » alegerilor europene este confirmată şi de prezenţa reprezentanţilor dreptei europene în Parlamentul european. Pentru prima dată Frontul Naţional al lui Jean-Marie Le Pen trimitea 10 deputaţi, la care se adăugau câţiva membri ai extremei drepte italiene şi greceşti, în total 17 membri.

În ciuda « renaţionalizării » alegerilor europene, Parlamentul european va continua să susţină proiectul Spinelli, reclamând creşterea

puterilor sale. El va respinge în decembrie 1984 proiectul de buget. Neînțelegerile legate de chestiunea bugetară va determina statele membre să gândească la o înnoire a tratatelor existente.

4. Revizuirea tratatelor

Criza bugetară din 1983-1984 necesită, mai mult ca niciodată, o ameliorare a sistemului comunitar. Ultimul cuvânt îl vor avea însă statele naționale. Încă din mai 1984, într-un discurs în fața Parlamentului, președintele François Mitterand se declara gata să examineze proiectul Uniunii europene. El nu dorea o revizuire a tratatelor existente, ci prelungirea politicilor comune în alte domenii ca educația, sănătatea, justiția, securitatea, lupta contra terorismului. Ținând cont de diferențele de opinii ale guvernelor naționale față de integrare, președintele Franței introducea ideea unei geometrii variabile. Consiliul european de la Fontainebleau (25-26 iunie 1984) va face primul pas în acest sens.

Consiliul european de la Fontainebleau își propunea ca obiective: convergența politicilor economice, realizarea pieței interne și dezvoltarea potențialului științific și tehnic. Pentru a pune în practică aceste obiective, Consiliul european a hotărât înființarea a două comitete ad-hoc (format din reprezentanții șefilor de stat și de guvern) pentru a studia problema. Unul, intitulat « Comitetul pentru Europa cetățenilor » era condus de italianul Adonnino. El își propunea întărirea imaginii și identității Comunității atât față de cetățenii săi cât și față de lume prin acțiuni vizând libera circulație a mărfurilor și persoanelor, echivalarea diplomelor și utilizarea drapelului european, etc.

Al doilea comitet ad-hoc era însărcinat cu studiul unor măsuri concrete ce vizau reforma instituțională. Intitulat sugestiv « Comitetul chestiunilor instituționale », era condus de fostul ministru de externe al Irlandei, Dooge. Membrii săi proveneau din mediile guvernamentale și parlamentare, dar număra și personalități independente. Raportul comitetului Dooge se referea la necesitatea creării unei entități politice

proprii a statelor comunitare, a unui spaţiu economic interior omogen, întărirea SME, crearea unui « spaţiu social » şi a unuia juridic, întărirea identităţii europene printr-o politică externă comună şi extinderea cooperării politice la problemele de securitate. Era reluată discuţia asupra instituţiilor europene, insistându-se pe autonomia executivă a Comisiei şi partajarea de către Parlament şi Consiliul de miniştri a puterii legislative şi bugetare, şi pe controlul forului parlamentar asupra politicilor comunitare. Nu era omisă nici investitura Comisiei de către Parlamentul european, lăsându-se această atribuţie guvernelor naţionale. Gândirea europeană de cea de a doua generaţie evolua către ideea construirii unui stat european supranaţional. În centrul instituţional al acestuia se situa Parlamentul, expresie a democraţiei europene. Comitetul Dooge gândise profund asupra revizuirii tratatelor, fapt demonstrat de propunerea de a se convoca o Conferinţă interguvernamentală, la care reprezentanţii guvernelor trebuiau să negocieze proiectul unui tratat asupra Uniunii europene. Revizuirea trebuia să ţină cont de toate realizările integrării europene în plan economic, de declaraţia solemnă de la Stuttgart asupra Uniunii europene şi de metoda şi spiritul proiectului Spinelli.

Din nefericire, punctele de vedere contrare ideii de revizuire a tratatelor nu pregetară să apară. Cei mai ostili s-au arătat britanicii, danezii şi grecii. Britanicii erau cei mai îndârjiţi adversari ai revizuirii tratatelor. Ei propuneau înţelegeri între guvernele naţionale şi umanitate în luarea deciziilor. Punctul de vedere britanic a fost criticat de Italia şi ţările Beneluxului, decise să înceapă reforma instituţională. Lucrurile au fost complicate apoi de diferendele franco-germane referitoare la preţul cerealelor şi negocierile GATT (francezii cereau o mai mare protecţie pentru CEE, pretenţie pe care germanii nu o acceptau).

Din fericire, Consiliul european de la Milano din 29-30 iunie 1985 era hotărât să facă un pas înainte. Cei mai convinşi păreau a fi italienii reprezentaţi de primul-ministru Bettino Craxi şi Gulio Andreotti, ministrul de externe, unanim susţinuţi de Parlament.

Preşedenţia italiană a obţinut convocarea conferinţei interguvernamentale care trebuia să se pronunţe pentru revizuirea tratatelor. Au fost înfrânte astfel reticenţele guvernelor Marii Britanii, Greciei, Danemarcei şi s-a depăşit confuzia semănată de proiectul franco-german de întărire a cooperării politice.

Capitolul V

EUROPA CELEI DE A DOUA GENERAŢII

1. Consolidarea construcţiei europene. Cartea Albă şi Actul Unic European.

Cu toate că proiectul Parlamentului european de a crea o Uniune Europeană, guvernată de principii federaliste n-a fost acceptat de statele membre, ideea schimbării raporturilor între instituţiile comunitare şi consolidarea construcţiei economice a preocupat atât guvernele naţionale cât şi mişcările paneuropene. Începând cu 1985, mişcarea federală va cunoaşte o renaştere. Această renaştere a fost influenţată de contextul economic de la mijlocul anilor '80. În acea perioadă, CEE constituia cea mai populată piaţă industrială, numărând nu mai puţin de 320 milioane locuitori. Era o piaţă fragmentată şi fiecare stat din comunitate nu reprezenta decât o zonă restrânsă din afacerile economice ale sistemului mondial. Europa comunitară ocupa primul loc în lume într-un anumit număr de producţii (băuturi, piele, îmbrăcăminte...) cu rată de creştere mică. În sectoarele cu tehnologie puternică şi cu rată de creştere ridicată ea este handicapată de fragmentarea industriilor sale. Suveranităţile naţionale au împiedicat de foarte multe ori constituirea întreprinderilor puternice, care să încurajeze cercetarea, avansul tehnologic şi să realizeze economii de scară, elementul esenţial al competitivităţii. Mai mult decât atât, Europa comunitară a înregistrat la începutul anilor '80 un declin relativ pe pieţele mondiale şi chiar pe propriile sale pieţe, trebuind să facă faţă concurenţei japoneze. Bătălia care se va angaja începând din acei ani va fi între industriile de vârf cu o înaltă tehnologie şi cu costuri variabile foarte mici.

Recesiunea economică i-a determinat pe liderii comunității europene să reacționeze și să conștientizeze că numai o piață fără obstacole dotată cu o legislație comună va putea crea condițiile stimulării economiilor europene. Realizarea acestei mari piețe integratoare presupunea regândirea, atât a raporturilor între statele membre ale comunității, între instituțiile comune și acestea, cât și modificarea echilibrului instituțional.

O evaluare făcută în acei ani arată că s-au înregistrat câteva succese. Primul ar fi dat de înlăturarea barierelor vamale odată cu eliminarea taxelor vamale. A urmat înlăturarea restricțiilor cantitative în ceea ce privește schimburile intercomunitare, dar fără a putea înlătura definitiv consecințele unor reglementări naționale în materie de transport și în fixarea unor cote de producție la unele produse. Existau totodată diferențe între ratele de TVA și dreptul accizelor, cuantumurile monetare compensatorii, norme sanitare, controale relative în ceea ce privește licențele de transport rutier, controale pentru respectul regulilor de securitate, etc.

Cel mai mare obstacol în calea realizării pieții interne rămâneau reglementările tehnice, care difereau de la o țară la alta. Ele împiedicau libera circulație a produselor și a serviciilor. Omogenizarea sau înlăturarea acestora rămânea o provocare importantă pentru CE.

La scurt timp după Consiliul european de la Fontainebleau (1984), Comisia și guvernele celor 10 au considerat că șansa creșterii competitivității rezida în suprimarea barierelor care împiedicau relansarea economică și crearea unei piețe fără frontiere. Demersul comunitar în acest sens a fost accelerat odată cu alegerea lui Jacques Delors ca președinte al Comisiei europene (6 februarie 1985). El va reuși să facă din această utopie a "pieței fără frontiere" un program concret. Încă din discursul său de investitură, J. Delors se întreba asupra probabilității de suprimare a frontierelor interioare ale Comunității până în 1992. Ideile sale vor fi la baza programului de lucru al Comisiei

elaborat în martie 1985. Cuprinzând 321 de propuneri legislative, documentul cunoscut sub denumirea de Cartea Albă va fi aprobat de Consiliul european în 28-29 iunie 1985.

Cartea Albă este un program de lucru care își propunea adoptarea de către Consiliul de miniștri a peste 300 de propuneri concrete, care erau esențiale pentru desăvârșirea pieței interne. El nu este un concept omogen, ci un ansamblu de propuneri care trebuiau să fie examinate și adoptate una câte una, apoi realizate. Urmărind realizarea unui cadru economic integrat și coerent, Cartea Albă a identificat toate piedicile existente și a arătat toate consecințele suprimării barierelor.

Propunându-și ca obiectiv realizarea "statului Europa", Cartea Albă devenea un document foarte important pentru procesul construcției comunitare, un fel de "lexic al Pieței interne, ghid de voiaj și orarul miniștrilor, comisarilor, funcționarilor, experților și diplomaților". Țintele sale constau pe de o parte în deplasarea controalelor și formalităților în interiorul statelor membre, iar pe de altă parte în coordonarea politicilor și apropierea legislațiilor.

Impulsul politic și cadrul juridic pentru constituirea unei Piețe interne a fost asigurat de Actul Unic European.

Originea acestui document fundamental pentru strategia de relansare a construcției europene se înscrie în orientarea generală a "Proiectului" lui Altiero Spinelli.

Sub influența inițiativelor și lucrarilor Parlamentului european, sub presiunea crizei puterii decizionale în Comunitatea Europeană și sub înalta direcție a Consiliului european, guvernele au negociat și adoptat Actul Unic European (la 17 februarie 1986 la Luxembourg și 28 februarie 1986 la Haga). Un rol important l-a jucat Luxembourgul care asigura Președinția Comunității. Conferința interguvernamentală, convocată pentru modificarea sau revizuirea tratatelor, a avut loc începând cu septembrie 1985 la Luxembourg. Și-au dat concursul două grupuri de lucru, constituite în comitete. Comitetul politic format din directorii

politici ai Afacerilor externe a celor 12 a abordat problema Cooperării politice, ajungând în scurt timp la un acord de principiu.

Mai dificile au fost lucrările celui de al doilea comitet care se ocupa de revizuirea tratatelor comunitare. Acesta reunea reprezentanţii permanenţi ai ţărilor membre la Comunitate şi secretarul general al Comisiei Emile Noël, sub preşedinţia lui Jean Dondelinger, secretarul general al Ministerului Afacerilor Externe al Luxembourgului. Lucrările acestui Comitet au fost impulsionate pozitiv de Cartea Albă a Comisiei europene. Perspectivele unei Mari Pieţe Interioare interesau şi ţările care se opuneau supranaţionalităţii şi întăririi autorităţii instituţiilor comunitare (a se vedea Marea Britanie şi Danemarca). Propunând realizarea unui obiectiv economic, Comisia a reuşit să convingă ţările rezistente că reforma instituţională (votul majoritar, creşterea rolului Parlamentului) este necesară.

Consiliul european de la Luxembourg va decide reunirea propunerilor celor două comitete într-un singur tratat intitulat sugestiv "Actul Unic European". Dusan Sidjanski, unul din foştii asistenţi a lui Denis de Rougemont remarca că un rol esenţial în elaborarea noului tratat l-a avut Comisia europeană condusă de Jacques Delors, care prin propunerile sale de creare a unui spaţiu economic fără frontiere şi a unei competiţii tehnologice cu SUA şi Japonia, a creat o sinergie între dinamica economică şi armătura instituţională. Nu poate fi uitată acţiunea Luxembourgului, ţară partizană, ca şi ceilalţi parteneri ai săi din Benelux, a reformei instituţionale. Luxembourgul a invitat Comisia în septembrie 1985 să prezinte strategia sa, care viza modificarea sau completarea tratatului în şase domenii: piaţa internă, coeziune economică şi socială, cercetare şi dezvoltare tehnologică, mediu, cultură şi politică monetară. Astfel, Comisia a putut să dezvolte virtuţile sale de motor şi catalizator al procesului de integrare, suscitând o mişcare de coeziune graduală în jurul unui ansamblu de obiective şi interese interactive. Un exemplu de acest angrenaj dinamic a fost furnizat de Danemarca, care a propus

adăugarea unui capitol de politică socială, dotând astfel Comunitatea cu o nouă dimensiune, care a contribuit la reanimarea participării **Confederației Europene a Sindicatelor** la activitățile comunitare. La rândul său, Grecia s-a angajat în favoarea unei coeziuni economice și sociale, expresie a solidarității între regiunile bogate și cele sărace, din care ea făcea condiția semnării acordului final cu Comunitatea. Astfel, cum remarca autorul citat mai sus, s-a dezvoltat o mișcare în spirală (spill-over) care a permis nu numai împământenirea politicilor existente, dar și definirea unor politici și obiective noi ca intervenții care cereau o reformă parțială a Consiliului european. Ca urmare cooperarea politică a fost înscrisă în Actul Unic European.

În preambulul noului tratat, statele membre ale CE s-au declarat animate de voința de a transforma ansamblul relațiilor lor într-o **Uniune Europeană**, conform declarației solemne de la Stuttgart din 19 iunie 1983, care să se bazeze pe Comunitățile europene caracterizate de reguli proprii de funcționare și pe cooperarea europeană în materie de politică externă. Totodată, Comunitarii se angajau să doteze Uniunea europeană cu mijloacele necesare de acțiune, să promoveze împreună democrația și drepturile fundamentale, să amelioreze situația economică și socială prin întărirea politicilor comune și continuarea obiectivelor noi.

Unul dintre scopurile fundamentale ale AU este realizarea unei Piețe Comune, bazată pe o piață internă fără obstacole la frontiere. Această strategie globală, fondată pe obiectivele tratatului de la Roma constituia o prelungire a acțiunii întreprinse în 1958 și o adaptare la condițiile noi, oferite mai ales de provocările competiției mondiale în materie de tehnologie și mediu.

Actul Unic European își fixează ca obiectiv înlăturarea tuturor obstacolelor care puteau împiedica libera circulație, concurența sănătoasă pe teritoriul celor 12. Printre aceste obstacole, identificate de Cartea Albă menționăm: barierele administrative și non tarifare

norme tehnice de producţie, de compoziţie şi prezentare a produselor, norme de sănătate, securitate şi etică, etc. Noul tratat conţine o panoplie de instrumente prevăzute pentru a asigura libera circulaţie a persoanelor, bunurilor, serviciilor şi capitalurilor. În fond era vorba de o liberalizare a pieţelor naţionale care trebuiau să atingă circuitul tradiţional al pieţelor publice.

Libera circulaţie şi concurenţa sănătoasă sunt însoţite în logica AU de o politică regională pentru a evita disparităţile şi diferenţele între diferitele regiuni. Politica regională s-a bucurat începând cu 1987 de o perfecţionare a instrumentelor comunitare, prin introducerea metodei programelor. Această metodă a permis, pe de o parte, conjugarea eficace a intervenţiilor specifice (subvenţii, împrumuturi) cu descentralizarea acţiunii comunitare, dând maximum de spaţii iniţiativelor locale sau regionale (investiţii şi locuri de muncă), iar pe de altă parte programele au facilitat încheierea de contracte între Comunitate, statele membre şi regiuni. De o atenţie asemănătoare s-au bucurat şi politicile de transport (programe de construcţie a unor mari reţele infrastructurale) şi politica comună de dezvoltare ştiinţifică şi tehnologică care au vizat dezvoltarea cooperării între întreprinderi şi institute de cercetare din ţări diferite, definirea de norme comune în ceea ce priveşte cercetarea precompetitivă şi încurajarea mobilităţii geografice a universitarilor şi oamenilor de ştiinţa.

Actul Unic s-a deschis şi către dimensiunea socială, care n-a fost abordată decât marginal în tratatul CEE, şi către protecţia mediului. Astfel cercul actorilor construcţiei europene s-a lărgit, fiind revigorată activitatea Confederaţiei Europene a Sindicatelor. Dialogul cu partenerii sociali, problemele de locuri şi piaţă de muncă, libera circulaţie a muncitorilor şi politicile de migraţie conjugate cu preocupările de sănătate, securitate socială şi condiţii de viaţă sunt tot atâtea sectoare unde se desfăşoară pe viitor acţiunea sindicală care vine să susţină intervenţia Fondului Social.

Punerea în valoare a politicii sociale a întărit coeziunea şi solidaritatea care formau acum o nouă dimensiune a Comunităţii.

Asociind ideii de protecţie a resursei umane cea de protecţie a resurselor naturale, Actul Unic European inaugurează şi introduce în sfera activităţilor comunitare **protecţia mediului**. Această nouă politică comunitară poartă sigiliul principiului de subsidiaritate şi a funcţiei de coordonare. Ea este complementară politicilor naţionale de protecţie a mediului asigurând totodată coordonarea măsurilor luate de statele membre. Actul Unic European a stabilit principiile de bază pe care trebuia să se fondeze acţiunea CEE în materie de mediu: acţiune preventivă, conectarea la sursă, "poluator - plătitor", etc. Astfel, politica comună definea obiectivele comune şi priorităţile de ansamblu: a prezerva, proteja şi ameliora calitatea mediului, asigurarea unei utilizări naţionale a resurselor naturale, etc. suscitând un efect de antrenament pentru unele state membre care nu aveau o politică prea bună în domeniu; fără a frâna progresul celorlalte (Olanda avea norme foarte stricte pentru poluarea produsă de automobile). Pentru a consolida politica de protecţie a mediului (Comunitatea a înfiinţat **Agenţia Europeană pentru Mediu)**, foarte mulţi agricultori au fost stimulaţi prin prime în favoarea practicilor de producţie compatibile cu exigenţele spaţiului natural. Comunitatea a renunţat la unele acţiuni în favoarea unor agenţii centru sau observatori specializaţi, care se bucurau de autonomie şi lucrau strâns cu instituţiile de la Bruxelles. Asistăm începând din această perioadă la implementarea unor căi federale de construcţie comunitară prin descentralizarea unor acţiuni comunitare, protecţia mediului fiind doar un exemplu.

Europa federală nu putea fi realizată fără transfer important de suveranitate în materie monetară. UEM s-a înscris în prelungirea firească a pieţii interne şi a politicilor comune (protecţia mediului, socială, tehnologică şi ştiinţifică, de transport, etc.). Dezvoltarea capacităţii monetare a Comunităţii s-a verificat în cadrul Sistemului Monetar European şi graţie evoluţiei ecu-ului. Expresie a suveranităţii naţionale, moneda este simbolul unităţii unui stat. Trecerea la o unitate monetară europeană s-a făcut pe fondul creşterii interdependenţei dintre statele

BIBLIOTECA CLUJ-NAPOCA

lumii. Rezistenţele naţionale s-au diminuat continuu în faţa voinţei de a regăsi în comun capacitatea şi autonomia monetară. Era şi expresia efortului unei Europe în competiţie cu Statele Unite şi Japonia. Noul concept care se impune la sfârşitul anilor '80 în ciuda opoziţiei susţinute a Marii Britanii şi a liderului acesteia, Margareth Thatcher, este cel de "suveranitate partajată". Marea Britanie s-a pliat acestui nou concept în 1990 când a aderat la Sistemul Monetar European. Era primul pas al Angliei către deplina sa participare la concepţia şi punerea în operă a Uniunii Economice şi Monetare.

Paralel cu extinderea competenţelor comunităţii către noi politici sectoriale, Actul Unic European lărgeşte semnificativ puterile de decizie ale instanţelor comunitare. Creşterea atribuţiilor unor instituţii comunitare şi modificarea parţială a echilibrului instituţional s-a datorat tot procedurii de angrenaj (spill-over) pe care ni l-a prezentat Ernest Haas, autorul principal al teoriei neofuncţionaliste. Actul Unic nu face altceva decât să reconstituie o viziune de ansamblu, a cărei paternitate i-o atribuim lui Jean Monnet şi care înglobează o strategie de construcţie care se derulează din aproape în aproape, căutând o mai mare eficacitate şi o coerenţă crescută, în perspectiva unei diminuări a costurilor, raportându-se tot timpul la costul unei non-Europe.

În fapt, Piaţa internă şi pericolele care o însoţesc, favorizează o mai mare coeziune economică şi socială în interiorul Comunităţii, pe scena internaţională. Această coeziune care va fi întărită prin avansul uniunii va contribui într-o manieră laudabilă la afirmarea unei identităţi europene şi la creşterea influenţei Comunităţii în sânul organizaţiilor internaţionale (GATT şi Fondul Monetar Internaţional).

Actul Unic European reconstituie pas cu pas unitatea şi complementaritatea indispensabilă între integrarea economică şi cea politică.

Funcţionarea Pieţei interne, fără frontiere interioare susţinută de o panoplie de politici şi instrumente comune, cerea o capacitate

decizională adecvată. Sinergia între piață internă, politicile comune și instituțiile Comunității a dat loc la o serie de reforme instituționale.

Consiliul european dobândea dreptul de a figura printre instituțiile comunitare, regula majorității calificate în hotărârile Consiliului de miniștri se extinde și în alte domenii; rolul Comisiei în procesul decizional este mult întărit folosindu-se directiva ca principal instrument de realizare a obiectivelor Actului Unic și se înființează Tribunalul de primă-instanță care judecă diferendele între particulari și statele naționale, etc.

La aceste reforme se adaugă inovația principală, care a constat în încorporarea într-un singur tratat a **Cooperării politice și a integrării economice**.

În această nouă configurație, Consiliul european se profilează la orizont ca instituția politică cea mai importantă, datorită viziunii sale globale (fapt ce lipsea Consiliului de miniștri) și a rolului crescut pe care este chemat să-l exercite în sânul Comunității. Conform Actului Unic, Consiliul european reunește, cel puțin de două ori pe an, reprezentanții politici cei mai înalți ai statelor membre și Președintele Comisiei. El dă impulsurile și orientările generale, fixează obiectivele prioritare și fixează misiunile de îndeplinit pentru instituțiile comunitare.

Consiliul european n-a ezitat să arbitreze conflicte care riscau să paralizeze sistemul decizional al Comunității. Dispunând de puteri importante de orientare a politicilor comune, mai ales în noile domenii cum sunt politica monetară, socială și a protecției mediului, el poate constitui chiar Consiliul Comunității, dacă se afirmă o voință politică în acest sens.

La cooperarea politică sunt asociate pe de o parte statele membre prin reprezentanții lor principali (Președinte și prim-miniștri) dar și instituțiile comunitare. Astfel, miniștrii afacerilor externe și un membru al Comisiei se reunesc cel puțin de 4 ori pe an, putând trata chestiuni de politică externă.

Actul Unic European s-a remarcat și în ceea ce privește securitatea europeană, care este integrată cooperării politice. Fără a se impune

constrângeri în acest domeniu, statele membre au convenit să coordoneze mai mult poziţiile lor cu privire la politicile economice şi politice ale securităţii.

Reprezentanţii statelor membre au conştientizat că o cooperare politică mai strânsă în domeniul securităţii este de natură sa întărească identitatea europeană. În fapt se impune o nouă concepţie în cea ce priveşte securitatea, care cuprinde dincolo de aspectul militar, dimensiunea politico-economică şi comercială de la sfârşitul anilor '80 şi începutul anilor '90.

Inovaţia instituţională a constat mai ales în înfiinţarea **Secretariatului permanent** cu sediul la Bruxelles. Acesta asistă Preşedinţia la pregătirea şi punerea în operă a acţiunilor ce privesc cooperarea politică.

Cu toate noutăţile aduse de Actul Unic, instrumentele cooperării politice s-au dovedit insuficiente. Această reformă timidă a fost confirmată mai ales de războiul din Golf, unde statele membre nu au reuşit să concerteze punctele lor de vedere şi să exprime coerenţa şi identitatea care se impuneau. Drept urmare, chiar începând cu 1990, Consiliul european a decis să întreprindă o revizuire completă a instrumentelor, intenţia sa fiind de a realiza o adevărată Uniune politică.

În altă ordine de idei, Actul Unic este în plan politic o continuare parţială a planului Fouchet din 1959, "înscriindu-se în gândirea europeană mai nouă şi mai veche, conform căreia, Uniunea Europei este o creaţie continuă".

Succesul său a fost confirmat mai ales de atitudinea opiniei publice europene. Uniunea politică europeană a fost aprobată cu largă majoritate în toate ţările comunitare; opt din 10 persoane fiind de acord cu unirea Europei Aceeaşi susţinere o găsim şi în ceea ce priveşte regula majorităţii (6 persoane din 10).

Planul central al Actului Unic de a crea un mare spaţiu european, fără frontiere a primit un sprijin foarte larg.

Noua metodă de construire a Europei Unite este cea federală, bazată pe principiul subsidiarității. Această nouă concepție, care caută să concilieze exigența eficacității și calitatea politicii comunitare cu diversitatea activităților și actorilor autonomi, se înscrie pe linia creării unei piețe echilibrate și rentabile, în cadrul unui sistem democratic de tip federal. Ea se bazează totodată pe recursul generalizat la două instrumente de bază: regula recunoașterii mutuale și a directivei.

Prima regulă va avea o largă aplicare în domeniul omologării și autorizării produselor în Comunitate, dar și în câmpul vast al activității deschise pentru recunoașterea diplomelor și formării profesionale.

Actul Unic European a ameliorat sensibil și procesul de decizie în patru puncte esențiale:

1. Restaurarea votului cu majoritate calificată în sânul Consiliului
2. Întărirea rolului Comisiei în executarea actelor juridice
3. Creșterea participării Parlamentului european la adoptarea normelor comunitare (procedura de cooperare)
4. Aprobarea acordurilor de adeziune și de asociere de către Parlament.

2. Realizarea obiectivelor Actului Unic European

Reforma instituțională operată de Actul Unic European a permis relansarea construcției europene. Atenția comunitarilor s-a îndreptat cu prioritate spre stabilirea progresivă a unei Mari Piețe Interne largi care să elimine definitiv obstacolele în calea liberei circulații a mărfurilor, oamenilor, capitalurilor și serviciilor.

Drumul spre acest obiectiv s-a izbit curând de o serie de dificultăți determinate de mai vechile probleme ale Comunității, cum ar fi chestiunea agro-bugetară, mult discutată în 1984, dar care nu și-a găsit rezolvarea în cadrul recentului tratat. Comunitatea trecea realmente prin grave momente legate de nevoile financiare ale noilor politici comune, în condițiile în care PAC continua să absoarbă 60% din cheltuieli. Se impunea fără

amânare, o reformă a PAC şi în acelaşi timp o creştere a resurselor Comunităţii.

Primele măsuri propuse de Comisie sub titlul "A reuşi Actul Unic European" se refereau la PAC, avâdu-se în vedere limitarea cheltuielilor acesteia. Comisia preconiza o politică realistă a preţurilor, care vor trebui îngheţate sau diminuate, demontarea sistemelor de subvenţionare (a cuantumurilor monetare compensatorii) şi o încercare de stabilizare a producţiei, fixând praguri dincolo de care preţurile nu mai erau garantate.

Măsurile preconizate sunt însoţite de o altă propunere care intenţiona să dubleze în 5 ani fondurile structurale (FEDER, FSE şi FEOGA). Găsim aici intenţiile preşedintelui Comisiei Europene, Jaques Delors, care considera că este mai important să doteze Comunitatea cu resursele necesare, înainte de a pune în aplicare programul de relansare comunitară.

Propunerile Comisiei au generat polemici şi chiar divergenţe. Poziţiile cele mai ireconciliabile le-a avut Republica Federală Germană şi Franţa. Mărul discordiei l-a constituit tocmai reducerea cuantumurilor financiare compensatorii.

3. Pachetul Delors I.

Cele două poziţii vor fi mediate în cadrul Consiliului european din februarie 1988 ţinut la Bruxelles. Interesul cancelarului Helmuth Kohl pentru relansarea integrării europene a favorizat adoptarea "pachetului Delors I".

"Pachetul Delors I" dădea satisfacţie ţărilor comunitare interesate de coeziunea economică şi socială, obiectiv prioritar al AUE, creând o nouă resursă financiară, proporţională PNB a fiecărui stat membru. Aceasta va permite în viitor o creştere a bugetului CEE, facilitându-se punerea în practică a obiectivelor sus menţionate.

Interesul pentru Piaţa unică s-a materializat prin diferite directive ale Consiliului de miniştri cu privire la recunoaşterea mutuală a diplomelor

universitare, libera circulaţie a persoanelor, deschiderea de pieţe publice, recunoaşterea reciprocă a anumitor norme. Se avea în vedere şi circulaţia capitalurilor care trebuia să funcţioneze începând cu 1 iulie 1990 între 8 ţări comunitare.

Derularea acestor proiecte s-a făcut în condiţiile unei atmosfere de încredere faţă de continuarea integrării , iar în plan internaţional constatăm în acei ani o relativă destindere marcată mai ales de iniţiativele lui Mihail Gorbaciov.

O Europă unită, un stat european puternic avea nevoie de o coeziune în ceea ce priveşte structurile sale economice şi financiare.

Subiectul cel mai intens discutat şi analizat în a doua jumătate a anilor '80 este cel legat de crearea unei *Uniuni Economice şi Monetare*. Prevăzut de AUE, Uniunea Economică şi Monetară era prezentată ca o suită logică a Pieţei unice care trebuia să funcţioneze mai bine cu o monedă unică, girată de o Bancă Centrală Europeană. Au avut loc o serie de discuţii în care s-au înfruntat puncte de vedere diverse, cel mai redutabil fiind cel german. Dacă Franţa se temea de o întărire a monedei germane, la rândul său Bonn-ul exprima temeri în legătură cu cheltuielile de punere în aplicare a proiectului. Marea Britanie, cum era de aşteptat, s-a arătat reticentă creării unei monede unice, care reclama transferul de suveranitate naţională.

Cu toate acestea, voci din cele mai autorizate, ca ministrul de finanţe al Franţei, Eduard Balladur, Hans Dietrich Genscher şi alţii se pronunţau pentru realizarea monedei unice sub autoritatea unei bănci centrale.

Sub impulsul noului curent favorabil UEM, Consiliul european de la Hanovra (27-28 iunie 1988) cerea Comisiei să studieze problema. Aşa a luat naştere comitetul prezidat de Jaques Delors la care participau cei 12 guvernatori ai băncilor centrale ale Comunităţii. Raportul acestui comitet de experţi a fost dat publicităţii în 17 aprilie 1989. El constata că statele comunitare nu mai puteau controla circulaţia mărfurilor şi capitalurilor pe teritoriul lor, impunându-se astfel o politică de

convergenţă economică. Acest fapt reclama paritaţi fixe între monedele celor 12 şi adoptarea în final a unei monede unice, însoţita de o politică monetară unică, mai ales faţa de dolarul american. Avantajele oferite de moneda unică se refereau în primul rând la consolidarea suveranităţii monetare a celor 12, reducerea şi anularea costului rezultat din tranzacţiile cu devize (estimat la 0,4% din PIB-ul comunitar), stabilitatea preţurilor şi nu în ultimul rând o creştere economică care să reducă decalajul faţă de SUA şi Japonia.

Raportul prezentat de Jaques Delors stabilea 3 etape pentru reuşita proiectului UEM. Prima etapă consta în: crearea Pieţei unice, coordonarea întărită a politicilor economice şi a cooperării monetare şi aderarea tuturor monedelor comunitare la Sistemul Monetar European. În timpul acestei faze trebuia să fie negociat şi semnat un tratat de uniune economică şi monetară, a cărui adoptare condiţiona trecerea la cea de a doua etapă.

Cea de a doua etapă era considerată una de tranziţie, constând în implementarea unui sistem european de bănci centrale, care trebuia să coexiste o perioadă cu autorităţile monetare naţionale.

Banca centrală europeană urma a fi condusă de guvernatorii băncilor centrale şi de un directorat numit de Consiliul european.

Ceea de a treia etapă stabilea realizarea de parităţi inevocabil fixe, instaurarea unei monede comune ecu-ul, care urma să înlocuiască monedele naţionale pe ansamblul comunităţii. În concluziile raportului Delors se arăta că UEM ar avea avantajul de a stabiliza preţurile şi stimularea activităţii economice.

Crearea unei bănci centrale europene şi stabilirea unei monede unice presupuneau revizuirea Tratatului de la Roma care se putea face numai printr-o conferinţa interguvernamentală.

În ciuda unor opinii diferite faţa de crearea UEM, Consiliul european de la Madrid (26-27 iunie 1989) a fost favorabil planului Delors şi a fixat începutul primei etape la 1 iulie 1990.

Demersurile nu se mărginesc doar la proiecte de aprofundare a integrării europene. Cei 12 continuă să întărească legăturile cu cele 69 de țări din ACP, semnând în decembrie 1989 un nou acord la Lomé.

Alături de aceste acorduri privilegiate cu țările din ACP, Comunitatea multiplică acordurile cu țările mediteraneene (Algeria, Tunisia, Egipt, Israel, Liban etc.), insistând mai ales pe un dialog politic, dar și pe o cooperare economică, comercială și tehnologică. Totodată, interesul comunitarilor se orientează spre Sud-Estul Asiei, America Latină și spre statele grupate în Consiliul de cooperare al Golfului.

Spre sfârșitul deceniului, în 1988, atenția comunitarilor crește față de țările din Europa comunistă, semnându-se în acest sens o declarație comună privind restabilirea relațiilor oficiale. Această declarație a facilitat instaurarea de relații diplomatice între Comunitate și fiecare din statele membre ale Consiliului Economic de Ajutor Reciproc. Acorduri bilaterale sunt încheiate cu Ungaria și Cehoslovacia (1988) și cu Polonia, România și URSS în 1989.

4. De la Comunitatea la Uniunea Europeană

Consiliul european de la Strasbourg din 8-9 decembrie 1989 constata că majoritatea simplă era reunită pentru convocarea conferinței guvernamentale, care trebuia să revizuiască tratatele anterioare. Conferința nu s-a deschis imediat, lucrările ei fiind amânate la cererea cancelarului Kohl aflat în plină campanie parlamentară.

Până la deschiderea ei o serie de măsuri necesare primei etape a UEM au fost puse în aplicare. Liberalizarea totală a capitalurilor a devenit efectivă în 8 țări, obstacolele la libera prestație a serviciilor bancare, financiare, și de asigurare fiind suprimate. Sistemul Monetar European cunoaștea o perioadă de întărire, Marea Britanie aderând în octombrie 1990 la mecanismul de schimb, iar Italia va renunța la începutul lui 1990 la marja de 6%, aplicând-o pe cea de 2,5%.

Constatăm totodată o întărire a politicii economice şi o cooperare a băncilor centrale în domeniul monetar datorată lărgirii atribuţiilor guvernatorilor.

Conferinţa interguvernamentală nu se putea mărgini doar la un tratat privind UEM. Din punct de vedere instituţional crearea UEM presupunea transfer de competenţe de la nivelul parlamentelor naţionale către instituţiile de la Bruxelles, unde poziţia dominantă o are Consiliul de miniştri, organ guvernamental prin excelenţă. Ca urmare, Parlamentul european, care-şi consolidase poziţia prin **procedura de cooperare** instituită prin Actul Unic European, cerea o "**codecizie legislativă**", acuzând "deficitul democratic" din sânul Comunităţii.

Ceea de a treia alegere a Parlamentului european prin sufragiu universal (15-18 iunie 1989) releva aceleaşi slăbiciuni: absenţa sistemului electoral uniform şi mize naţionale mai importante decât cele europene. Participarea la vot a fost modestă, ceea ce însemna că opinia publică nu era îndeajuns convinsă de importanţa organismului parlamentar european în sânul unei federaţii pe cale a se face.

Dezbaterile asupra reformei instituţionale a Comunităţii Europene se vor intensifica după căderea zidului Berlinului, când tehnocraţii şi parlamentarii europeni vor trebui să gândească o reformă europeană, necesară consolidării construcţiei europene, dar şi lărgirii Comunităţii către noile state libere din fosta Europă comunistă.

5. Europa în tranziţie. În căutarea "Marii Europe".

Falimentare economic, măcinate de concurenţa elitelor interne, depăşite de concurenţa tehnologică cu lumea apuseană, regimurile comuniste au căzut rând pe rând în 1989. Căderea lor este accentuată de reformele lui Gorbaciov între anii 1985-1989, pregătite anterior de Andropov, cel care a organizat "incubatoarele perestroicii".

Disoluţia regimurilor comuniste a atras după sine şi sfârşitul celorlalte structuri ale blocului de Est, Consiliul Economic de Ajutor

Reciproc (9-10 ianuarie 1990) şi Pactul de la Varşovia (25 februarie -1 iulie 1991). La scurtă vreme, Rusia avea să cunoască sfârşitul unui regim care din 1917 divizase lumea în două blocuri opuse. Foarte multe republici sovietice şi-au declarat independenţa printre care: Ţările Baltice, Georgia, Ucraina, Bielorusia, Tadjikistan, Armenia, Turkmenistan şi Kazastan. Locul colosului sovietic a fost luat de Comunitatea Statelor Independente, o organizaţie care conserva o parte din autoritatea URSS, dar care acorda celor 8 republici care o compuneau, un spaţiu de libertate şi manifestare apreciabil.

Dacă statutul statelor care făceau parte din Comunitatea Statelor Independente era oarecum mai cert, statele din Europa Centrală sunt puse în faţa refuzului de a participa la proiectul gorbaciovian al "Casei Comune Europene". Ele aveau însă şi sentimentul de a fi în acelaşi timp excluse din Piaţa unică.

Marele câştig european din 1989 – care insumează căderea regiunilor comuniste şi a imperiului sovietic – oferea Europei şansa unei regăsiri aşa cum nu mai avusese loc din secolul al XVII-lea. Şansa aceasta depindea pe de o parte de capacitatea Europei Centrale şi Estice de a face faţă provocărilor democraţiei şi economiei de piaţă şi integrării în spaţiul euroatlantic şi comunitar, iar pe de altă parte de disponibilitatea Comunităţii occidentale de a-şi asuma sprijinul pentru această Europă regăsită.

Primii paşi care s-a făcut în direcţia apropierii celor două Europe au fost marcaţi de existenţa **Conferinţei Pentru Securitate şi Cooperare în Europa**, singura organizaţie europeană care reunea atât state europene occidentale, cât şi fostele ţări socialiste (mai puţin Albania).

Cele 10 principii enunţate în Actul Final de la Helsinki (1975), îmbogăţite prin succesiunea reuniunilor CSCE nu şi-au pierdut interesul odată cu sfârşitul războiului rece. Din contră, implementarea drepturilor fundamentale ale omului într-un spaţiu marcat de mentalităţi totalitare, era o condiţie necesară pentru funcţionarea democraţiei. Carta de la

Paris pentru o nouă Europă (1990) şi documentul adoptat la Helsinki (1992) întăresc aceste principii.

Din nefericire, căderea comunismului a fost însoţită şi de fenomene ca naţionalismul exacerbat, conflicte interetnice, apărute cu o forţă şi un dinamism social parcă mai accentuat ca între cele două războaie mondiale. Antagonismul între ideea de integritate teritorială şi dreptul popoarelor de a dispune de ele însele va crea cât de curând în spaţiul Europei de Est şi mai ales de Sud-Est (fosta Iugoslavie) o situaţie incertă, tensionată, conflictuală opunând orgolii naţionale greu de controlat.

În faţa noii realităţi, CSCE devenită OSCE (1994) s-a dovedit incapabilă. Dintr-un organism paneuropean la care participau SUA şi Canada, OSCE devenea o organizaţie europeano-americano-asiatică, structurată pe principii interguvernamentale, fără nici o posibilitate de intervenţie în zonele "calde" ale Europei. Înaltul Comisar pentru Minoritățile Naţionale, organism creat în sânul acestei organizaţii se va dovedi curând o copie fidelă a unor încercări mai vechi de protecţie a minorităţilor, fără a avea puterea de decizie, rolul său fiind mai mult consultativ şi informativ.

Ca urmare, statele central şi est europene îşi vor îndrepta atenţia spre structuri mai sigure care să le poată garanta securitatea cum este **Alianţa Atlantică**. Reunite în grupul de la Visegrad, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia (februarie 1991) au cerut în octombrie 1991 o asociere instituţionalizată cu NATO, afirmând în următorul an că obiectivul lor major era integrarea deplină în această organizaţie. Aderarea imediată nu era posibilă, NATO traversând el însuşi o criză de identitate şi adaptare la noile provocări ale mediului internaţional: conflicte regionale, interetnice, crimă organizată, pericolul utilizării armelor nucleare de către persoane iresponsabile din fostele republici sovietice şi ascensiunea naţionalismului, etc.

Pentru a răspunde unei părţi din provocările sus amintite Consiliul Atlanticului de Nord (7-8 noiembrie 1991) va propune, la iniţiativa

Statelor Unite şi a Germaniei crearea unui **Consiliu de Cooperare Nord Atlantică**, forum de consultaţii,ce regrupa toate statele născute din cele două alianţe (NATO şi Pactul de la Varşovia), destinat a întări "securitatea şi cooperarea de la Vancouver la Vladivostok". Consiliul de Cooperare Nord-Atlantică nu este o organizaţie internaţională ci doar o instanţă de dialog şi de consultare cu privire la chestiuni politice legate de securitate şi eventual un cadru pentru cooperaţiile practice.

Organizaţia care va juca un rol important în apropierea celor două Europe va fi fără îndoială Consiliul Europei, "un puternic mijloc de unificare în jurul principiilor "occidentale". Statutul unui membru este marcat de "respectabilitate", semn că acest membru a rupt cu trecutul şi el se angaja să respecte principiile drepturilor fundamentale ale omului, condiţie importantă şi necesară pentru asocierea statelor central şi est-europene la Uniunea Europeană. Nu întâmplător aceste state vor considera Consiliul Europei ca "anticamera" de intrare în structurile comunitare. Un număr important de state europene vor adera la Consiliul Europei: Ungaria (1990), Cehoslovacia (care se va diviza în 1993 în două state: Cehia şi Slovacia) Polonia (1991), Bulgaria în 1992, Estonia, Litvania, Slovenia, România (1993), etc.

Pentru ţările din Europa de Est participarea la Consiliul Europei rămâne importantă pe planul principiilor juridice şi politice, dar insatisfăcătoare pentru nevoia de aderare. Privirile lor s-au îndreptat către Comunitatea Europeană, care are cea mai mare putere de integrare. Proiectul său este global, mijloacele sale puternice, dar dobândirea calităţii de membru este lungă şi dificilă.

Construirea unei "Mari Europe" coincidea cu unificarea Germaniei, trezind unele suspiciuni la partenerii acesteia din Comunitatea europeană. Declaraţia liderilor germani în favoarea proiectului de Europă unită a determinat Consiliul european de la Strasbourg (decembrie 1989) să se pronunţe pentru susţinerea unificării Germaniei, dar cu condiţia să fie respectate principiul autodeterminării şi principiile intangibilităţii

frontierelor stabilite la Helsinki (1975) şi să nu încetinească integrarea europeană.

Declaraţia comună a lui François Mitterand şi Helmuth Kohl din 20 aprilie 1990 în favoarea accelerării construcţiei politice a celor 12 a deschis calea spre mult aşteptata Conferinţă interguvernamentală. Cei doi propuneau în Declaraţia comună o conferinţă pentru uniune politică şi una pentru UEM. În ciuda poziţiei contrare a lui Margareth Thatcher, care refuza orice proiecte cu tentă supranaţională, cei doi reluau ideile într-un text comun din 6 decembrie 1990. Ei propuneau o lărgire a competenţelor Comunităţii în domenii ca: mediul, sănătatea, politica socială, energia, cercetarea, tehnologia, protecţia consumatorilor, afaceri interne, justiţie şi cetăţenie comună. Se preconiza o reformă instituţională, prin creşterea rolului Parlamentului european, asocierea mai strânsă a Parlamentelor naţionale şi a celor regionale la procesul de decizie. Pentru eficacitate se punea accent pe întărirea rolului Consiliului european şi generalizarea regulii majorităţii. Se vorbea totodată de o politică externă şi de apărare comună extinsă la toate domeniile, de un rol acordat Uniunii Europei Occidentale în procesul construcţiei unui stat european puternic.

Noua Comunitate număra în plus, începând cu 3 octombrie 1990, încă cinci Landuri germane care vor beneficia de un "plan comunitar de subvenţii" (trei miliarde de ecu în trei ani, o cincime din cheltuielile structurale ale CEE).

Inclusiv structurile parlamentare comunitare suferă schimbări. Pentru prima dată Germania numără mai mulţi eurodeputaţi (99) decât celelalte mari state europene: Franţa, Marea Britanie şi Italia. Numărul membrilor Parlamentului european creşte de la 518 deputaţi la 567 în 1994. Era o modificare cerută de schimbările teritoriale şi demografice pe care unificarea germană le-a produs.

Capitolul VI

TRATATUL DE LA MAASTRICHT

1. Emergenţa UE.

Planul Delors de creare a unei UEM, care trebuia să răspundă exigenţelor Pieţei unice a relansat dezbaterile asupra obiectivului mai vechi al integrării europene: Europa politică. Cum trebuia să arate această Europă, care îi va fi denumirea şi instituţiile, vor constitui tot atâtea subiecte de discuţie în cadrul celor două conferinţe interguvernamentale a căror lucrări vor începe la Roma în 14 decembrie 1990.

Conferinţa interguvernamentală avea ca obiective:

1. întărirea legitimităţii democrate a Uniunii;
2. o mai mare eficacitate a instituţiilor (votul majoritar)
3. coerenţa în acţiune a Uniunii în domeniile economic, monetar şi politic;
4. definirea şi punerea în aplicare a unei politici unitare şi de securitate comune reclamată mai ales de insuficienţa Cooperării Politice. Propunerii celor doi li s-a adăugat Memorandumul belgian din martie 1990, vizând în mare aceeaşi chestiune: vot majoritar în Consiliu, preşedinte ales al Comisiei, investit de PE, care primea putere legislativă, dezvoltarea cooperării în politica externă lărgită la probleme de securitate. Acesta din urmă a generat polemici între liderii statelor membre ale Comunităţii europene, poziţia cea mai intransigentă având-o Margaret Thatcher. Toate aceste chestiuni au fost discutate în cadrul Consiliului european de la Dublin din aprilie 1990. Jacques Delors agreând propunerea belgiană va insista pentru elaborarea unui nou tratat, propunerea

sa fiind susţinută de membrii Consiliului. Preşedenţia italiană din a doua jumătate a anului 1990 a făcut să avanseze lucrările, mai ales în condiţiile războiului Irak-Kuweit, care a pus Comunitatea în faţa unei imposibilităţi de acţiune, consecinţă a lipsei de eficienţă a Cooperării politice. Tot mai multe voci s-au pronunţat pentru elaborarea unui tratat care să includă un capitol de politică externă şi de apărare comună.

Importanţa pe care liderii comunitari o acordau elaborării unui nou tratat este relevată de convocarea unui Consiliu european extraordinar, a cărei lucrări s-au desfăşurat la Roma între 27-28 octombrie 1990. Aici a fost aprobat raportul Carli (după numele ministrului de finanţe al Italiei) referitor la Uniunea Economică şi Monetară. Excepţie a făcut doar Marea Britanie care a refuzat să accepte obiectivul monedei unice. Margareth Thatcher a exprimat preferinţa sa pentru "moneda unică comună" utilizată împreună cu monedele naţionale. Era un refuz elegant contra monedei unice, premierul britanic neacceptând transferul de competenţe a ţării sale către instituţiile comunitare. În ceea ce priveşte Uniunea politică, "doamna de fier" considera proiectul european ca fiind lipsit de realitate, caracterizat conform părerii sale, de "grandilocvenţă". Cu toate acestea chiar poziţia Marii Britanii va cunoaşte o evoluţie favorabilă integrării europene, mai ales după venirea în fruntea cabinetului englez a lui John Major (28 noiembrie 1990).

Cel de al II-lea Consiliu european de la Roma (14-15 decembrie 1990), cu toate rezervele pe care le-a exprimat faţă de mandatul pe care trebuia să-l acorde Conferinţei cu privire la Uniunea politică (vot majoritar, apărare, relaţii între Uniune şi UEO, rolul Consiliului european) a confirmat calendarul celor două conferinţe interguvernamentale. Ele trebuiau să se desfăşoare separat, să realizeze lucrările împreună, iar rezultatele lor urmau să fie aprobate de ţările membre înainte de sfârşitul anului 1992, obiectivul fiind acela de a face să coincidă intrarea în vigoare a noului tratat cu finalizarea Pieţei unice la 1 ianuarie 1993.

Reprezentanții statelor comunitare au decis să se elaboreze un singur tratat care să grupeze toate dispozițiile referitoare la Uniunea politică și UEM.

Acest proiect de tratat a fost precedat de un altul, elaborat sub prezidența luxembourgheză din primul semestru al anului 1991.

Pornindu-se de la proiectul luxembourghez, comisiile de lucru ale CIG 1990-1991 au elaborat un al II-lea proiect, dezbătut și respins în cadrul Consiliului european de la Luxembourg, 28-29 iunie 1991.

În urma criticilor aduse federalismului sau ideii de federalism pe care o conținea proiectul anterior, s-a optat pentru o formulă conciliatorie.

În același timp, cei 12 au reușit să se înțeleagă în ceea ce privește identitatea europeană de apărare și rolul Uniunii Europei Occidentale.

În 1990 forțele marcante ale membrilor UEO au dus o acțiune coordonată pentru a asigura embargo-ul contra mărfurilor destinate Irakului, pentru agresiunea acestuia în Kuweit. În timpul "furtunii în deșert" UEO avea sarcina de a coordona ajutorul acordat refugiaților kurzi și a altor persoane din Irak.

În ceea ce privește chestiunile de apărare s-a ajuns la un compromis între "atlantiști" (Marea Britanie, Olanda, Danemarca, Portugalia) și "europeniști" (Franța, Germania, Belgia, Luxembourg, Spania, Grecia).

Primii susțineau ideea de "politică de apărare comună", iar ceilalți de "apărare comună". Textul cuprinde ambele formule astfel că acesta precizează că: "Politica externă și de securitate comună include ansamblul chestiunilor relative la securitatea UE, inclusiv definiția termenului unei politici de apărare comună, care ar putea conduce, la un moment la o apărare comună."

Votul majoritar în Consiliul de miniștri a trezit, cum era de așteptat puncte de vedere diferite. Din nou britanicii s-au arătat cei mai intransigenți. Votul majoritar în chestiuni legate de politica externă comună, un atribut al suveranității naționale, nu putea fi acceptat de insulari.

Ei au fost sprijiniţi în atitudinea lor de germani, dar numai în chestiuni culturale şi industriale, unde aceştia au cerut votul unanim.

Ideea federală exprimată de proiectul luxembourghez a fost de asemenea criticată de reprezentanţii Regatului Unit, presa populară calificând cuvântul "federal" ca fiind obscen "F-Word".

Includerea politicii de emigrare în cadrul comunitar a fost limitată la politicile de viză, alte măsuri fiind apanajul cooperării interguvernamentale, cea mai intransigentă atitudine fiind tot cea britanică.

Textele elaborate în urma negocierilor de la Maastricht constituie primul act ce instituie oficial Europa politică.

Comunitatea care s-a născut din noul tratat include acquis-ul obţinut în 40 de ani, prin construcţia comunitară şi cooperarea interguvernamentală. Noul text prelungeşte şi completează acest acquis cu alte domenii atât în materie de uniune economică şi monetară, politică externă şi de securitate comună, cât şi în justiţie şi afaceri interne.

Construcţia europeană cunoaşte un salt calitativ conferindu-i-se o dimensiune politică care nu se va opri la acest tratat. El constituia doar o etapă în parcursul de creare a unei "uniuni fără încetare mai strânse între popoarele Europei".

Tratatul consolidează structurile federale ale Uniunii Europene, chiar dacă cuvântul federal este eliminat.

Putem da câteva exemple; cetăţenia Uniunii (art. 8), Parlamentul european (Camera de jos a Uniunii), colegislator împreună cu Consiliul de miniştri (un fel de Camera de Sus) (procedura de codecizie art. 189 B); politica externă şi de securitate comune,.etc.

Nu trebuie uitată **Uniunea Economică şi Monetară** care îşi propune introducerea unei monede unice, un simbol veritabil al viitorului stat federal european.

Textul tratatului, aşa cum arată majoritatea specialiştilor este destul de greoi, în ciuda noutăţilor pe care le aduce. Cum este uşor de observat,

el este rodul înfruntării mentalităţilor supranaţionale cu cele legate de cooperarea interguvernamentală, ultimul bastion în calea unei Europe federale.

Chiar dacă pentru unii autori ca Dominique Wolton, Uniunea Europeană, născută prin actul de la Maastricht era o utopie, naşterea unei Europe democratice, mai aproape de cetăţeni, cu o politică socială constantă şi cu un Parlament întărit era o realitate.

2. Conţinutul Tratatului de la Maastricht.

Tratatul este constituit pe 3 piloni: I. Comunităţile Economice Europene; II. Politica Externă şi de Apărare Comună; III. Afaceri interne şi justiţie.

Din punct de vedere politic tratatul instituie o Uniune europeană a cărui scop este :

- promovarea progresului economic şi social;
- afirmarea identităţii sale pe scena internaţională, mai ales prin Politica externă şi de apărare comune;
- instaurarea unei cetăţenii a uniunii;
- dezvoltarea unei cooperări strânse în domeniul afacerilor interne;
- menţinerea integrală a acquis-ului comunitar.

Pentru a menaja susceptibilitatea statelor membre faţă de creşterea autorităţii instituţiilor comunitare, Tratatul este construit pe principiile subsidiarităţii şi proporţionalităţii.

Pentru a exprima coerenţa de care se bucură Comunitatea, tratatul ţine să sublinieze că Uniunea Europeană dispune de un cadru instituţional unic, care asigură coerenţa şi continuitatea acţiunilor întreprinse în vederea îndeplinirii obiectivelor Uniunii.

Tratatul consacră instituţionalizarea Consiliului european, care reuneşte şefii de stat şi guvern ai statelor membre asistaţi de miniştrii afacerilor externe ai statelor membre şi un membru al Comisiei. Rolul

sau este de a impulsiona dezvoltarea Uniunii şi stabilirea orientărilor politice generale, necesare acestei dezvoltări. Tratatele încheiate sunt expresia creşterii influenţei instituţiilor comunitare în domeniile mai vechi, dar şi accentuarea cooperării interguvernamentale în domeniile noi.

Numărând 32 de persoane după 1995, (13 şefi de guverne, 2 preşedinţi de stat Franţa şi Finlanda), 15 miniştri ai afacerilor externe care îi asistă, 2 reprezentanţi ai Comisiei, Preşedintele şi comisarul responsabil cu Afacerile Externe ale Uniunii), Consiliul european dublează într-un fel celelalte instituţii ale UE, având atribute constituţionale şi internaţionale. Chiar dacă un este un organ de decizie, orientările pe care le imprimă UE sunt de necontestat. Admiterea unui nou stat în cadrul UE depinde de unanimitatea membrilor Consiliului european, acesta fiind principalul vector al deciziilor. În acelaşi timp, Consiliul european a deblocat cele mai spinoase dosare ale integrării europene, ca de exemplu contribuţia bugetară a Regatului Unit şi finanţarea comunităţii. Nimeni nu poate contesta orientările generale ale Consiliului european pentru că membrii săi au autoritatea legală a ţărilor lor, iar miniştrii de externe care îi asistă sunt în plan politico-administrativ subordonaţii lor.

Celelalte instituţii ale UE: Consiliul de miniştri, Comisia, Parlamentul european şi Curtea de Justiţie îşi exercită atribuţiile conform tratatelor institutive ale Comunităţilor Europene şi a celorlalte tratate subsecvente care le-au completat precum şi a dispoziţiilor noului tratat.

"**Consiliul de miniştri**" al Uniunii Europene este noua titulatură a fostului Consiliu de miniştri al Comunităţilor europene. El reuneşte miniştrii statelor membre în diferite formaţii (afaceri externe, agricultură, comerţ etc.) şi este instanţa de decizie şi în unele probleme de codecizie. Procedura de vot a fost flexibilizată după Actul Unic European, majoritatea calificată (2/3) fiind des utilizată mai ales în problemele ce ţin de instaurarea unei Pieţe unice. Majoritatea este ceruta pentru deciziile

"esențiale" cum sunt cele referitoare la armonizarea fiscalităților indirecte, lansarea de politici noi și primirea de noi membri. Conform noului tratat Consiliul se compune "dintr-un reprezentant al fiecărui stat membru la nivel ministerial, abilitat să angajeze guvernul acestui stat". Această nouă formulare a fost introdusă la cererea explicită a Landurilor germane și a regiunilor și comunităților belgiene. Noua formulă permite unui "Ministru regional" să participe la un Consiliu de miniștri – în numele statului său – când materia tratată ține, conform dreptului german și belgian, de competența exclusivă a unei comunități, regiuni sau land.

Consiliul de miniștri este ajutat în pregătirea hotărârilor sale de un Comitet al Reprezentanților Permanenți, format din ambasadorii statelor membre și de un Secretariat general.

Consiliul de miniștrii nu este numai un organ decizional ci și unul legislativ, după unii adevăratul Parlament al UE, menit a se transforma într-o Cameră de Sus a unui viitor stat federal european. El adoptă directive și regulamente cu putere de lege, care intră după aceea în circuitul dreptului comunitar.

Asociată la toate lucrările Consiliului, Comisia europeană este un organ hibrid, care dispune de autonomie instituțională, de un personal numeros împărțit în 23 de Direcții generale. Ea posedă o competență generală în domeniul comunitar, fiindcă ea poate formula un aviz sau o recomandare din propria sa inițiativă atunci când ea le consideră necesare. În același timp, Comisia europeană încarnează "interesul general" al UE având drept de inițiativă, este gardian al Tratatului și prin propunerile sale indică prioritățile Comunității europene. Textul tratatului de la Maastricht introduce o procedură complexă în ceea ce privește alcătuirea Comisiei europene. Președintele Comisiei este desemnat de guvernele statelor membre după Consultarea PE. Ceilalți membri ai Comisiei sunt desemnați tot de guvernele statelor membre. În final Comisia, care este un organ colegial va fi supusă la votul de aprobare al PE. Este principalul negociator al UE.

Parlamentul european este instituţia comunitară de la care opinia publică aştepta cel mai mult reducerea "deficitului democratic" de care vorbea Dominique Wolton. Atribuţiile sale au fost sporite prin introducerea procedurii de codecizie, care permite PE de a fi asociat la luarea unor hotărâri ale Consiliului de miniştri şi totodată prin rolul pe care tratatul i l-a atribuit în votarea Comisiei europene. Curtea de Justiţie a UE rămâne organul juridic principal de interpretare a tratatului, dar atributele sale nu au fost extinse la al II-lea şi la al III-lea pilon al UE. Ea poate totuşi să verifice dacă deciziile luate în cadrul Politicii externe şi de apărare Comună şi Justiţie şi Afaceri Interne nu afectează tratatele comunitare.

3. Extinderea competenţelor comunitare şi limitele sale

Tratatul de la Maastricht conţine 20 de domenii de intervenţie comunitară, consolidându-le pe cele mai vechi (PAC, Politica comercială externă) şi acordând un loc important protecţiei sănătăţii, educaţiei, unei formări de calitate şi întărirea protecţiei consumatorilor. Efectul de "spill over" este încurajat, fără a se face o separaţie clară între competenţele instituţiilor comunitare şi cele ale statelor membre. Din contră, dispoziţiile tratatului încurajează practica competenţelor concurente şi va duce la promovarea finanţărilor încrucişate.

Democratizarea procesului de decizie comportă trei măsuri:

1. investitura Comisiei de către Parlamentul european;
2. lărgirea competenţelor bugetare ale PE prin extinderea procedurii de cooperare cu Consiliul de miniştri, introducerea procedurii de codecizie şi dreptul de a constitui Comisii de anchetă;
3. amorsarea introducerii unui statut de cetăţean european.

Despre primele două măsuri am vorbit înainte şi ca urmare ne vom referi la statutul de cetăţean european.

Aceasta comportă dreptul de circulaţie şi de sejur a persoanelor care beneficiază de cetăţenia unui stat membru în limitele prevăzute de

tratat, dreptul de vot şi eligibilitate la alegerile municipale precum şi alegerea Parlamentului european. Acest statut conferă în egală măsură oricărui cetăţean al UE protecţia diplomatică şi consulară a unui stat membru pe teritoriul unui stat terţ, dacă ţara de origine a respectivului este reprezentată. Totodată cetăţeanul european are dreptul la petiţie înaintea PE şi cel de a se adresa unui mediator pentru a depune plângeri relative la cazuri de proastă administrare a instituţiilor şi organelor comunitare, cu excepţia Curţii de Justiţie şi a Tribunalului de primă instanţă în exerciţiul funcţiilor lor jurisdicţionale.

Inspirat de Spania, acest statut de cetăţean european se suprapune celui de cetăţenie naţională. El dă un prim conţinut referinţei pe care paşapoartele cetăţenilor statelor membre ale comunităţii o făceau de câţiva ani de zile.

Tratatul de la Maastricht completează Actul Unic, astfel încât UEM devine obiectul unei politici comune, supusă, sub rezerva mecanismelor care îi sunt proprii, metodei comunitare. Obiectivul principal este acela de a promova un progres economic şi social durabil, mai ales prin "stabilirea unei uniuni economice şi monetare, comportând o monedă unică ".

Procesul comunitar referitor la uniunea monetară urma a se desfăşura pe tot parcursul deceniului 1990-2000. Ea comportă 3 faze.

Prima fază a debutat, cum am mai arătat, la 1 iulie 1994. Ea dădea loc, cel puţin pentru ţările cele mai avansate din CEE, la libera circulaţie a capitalurilor şi căutarea de către statele membre a unei convergenţe crescute a politicilor economice.

A doua etapă urma să se deschidă la 1 ianuarie 1994 şi antrena înfiinţarea unui Institut Monetar european destinat să întărească funcţionarea SME şi să pregătească trecerea la a treia etapă.

Cea de-a treia etapă urma să facă un "salt calitativ şi ireversibil". Ea trebuia să intervină cel devreme în ianuarie 1997 şi cel târziu în 1 ianuarie 1999. Consiliul european avea sarcina de a verifica dacă

majoritatea statelor membre îndeplinesc condiţiile necesare pentru adoptarea unei monede unice, să decidă dacă era oportună intrarea Comunităţii în a treia etapă şi în caz afirmativ, de a fixa data intrării în vigoare a acesteia. Tot Consiliului european îi revine misiunea de a confirma, cu o majoritate calificată care sunt statele-membre ce îndeplinesc condiţiile necesare pentru adoptarea monedei unice.

Criteriile de convergenţă au fost foarte stricte şi au fost influenţate de atitudinea Germaniei. Ca urmare au fost stabilite 5 criterii de convergenţă, pe care 7 state din 12 trebuiau să le îndeplinească pentru a trece la a treia etapă. Ele sunt următoarele:

1. respectul limitelor de fluctuaţie ale SME în timpul a 2 ani cel puţin.
2. rata de inflaţie să nu depăşească 1,5% din media ratelor celor 3 state-membre cele mai performante în materie.
3. deficitul bugetar să fie inferior la 3% din PIB.
4. datoria publică să fie inferioară la 60% din PIB.
5. dobânda pe termen lung să nu depăşească mai mult de 2% din cea a celor 3 ţări având cea mai joasă rată de inflaţie.

Respectul acestor criterii determină stabilitatea preţurilor şi a monedelor, fiind considerat cheia coerenţei economice între statele membre, indispensabil viitoarei integrări economice. După semnarea tratatului numai Franţa şi Luxembourg răspundeau în totalitate la cele 5 criterii. Marea Britanie beneficia ca şi în cazul "Europei sociale" de acea clauză de "opting-out". Ea nu participa la UEM decât în momentul ales de ea, cu îndeplinirea criteriilor de convergenţă. O primă observaţie pe care o putem face, dacă ţinem cont că unele ţări se apropiau de criteriile de convergenţă, iar altele nu, este aceea că integrarea economică şi mai ales monetară a Europei cunoştea <u>două viteze</u> şi două excepţii, Marea Britanie şi Danemarca care beneficiau de clauza de excepţie.

În ceea de a treia etapă a UEM, Comunitatea va cunoaşte crearea unui Sistem European de Bănci Centrale construit pe o bază federală.

Instituirea unei Băncii Centrale Europene, cu rol de a gestiona politica financiară şi monetară a comunităţii relevă intenţia comunitarilor de a face încă un pas spre formarea Europei federale. Pe de altă parte, avantajele unei monezi unice sunt esenţiale faţă de o pseudo-independenţă monetară naţională. Ne permitem să amintim doar câteva dintre acestea: suprimarea comisioanelor de schimb, a costurilor asociate transferurilor bancare şi utilizarea transfrontalieră a cărţilor de credit, (ceea ce va antrena o economie pentru întreprinderi şi turişti estimată la 15 miliarde ecu), accelerarea creşterii economice de 0,7 %/ an în timp de 10 ani şi o autonomie crescută faţă de yen sau dolar.

4. Politica externă şi de Securitate comună

Întărirea cooperării politice între statele membre ale comunităţii i-a făcut pe autorii acordului de la Maastricht să gândească o politică externă şi de apărare comună. Făcând comparaţie cu UEM, ambiţiile Politicii externe şi de apărare comune erau foarte modeste. Noutatea Tratatului de la Maastricht constă în aceea că prevedea, în materie de politică externă, acţiuni comune ale statelor iar în materie de apărare viza transformarea Comunităţii într-o putere militară.

Tratatul reia toate măsurile experimentate anterior de concertare politică, menţionând cooperarea interguvernamentală. Totodată, el prevede că recursul la acţiuni comune să se facă într-un mod gradual. Pentru adoptarea acestor măsuri face apel pe de o parte la Consiliul european, care are vocaţia de a fixa orientările generale şi la Consiliul de miniştri care trebuie să decidă în unanimitate acţiunile care se vor desfăşura în comun de toate statele componente.

Modalităţile de punere în operă a acestor acţiuni sunt stabilite tot de Consiliul de miniştri cu majoritate calificată.

Inovaţia principală ţine însă de politica de apărare.

Este pus în valoare rolul UEO.

Consiliul de miniştri al UE are dreptul de adopta, în acord cu instituţiile UEO, măsurile necesare pentru a face din aceasta braţul înarmat al UE. Autoritățile franceze se pronunţau pentru o dimensiune europeană de apărare. Regatul Unit şi Olanda, mai "atlantice", înclinau puternic către un pol european de apărare sub egida şi controlul NATO. Compromisul realizat de Tratatul de la Maastricht stabileşte o clară subordonare a UEO faţă de UE, chiar dacă Declaraţia anexată insistă pe faptul că Alianţa Atlantică rămâne "forumul esenţial de consultare între aliaţi".

Vom vedea că evenimentele petrecute în Europa, şi mai ales accentuarea crizei iugoslave în 1999 vor conduce spre hotărârea celor mai multe state europene de a crea o armată comună.

5. Justiţie şi Afaceri Interne

Tratatul de la Maastricht instituie cooperarea şi în cadrul justiţiei şi afacerilor interne. Acţiunile comune în acest domeniu sunt determinate pe de o parte de punerea în aplicare a libertăţii de circulaţie şi stabilire a persoanelor în interiorul Comunităţii, iar pe de altă parte de provocările la care comunitarii trebuie să facă faţă: migraţii clandestine, crimă organizată etc. Chiar dacă pare o inovaţie, putem spune că au existat chiar înainte de semnarea Tratatului negocieri şi consultaţii în afara cadrului instituţional comunitar, şi care s-au derulat atât în grupul "TREVI", care asociau statelor comunităţii Austria, Canada, SUA, Maroc, Norvegia, Suedia, Elveţia, cât şi cu ocazia acordurilor Schengen.

Folosirea modestă a metodei comunitare poate fi probată şi în acest domeniu dacă facem referire la art. 100. C, care defineşte condiţiile în care Consiliul stabileşte lista ţărilor a căror cetăţeni trebuie să dispună de o viză pentru intrarea în spaţiul comunitar.

Stabilirea acestei liste se putea face, începând cu 1 ianuarie 1996 prin apelul la majoritate calificată. Propunerea ţărilor de pe listă este făcută de Comisia europeană, iar Consiliul trebuie să consulte PE în ceea

ce priveşte principalele aspecte ale activităţii în domeniu. Pentru a facilita cooperarea între statele membre, Tratatul instituie un Oficiu European de Poliţie (Europol).

Implicarea instituţiilor europene în atitudini legate de justiţie şi afaceri interne se va face la scurt timp după semnarea tratatului. Astfel, la 18 noiembrie 1992, Parlamentul european, cu 246 de voturi pentru, 18 contra şi 28 abţineri a adoptat o declaraţie de întărire a controlului imigraţiei în Comunitate.

În plan instituţional, tratatul mai consacră existenţa unei a cincea instituţii: Curtea de Conturi (creată în 1975) şi instituie Comitetul Regiunilor, a cărui rol este pur consultativ.

Faptul că sistemul instituţional al UE are în centru Consiliul european, o instituţie prin excelenţă interguvernamentală, care defineşte orientările generale ale Comunităţii i-a făcut pe foarte mulţi analişti să gândească la Planul Fouchet, mai ales că poziţia Franţei exprimată de François Mitterand a fost esenţială în acest sens.

Cu toate acestea putem afirma că tratatul, chiar dacă nu afirmă vocaţia federală a uniunii, introduce o dimensiune politică a comunităţii, de loc de neglijat şi întăreşte metoda comunitară care se extinde, în virtutea principiului de spill-over, la mai multe domenii.

Paralel cu punerea în operă a politicii economice şi monetare comune, integrarea va cunoaşte un salt calitativ şi de mare intensitate.

Ratificarea Tratatului

Ratificarea, mai dificilă şi mai lentă decât era prevăzut a provocat o criză a construcţiei europene, care a fost însoţită de recesiunea economică, creşterea şomajului, neputinţa Europei Comunitare în faţa crizei din ex-Iugoslavia şi a crizelor monetare din toamna lui 1992 şi vara lui 1993. Obţinerea sprijinului opiniilor publice naţionale s-a dovedit foarte dificil, punându-se în lumină lipsa de comunicare între elite şi cetăţenii care erau chemaţi să le acorde votul. Dominique Wolton, făcând analiza Tratatului

de la Maastricht, remarca că Maastrichtul corespundea în realitate la 50.000 de europeni, actori ai Europei de 50 de ani, că Europa nu era încă o realitate socio-culturală asemănătoare societăţii americane şi că încărcătura tehnocratică a dispoziţiilor textului în cauză era prea accentuată.

Acelaşi autor critica şi maniera în care a fost prezentat tratatul "ca o suită logică " a tratatelor anterioare, în timp ce acesta schimbă maniera de a face Europa, dându-i o dimensiune politică evidentă. Nu s-a explicat aproape de loc opiniei publice mesajul european fundamental, acela că Europa întărită deschidea o a treia cale între naţiune şi federalism şi era condiţia pentru a ajuta Europa de Est şi garanţia independenţei militare faţă de Statele Unite.

Tratatul urma să intre în vigoare (art. R) la 1 ianuarie 1993, cu condiţia ca toate instrumentele de ratificare să fie depuse sau în caz contrar în prima zi a lunii următoare depunerii instrumentelor de ratificare de către statul semnatar care va îndeplini ultimul această formalitate.

Procesul de ratificare a fost complicat de necesitatea de a revizui o parte din prevederile Constituţiilor naţionale, pentru a permite transferul de suveranitate pe care îl reclama mai ales UEM.

Dezbaterile publice au fost în unele state (Franţa, Danemarca, Irlanda) destul de intense, acestea optând pentru formula referendumului. Comunitatea era criticată că introduce o dimensiune supranaţională, că neagă identitatea naţională. Tehnocraţia bruxeleză era acuzată de toate relele, mai ales de intenţia de a construi o Europă prea liberală, care pune în pericol siguranţa socială a cetăţenilor din Comunitate.

Frica de consecinţele nefaste ale unei Uniuni economice şi monetare prea liberale s-a exprimat în Danemarca, a cărei electori s-au pronunţat cu o slabă majoritate 50,7 % contra ratificării tratatului (2 iunie 1992). Cu toate acestea, la 4 iunie 1992, miniştrii de externe ai Comunităţii reuniţi la Oslo, au decis să nu renegocieze acordul de la Maastricht, ceea ce Consiliul european de la Birmingam a confirmat la 16 octombrie.

După cel de-al doilea referendum danez, Tratatul a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. Este un nou început pentru construcția europeană. Europeniștii erau îndreptățiți să creadă în emergența unui stat federal european. Demersurile ulterioare, în ciuda dificultăților ivite vor confirma ascensiunea UE.

Capitolul VII

DE LA MAASTRICHT LA AMSTERDAM

Tratatul de la Maastricht a relevat construcţia europeană. El prelungea într-o manieră fericită obiectivele Actului Unic European. Obiectivul cel mai important pentru comunitari era realizarea Pieţei unice, care conform prevederilor Actului Unic trebuia să intre în vigoare la 1 ianuarie 1993. Proiectul Pieţei unice trebuia, înainte de toate, să facă efectivă libertatea de circulaţie a bunurilor, serviciilor şi factorilor de muncă şi capital. Trebuiau deci eliminate obstacolele diverse, moştenite din tradiţiile naţionale, din constrângerile tehnice şi regulamentele protecţioniste. Unificarea pieţelor europene implica eliminarea barierelor tehnice, completată de eliminarea celor fizice şi a diferenţelor fiscale. Constituirea unui spaţiu economic european fără frontiere avea nevoie totodată, şi de asigurarea concurenţei, care să permită Comunităţii europene o dezvoltare rapidă, competitivă cu Statele Unite şi Japonia.

Comisia europeană a dezvoltat o largă activitate de armonizare a legislaţiilor naţionale, mai ales în ceea ce priveşte libertatea de circulaţie a mărfurilor, apelând la un principiu important al "Cărţii Albe" din 1985 şi anume: recunoaşterea mutuală. Principiul recunoaşterii mutuale se aplică pe viitor la trei sferturi din produsele schimbate în sânul Uniunii.

Există cealaltă parte a produselor cărora nu se aplică acest principiu. Este vorba mai ales de produse de sănătate şi securitate unde operează principiul armonizării minimale, acestea fiind introduse de directive ale Consiliului de miniştri.

Libera circulaţie a produselor a fost simbolizată şi prin abolirea controalelor la frontiere, realizată progresiv la începutul anilor '90. Aceasta

a fost posibilă prin eliminarea barierelor non tarifare şi prin armonizarea progresivă a ratelor de fiscalitate indirectă.

Progrese importante s-au realizat şi în domeniul liberei prestaţii a serviciilor, mai ales în sectoare considerate prioritare: transporturi, comunicaţii şi servicii financiare.

Dincolo de mişcările de capitaluri, Piaţa internă prevedea şi crearea unui spaţiu financiar omogen integrat şi liberalizarea serviciilor financiare. O directivă din 1977 a recunoscut libertatea de stabilire a băncilor în sânul Comunităţii.

Pentru a putea face faţă dificultăţilor de aplicare a regulilor Pieţei unice, Comisia europeană a adoptat în decembrie 1994 un program strategic. Acest program viza acţiuni noi în domeniile fiscalităţii indirecte, – proprietăţii intelectuale şi reţelelor transeuropene.

Paralel cu procesul de realizare a Pieţei unice, construcţia europeană cunoştea şi alte evenimente.

1. Spaţiul economic european

La 2 mai 1992, s-au semnat la Porto acordurile între Comunitatea Economică Europeană şi Ţările membre ale Asociaţiei Europene a Liberului Schimb, care prevedeau crearea unui Spaţiu Economic European.

Intrat în vigoare la 1 ianuarie 1994, Acordul între Comunitatea Economică Europeană şi Asociaţia Europeană a Liberului Schimb (Austria, Finlanda, Islanda, Liechtenstein, Norvegia, Suedia şi Elveţia) extindea dispoziţiile pieţei unice la ţările membre ale acestei organizaţii, cu excepţia Elveţiei, a cărei cetăţeni au refuzat ratificarea tratatului în anul 1992.

Integrarea acestor ţări era destul de avansată, dacă avem în vedere că 61% din exporturi se realizau către Uniunea Europeană.

Extinderea UE se va face în 1995 către trei din ţările membre ale sus menţionatei organizaţii: Austria, Finlanda şi Suedia.

Pe viitor Piața internă cuprindea 370 milioane locuitori, ceea ce sporea sarcinile Comisiei europene mai ales în domenii foarte sensibile ca telecomunicațiile. Lărgirea spațiului comunitar reclama, fără îndoială, acțiuni contra unor tendințe de renaționalizare a pieților. Rolul Comisiei europene va fi din ce în ce mai dificil, ceea ce va determina un demers susținut către reforma instituțională.

2. Către moneda unică

Tratatul de la Maastricht prevedea punerea în operă a ultimei etape a uniunii monetare la cel târziu 1 ianuarie 1999.

Perioada ce a urmat tratatului a fost dificilă, având în vedere clauza de excepție acordată Marii Britanii și Danemarcei, dar și datorită interpretării dată în Germania de către Tribunalul Constituțional de la Karbsruhe (hotărârea din 13 octombrie 1993).

Această hotărâre se referă la decizia relativă cu privire la intrarea în fază finală, ceea ce i-a făcut pe foarte mulți analiști ai construcției europene să se întrebe dacă nu cumva exista riscul ca prerogativa parlamentară recunoscută unor parlamente naționale în chestiunea monetară să fie extinsă la toate țările membre, ceea ce ar pune serioase probleme în calea respectării calendarului fixat la Maastricht.

În continuare vom aborda problematica solidarității europene în anii 1993-1996 pornind de la două aspecte: bugetul și dimensiunea socială. Aceasta ilustrează foarte bine tensiunea permanentă între nivelul comunitar și nivelul național, tensiune care hrănește mai ales dezbaterea asupra "subsidiarității".

O altă problemă care a stat în atenția comunitarilor în prima parte a anilor '90 și chiar după această perioadă este cea a securității sociale. Întărirea dimensiunii sociale a Comunității i-a preocupat pe europeni încă din anii '70. Ei au reușit în 1989 să semneze **Cartea comunitară a drepturilor sociale fundamentale**. Era primul efort structurat de definire a contururilor unei politici sociale europene. Această cartă afirmă

principiul unei protecţii sociale adecvate şi ridicarea prestaţiilor de securitate socială la un nivel suficient pentru orice muncitor al Comunităţii europene.

Ea introduce totodată ideea că persoanele excluse de pe piaţa muncii trebuie să beneficieze de "protecţie şi resurse suficiente adaptate la situaţia lor socială".

Interesul pentru o politică socială a uniunii a crescut pe măsura realizării Pieţei unice. Aceasta a pus în competiţie sisteme sociale şi financiare diferite. Şi în cazul politicii sociale este reclamată reforma instituţională având în vedere unanimitatea care operează pentru cele mai multe decizii.

Europa anilor '90 şi probabil Europa în secolul XXI se va confrunta cu probleme sociale majore, legate de finanţarea politicilor sociale în condiţiile libertăţii de mişcare a persoanelor, a capitalurilor, a mâinii de lucru şi a serviciilor. Riscul fluxurilor migratorii către "paradisurile sociale şi fiscale" ale Uniunii ar putea deranja economiile ţărilor generoase. La acest risc se adaugă cel al "dumping-urilor sociale," care se naşte din diferenţa de costuri de muncă, diferite între ţările comunitare şi terţe ţări. Sunt vizate mai ales ţările Europei de Est.

Problemele discutate mai sus au făcut obiectul dezbaterilor Conferinţei interguvernamentale din 1996.

Un dosar destul de spinos este cel al Politicii Agricole Comune, care suscită vii controverse între ţările comunitare. Considerată o reuşită a anilor '70, PAC a contribuit la modernizarea agriculturilor statelor membre ale CEE, făcând din Comunitate unul din marii exportatori de produse agricole.

Cum afirmă însă foarte mulţi specialişti PAC este o reuşită imperfectă şi precară. Mecanismele acestei politici (în particular cele legate de protecţia frontierelor prin sistemul de prelevări) făceau din Comunitate, în domeniul agricol, un spaţiu închis în interiorul căruia agricultorii – mai ales producătorii de cereale beneficiau de preţuri

garantate şi de subvenţii la export. În interiorul GATT (Asociaţia Internaţională pentru Tarife şi Comerţ), Comunitatea a fost acuzată că este o "fortăreață" greu de pătruns (a se vedea negocierile din ciclul Uruguay 1986-1994).

Costurile crescute ale acestei politici şi "războaiele comerciale" repetate cu Statele Unite au determinat o reevaluare în vederea unei reforme. Prima etapă a acestei reforme a avut loc în 1992 cunoscută şi sub numele de reformă Mac Sharry, după numele comisarului irlandez de la agricultură. În cadrul noii PAC mecanismul de subvenţionare a preţurilor este înlocuit cu un sistem de ajutor direct la venit.

Dosarul reformei PAC a rămas deschis şi în a doua jumătate a anilor '90, mai ales din raţiuni financiare.

La această provocare financiară s-a adăugat chestiunea lărgirii UE spre ţările Europei Centrale şi de Est. Aceste ţări sunt mult mai agricole decât statele membre ale UE. În 1993, în sânul Uniunii partea medie a populaţiei active în agricultură se ridică la 6,2 %, în timp ce în ţările Europei Centrale şi de Est această parte variază de la 6,5 % în Republica Cehă la 30% în România.

3. Politica Externă şi de Apărare Comună după 1993

Reprezentând al doilea pilon al UE conform Tratatului de la Maastricht, politica externă şi de apărare comune reprezintă o reală provocare pentru integrarea europeană. Statul federal european nu poate fi conceput fără o politică comună în domeniile externelor şi apărării. Rezultatele acesteia în anii 1993-1996 sunt foarte modeste. Nici una din "acţiunile comune" pe care şi le-a propus Tratatul UE n-a fost decisivă. S-au desfăşurat unele operaţiuni de importanţă minoră.

Politica externă şi de apărare comună care era concepută ca un pas major de la cooperarea politică europeană din anii '80 la uniunea politică europeană a stârnit rivalitatea a două grupuri de state din UE. Marea Britanie, Olanda şi Danemarca rămâneau fidele Alianţei Nord

Atlantice, pe când Franța, Belgia și Germania erau favorabile unei identități europene în materie de apărare și politică externă.

Aceste probleme au stat în atenția Comisiei europene care a adoptat un raport a "Grupului de reflexii" constituit pentru a pregăti conferința interguvernamentală din 1996. În cadrul acestui document, Comisia sublinia coexistența în sânul Tratatului de la Maastricht a două moduri de funcționare diferite: comunitar și interguvernamental. Din punctul său de vedere, acest fapt determină o problemă de coerență. Ca urmare, instituția europeană propunea Uniunii dezvoltarea unei politici externe cu adevărat comună în raport cu greutatea sa economică, și cu mecanismele eficace de luare a deciziilor.

Viitorul PESC a făcut obiectul unei vaste dezbateri publice la care au participat responsabili politici, experți, deputați europeni și membri ai Comisiei. Dincolo de identitatea exterioară a UE, în joc era însăși existența viitoare a construcției europene. Extinderea UE către fostele țări socialiste va ridica numărul membrilor Uniunii de la 15 la aproape 30, ceea ce reclama un sistem cu un pronunțat caracter comunitar. Cum menționa fostul ministru de externe al Franței Alain Lamassoure, o modalitate interguvernamentală de a gestiona relațiile în sânul unei Europe lărgite nu înseamnă altceva decât reinventarea CSCE sau a Societății Națiunilor.

Cum era de așteptat reforma PESC trebuie să atingă și cea de a doua dimensiune a acesteia: identitatea europeană de apărare. În acest caz, divergențele europene sunt datorate orgoliilor naționale (teama de de comunitarizare politicii de apărare, ceea ce implică transferul de suveranitate) și reticenței Statelor Unite care doreau ca NATO să rămână principala organizație de apărare a Europei.

Criza bosniacă a pus în lumină neputința occidentalilor de a gestiona prima mare criză după căderea comunismului, dar a favorizat și o neîncredere europeană față de leadership-ul american. Acest fapt a permis o apropiere franco-britanică, datorată efortului militar comun din Bosnia.

4. Noile frontiere ale UE. Europa celor 15

Numărul membrilor UE a crescut în 1995 de la doisprezece la cincisprezece. Trei state: Austria, Finlanda şi Suedia (Norvegia refuzând din nou adeziunea) s-au adăugat UE. Cei trei aderenţi în ciuda faptului că sunt state mici şi ca populaţie şi ca suprafaţă teritorială (Austria, mai puţin de 8 milioane de locuitori, Finlanda 5 milioane, Suedia, aproape de 9 milioane) au generat numeroase discuţii, legate mai ales de încadrarea lor în instituţiile comunitare.

În acelaşi timp, neutralitatea de care s-au bucurat cele trei state până la aderare a suscitat de asemenea unele întrebări. Aderând la UE, acestea şi-au asumat şi articolul 4 alin 1 din Tratatul de la Maastricht care stipulează "definirea la termen a unei politici de apărare comune care ar putea conduce la un moment dat la o apărare comună". Vecinătatea Finlandei cu Rusia extinde frontierele UE până la proximitatea fostului imperiu sovietic, iar dacă o agresiune s-ar produce contra acesteia întreaga Uniune s-ar considera agresată.

Integrarea celor trei state în UE, a căror cereri de aderare sunt mai vechi (Austria 1989; Suedia iunie 1990; Norvegia în noiembrie 1991) a fost facilitată şi de Tratatul de la Porto (2 mai 1992) care a creat Spaţiul Economic European (22 septembrie 1992). Parlamentul austriac s-a pronunţat în favoarea acordului cu o largă majoritate.

A fost urmat de cel norvegian la 16 octombrie şi cel finlandez la 22 octombrie acelaşi an. Spaţiul Economic European a fost completat prin acorduri bilaterale cu fiecare stat în parte. Au fost semnate astfel de acorduri cu Austria şi Elveţia pentru agricultură, trafic rutier cu Irlanda, peşte pentru Norvegia şi Suedia. Tratatul prevedea un cadru instituţional (un Consiliu al Spaţiului Economic European, un comitet mixt al înalţilor funcţionari, un comitet parlamentar paritar şi un comitet consultativ), care permitea ţărilor din Asociaţia Europeană a Liberului Schimb să fie informate şi consultate, dar fără să participe la deciziile comunităţii.

Negocierile cu cele 4 țări candidate au început în 1993 și s-au desfășurat separat cu fiecare dintre ele.

Negocierile, în afara unor întrebări legate de neutralitatea lor s-au desfășurat normal, țările candidate asumându-și și pilonul II al Tratatului de la Maastricht. Candidatele au obținut unele decizii ca de exemplu menținerea pentru 11-12 ani a limitării traficului rutier pe teritoriul lor.

În ceea ce privește agricultura, aceste state au primit dreptul de a subvenționa unele zone dificile (regiunile alpine în Austria și zonele arctice în Norvegia și Finlanda).

Au primit facilități și în ceea ce privește contribuția lor financiară, care devenea pozitivă abia după 1998. Ratificarea tratatelor de adeziune a funcționat normal în cazul Austriei, Finlandei și Suediei, dar a fost respins pentru a doua oară în Norvegia.

Parlamentul european primea 21 de deputați austrieci, 22 suedezi și 16 finlandezi. În Consiliul de miniștri, în urma acordului de la Ioannina, Austria și Suedia au 4 voturi și Finlanda 3. Comisia europeană își lărgea și ea numărul cu încă 3 comisari, ajungând la 20. Noul colegiu european va fi condus de Jacques Santer.

5. Uniunea Europeană și țările Europei Centrale și de Est

Un anumit număr de țări din Europa Centrală și de Est au manifestat, încă de la începutul tranziției lor către un regim democratic, intenția de a strânge legăturile cu Comunitatea europeană.

Autoritățile celor 12 nu s-au angajat formal față de aceste țări, dar au făcut declarații în favoarea acordării unui sprijin constant eforturilor lor de a îndeplini criteriile economice și politice, pretinse în caz de adeziune. Mai mult, Comunitatea celor 12 a elaborat un nou tip de acorduri de asociere, numite "acorduri europene". Primele acorduri de acest tip au fost încheiate în decembrie 1991 cu Ungaria, Cehoslovacia (divizată mai târziu în Republica Cehă și Slovacă) și Polonia, adică cu țările de la Visegrad. Au urmat apoi acordurile cu Bulgaria și România din 1993 și

1994. Aceste 6 ţări vor fi desemnate ca Ţările Europei Centrale şi de Est.

UE a încheiat un acord similar cu Slovenia, Albania şi cu cele 3 state baltice (decembrie 1994, Uniunea având intenţia de a semna şi cu aceste state acordurile de asociere).

Nu trebuie uitat că existau şi acordurile de "prima generaţie" semnate încă din 1988 cu Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Bulgaria, fosta Republică Democratică Germană şi România, prin care CEE ridica restricţii cantitative de anumite produse importate din aceste ţări.

Politica celor 12 faţă de aceste ţări s-a bazat la început pe armonizarea politicilor din Europa Centrală şi de Est cu deciziile comunitare şi pe o finalitate politică caracterizată de condiţionalitate şi diferenţiere. Inexistenţa unei politici externe comune a celor 12 a făcut imposibilă realizarea acestei armonizări. În căutarea unei politici faţă de Estul European, Comunitatea a creat diferite instrumente. Amintim printre acestea:

- Acordurile de comerţ şi cooperare (negociate în septembrie 1988 şi octombrie 1990)
- Programul PHARE.
- "Acordurile europene" – începând cu 1991
- Banca Europeană pentru Construcţie şi Dezvoltare.

Ca urmare a Declaraţiei Comune, între 1988 şi 1989, Comisia a negociat cu ţările Europei Centrale şi de Est o serie de acorduri ce conţineau derogări cantitative de la unele produse. În plan instituţional se prevedea crearea unei Comisii mixte care să se reunească o dată pe an. Durata lor era de 10 ani (5 ani pentru România). Aceste acorduri vizau o liberalizare a schimburilor. Dacă analizăm progresele făcute de acestea constatăm că sunt modeste. Cooperarea pe care ele o propuneau, nesusţinută financiar n-a avut efecte concrete. Cu toate acestea, acordurile

au permis Comunității să-și normalizeze relațiile cu fiecare țară din Est, relații îngreunate până atunci de Războiul Rece și mai ales de reticența URSS, care considera Comunitatea ca fiind arma economică principală a NATO.

După căderea regimurilor comuniste, Comunitatea devenind curând Uniunea Europenă se va califica ca un actor important în cadrul asistenței financiare către aceste state: 75% din finanțările acordate de G24. Totodată ea a pus la punct programul PHARE, conceput pentru început (a se vedea decizia Consiliului de miniștri a CEE din decembrie 1989) ca un ajutor economic acordat Ungariei și Poloniei. El a avut ca scop crearea condițiilor unei economii de piață, bazate pe proprietate și întreprindere privată.

Principalele priorități ale acestui program sunt comune tuturor celor 6 țări (Ungaria, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Bulgaria și România) și se referă la întreaga lor economie, restructurarea întreprinderilor de stat, dezvoltarea sectorului privat și a celui agricol, reforma instituțiilor și administrațiilor publice, reforma serviciilor sociale, loc de muncă, învățământ și sănătate, dezvoltarea infrastructurilor pentru energie, educație, transport și comunicații precum și învățământ și securitate nucleară.

În egală măsură PHARE oferă un ajutor financiar țărilor care au încheiat "Acorduri europene" pentru a deveni membre ale UE. Chiar în preambulul acestor acorduri se precizează că PHARE este instrumentul financiar destinat să susțină aceste candidate pentru a realiza obiectivele deținute. El este totodată instrumentul financiar și componenta centrală a strategiei de adeziune, adoptată de Consiliul european de la Essen(1994).

Strategia de adeziune are ca orientare principală integrarea, având câteva direcții clare:

- Integrarea prin crearea de infrastructuri (extinderea rețelelor de transporturi transeuropene fiind cuprinsă).

- Cooperarea intraregională între țările Europei Centrale și de Est.
- Cooperarea în domeniile:
    1. Politicii externe și de securitate comune;
    2. Afaceri interne și justiție;
    3. Informații și învățământ;
    4. Mediu.

Funcționarea acestui program a fost posibilă mai ales semnării acordurilor de asociere cu fiecare din cele șase state cuprinse sub titlul de Țările Europei Centrale și de Est. Ele au fost începute cu Ungaria la 16 decembrie 1991, Cehoslovacia și Polonia 1 februarie, 8 martie 1993 cu România și Bulgaria la 4 decembrie 1994. Republica Cehă și Slovacă s-au separat și au semnat noi acorduri de asociere. La 15 decembrie 1994 s-au deschis negocierile cu cele 3 țări baltice urmate în iunie 1995 de acorduri de asociere încheiate cu acestea. Comisia europeană a primit aprobare să deschidă negocieri cu Slovenia, semnând la 15 iunie 1995 acordul de asociere cu această țară. Polonia și Ungaria au depus cerere de adeziune la UE în aprilie 1994, România și Slovacia în iunie 1995 (celelalte state urmând s-o facă până în 1996). "Acordurile europene" sau acordurile de asociere trebuiau să permită acestor țări să fie pe deplin asociate la procesul de integrare europeană, mai ales în perspectiva aderării viitoare la UE.

Sprijinindu-se pe principiile generale ale economiei de piață, pluralismului politic și drepturilor omului, "acordurile europene" înlocuiesc precedentele acorduri intermediare de liber-schimb, care permiseseră o primă abolire a drepturilor de vamă și anumite restricții cantitative la unele produse (mai puțin pentru produsele sensibile ca oțelul, cărbunele și unele produse agricole și textile).

În preambulul acordurilor de asociere, părțile afirmau că obiectivul țărilor sus amintite era de a deveni membre depline a UE, dar fără a preciza obligația Comunității celor 12 în ceea ce privește definirea unui "Program de adeziune", a unui calendar sau un răgaz precis. Fără a fi exhaustive, acordurile aveau sarcina de a creiona drumul candidaților

spre UE, astfel că o primă serie de măsuri privea crearea unei zone de liber-schimb a produselor industriale pe o perioadă de 10 ani, divizată în 2 perioade de 5 ani. Uniunea accepta suprimarea imediată a restricțiilor cantitative și abolea drepturile de vamă în termene relativ scurte, în timp ce Țările Europei Centrale și de Est puteau să mențină restricțiile timp de 10 ani și nu trebuiau să reducă drepturile lor de vamă, decât gradual, după 4 ani.

O altă serie de dispoziții prevedea aplicarea de către cele 6 țări candidate a legislației comunitare în materie de concurență, inclusiv în ceea ce privește ajutoarele publice, adoptarea regulilor comune pentru armonizarea normelor și prescripțiilor tehnice, și a regulilor comune de origine. Aceste dispoziții prevedeau în egală măsură aplicarea legislației comunitare antidumping, ceea ce făcea ca aceste țări să iasă din categoria țărilor cu comerț de stat.

Dispozițiile relative la apropierea legislațiilor erau considerate în mod particular importante pentru că acestea trebuiau să asigure buna funcționare a economiei de piață.

Noile acorduri au fost primite cu satisfacție în țările candidate, dar și cu o ușoară insatisfacție datorită lipsei angajamentului formal din partea Comunității. Aceste țări sperau că cei 12 vor fi mai concreți în cadrul Cosiliilor europene viitoare. În ciuda așteptărilor lor, nici Consiliul european de la Edinbourgh (decembrie 1992) Copenhaga (iunie 1993) și încă mai puțin cu cel de la Corfu (iunie 1994) n-au dat un răspuns precis la această preocupare a lor. Trebuie totodată să notăm că executivul european, Comisia a elaborat înainte de Consiliul European de la Edinbourgh, un raport în care prezenta o schiță a condițiilor pe care țările din Europa Centrală și de Est trebuiau să le îndeplinească pentru a deveni membre ale UE:

- să fie în măsură dă aplice acquis-ul comunitar.
- să poată garanta democrația statului de drept, drepturile omului și respectul minorităților.

- să asigure funcţionarea unei economii de piaţă.
- să adere la obiectivele UEM şi să fie în măsură să înfrunte competivitatea şi exigenţele Pieţei Comune.

Nevoile de securitate internă şi externă a ţărilor menţionate şi cererea de adeziune a Ungariei şi Poloniei (1994) au creat o stare de spirit la nivel comunitar favorabilă unei extinderi a UE. Este şi meritul preşedenţiei germane din a doua parte a anului 1994 care a permis conturarea unei viziuni clare despre lărgirea UE spre Est. Un consens prudent părea să se stabilească în sânul Uniunii vizând o diferenţiere între Europa Centrală şi de Est (Statele baltice erau incluse) şi statele născute din fosta URSS.

Şifaţă de primul grup de state funcţiona logica diferenţierii, bazată pe un concept european "integrarea cu mai multe viteze".

Conform acestei gândiri, din primul grup de state urmau să facă parte ţările din grupul de la Visegrad (Ungaria, Cehia şi Polonia) avându-se în vedere că acestea avea democraţii pluraliste, economii de piaţă şi toate trei au adaptat legislaţiile lor interne la exigenţele acquis-ului comunitar. Trenul următor încorpora Bulgaria, România, Slovacia (poate şi Slovenia), urmat apoi de statele baltice, statele născute din fosta Iugoslavie şi Albania.

În ceea ce priveşte Rusia şi statele din fosta URSS viziunea UE era diferită. Dacă Rusia va dezvolta o veritabilă economie de piaţă, va stabiliza moneda şi va restaura fluxurile comerciale normale ea va deveni un partener privilegiat al Comunităţii.

Consensul care a apărut în sânul celor 12 a permis UE să definească marile linii ale unei adeziuni progresive a ţărilor din Europa Centrală şi de Est prin elaborarea unei "Strategii de pre-aderare ". Această strategie a fost adoptată la summitul de la Essen (din 9-10 decembrie 1994).

Conform acestuia, principalul obiectiv al UE rea de a pregăti ţările susmenţionate în vederea aderării. Cu privire la aceasta Comisia va elabora şi prezenta înainte de iunie 1995 o "Carte Albă", care trebuia să furnizeze

măsurile necesare armonizării legislațiilor acestor țări cu acquis-ul comunitar.

Era prevăzută cooperarea cu aceste țări, prin reuniuni ministeriale comune în sectoarele justiției, afacerilor interne și mediului.

În același timp se va dezvolta un dialog între UE și aceste țări la nivelul șefilor de state. Ei se vor reuni odată pe an înainte de un summit european. Uniunea Europeană se angaja să aprobe un ajutor anual de 1,1 miliarde ecu pe an până la sfârșitul secolului al XX-lea. Se făceau referiri la agricultură, securitate și se preciza că nici o negociere de adeziune nu putea să înceapă înainte de reforma instituțiilor, care trebuia să fie realizată până în 1996.

Putem observa că această "Strategie" conține odată în plus doar promisiuni și angajamente ce se limitau la declarații de intenție. Această reținere poate fi explicată prin dificultățile prin care treceau țările din aria central și est europeană , care nu erau de natură să încurajeze Comunitatea celor 12, devenite a celor 15 de la 1 ianuarie 1995. Mai mult decât atât, costurile unionale necesare aderării acestor state au fost estimate la 14 miliarde de ecu. Cea mai spinoasă problemă rămânea legată de integrarea agriculturii noilor candidați. Uniunea a acceptat menținerea unor măsuri protecționiste, având-se în vedere ponderea agriculturii în economiile din Europa Centrală și de Est. Această problemă se adăuga celei legată de libera circulație a muncitorilor, unde UE va aplica minime concesii ținând cont de deteriorarea pieței muncii în cadrul Comunității.

Paralel cu semnarea acordurilor de asociere, UE a încurajat constituirea unei zone de liber schimb la nivelul Europei Centrale. Această inițiativă era prezentată ca și complementară liberalizării schimburilor cu Europa de Vest. Astfel țările Europei Centrale au semnat în 1992 acordul de liber-schimb de la Vișegrad și Acordul de liber-schimb central-european (CEFTA) care va intra în vigoare în martie 1993, scopul său fiind de a instaura o zonă de liber-schimb, completă până în 2002. În ciuda așteptărilor, acest acord n-a antrenat o

expansiune rapidă a comerţului între ţările semnatare. Partea comerţului între membrii CEFTA a chiar regresat în anii 1993-1994. Totuşi, pozitiv, putem constata o reorientare a comerţului celor 6 ţări membre (Ungaria, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Bulgaria şi România) către Piaţa Comună.

Consiliul european de la Essen a recunoscut progresul făcut de statele din Europa Centrală şi de Est pe drumul reformelor politice şi economice. Toate aceste state au adoptat instituţii democratice, iar minorităţile naţionale participă la viaţa politică, fie la nivel regional (Polonia, România), fie la nivel naţional (Bulgaria 1992-1994). Unele state au încheiat tratate bilaterale, cum sunt cele semnate între Ungaria şi Slovacia (1995) şi România cu guvernul ungar (1996).

Ţările asociate au întreprins de asemenea eforturi notabile pentru a armoniza sistemul lor juridic şi administrativ cu legislaţia în vigoare în UE, mai ales Ungaria, Republica Cehă şi România (guvernul de la Bucureşti a chiar creat un departament însărcinat cu Afaceri Europene).

În ceea ce priveşte politica externă şi de apărare comună, ţările asociate partajează aceleaşi orientări fundamentale pe care le au şi membrii UE. Ele sunt membre cu drepturi depline ale Consiliului Europei şi membre asociate ale UEO, participă la Parteneriatul pentru pace al NATO şi doresc să devină membre ale Alianţei Atlantice. Ţările asociate au supus forţele lor militare controlului civil. În acelaşi timp, transformarea politică a fost însoţită de un efort de modernizare şi reorientare a economiilor lor. Cu toate acestea Produsul Naţional Brut a celor şase ţări asociate era foarte scăzut; în 1993 el varia de 1140 dolari pe locuitor în Bulgaria şi România la 3 350 în Ungaria (în UE PNB varia de la 7390 în Grecia la 35. 850 dolari în Luxembourg).

Cehia a reuşit să iasă din criza economică în 1994, înregistrând o creştere a PIB -ului de 2,6 % şi se aştepta la 4,4 % în 1995.

Slovacia cunoştea rigorile tranziţiei, marcate de existenţa unei industrii grele, puţin competitivă.

Ea se confrunta cu o creştere semnificativă a şomajului şi inflaţiei. Bulgaria şi România prezentau în 1994 cele mai slabe performanţe. Între 1989-1993 PIB-ul bulgar a scăzut anual cu 28%. Partea sectorului privat în PIB-ul bulgar a rămas foarte slabă (10% în 1990, 19,4% în 1994, în timp ce el era de 26% în România, 30% în Ungaria, 36% în Slovacia, 40 % în Republica Cehă şi 50 % în Polonia). Statul bulgar plătea şi consecinţele diminuării legăturilor sale comerciale cu URSS (60% din schimburi până în 1989).

În ceea ce priveşte investiţiile străine şi schimburile comerciale, menţionăm că ele au crescut neîntrerupt, chiar dacă constatăm o anumită rămânere în urmă a Bulgariei şi României. Numărul întreprinderilor cu capital mixt s-a triplat între 1991 şi 1993, investiţiile occidentale atingând 18,5 miliarde. Ţările favorizate erau Ungaria (7 miliarde de dolari cumulate la jumătatea lui 1994), Polonia (3,4 miliarde dolari în 1993) şi Republica Cehă (2 miliarde în 1993).

Întreprinderile private s-au orientat în ceea mai mare parte spre Europa Occidentală. UE absoarbe anual mai mult de jumătate din aceste exporturi şi în acest domeniu ţările de la Visegrad au un anumit avans. După constituirea Europei celor 15, schimburile comerciale între cei 15 şi Polonia au crescut la 55 %, cu Republica Cehă la 60%, cu Ungaria la 70%.

Cu privire la politica de liberalizare a schimburilor, ţările asociate au întreprins eforturi considerabile pentru a înlătura barierele vamale.

Economiile ţărilor est europene au suferit de asemenea transformări vectoriale deloc neglijabile. Partea industriei din PIB a diminuat, chiar dacă acesta rămâne proporţional superior mediei din ţările occidentale.

Chiar dacă producţia agricolă a continuat să scadă în mod regulat după 1989, partea sa în PIB s-a păstrat în 1993 de 5 % în Cehia, 9% în Ungaria şi 21 % în România, în timp ce aceasta este de 2,6 % în UE. Puţin competitivă, împărţită în mici unităţi insuficient mecanizate, fără un sector privat bine precizat, agricultura est-europeană ocupa după 1989,

27 % din populaţia activă a Poloniei şi 9% în Ungaria, în timp ce în UE aceasta este de 6,2%.

Ţările asociate erau deficitare şi în domeniul infrastructurii. Reţelele rutiere şi feroviare sunt departe de randamentul occidental. Întârzieri pronunţate acuzau şi telecomunicaţiile din Bulgaria, România şi chiar Polonia.

Voinţa de cooperare regională era un criteriu important pentru capacitatea de integrare în UE. Grupul de la Visegrad n-a rezistat examenului unei strategii comune de aderare. Fiecare a preferat strategii individuale de integrare, respingând şi temându-se de ideea unei comunităţi "alternative". Iniţiativele central europene nu s-au mărginit la grupul sus amintit, astfel că în decembrie 1991 grupul zis "Alpia-Adria", (Pentagoanele în 1990 şi Hexagoanele în 1991) s-a numit "Iniţiativa Central-Europeană". Ea a jucat un rol important în consolidarea schimburilor comerciale din această zonă.

În 1993, ţările de la Visegrad au semnat Acordul de liber-schimb a ţărilor din Europa Centrală, puternic inspirat de principalele acorduri europene. La aceasta s-a adăugat uniunea tarifară între Republica Cehă şi Slovacă.

Aderarea României la acordul sus menţionat s-a lovit de opoziţia Ungariei, aceasta pretextând cu problema minorităţii maghiare din Transilvania. Aceste state nu aveau în 1993 un tratat bilateral de colaborare economică şi politică. Spre deosebire de vecina ei de la Nord de Dunăre, Bulgaria a fost acceptată în CEFTA. România participă doar la Cooperarea Economică de la Marea Neagră, creată la Instambul în iunie 1992, organizaţie eterogenă care cuprinde atât ţări din Balcani, NATO şi Comunitatea Statelor Independente.

Ţările baltice participă la Conferinţa Mării Baltice, născută la Copenhaga în 1992. Este o cooperare axată pe transporturi, comunicaţii, mediu, etc.

Importanţa acestor iniţiative regionale a fost apreciată de UE, astfel că, în vederea susţinerii integrării, Comisia şi miniştrii UE au asistat

la reuniunile Cooperării Economice la Marea Neagră şi la Conferinţa Mării Baltice şi au participat mai activ la Iniţiativa Central Europeană. Salutară această atitudine a reprezentanţilor UE, ea nu satisfăcea dorinţele de integrare a ţărilor asociate.

6. Ultimii membri ai clubului asociaţilor

Statele baltice

Istoria s-a accelerat pentru statele baltice între anii 1993-1994. Ele au semnat acorduri de cooperare cu UE. La 9 mai 1994, în ciuda reticenţelor Federaţiei Ruse , cele 3 state baltice au devenit parteneri asociaţi ai UEO, iar în august 1994 trupele ruse au părăsit aceste ţări, conturându-se condiţiile "normalizării " situaţiei lor politice şi militare.

Încurajate de aceste schimbări, Letonia, Estonia şi Lituania au semnat în ianuarie 1995 acorduri de liber-schimb cu UE.

Cu Estonia a fost semnat acord de liber-schimb pentru toate produsele industriale, în timp ce cu celelalte două s-a introdus aplicarea progresivă de la 4 la 6 ani. La 12 iunie 1995 "acordurile europene" au fost extinse şi la statele baltice. Ele au participat în egală măsură la "dialogul structurat " şi la execuţia orientărilor "Cărţii Albe" în materie de legislaţie internă, pregătită de Comisia europeană pentru summitul de la Cannes (26-27 iunie 1995).

Dacă europenii puteau răsufla uşuraţi în ceea ce priveşte posibila integrare a ţărilor din Europa Centrală şi de Est, avându-se în vedere calendarul tacit prelungit al acestora, nu aşa stăteau lucrurile cu procesul de aprofundare a construcţiei europene. Acest proces era legat de o reformă instituţională, necesară echilibrului instituţional în cadrul Uniunii. Chestiunea securităţii continentului a constituit un subiect foarte mediatizat de presa europeană. Se punea întrebarea firească dacă comunitarii vor reuşi să elaboreze şi să definească o Politică Externă şi de Apărare Comune. Toate statele membre ale UE erau conştiente că singure nu puteau face faţă provocărilor mediului internaţional. În anii 1990-1996

domeniile prioritare al politicii externe şi de securitate comune erau
următoarele: politica Orientale; dezvoltare comună de stabilizare a Europei Centrale şi
parteneriat; politica relaţiilor cu Rusia în vederea stabilirii unui
strategic cu Turcia o nouă faţă de spaţiul mediteranean; parteneriat

Europenii erau o orientare a relaţiilor transatlantice.
continentului, (probleme chemaţi, dat fiind marile probleme interne ale
crimă organizată, traficul minorităţilor naţionale, conflictele interetnice,
asume o mai mare de stupefiante, catastrofe ecologice ş.a.), să-şi
incluzând aici inclusiv responsabilitate faţă de securitatea lor proprie,
Germania s-a arătat politică faţă de ţările asociate. Începând cu 1994,
Grupul parlamentar al din ţările cele mai interesate de lărgirea UE.
- creştinii) din Bundestag partidului de guvernământ (CDU/CSU- democrat
unificării europene, a elaborat un document asupra viitorului
document erau propuse spre avea să suscite o vie controversă. În acest

- dezvoltarea in cinci măsuri interdependente:
  subsidiarităţii. tituţională a UE şi realizarea principiului
- întărirea nucleul
- intensificarea ca al doilea al UE.
- întărirea capacit iativă a relaţiilor franco-germane.
  de securitate. ţii de a acţiona în materie de politică externă şi
- extinderea UE s

ore Est.

Dezbaterea w a continua şi în cadrul Conferinţei
interguvernamentale dr n 1996. Accentul a fost pus pe transformarea
Politicii externe şi de securitate comune într-o realitate. Parlamentarii
democrat-creştini pr punea renunţarea la regula unanimităţii,
paralizantă pentru luare a deciziilor.

Se gândeau soluţii pentru repartizarea rolurilor între UE şi statele
membre, reponderarea su fragilor în sânul Consiliului de Miniştri, principala
instituţie legislativă şi de decizie în sânul Comunităţii celor 15.

Capitolul VIII

TRATATUL DE LA AMSTERDAM

1. Conferinţa interguvernamentală (28 martie 1996-iunie 1997)

Conferinţa interguvernamentală este un ciclu de negocieri duse de statele membre ale UE în vederea revizuirii tratatului. Ea a fost deschisă la Torino la 29 martie 1996. Comunitarii erau conştienţi că de reuşita acestor negocieri depindea viitorul Uniunii. Până în 2000 trebuia să se realizeze următoarele obiective:

1. punerea în aplicare a unei monede unice (1 ianuarie 1999)
2. reforma instituţională pentru a întări buna funcţionare a unei Uniuni lărgite, care ar putea să numere 27 de membri (procedurile de acces ale unor state candidate din Europa Centrală şi de Est începeau la 6 luni după sfârşitul conferinţei).
3. întărirea pilonului II al Tratatului de la Maastricht (politica externă şi de apărare comune) în vederea realizării unei identităţi exterioare a Uniunii.
4. stabilirea unui cadru financiar nou pentru UE.

Iniţial Conferinţa interguvernamentală din 1996 avea ca obiectiv de a pune la punct proiectul de creare a UE amorsat la Maastricht.

Conform tratatului de la Maastricht, Conferinţa interguvernamentală trebuia să se centreze asupra dispoziţiilor în materie de securitate şi apărare, afaceri interne şi justiţie, proceduri bugetare, ierarhia legislaţiei europene şi să completeze tratatul în domeniile energiei, turismului şi protecţiei civile.

Evoluţia evenimentelor internaţionale, dorinţa ţărilor ex-socialiste de a avea o certitudine în ceea ce priveşte securitatea a orientat

atenţia celor 15 spre chestiunea lărgirii. În preajma conferinţei, 12 state erau pe punctul de a-şi prezenta candidatura; Cipru, Malta, Bulgaria, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia şi Republica Cehă.

Mecanismele Uniunii necesitau pe viitor o reformă completă, pentru a permite acestora să primească noi membri şi să evite paralizia decizională.

O atenţie deosebită trebuia acordată raportului dintre electorat şi factorii de decizie ai UE. În cadrul unui aviz al Comisiei privind întărirea Uniunii politice şi pregătirii lărgirii se afirma că cetăţeanul european trebuia să fie implicat în Europa. În acest document se accentua necesitatea promovării modelului de societate europeană, realizarea unui spaţiu de libertate şi securitate, simplificarea şi democratizarea Europei. Se insista foarte mult asupra drepturilor fundamentale ale omului, denunţării xenofobiei şi rasismului.

Calendarul Conferinţei de la Torino a fost fixat în 1994 de Consiliul european de la Corfu. Acesta a cerut şi constituirea unui "grup de reflexie", însărcinat să analizeze diversele probleme. Grupul s-a constituit în 1995 sub preşedinţia lui Carlos Westendorp, ministrul spaniol al Afacerilor Europene. El a prezentat un raport şefilor de stat şi de guvern în decembrie 1995 la Madrid. La dezbateri au luat parte reprezentanţi ai Comisiei, Parlamentului european şi a numeroase guverne şi grupuri de interese. Deşi raportul "grupului de reflexie" relevă o lipsă de consens între statele membre cu privire la problemele importante al UE, el a jucat un rol important pentru fixarea calendarului conferinţei. La aceasta s-a adăugat avizul Comisiei (29 martie 1996). Consiliul european de la Torino a definit 3 domenii clare care trebuiau să fie examinate de Conferinţa:

- apropierea Uniunii de cetăţenii săi, pentru a o face mai democratică.
- reforma instituţională, pentru a creşte eficacitatea, coerenţa şi legitimitatea uniunii în condiţiile lărgirii.

- întărirea capacității de acțiune exterioară a Uniunii (Politica externă și de apărare comună).

Pentru a întări imaginea unei Uniuni cât mai democratice, raportul Consiliului european de la Torino prevedea asocierea Parlamentului european la lucrările Conferinței.

La fiecare din cele trei domenii prezentate, Consiliul european de la Torino invita Conferința să stabilească măsurile care trebuiau luate.

Pentru a ameliora instituțiile Uniunii și a pregăti viitoarea lărgire, șefii de stat și guvern insistau asupra celor mai eficiente mijloace pentru a simplifica procedurile legislației și a le face mai clare și mai transparente: stabilirea grupului de aplicare a procedurii de codecizie; stabilirea rolului PE, compoziției și formulei sale uniforme de alegeri; ponderarea votului în cadrul Consiliului de miniștri, restrângerea spațiului votului unanim; eficientizarea acțiunilor Comisiei, reprezentativității acesteia și instaurarea unei cooperări întărite între statele membre, care să nu afecteze acquis-ul comunitar.

Schimbările din mediul internațional după sfârșitul războiului rece, reclamau insistent întărirea rolului UE în asigurarea securității continentului european. Conform Consiliului european de la Torino, capacitatea de acțiune exterioară a UE presupune: definirea principiilor care trebuiau să guverneze politica externă și domeniile acesteia, a acțiunilor necesare apărării intereselor uniunii în domeniile conforme cu aceste principii, crearea unor proceduri eficace și oportune de luare a deciziilor într-un spirit de loialitate și solidaritate, convenirea unor dispoziții adaptate în materie bugetară. Dezbaterea s-a fixat mai ales asupra rolului statelor nealiniate (Irlanda, Austria, Finlanda și Suedia), relațiilor între UE și NATO și totodată asupra rolului UEO care putea să se integreze UE sau să-și conserve autonomia sa într-o relație nouă, mai strânsă, putând deveni brațul înarmat al Uniunii. Legat de identitatea exterioară și de securitate, Conferința interguvernamentală a abordat și alte subiecte importante printre care: crearea unei celule de analiză în

cadrul **Secretariatului general** al Consiliului de miniştri, constituită din experţi ai statelor membre, ai Comisiei şi ai UEO, cu rolul de a ameliora formularea de politici; întărirea reprezentativităţii exterioare a uniunii prin intermediul unui "domn sau doamnă PESC"; o adaptare eventuală a unui vot cu majoritate calificată în gestiunea PESC şi coordonarea politicii comerciale, ajutorului economic umanitar şi de dezvoltare în cadrul unei politici externe generale.

Conferinţa a fost deschisă în martie 1996 la Torino sub preşedenţia italiană, fără a face mari progrese în ceea ce priveşte rezolvarea dosarelor europene. Paşi importanţi au fost făcuţi însă în decembrie 1996 sub preşedenţia irlandeză, unde a fost elaborată o "Schiţă generală a planului de revizuire a Tratatelor".

Consiliul european de la Amsterdam 16-17 iunie 1997

Conferinţa interguvernamentală se va încheia în iunie 1997 la Amsterdam. Finalul ei a arătat dificultăţile integrării şi influenţa interguvernamentalismului, ce caracteriza atitudinea celor mai multe delegaţii, mai ales a Marii Britanii. Şefii de stat şi de guvern reuniţi la Amsterdam, au exprimat dorinţa lor de reformă a tratatului de la Maastricht.

2. Tratatul de la Amsterdam

Tratatul de la Amsterdam este cel de-al doilea tratat al UE. Era menit să asigure continuarea integrării în sensul tratatului de la Maastricht.

Negocierile din cadrul Conferinţei interguvernametale din 1996/1997 au fost încheiate în timpul Consiliului european de la Amsterdam (16-17 iunie 1997). Textul a fost semnat la Amsterdam in 2 octombrie 1997 de către miniştrii de externe a celor 15.

Noul acord cuprinde 3 părţi: modificări ale tratatului UE; simplificarea tratatelor; dispoziţii generale şi finale. Se adaugă Actul Final, 13 Protocoale şi 58 de dispoziţii.

Tratatul vizează crearea unui spaţiu de libertate, securitate şi justiţie, comunitarizarea unei părţi din cel de-al treilea pilon (noul titlu IV al tratatului CE, vize, azil, emigraţii şi alte politici relative la libera circulaţie a persoanelor), integrarea acquis-ului Schengen în titlul IV CE şi noul pilon 3 redus la Cooperarea poliţienească şi judiciară în materie penală. El face referire la "cooperarea intensificată", care ar putea fi instaurată în anumite state membre, doritoare de a avansa mai repede pe calea integrării.

O atenţie sporită a fost acordată dispoziţiilor sociale. Un protocol social este anexat tratatului şi implică pe viitor Marea Britanie. Aporturile instituţionale au fost multiple, dar compoziţia Comisiei şi ponderea votului în Consiliu nu au fost revizuite. Procedura de codecizie este extinsă şi simplificată, iar majoritatea calificată a fost introdusă în noile domenii. Se poate vorbi de comunitarizarea şi jurisdicţionalizarea parţială a celui de-al treilea pilon şi extinderea competenţelor Curtii de justiţie în acest domeniu. Un protocol precizează modalităţile de aplicare a principiului subsidiarităţii.

Procesul de ratificare a luat sfârşit după aproape 2 ani, tratatul intrând în vigoare la 1 mai 1999.

Protocolul asupra instituţiilor în perspectiva lărgirii UE, anexat tratatului UE şi tratatelor constitutive ale CE de către tratatul de la Amsterdam prevedea pe de o parte o modificare a compoziţie Comisiei conform formulei 1 comisar pe fiecare stat membru, iar pe de altă parte, convocarea unei conferinţe interguvernamentale cel puţin cu o lună înainte ca numărul statelor membre să depăşească cifra 20.

Afirmarea recentă a naţionalismelor în Europa a influenţat, fără îndoială, caracterul interguvernamental al tratatului. Aşa se explică introducerea în textul acestuia a paragrafului care menţioneaza că: "uniunea respectă identitatea naţională a statelor membre".

Structura:

Tratatul enunţă în titlul I, după preambul, Dispoziţiile comune. Acest titlu era urmat de alte trei titluri (II,III,IV). Stabilind modificările aduse celor 3 tratate constitutive ale Comunităţilor Europene, Titlul V se referă la Politica Externă şi de Apărare Comună, iar del de-al VI-lea cuprinde Cooperarea în domeniile justiţiei şi Afacerilor Interne. Dispoziţiile finale sunt cuprinse în titlul VII.

Primul titlu menţine formula de Uniune Europeană, considerând că noul tratat marchează o etapă nouă în procesul de creare a "unei uniuni fără încetare mai strânse între popoare europene", în care deciziile sunt luate în cel mai mare respect al principiului transparenţei şi mai aproape de cetăţeni. Este fără îndoială expresia unui compromis care evită elegant ideea unei federaţii de state europene. "Principul transparenţei" se înscrie pe linia căutării unei transparenţe cât mai crescute a construcţiei europene.

Conform noului tratat obiectivele Uniunii sunt:

1. să promoveze progresul economic şi social echilibrat şi durabil şi a unui nivel înalt de ocupare a forţei de muncă, în special prin crearea unui spaţiu fără frontiere interne, prin întărirea coeziunii economice şi sociale şi prin stabilirea unei uniuni economice şi monetare cuprinzând, în viitor o monedă unică;
2. să afirme identitatea sa pe scena internaţională, prin implementarea unei politici externe şi de securitate comune, inclusiv prin definirea unei politici de apărare comună, care să poată duce la o apărare comună; întărirea protecţiei drepturilor şi interselor cetăţenilor statelor membre, prin instituirea unei cetăţenii a uniunii;
3. menţinerea şi dezvoltarea uniunii ca zonă a libertăţii, securităţii şi justiţiei în cadrul căreia libertatea de mişcare a persoanelor să fie asigurată cu măsuri adecvate în domeniile controlului graniţelor externe, azilului, emigrării precum şi în materia prevenirii criminalităţii şi luptei contra acestui fenomen:

4. menţinerea integrală a acquis-ului comunitar şi dezvoltarea lui pentru a examina în ce măsură ar fi necesare o revizuire a politicilor şi formelor de cooperare instituite prin prezentul tratat, în vederea asigurării eficacităţii mecanismelor şi instituţiilor comunitare.

Noul text al tratatului prezintă avantajul de a strânge într-o formulă unică ansamblul principiilor ce stau la baza Uniunii, ele fiind un punct de referinţă atât pentru statele membre cât şi pentru viitoarele candidate.

În ceea ce priveşte drepturile omului şi libertăţile fundamentale, tratatul reia textul vechi, dar adaugă competenţa Curţii de justiţie, mărturisind intenţia autorilor săi de a dezvolta, cel puţin simbolic, protecţia drepturilor omului.

Tratatul de la Amsterdam menţine şi simplifică modificările instituţionale aduse de tratatul de la Maastricht acordurilor fondatoare ale CEE. Domeniile sunt următoarele:

- Politica externă şi de apărare comună. Obiectivele vechiului tratat sunt menţinute, dar este schimbată perspectiva unei politici de apărare comună. Dacă la Maastricht redactarea tratatului s-a mulţumit să introducă formula unei "definiţii la termen" a acestei politici, la Amsterdam comunitarii au menţionat că aceasta va fi definită progresiv, stabilind astfel un calendar al punerii ei în aplicare.

Instituţia care decide trecerea la o apărare comună este Consiliul european, dar cu condiţia ca statele membre să adopte o decizie conformă cu exigenţele lor constituţionale.

Competenţele Uniunii în materie de apărare se întind la misiuni umanitare, de evacuare, de menţinere a păcii, forţe de luptă pentru gestiunea crizelor, inclusiv misiunii de restabilire a păcii. Relaţiile UE cu UEO sunt în egală măsură reluate în tratat, dar fără a se merge în direcţia integrării acestei organizaţii în cadrul comunitar.

Sunt precizate condiţiile de intervenţie a instituţiilor UE şi obligaţiile statelor membre. Exista o preocupare faţă de modalităţile de finanţare a PESC. Se are în vedere finanţarea cheltuielilor angajate pentru

punerea în operă a dispoziţiilor relative la PESC cu modificările pentru finanţarea cheltuielilor operaţionale şi pentru jocul de procedură bugetară introduse de către tratat.

Realizarea unei concertări în politica externă şi de apărare comună a UE s-a dovedit în anii 1993-1999 din ce în ce mai dificilă. La Amsterdam, aşa cum remarca Liviu Petru Zăpârţan s-a încercat o depăşire a acestor inconveniente prin crearea unei unităţi de planificare a politicii şi de alertă precoce menită să întărească coerenţa şi să dea un instrument PESC, cu ajutorul căruia să realizeze o analiză comună şi o definire a intereselor comune şi să dea o acţiune consistentă în exteriorul UE.

Noua formulă de cooperare poliţienească şi judiciară în materie penală înlocuieşte cooperarea în domeniile justiţiei şi afacerilor interne. Intenţia autorilor tratatului a fost aceea de a comunitariza o parte din cel de al treilea pilon. S-a pornit de la ideea că UE are nevoie nu numai de un spaţiu de libertate, securitate şi justiţie, ci şi de un nivel de protecţie ridicat a cetăţenilor săi.

Elaborarea unei acţiuni comune a statelor membre în acest domeniu viza cooperarea poliţienească şi judiciară în materie penală, pentru prevenirea rasismului, xenofobiei, insistându-se pe lupta contra acestor fenomene. Erau menţionate şi fenomenele contra cărora UE îşi propunea să lupte: terorismul, crimele contra copiilor, traficul de droguri, traficul de arme, corupţia şi frauda. Obiectivul urma să fie atins printr-o cooperare a forţelor de poliţie, autorităţilor vamale şi a altor autorităţi competente din interiorul statelor membre, direct şi prin intermediul Oficiului european de poliţie.

Pentru a face eficace aceste acţiuni, tratatul insistă pe o cooperare strânsă între autorităţile judiciare şi alte autorităţi competente ale statelor membre. Cum s-a întâmplat şi în alte domenii ale integrării europene, cooperarea nu se putea face fără o armonizare a legislaţiilor naţionale cu obiectivele comunitare şi printr-o apropiere a regulilor de drept penal a statelor membre.

În cadrul cooperării poliţieneşti şi judiciare nu se puteau realiza paşi importanţi fără un control judiciar a unei autorităţi în domeniu. Drept urmare Curtea de Justiţie a UE a primit competenţe crescute în acest domeniu, realizându-se astfel o comunitarizare în domeniul penal.

Articolul 40 se referă la posibilitatea unor state membre de a dezvolta o cooperare intensificată în materie penală, dar în cadrul instituţional al uniunii.

"Cooperarea intensificată" (titlul VII - art 43 la 45 Amsterdam) permite statelor membre să introducă, între ele, o colaborarea mai strânsă, recurgând la instituţiile, procedurile şi mecanismele prevăzute de tratate. Ea are ca finalitate surmontarea dificultăţilor care vor apărea în faţa Uniunii datorită creşterii numărului statelor membre, ceea ce face tot mai aleatoare obţinerea unanimităţii. Aria sa de manifestare este restrânsă şi supusă unor condiţii stricte, cerute mai ales de statele reticente faţă de principiul flexibilităţii în integrarea europeană (a se vedea Marea Britanie).

Dispoziţiile finale (titlul VIII)

Beneficiară a tratatului de la Amsterdam a fost într-o mare măsură Curtea de Justiţie. Competenţa ei a fost extinsă pentru capitolul vizând vizele, azilul, imigrările şi alte politici legate de libera circulaţie a persoanelor (titlul IV), şi în ceea ce priveşte cooperarea poliţienească şi judiciara în materie penală. Totodată, aceasta a căpătat atribuţii în domeniul protecţiei drepturilor fundamentale.

În primul rând, dispoziţiile finale precizează modalităţile de revizuire a tratatului. Procedura este asemănătoare cu cea conţinută de tratatele anterioare. Guvernul oricărui stat membru şi Comisia pot să propună Consiliului de miniştri proiecte de revizuire a tratatului. Dacă Consiliul, emite după consultarea PE şi a Comisiei şi în cazul modificărilor instituţionale în materie monetară a Consiliului Băncii Centrale Europene, un aviz favorabil unei reuniuni, o conferinţă a reprezentanţilor este convocată pentru a hotărâ de comun acord modificările de adus tratatului.

Amendamentele vor intra în vigoare după ratificarea lor de către toate statele membre, conform regulilor lor constituţionale.

Deşi Consiliul european n-a fost menţionat în aceste dispoziţii, rolul său nu este mai puţin important, dacă ţinem cont de deciziile politice finale privind revizuirea tratatului. Parlamentul european a revendicat un rol mai pronunţat în ceea de priveşte procedura de revizuire, atât la nivelul iniţiativei cât şi la cel al adoptării textului supus ratificării în statele membre.

Trei state membre (Belgia, Franţa şi Italia) au cerut ca realizarea noilor extinderi a UE să fie însoţite de o reformă prealabilă a instituţiilor.

În chestiunea lărgirii s-a avut în vedere problema menţinerii unanimităţii sau respingerea acesteia. Era limpede pentru toată lumea că înlăturarea unanimităţii era necesară pentru a flexibiliza procesul de decizie, dar recursul la majoritate trebuia însoţit de o formulă care să permită statelor minoritare de a se proteja de schimbările intervenite. Clauza de opting out folosită de tratatul de la Maastricht în cazul Marii Britanii şi Danemarcei era luată în considerare. S-a avut în vedere democratizarea procesului comunitar, prin asocierea popoarelor la revizuirea tratatelor. Drept urmare apelul la referendumurile naţionale era din ce în ce mai apreciat în mediile europene.

Tratatul de la Amsterdam a adus modificări şi în ceea ce priveşte condiţiile de admitere în cadrul UE. Statele candidate trebuiau să fie europene, să accepte acquis-ul comunitar şi cel al UE şi să respecte principiile drepturilor omului, libertăţile fundamentale şi statul de drept. Respectul acestor principii va fi verificat de Comisia europeană cu ocazia procedurii de aderare.

Chestiunea drepturilor omului a sensibilizat în mod particular pe autorii tratatului. Este prima dată când un tratat prevede suprimarea unor anumite drepturi pentru statul care încalca dispoziţiile referitoare la protecţia drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale.

Lipsa unei armonizări a punctelor de vedere a celor 15 se exprimă şi prin numărul de protocoale şi declaraţii relativ mare cuprins în economia textului tratatului.

Constituirea unei uniuni europene unde cetăţenii să circule liber, fără constrângeri fizice face un pas înainte prin Protocolul relativ la integrarea acquis-ului Schengen care leagă 13 state: Franţa, Germania, Benelux, Italia, Grecia, Spania, Portugalia, Austria, Finlanda, Suedia, Danemarca. Nu participă Irlanda şi Marea Britanie. Protocolul prevede o cooperare intensificată între cele 13 state, care urma să se desfăşoare în cadrul juridic şi instituţional al UE . Mai specială era situaţia Danemarcei care se bucura de derogări de la acest protocol în condiţiile stabilite anterior. Cele două state, Marea Britanie şi Irlanda, puteau conform art. 4 al protocolului să adere total sau parţial la acquis-ul Schengen, dar acest drept era condiţionat printr-o decizie a Consiliului care trebuia să hotărască în unanimitate (cele 13 state + statul care cere, după ce a primit avizul Comisiei europene).

Protocolul prevede şi asocierea între Irlanda şi Norvegia, iar din punct de vedere instituţional, Secretariatul Schengen urma să fie integrat Secretariatului general al Cosiliului de miniştri.

Potrivit protocoalelor încheiate cu Regatul Unit şi Irlanda, cele două ţări au dreptul de a exercita controale la frontierele lor pentru cetăţenii din Spaţiul Economic European sau din UE. Flexibilitatea tratatului în acest caz este relevată de dreptul celor două state de a accepta o măsură a UE vizând libera circulaţie a persoanelor, după ce aceasta a fost adoptată de cei 13, aplicându-se principiul mutatis mutandis.

Introducerea acquis-ului Schengen în tratatul de la Amsterdam a permis celor 13 state membre să stabilească o solidaritate specifică. Această solidaritate, care în arhitectura conceptulă a tratatului se exprimă prin "cooperare intensificată", depăşeşte cadrele interguvernamentalismului, dar nu se încadrează principiilor supranaţionalismului. Este evident însă că lupta împotriva criminalităţii a fost sensibil consolidată. Nu mai puţin a fost întărită cooperarea judiciară mai ales în domeniile vizând extrădarea.

În concluzie, tratatul de la Amsterdam este expresia compromisului interguvernamental, transpunând în textul său indeciziile, orgoliile statelor

membre şi neputinţa instituţiilor comunitare de a face paşi importanţi pe calea integrării accentuate.

Chiar dacă nu realizează o reformă instituţională aşa cum se aşteapta, tratatul a făcut paşi importanţi în direcţia libertăţii de circulaţie a persoanelor, cooperării judiciare şi poliţieneşti, protecţiei drepturilor omului şi nu în ultimul rând a încadrat acquis-ului comunitar părţi din al II-lea şi al III-lea pilon al UE. În ciuda unor rezerve exprimate în mediile europene faţă de rolul şters al "Înaltului Functionar PESC", sau cum a fost el botezat "domnul sau doamna PESC", acţiunea UE în exterior va fi pe viitor mult mai pregnantă, cel puţin la nivelul imaginii sale.

Negocierea tratatului de la Amsterdam a fost încheiată la 18 iunie 1997 şi acordul a fost semnat de statele membre la 2 octombrie a)aceluiaşi an. El intra în vigoare în prima zi a celei de a doua luni care urmează depunerii instrumentului de ratificare de către ultimul stat ratificator. Noul tratat al UE a intrat în vigoare la 1 mai 1999.

Dezbaterile publice privind o democratizare accentuată a instituţiilor uniunii a condus în cele din urmă la o întărire a rolului parlamentelor naţionale. Tratatul de la Amsterdam instaurează proceduri care necesită comunicarea clară şi deschisă între forurile legislative naţionale şi instituţiile europene. A fost instituit un răgaz de 6 săptămâni pentru a permite parlamentelor naţionale să examineze toate proiectele de decizie ale Consiliului UE şi să-şi exprime punctul de vedere. Pentru prima dată toate propunerile şi documentele premergătoare (Cărţi Verzi, Cărţi Albe, etc.) elaborate de Comisie trebuiau să le parvină. Totodată, tratatul permite Conferinţei organelor specializate în afacerile europene ale parlamentelor naţionale (COSAC) să facă observaţii asupra tuturor proiectelor de decizie şi a actelor legislative ale Uniunii şi să le prezinte înainte de adoptarea lor.

Capitolul IX

DE LA AMSTERDAM LA REFORMA INSTITUŢIILOR EUROPENE (1997-2000)

Ultimii trei ani ai secolului trecut au pus în faţa UE patru mari probleme:

1. Realizarea monedei unice.
2. Convocarea unei conferinţe interguvernamentale în 2000 care să conducă la reforma instituţiilor comunitare, demers necesar lărgirii.
3. Uniunea în relaţiile internaţionale după 1996.
4. Asigurarea unei identităţi externe şi de apărare a Uniunii (crearea unei armate europene).

1. Realizarea monedei unice

Fără îndoială toate cele patru probleme ating într-o măsură mai mare sau mai mică chestiunea suveranităţii statelor care vor adera la UE. Moneda este expresia unor competenţe monarhice şi apoi naţionale bine determinate de-a lungul istoriei statelor europene.

Integrarea economică, adâncită de tratatele comunitare nu poate fi completă fără o uniune economică şi monetară. Bazele acesteia au fost puse de Raportul lui Jacques Delors (1989), adoptat de Consiliul european de la Madrid (26-27 iunie 1989). Tratatul de la Maastricht include UEM în prioritaţile sale, fixând criteriile de convergenţă. La 15-16 decembrie 1995 Consiliul european de la Madrid adopta scenariul de trecere la euro şi fixează calendarul monedei unice. Consiliul european de la Dublin (13-14 decembrie 1996), fixând pregătirile în vederea trecerii la cea de-a treia fază a monedei unice, precizează statutul juridic al euro. Tot la acest

Consiliu s-a încheiat un pact de stabilitate şi de creştere şi s-a convenit asupra profilurilor biletelor euro. Tratatul de la Amsterdam a finalizat acordurile de la Dublin în ceea ce priveşte statutul juridic al monedei unice. Statutul juridic din 17 iunie 1997 fixează cadrul juridic al euro, conferindu-i statutul unei monede de sine stătătoare şi un regulament care reglează aspectele urgente legate de introducerea cadrului juridic al euro.

Pentru a respecta calendarul introducerii euro, Consiliul european de la Luxembourg (12-13 decembrie 1997) a sugerat instituirea unui Consiliu al euro, cu rol de a gestiona viitoarea monedă unică. Între 1-3 mai 1998 în cadrul unui nou Consiliu european, şefii de stat şi de guvern ai ţărilor membre ale UE au fixat lista ţărilor care vor adopta euro la 1 ianuarie 1999. Aici au fost prezentate oficial şi paritățile fixe între monede şi tot aici a debutat şi fabricarea biletelor şi pieselor euro.

Prima etapă a creării UEM (derulată între 7 iulie 1990 şi 31 decembrie 1993) a avut ca scop realizarea Pieţei unice, liberalizarea mişcărilor de capital, începutul convergenţei monetare şi economice prin intrarea tuturor monedelor naţionale în Sistemul Monetar European.

Cea de-a doua fază a debutat la 1 ianuarie 1994. Prevăzută iniţial a dura până la sfârşitul lui 1996, ea va fi prelungită până la 31 decembrie 1998, tocmai pentru a permite ţărilor angajate să respecte toate condiţiile cerute. In acest interval a fost înfiinţat Institutul Monetar European cu sediul la Frankfurt (1994). Noua instituţie, precursor al Băncii Central Europene, trebuia să supravegheze intensificarea cooperării europene la nivel fiscal, de politică monetară şi de plăţi, precum şi în ceea ce priveşte sistemul informaţional. O altă misiune a sa a fost să pregătească introducerea monedei unice.

O analiză a indicatorilor de convergenţă în 1997 a scos în evidenţă faptul că nu sunt probleme deosebite. Cu excepţia Greciei, toate ţările puteau să se încadreze în nivelul preconizat pentru rata inflaţiei şi pentru nivelul ratelor dobânzii pe termen lung. Cea mai mare problemă a

constituit-o nivelul datoriei publice. Numai Luxembourgul şi într-o anumită măsură Finlanda puteau atinge nivelul cerut de Tratatul de la Maastricht. Deficitul bugetar prezenta de asemenea o diferenţiere: nouă state îl ating, cinci sunt aproape, excepţie făcând tot Grecia.

Având în vedere datoria publică foarte mare a unor ţări (Italia şi Belgia - 120% PIB) s-a conturat un scenariu bazat pe ideea unei interpretări politice a criteriilor de convergenţă pentru a nu pune în pericol scopul final: Uniunea Economică şi Monetară. In urma Consiliului european de la Bruxelles (1-3 mai 1998), Comisia europeană a validat "calificarea" a 11 ţări din 15, care vor îndeplini 4 criterii: deficit public, datoria publică, dobânda pe termen lung şi inflaţia.

Trecerea la moneda comună a reprezentat un proces în care s-au îmbinat orgoliile naţionale, reticenţele băncilor centrale ale statelor membre, dar şi dorinţa comunitarilor de a intra în noul mileniu pe poziţii de egalitate cu Statele Unite.

Criteriile de convergenţă bugetară au fost discutate în mai 1999 de un "comitet monetar" care a reunit directorii de tezaur şi viceguvernatorii băncilor centrale. Reuniunea "Comitetului monetar" a avut loc la Edinburgh (17 mai 1999). Demersurile pentru instaurarea monedei unice au fost însoţite de politici comunitare care vizau o economie de piaţă deschisă, bazată pe o competiţie liberă, un nivel stabil al preţurilor, finanţe publice sănătoase şi o balanţă a plăţilor, finanţabilă pe termen lung. În 1995, ministrul de finanţe a Germaniei, Theo Weigel a prezentat "un pact de stabilitate", care urma să oblige participanţii la uniunea monetară să recunoască şi "pentru timpuri mai neprielnice din puncte de vedere economic", nivelul superior maxim pentru deficitul bugetar ca fiind de 3 %. Finanţiştii germani considerau că datoria publică anuală n-ar trebui să depăşească 1%, însă problemele unificării germane au demonstrat factorilor de decizie de la Bonn că ei nu pot pretinde celorlalţi comunitari ceea ce ei înşişi nu reuşesc să respecte.

Situaţia ţărilor comunitare în 1995 era destul de dificilă mai ales dacă ţinem seama de faptul că preţurile în ţările zonei "Marcă germană" (Austria, Belgia, Franţa, Luxembourg, Olanda) erau cu 37% mai mari decât cele mondiale.

Consiliul european de la Madrid (decembrie 1995) a luat hotărârea ca ultima fază a UEM să se deruleze între 1 ianuarie 1999 şi 1 iulie 2002 (când monedele naţionale vor dispărea din circulaţie) şi a adoptat numele final al monedei unice – euro (Germania a insistat cel mai mult pentru această denumire deoarece vechea denumire a unităţii de cont european semăna foarte mult cu cuvântul german "die Kuh", care înseamnă vacă).

În iunie 1997 Consiliul european de la Amsterdam a votat "Pachetul de creştere şi stabilitate", care conţine noi reguli în privinţa deficienţelor bugetare ale viitorilor membrii UEM. În sfârşit, după tot acest proces îndelungat şi dificil şi după fixarea irevocabilă a paritaţilor între monedele naţionale,euro a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1999.

Doar 11 membri din cadrul UE au renunţat la suveranitatea lor monetară şi au intrat în noua unitate economică şi financiară, Euroland.

Impactul apariţiei euro-ului a fost deosebit afectând diferite structuri ale pieţei mondiale şi creând de asemenea numeroase polemici în legătură cu succesul şi oportunitatea sa.

La momentul acela euro era doar o monedă scripturală şi europenii nu se puteau aştepta la apariţia monedelor şi biletelor decât peste 3 ani. Până atunci cetăţenii Eurolandului vor utiliza monedele proprii, care însă vor fi retrase din circulaţie începând cu 1 ianuarie 2002.

Pe viitor, pieţele de schimburi monetare şi de capitaluri vor avea ca referinţă noua deviză. În acelaşi timp biletele europene şi noile emisiuni de valori ale statelor vor fi făcute în euro.

Apariţia monedei europene a creat numeroase polemici în legătură cu necesarul şi oportunitatea sa. Euro este un element esenţial pentru sentimentul de apartenenţă la Europa, el întăreşte identitatea europeană.

Partizanii accelerării construcţiei Europei politice (de exemplu Jaques Delors) îşi pun mari speranţe în reuşita euro, în rolul acesteia de a crea o viaţă publică europeană, ferită de clivajele naţionale şi bazată pe o simplificare a procesului de decizie.

În ciuda unor critici, euro a devenit o monedă de schimb comparabilă cu dolarul, făcându-se evident paşi importanţi pe calea aprofundării construirii Europei politice care să protejeze cetăţenii săi de efectele negative ale globalizării.

Este incontestabil că euro reprezintă, prin constituirea Băncii Centrale Europene şi întărirea Consiliului Economic şi Financiar (Ecofin), un pas important pe calea consolidării sistemului instituţional al UE.

2. Lărgirea UE

Paralel cu procesul de ratificare a tratatului de la Amsterdam, UE a manifestat un interes aparte pentru lărgirea sa.

Comisia a elaborat un document intitulat Agenda 2000, dat publicităţii în iulie 1997. Agenda 2000 este un document de 1350 de pagini, cuprinzând propuneri adresate statelor membre. El vizează dezvoltarea Uniunii după anul 2000. Face referiri la bugetul Uniunii, reforma fondurilor structurale de care beneficiază regiunile cele mai sărace şi PAC, în condiţiile lărgirii spre ţările din Europa Centrală şi de Est. După lungi discuţii, Agenda 2000 a fost adoptată de şefii de stat şi de guvern reuniţi în Consiliul european de la Berlin (24-25 martie 1999).

Este un document fundamental pentru procesul de aderare. Ea operează cu criterii precise: 1. Stabilitatea instituţiilor democratice, autoritatea legii, drepturile omului şi libertăţile cetăţeneşti, respectul şi protecţia minorităţilor, economia de piaţă, competiţia, şi urmărirea obligaţiei de membru, etc.

Interesul UE pentru lărgire s-a manifestat prin acordarea de ajutoare financiare în cadrul programului PHARE, menit să sprijine capacitatea administrativă, judiciară şi investiţiile necesare adoptării şi

aplicării acquis-ului comunitar. Consiliul european de la Berlin a insistat pe distincția clară între cheltuielile necesare Uniunii celor 15 și cele rezervate noilor țări aderente și după adeziunea lor. Plafonul resurselor bugetare ale Uniunii rămânea la 1,27 % din PNB, noile cheltuieli legate de aderare urmau să fie finanțate din marjele rezultate prin reducerea costurilor PAC, concentrarea politicii regionale, creșterea economică și eforturilor de gestiune bugetară.

Au fost discutate și cererile unor state ca Germania, Olanda, Austria și Suedia, care insistau pentru reducerea contribuțiilor lor. Acestea au obținut reducerea cerută, iar Marea Britanie a primit confirmarea înțelegerilor din 1984.

În schimb, Franța, Italia și Belgia, trebuiau să crească contribuția lor financiară. Noua perspectivă financiară trebuia să fie adoptată de Consiliul de miniștri și PE printr-un acord interinstituțional.

Consiliul european a înființat Conferința europeană care reunește șefii de stat și de guvern ai UE și ai țărilor candidate. În același timp Consiliul european a definit cadrul de ansamblu al parteneriatelor pentru adeziune. Aceste parteneriate constituie axa esențială a strategiilor de preadeziune adoptate de Consiliul european de la Luxembourg (1997). Ele vizează mobilizarea într-un cadru unic a tuturor formelor de asistență acordată țărilor din Europa Centrală și de Est. Pe această bază Consiliul european a adoptat la 30 martie 1998 zece decizii, fixând principiile, prioritățile, obiectivele intermediare și condițiile celor 10 parteneriate. Comisia europeană a prezentat în detaliu toate aceste condiții. Fiecare parteneriat fixează prioritățile și obiectivele intermediare specifice pentru țara vizată, definește principalele instrumente de asistență tehnică și financiară. Totodată, el precizează modalitățile de programare și prevede mecanismele de condiționalitate și de reexaminare. Procesul de adeziune a zece țări din Europa Centrală a fost lansat în martie 1998 și s-au început negocieri de adeziune cu Ungaria, Polonia, Estonia, Republica Cehă și Slovenia.

Noi programe comunitare au fost deschise țărilor Europei Centrale și de Est.

3. Uniunea în relațiile internaționale după 1996

În 1998, imaginea Uniunii în relațiile internaționale a fost evident mai bine conturată. Hotărârea de a lansa euro în 11 țări membre dădea comunității o responsabilitate mondială prin crearea uneia din cele mai mari zone monetare a lumii. La reuniunea șefilor de stat și de guvern din prima parte a anului la care facem referire (Cardiff) s-a subliniat necesitatea exprimării unitare a Europei unite în sânul Grupului celor 8 (G8) și a Fondului Monetar Internațional. Se așteaptă totodată o întărire a rolului Uniunii în lume, ce urma să rezulte în urma intrării în vigoare a tratatului de la Amsterdam. Consiliului european de la Viena (11-12 decembrie 1998) a recomandat Consiliului de miniștri să elaboreze strategii comune privind: Rusia, Ucraina, regiunea mediteraniană și Balcanii Occidentali. El a subliniat necesitatea întăririi cooperării cu UEO și numirii unei personalități politice de primă mărime în noua funcție de Înalt Reprezentant pentru PESC. Acesta va fi numit în persoana fostului secretar-general al NATO, Javier Solana.

Uniunea a manifestat interes pentru protecția mediului, apropierea de cetățenii săi, o mai mare transparență printr-un acces la documente, etc. S-a manifestat interes pentru aplicarea corectă a principiilor subsidiarității și proporționalității.

4. Armata europeană

Preocupați de aprofundarea construcției europene, comunitarii n-au fost mai puțini atenți cu controversata problematică a politicii de apărare. La Roma, 17 noiembrie 1998, miniștrii de externe și ai apărării celor 18 membri ai UEO (15 membri ai UE + Irlanda, Norvegia și Turcia) au elaborat un document de primă importanță. Intitulat sugestiv, "Declarația de la Roma", documentul pune în discuție caracterul "baroc" și complex al sistemului instituțional al UEO. După 1990, progresele instituționale ale UEO sunt legate de Tratatul de la Maastricht. După

intrarea în vigoare a Tratatului, UEO a intrat într-un proces de dezvoltare al Uniunii Europene, păstrându-şi autonomia. UEO a fost lărgită de mai multe ori prin intrarea Greciei, Irlandei, Norvegiei şi Turciei. Acestea au obţinut statutul de membri asociaţi. După ultima lărgire a Uniunii Europene, Austria, Finlanda şi Suedia au devenit observatori (alături de Danemarca şi Irlanda). Declaraţia de la Kirchberg (1994) a recunoscut compoziţia actuală a UEO. Se sublinia că este un sistem "cu o geometrie variabilă".

Sistemul UEO cuprinde 4 grade diferite de asociere: statutul de membru efectiv (toţi membrii UEO sunt şi membri ai NATO), statutul de membru asociat (state membre ale NATO, dar nemembre ale UE), statutul de partener asociat (state care nu sunt membre ale NATO şi UE) şi statutul de observator.

Europenii s-au arătat mult mai preocupaţi de identitatea lor militară, convenind să definească raporturile între UEO şi NATO şi între acestea şi UE. Ideea care s-a vehiculat la Roma a fost aceea de "separabilă dar nu separată de NATO". Aceasta implica o capacitate **autonomă de mai mare** acţiune a UEO, fără a recurge la forţele NATO. Întâlnirea a permis miniştrilor de externe şi ai apărării din statele membre UEO să pună în dezbatere nu doar definirea pe viitor a unei politici de apărare comună, dar şi coordonarea politicilor de armament. Aceasta constituia fără îndoială o ţintă europeană, prin care membrii UE puteau relansa ideea unei armate europene, dotată cu armament comunitar.

La conferinţa de la Roma au participat şi delegaţii industriei aerospaţiale europene. Aceştia au schimbat impresii cu miniştrii apărării, subliniind necesitatea concentrării industriei aerospaţiale europene. Ei au studiat posibilitatea integrării unor anumite forţe europene într-o companie a Spaţiului de Apărare. Drumul însă spre realizarea unei industrii europene de apărare este destul de sinuos, dacă avem în vedere opiniile divergente care subzistă încă în anumite ţări, rivalitatea dintre întreprinderi, concurenţa, interesele naţionale, etc.

Eşecurile NATO în gestionarea crizei din Kosovo vor crea premisele unei accentuări a ideilor născute la Roma. În martie 2000, Gerhard Schroder anunţa triumfător, într-o întrunire de la Köln, naşterea armatei europene integrate începând cu 2003.

Capitolul X

TRATATUL DE LA NISA

1. Reforma instituţiilor. Conferinţa interguvernamentală din 2000

Hotărârea UE de a deschide negocieri cu ţările din Europa Centrală şi de Est, Cipru Turcia şi Malta a fost întărită în 1999-2000.

Obiectivele organizaţiei s-au concentrat în jurul a câtorva priorităţi: lansarea monedei unice, susţinerea zonei monetare europene despre care am vorbit, lărgirea şi concretizarea politicilor comunitare anunţate de Agenda 2000.

În cadrul procesului de lărgire, cel mai important moment l-a constituit Consiliul european de la Helsinki din 10-11 decembrie 1999. El a luat un anumit număr de decizii care marcau trecerea la o nouă etapă în procesul de lărgire a UE. Acest Consiliu a făcut referiri foarte clare la reforma instituţiilor, la necesitatea elaborării unei politici comune de apărare şi securitate şi la o economie competitivă, durabilă şi crearea de locuri de muncă.

Consiliul european a subliniat în primul rând importanţa lărgirii, deschisă prin Consiliul de la Luxembourg (decembrie 1997). Cele 13 ţări candidate vor beneficia de un cadru unic şi de egalitate de tratament. Ele aveau obligaţia de a împărtăşi valorile şi obiectivele UE şi a tuturor tratatelor internaţionale la care organizaţia europeană era parte. Uniunea îşi lua angajamentul politic să facă tot posibilul pentru desfăşurarea lucrărilor conferinţei interguvernamentale, care urma să propună un nou text de tratat. Reforma instituţională era un punct esenţial pentru că de ea depinde primirea primilor candidaţi în 2003-2004.

Bazându-se pe rapoartele Comisiei privind evoluția evenimentelor în Europa de Sud-Est (atacul NATO contra Iugoslaviei), Consiliul a decis organizarea de conferințe interguvernamentale bilaterale cu România, Slovacia, Letonia, Lituania, Bulgaria și Malta, în vederea începerii negocierilor de aderare. Fiecare țară urma a fi tratată în funcție de particularitățile și performanțele sale. Statele din grupul "Helsinki" puteau să se alăture primului grup dacă dovedeau că au făcut progresele pretinse de criteriile de la Copenhaga.

Negocierile vor avansa în funcție de integrarea acquis-ului comunitar în legislațiile țărilor candidate și punerea lui în practică. În ciuda unor rezerve exprimate de unele state membre (Italia), Consiliul a decis să considere Turcia țară candidată. Aceasta va beneficia de o strategie de preaderare. Strategia va comporta un dialog politic intensificat, axat pe criterii politice bine precizate, mai ales cele legate de protecția drepturilor omului, un parteneriat de adeziune însoțit de un program național de integrare a acqui-ului și va beneficia de toate sursele de finanțare a Uniunii Europene pentru perioada de preaderare.

Consiliul a cerut în acest sens Comisiei să prezinte un cadru unic care să permită coordonarea tuturor surselor de ajutor financiar ale UE.

Reuniunile la nivel înalt de la Helsinki au fixat și calendarul conferinței interguvernamentale care trebuia să înceapă în februarie 2000 și să-și încheie lucrările în decembrie același an. Ea avea ca sarcină să examineze mărimea și compoziția Comisiei europene, ponderea voturilor în Consiliu, extinderea eventuală a votului majorității calificate în rândul aceluiași organism și alte modificări ale tratatelor referitoare la instituțiile europene, etc.

Având în vedere importanța creării unei identități externe și de apărare a UE, Consiliul european de la Helsinki a decis că statele membre trebuiau să fie capabile, până în 2003, să desfășoare forțe militare care pot atinge cifra de 50 000 și 60 000 de soldați. Ele trebuiau să poată fi operaționale în 60 de zile și capabile de a acționa cel puțin un an de zile.

Această armată urma să aibă structuri politice şi militare în sânul Consiliului de miniştri. În plus, Consiliul crea un "**Comitet de gestiune nemilitară a crizelor**" pentru a coordona şi utiliza mai eficace diversele mijloace şi resurse civile de care dispune UE şi stabilea membri. În "Declaraţia milenară", Consiliul de la Helsinki a reamintit fundamentele UE: democraţia statului de drept şi valorile comune (libertate, toleranţă, legalitate, solidaritate şi dezvoltare culturală).

Paralel cu problemele lărgirii, Uniunea Europeană a acordat o atenţie aparte şi politicii economice, de ocupare a forţei de muncă, modernizării şi dreptului comunitar. A fost lansat al cincilea "program-cadru" pentru cercetare şi dezvoltare tehnologică şi s-au adoptat noile programe în materie de educaţie şi formare profesională.

Intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, în mai 1999 a făcut posibilă crearea unui spaţiu de libertate, securitate şi justiţie, dându-se un sens concret cetăţeniei europene. Pentru a întări cooperarea în acest domeniu, Consiliul european reunit în octombrie 1999 la Tampere a instituit o reuniune specială în această chestiune şi a definit priorităţile politice. Printre acestea amintim: politica comună în materie de azil şi emigrare, spaţiu european de justiţie şi luptă contra criminalităţii la scara Uniunii. În egală măsură au fost definite "acquis-ul Schengen" şi un plan de acţiune în lupta contra drogului.

Tratatul de la Amsterdam a permis în acelaşi timp o politică externă mai bine conturată. Aceasta s-a materializat prin adoptarea a două strategii comune (faţă de Rusia şi Ucraina) şi numirea lui Javier Solana în funcţia de Înalt Reprezentant PESC (acesta preia şi funcţia de secretar general al UEO). Prezenţa UE pe scena internaţională este dată şi de politica faţă de criza din Kosovo. Ea a lansat un "pact de stabilitate" pentru regiune şi s-a arătat interesată de reconcilierea acesteia şi de susţinerea forţelor democratice din Republica Federală a Iugoslaviei. Uniunea a intensificat dialogul cu ţările din fosta URSS, ţările mediteraneene, ţările din Asia (al doilea summit între UE şi China), America Latină, ţările din

ACP (continuarea negocierilor în vederea semnării unei convenţii) şi a realizat un prim acord de comerţ şi cooperare cu Africa de Sud.

Sfârşitul mileniului doi, a surprins UE la cincizeci de ani de la declanşarea procesului de integrare prin lansarea celebrului plan Schuman. Pentru a fi în concordanţă cu interesele părinţilor fondatori, UE a făcut din lărgire prioritatea sa. Hotărârile Consiliului european de la Helsinki (decembrie 1999) au fost reconfirmate de reuniunea la nivel înalt de la Santa Maria da Feira (19-20 iunie 2000).

Preşedinţia portugheză s-a străduit să avanseze negocierile cu primul val de state candidate. Ea a lansat în februarie 2000 negocierile de adeziune cu România, Slovenia, Lituania, Letonia, Bulgaria şi Malta. Rezultatele negocierilor au fost următoarele: cinci capitole închise cu România şi Slovacia, cinci cu Lituania, patru cu Bulgaria. Cu Malta negocierile au avansat mai bine, dar capitolul de cultură şi politică audiovizuală nu a fost închis. A fost încheiat primul "parteneriat pentru adeziune" cu Turcia care a făcut obiectul unui acord politic în sânul Consiliului de miniştri. Consiliul a luat notă de funcţionarea "Comitetului interimar de politică şi securitate" şi a organelor militare create la Helsinki cu câteva luni înainte. Pentru a crea un spaţiu de dialog între UE şi NATO, în ceea ce priveşte gestionarea crizelor, Consiliul de la Feira a definit principiile şi modalităţile care privesc angajamentele necesare pentru a permite membrilor europeni ai NATO, celor care nu fac parte din UE şi statelor candidate să contribuie la gestiunea militară a crizelor.

UE a făcut invitaţii în acest sens şi statelor candidate. Turcia, Norvegia, Polonia, Republica Cehă au făcut deja oferte favorabile.

În egală măsură, atenţia UE a fost reţinută de "**comitetul**" însărcinat cu aspectele civile ale gestiunii crizei. Statele membre s-au angajat în cadrul unei cooperări voluntare, să furnizeze până în 2003, un număr de 5000 de soldaţi pentru operaţiunile de prevenire a conflictelor şi gestiunea crizelor. Ele se angajau totodată să găsească şi să desfăşoare într-un răgaz de 30 de zile, 1000 de poliţişti. Comisia şi-a arătat

disponibilitatea de a contribui la gestiunea civilă a crizelor, mărturisind încă odată rolul său esențial în construcția unui stat european, capabil să facă față provocărilor mediului intern și internațional.

Cel mai important eveniment a fost oferit de Conferința interguvernamentală, a cărei deschidere a fost hotărâtă la Consiliul european de la Cologne (3-4 iunie 1999) și confirmată de cel de la Helsinki, decembrie același an. Obiectul acesteia era de a rezolva chestiunile internaționale, sugerate de Tratatul de la Amsterdam. Aceste reforme erau necesare pentru lărgirea Uniunii. Deschiderea CIG 2000 a avut loc în 19 februarie, având ca miză identificarea reformelor necesare și mijloacele de punere în practică a acestora. Chestiunile de examinat se grupau în jurul a 4 teme: mărimea și compoziția comisiei, ponderea voturilor în rândul Consiliului Uniunii Europene (noua pondere), înlocuirea unanimității cu majoritate calificată în privința deciziei, introducerea deciziilor cu majoritate calificată.

În scopul de a angaja un dialog cu cetățenii și aleșii Europei, Comisia a aprobat la 15 februarie inițiativa "Dialog asupra Europei". Aceasta urmărea să pună în contact cetățenii, opinia publică a continentului cu lucrările CIG 2000. Era o consecință firească a dorinței de a crea o mai mare transparență. Totul s-a făcut printr-un parteneriat între executivul european, Parlament și statele membre.

Lucrările Conferinței interguvernamentale au fost încheiate de Consiliul european de la Nisa care s-a reunit în zilele de 7, 8 și 9 decembrie 2000. Reafirmând importanța istorică a lărgirii UE, Consiliul a salutat realizările obținute în cadrul negocierilor de adeziune cu țările candidate. Totodată el și-a însușit concluziile Comitetului Afacerilor Generale din 4 decembrie asupra strategiei propuse de Comisie. Principiul diferențierii în funcție de meritele fiecărei țări, dar și posibilitatea recuperării sunt în egală măsură reafirmate. Consiliul european consideră că strategia Comisiei bazată pe principiile sus amintite și concluzia CIG asupra reformei instituționale vor permite UE să primească în 2003-2004 noi

membri. Consiliul european de la Göteborg din iunie 2001 va evalua situaţia acestor ţări, progresele realizate şi va da orientările generale necesare atingerii ţintei fixate.

S-a menţionat şi faptul că se lua notă de raportul Consiliului de miniştri cu privire la strategia de schimb a ţărilor candidate, care trebuia să fie compatibilă cu cele cerute de UE, participarea la mecanismele de schimb şi adoptarea euro.

Edificiul comunitar a fost consolidat prin proclamarea de către cei trei preşedinţi ai instituţiilor comunitare a Cărţii drepturilor fundamentale a Uniunii.

În plan extern Uniunea Europeană a angajat dialogul cu ţările din grupul celor 8 privind adoptarea unei carte a unei societăţi globale de informaţie (a se vedea reuniunea de la Okinawa a G8).

Noul secol se deschidea pentru comunitari într-un climat caracterizat de transparenţă, strategie performantă de luptă contra fraudei, metodă nouă de gestiune a finanţelor publice, transparenţă (accesul cetăţenilor la documentele UE), acord interinstituţional între PE şi Comisie (acordul cadru între cele două instituţii).

Paralel conferinţei interguvernamentale, Comisia a anunţat în cursul anului 2000 propria sa reformă internă. **Ea a prezentat la 1 martie o Carte Albă, însoţită de un plan de acţiune menit să traducă în practică principalele aspecte ale reformei**: dezvoltarea unei culturi centrate pe servicii, integrarea programării politice, planificarea activităţilor şi alocării de resurse, gestiunea resurselor umane, gestiunea financiară, control şi audit.

Cea mai mare realizare a UE rămâne la sfârşit de mileniu, elaborarea textului Tratatului de la Nisa dat publicităţii la 10 martie 2001. Procesul de ratificare se anunţă destul de dificil, mai ales că reforma instituţională, necesară viitoarei Uniuni lărgite, îngrijorează mediile guvernamentale şi opiniile publice europene, susceptibile la primirea noilor membri şi la pierderea unor atribute suverane.

2. Tratatul de la Nisa

Tratatul de la Nisa este rezultatul activităţii laborioase a Conferinţei Interguvernamentale a Uniunii Europene ce s-a desfăşurat pe parcursul anului 2000, finalizate de Consiliul european în zilele de 9-11 decembrie 2000. El se înscrie în filosofia construcţiei europene, a interdependenţei între procesul de extindere şi procesul de adâncire a integrării europene.

Odată realizată Europa celor 15, Uniunea Europeană a procedat la consolidarea instituţiilor europene, încercând o reformare a acestor instituţii. Astfel, prin Tratatul de la Amsterdam s-a consolidat demersul UE în domeniile Politicii Externe şi de Apărare Comună, Afaceri Interne şi Justiţie. A fost ameliorat sistemul de decizie, hotărându-se trecerea la sistemul de vot cu majoritate calificată în domenii noi, a crescut rolul Parlamentului şi a Comisiei europene. După semnarea Tratatului de la Amsterdam, Uniunea Europeană a facut paşi mari în realizarea uniunii monetare prin introducerea monedei unice euro la 1 ianuarie 1999, paşii realizaţi în asigurarea unei identităţi externe şi de apărare a Uniunii prin crearea armatei europene, convocarea unei conferinţe interguvernamentale în anul 2000 menită să conducă la reforma instituţiilor comunitare.

Necesitatea reformării instituţiilor Uniunii este reclamată de voinţa exprimată de membrii Uniunii de a extinde construcţia europeană spre Centrul şi Sud-Estul Europei, voinţă ce rezultă din capitolul II al Agendei 2000, publicată în iulie 1997 şi din decizia Consiliului de miniştri adoptată la Helsinki în 10-11 decembrie 1999. Consiliul de miniştri nominalizează cele 13 state (12 europene şi Turcia) care sunt invitate să deschidă negocierile de aderare la Uniunea Europeană, printre care şi România.

Includerea celor 12 state europene în spaţiul de civilizaţie european este o provocare majoră pentru Uniunea Europeană întrucât extinde construcţia europeană la nivelul continentului geografic, un vis şi o aspiraţie a succesiunii de generaţii de aproape un mileniu.

O primă problemă care se pune pentru componenţii Uniunii Europene este aceea dacă instituţiile şi procedurile de decizie ale Uniunii sunt compatibile cu noua provocare. Conferinţa Interguvernamentală şi Consiliul European de la Nisa şi-au propus compatibilizarea instituţiilor şi tratatelor cu noua cerinţă.

După dezbateri anevoioase şi complexe s-a elaborat "Tratatul de la Nisa privind modificarea Tratatului asupra Uniunii Europene, a Tratatelor ce instituie Comunităţile Europene şi a altor acte raportate la acestea."

În prima parte a Tratatului sunt cuprinse modificările fundamentale, prima dintre ele vizând măsurile şi modalitatea de adoptare a acestor măsuri în cazul în care s-ar constata că există, din partea unui stat membru, încălcări grave ale Tratatului Uniunii. Precizările de mai sus s-au impus, pornind de la experienţa austriacă, când Uniunea nu avea o bază juridică formală pentru a condamna victoria şi includerea în guvernul austriac a unor forţe politice de extremă dreaptă.

Un alt domeniu delicat pe care l-a luat în considerare Tratatul de Nisa este cel referitor la Politica externă şi de apărare comună. Pornind de la posibilitatea elaborării progresive a unei politici de apărare comună, ce poate conduce la o apărare comună, noul articol 17 al Tratatului de bază precizează relaţia dintre politica de apărare a Uniunii şi specificităţile politicilor de apărare a unor state, respectând angajamentele statelor membre faţă de NATO. Se are în vedere în acelaşi timp compatibilizarea intensificării relaţiilor dintre statele membre în domeniul apărării şi politicile de apărare ale Uniunii.

Tratatul precizează "strânsa cooperare în domeniul juridic între autorităţile competente ale statelor membre, inclusiv cooperarea în cadrul Cooperării Juridice Europene (Eurojust), ceea ce va facilita accelerarea cooperării între ministerele competente şi autorităţile juridice în statele membre.

Articolul 3 al Tratatului de la Nisa formulează un pachet de precizări relative la structura, atribuţiile, competenţele şi maniera de

adoptare a deciziilor principalelor instituţii ale Uniunii Europene: Paralementul european, Consiliul, Comisia, Curtea de Justiţie, Curtea de Conturi, Comitetul Economic şi Social, Comitetul Regiunilor precum şi o serie de precizări în ceea ce priveşte Regulamentele Financiare, alcătuirea şi cheltuirea Bugetului. În acelaşi context se precizează regulile de nominalizare a Preşedintelui de către Consiliu şi aprobarea nominalizării de către Parlamentul european. Se stabileşte cifric componenţa instituţiilor şi se detaliază cu acurateţe obligaţiile şi modalitatea de lucru a acestor instituţii.

În partea a II-a, "Prevederi finale şi tranziţionale se specifică că Tratatul se încheie pe o peroadă nelimitată şi intră în vigoare în prima zi a celei de-a doua luni care urmează depunerii instrumentului de ratificare de către ultimul stat semnatar care îndeplineşte această formalitate.

Tratatului îi sunt anexate patru protocoale referitoare la extinderea Uniunii Europene, statutul Curţii de Justiţie, consecinţele financiare ale expirării Tratatului CECO (2002, la 50 de ani de la înfiinţare), conţinutul articolului 67 de instituire a Comunităţii Europene. Conferinţa a adoptat un număr de 24 de Declaraţii pe care le-a anexat Tratatului, care se referă la politica europeană şi apărare, la modificarea a 16 articole ale Tratatului de constituire a Comunităţii Europene, precum şi declaraţiile privind extinderea şi viitorul Uniunii Europene.

Declaraţia asupra extinderii Uniunii Europene ia în considerare faptul că într-un viitor relativ apropiat, Uniunea va include 27 de state (15 state membre plus 12 candidate care au început negocierile de aderare). Punctul ce stabileşte componenţa Parlamentului (732 membri) şi numărul de parlamentari pe state (România 33), ponderea voturilor în Consiliu (dintr-un total de 345, România are 14), numărul şi ponderea pe ţări în Comitetul Economic şi Social (România 15 din 344) şi în Comitetul Regiunilor (România 15 din 344).

Conferinţa conchide că la Nisa au fost decise reforme importante în procesul de adâncire a construcţiei europene, întrucât prin noile măsuri

adoptate, Uniunea Europeană dispune de instituţii apte care să asigure reuşita extinderii Uniunii.

Ca de atâtea ori în lungul, complicatul şi dificilul drum al integrării europene, Conferinţa cheamă la noi reflecţii privind reducerea deficitului de democraţie, ceea ce apropie Uniunea de cetăţenii ţărilor membre. Pentru români Tratatul are o semnificaţie aparte, România fiind menţionată fără nici o discriminare alături de celelalte 11 state europene care bat la poarta Uniunii pentru a se încadra în spaţiul de civilizaţie a acestei construcţii de importanţă vitală pentru propăşirea civilizaţiei şi culturii naţiunilor europene.